ISBN : 978-605-81106-1-8

BILGE KAGAN

International Science Congress

BİLDİRİ TAM METİNLER KİTABI

Bilge Kağan ISC - 2018

Bilge Kağan 1. Uluslararası Bilim Kongresi

26-29 Ekim 2018 Amsterdam, Hollanda

Editör

Dr. Seyda Mavruk Özbiçer

idea modern

BILGE KAGAN
International Science Congress

Bilge Kağan 1. Uluslararası Bilim Kongresi
Bilge Kağan ISC - 2018
26-29 Ekim 2018. Amsterdam, Hollanda

Yayın Tarihi : 19 Aralık 2018

Yayın evi - Sertifika no: 42178

İDEA MODERN EĞİTİM DANIŞMANLIK LTD.ŞTİ.
Dağlıoğlu mah. 14210 sk. no 1/34
Seyhan Adana

ISBN : 978-605-81106-1-8

Editör
Dr. Seyda Mavruk Özbiçer

Grafik Tasarım
Abdullah Dali

Gözden Geçiren
Prof. Dr. Muhsin Halis

© 2018 All Rights Reserved

This work is subject to copyright. All rights are reserved, whether the whole or part of the material is concerned. Nothing from this publication may be translated, reproduced, stored in a computerized system or published in any form or in any manner, including, but not limited to electronic, mechanical, reprographic or photographic, without prior written permission from the publisher www.bilge-kagan.com contact at bilgi@bilge-kagan.com The individual contributions in this publication and any liabilities arising from them remain the responsibility of the authors. The publisher is not responsible for possible damages, which could be a result of content derived from this publication.

Bildirilerdeki görüşlerin hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

BILGE KAGAN
International Science Congress

Organized by

İdea modern eğitim danışmanlık San. Ve Tic. Ltd. Şti.

Supported by

İdea Modern Yayın evi

Finans Art

www.ideacongress.org
www.bilge-kagan.com
www.ideamodern.com.tr

Organization Committee

Co-Chairs

Kocaeli Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü

Prof. Dr. Muhsin Halis

Scientific Committee

Prof. Dr. Liubovi Cimpoes	Moldova İlimler Akademisi	Moldova
Prof. Dr. Serghei Zaharia	Komrad Devlet Akademisi (Rektörü)	Moldova
Prof. Dr. Savaş Canbulat	Kastamonu Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal	Kocaeli Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Yaşar Kelbiyev	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Azerbaycan
Prof. Dr. Aktanberdieva Zaure	Sosyal bilimler Rusya Akademisi	Kazakistan
Prof. Dr. Cusup Pirimbayev	Manas Üniversitesi	Kırgızistan
Prof. Dr. Adem Çaylak	Kocaeli Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Selçuk Emsen	Atatürk Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Tudora Arnaut	TarasŞevçenko Milli Üniversitesi	Ukrayna
Doç. Dr. Ayten Hüseynli	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Azerbaycan
Doç. Dr. Fariz Ahmadov	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Azerbaycan
Doç. Dr. GerayMusayev	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Azerbaycan
Doç. Dr. Elmira Faizova	Taraz üniversite	Kazakistan
Doç. Dr. Saltanat Tamenova	Turan Üniversitesi	Kazakistan
Doç. Dr. Zhuldız Sayrambaeva	Al Farabi	Kazakistan
Doç. Dr. Ergin Jable	Priştine Üniversitesi	Kosova
Dr. Mine Halis	Kocaeli Üniversitesi.	Türkiye
Dr. NurhocaAkbulayev	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Azerbaycan
Dr. Gulzhanat Tayauova	Turan University	Kazakistan
Dr. ElsevBrina	Prizren Üniversitesi	Kosova
Dr. Nuran Malta	Prizren Üniversitesi	Kosova
Dr. Abdullah Oğrak	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Türkiye
Dr. Abdulmenaf Korkutata	Çanakkale Üniversitesi	Türkiye

ISBN : 978-605-81106-1-8

İÇİNDEKİLER

	sayfa no
The effect of recreational activities on social capital and life satisfaction: Karatepe village women's example	
Assoc. Prof. Faik Ardahan, Res. Assis. Görev. Nazlı Deniz Öz	1
Bireylerin rekreasyonel korolara korist olarak katılmama nedenleri ölçeğinin geçerlilik güvenirlilik çalışması	
Doç. Dr. Faik Ardahan	10
Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişki	
Dr. Öğretim Üyesi Okan Bilgin, Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Taş	29
Girişimciliğin yordayıcıları olarak epistemolojik inanç ve başarı yönelimleri	
Dr. Öğretim Üyesi Gazanfer Anlı, Dr. Öğretim Üyesi Okan Bilgin, Ayşe Haşimoğlu, Alp Aslandoğan	35
Örnek alma periyodunun yer fıstığı yağının bazı kimyasal özelliklerine etkisi	
Dr. Öğretim Üyesi Kurban Yaşar, Dr. Öğretim Üyesi Adnan Bozdoğan, Yük. Müh. Koray Şahin, Araş. Görv. Tülin Eker, Doç. Dr. Bülent Kabak	41
5. sınıf Fen Bilimleri öğretim programının Oliva'nın tasarım ölçütlerine göre değerlendirilmesi	
Dr. Öğretim Üyesi Murat İnce, Ceren Yıldırım	46
İletişimde pozitif yaklaşım	
Dr. Öğretim Üyesi Davut İbrahimoğlu	54
Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe çalışma kitaplarındaki kelime etkinliklerinin, programdaki kazanımlara uygunluğu açısından değerlendirilmesi	
Dr. Öğretim Üyesi Ömer Çiftçi	62
Sait Faik öyküsünde üstkurmaca tekniği	
Dr. Öğretim Üyesi Celal Aslan	73
Özel sektör çalışanlarının iş yaşam dengesinin sağlanmasında etkin faktörlerin incelenmesine yönelik vaka analizi	
Dr. Öğrt. Üyesi İnci Zaim Gökbay, Onat Şimşir	89

Azerbaycan'daki yüksek öğretim kurumlarında eleman seçme ve yerleştirme uygulamaları: problemler ve çözüm önerileri	
Dr. Ragif Gasımov, Uzman Fatima Aliyeva	103
Azerbaycan'da yerel halkın turizmin bölgesel kalkınmaya etkileriyle ilgili algısı	
Doç. Dr. Fariz Ahmedov, Araş. Görv. Şəfəq Orujova	114
Kocaeli Üniversitesi iletişim fakültesi yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik yeni medya kullanımı	
Omar Süleiman Saleh Malkawi	124
Ortaokul 7. Ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik grup rehberliği çalışması	
Dr. Seyda Mavruk Özbiçer, Prof. Dr. Meral Atıcı	134
Azerbaycan'da kadın girişimcilerde kurumsal sosyal sorumluluk alqılanması	
Doç. Dr. Fariz Ahmedov, Ülker Bayramova, Ülker Zeynalova	146
Kosova'da - Mitroviça okul defterlerinde (1951 – 1980) Türk ad ve soyadları üzerine	
Doç. Dr. Ergin Jable, Arş. Görv. Tülay Hasanay, Dr. Öğretim Üyesi Cevdet Şanlı	156
Üniversite öğrencilerinin yaratıcılık özelliklerinin kariyer geleceği algısına yönelik araştırma: kültürel bir karşılaştırma	
Canan Baysal, Prof. Dr. Muhsin Halis	163
The role of organizational factors in managing knowledge	
Assoc. Prof. Dr. Gulzhanat Tayauova, Bakytgul Tundikbayeva	173
Near-death experiences as an example of science-religion integration model	
Mushtaq Ahmad Wani	179
Conceptual analysis of Turkish secularism	
Mushtaq Ahmad Wani	185
Interaction of education, science, and production: an analysis of the current state in Kazakhstan	
Assoc. Prof. Dr. Gulzhanat Tayauova, Dr. Zhanserik Ilmaliyev, Olzhas Kenzhaliyev, Dr. Gulnaz Alibekova	193
Some Generalized Inequalities for the Berezin Number of Operators	
Dr. Öğr. Üyesi Ulaş Yamancı, Prof. Dr. Mehmet Gürdal	200

ISBN : 978-605-81106-1-8

Türkiye'de suça sürüklenen çocuklar	
Prof. Dr. Kadir Temurçin, Araş. Gör. Mahinur Kılıç, Araş. Gör. Yolcu Aldırmaz	205
Novel Mono Azo Dyes Including Ribofuranose And Pyrazole Moieties: Synthesis, Characterization And Absorption Properties	
Prof. Dr. Tahir Tilki, Abdullah Kaplan, Çiğdem Karabacak Atay	215
İç kaynak bağımlılığı ve personel güçlendirme arasındaki ilişki üzerine bir inceleme	
Bayram Bolel, Prof. Dr. Muhsin Halis	219
Gülten Akın'ın "Kestim kara saçlarımı" başlıklı şiirinin psikolojik danışmada kullanılabilirliği	
Dr. Ersun Çıplak	224
Kişilik Özelliklerinin Toksik Liderlik Biçimine Yansıması: Kutsal Metinlerde Söz Edilen İki Örnek Firavun Ve Nemrut	
Doç. Dr. Üyesi Mine Halis	236
Yağ Üretim Yöntemlerinin Yer Fıstığı Yağının Bazı Kimyasal Özelliklerine Etkisi	
Dr. Öğretim Üyesi Adnan Bozdoğan, Doç. Dr. Bülent Kabak, Yük. Müh. Koray Şahin, Araş. Görv. Tülin Eker	246
Türkiye'deki Kadın Sivil Toplum Kuruşlarının Twitter Kullanımına Yönelik Bir Araştırma	
Doç. Dr. Mine Yeniçeri Alemdar, Dr. Aslı Elgün,, Dr. Deniz Maden	251

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

THE EFFECT OF RECREATIONAL ACTIVITIES ON SOCIAL CAPITAL AND LIFE SATISFACTION: KARATEPE VILLAGE WOMEN'S EXAMPLE

Assoc. Prof. Faik Ardahan
Akdeniz University Sports Sciences Faculty Recreation Department ardahan@akdeniz.edu.tr

Res. Assis. Nazlı Deniz Öz
Selçuk University Sports Sciences Faculty Recreation Department denizyilmaz@selcuk.edu.tr

Abstract

The purpose of this study is to examine the effect of recreational activities on social capital and life satisfaction level of villager's womens in Karatepe Village. In the study; pilates was performed for 12 weeks, three days in a week, one hour each day open for all women. 34 of women (Xage=39,67±7,66) who are living in Karatepe Village and voluntarily participate to the pilates. In addition to this, six open air cinema events were held on every Friday evenings and each month kermis (four times) were hold open all villagers and children's dramatics with 20 children which preparations lasting two months were staged. All activities were realized in saloons and garden of KAR-DER (Karatepe Neighbourhood Culture Solidarity and Sustainability Association). In the study, as questionnaire form, the Life Satisfaction Scale developed by Diener et al. (1985) and adaptation in Turkish by Köker (1991), the Social Capital Scale developed by Onyx and Bullen (2000), Turkish validity and reliability Ardahan (2012) were used in collection of data before and end of all activities. In the analysis of the data, the Paired Sample-t test was used for comparison of pre and post-test values. As a result of the research; to be favourable for the post test significant results were found in all of the social capital scale sub-dimension scores and the life satisfaction scale scores ($p<0,05$). According to these results, it can be said that active participation into recreational activities have positive effects on individual's SC levels and LS levels.

Keywords: Recreation, village, women, social capital, life satisfaction.

The Relationship between Social Capital and Recreation

Social Capital (SC) is one of the most popular sociological concepts that have emerged in recent years. It can be said that it contributes to social and individual wellness, well-being, life satisfaction (LS) and quality of interpersonal relationships (Enfield and Nathanial, 2013; Putnam, 2000). The theory of SC is based on the term "social" and refers to the importance of positive human interactions based on relationships and the concept of social capital; has been applied to a growing number of areas in order to explain the results such as education level, health status, economic welfare, crime rates and democratic participation (Putnam, 2000). The basic idea of the SC is the importance of social connections that enable individuals to interact and collaborate with another to achieve mutual benefit (Miracle, 2013).

The SC has been studied in interdisciplinary studies in recent years and has been the subject of various studies in social and political terms. Many studies show that societies which have higher levels of SC are more successful, safer, healthier and happier (Woolcok, 1998). These communities raise individuals who are better governed, can find good jobs, demonstrate public interest, take leadership qualities in public benefit projects, who are solution-focused and can best assess the current situation (Gökçe et al. 2009). For this reason, the concept of SC has become increasingly influential over time. If the SC level increases, it

will have positive contributions to social crime prevention, providing security, educational success, economic development and social cohesion (Kapu, 2008; Altun, 2011).

Recreation researchers have emphasized the importance of the relationship between recreation and SC (Arai, 2000; Forsel et al. 2018). For increasing of SC levels of an individuals or society; community recreation, provision of leisure time services and recreational activities are considered as important elements and can be used as a tool (Arai, 2000; Glover and Hemingway, 2005). Current studies show that SC elements have a positive effect on positive individual relation, recreation and cultural images provide opportunities to increase social effectiveness, social belonging and emotional attachment. The individual can meet both individual entertainment/leisure needs and social goals with recreational activities (Taylor et al., 2015).

Aydoğdu (2010) pointed out the necessity for the social development of the concept of SC in his study. He declares that recreational activities is important to establish sense of trust to others, tolerance of diversity, being the prosperity of somewhere or being member of social clubs, recreational organizations or nongovernmental organizations. Ardahan (2014b) conclude that SC is an capital, shared and invested by all community, like economic capital, culture capital, physical capital, health capital, created by all social relations, social networks, formal and informal social organizations. Recreational activities help individuals to increase leadership abilities, help to create social networks, develop and increase belonging to of somewhere, some mission, some formal/informal movements (Ardahan, 2018). Heral (2006) declared that recreational activities help to increase social togetherness, motivate individuals who support same mission who know themselves or never meet before move together.

SC Scale sub dimensions of Turkish version (Ardahan, 2012) are “Participation in the Local Community", "The safety level of residence", "Neighborhood Connections", “Being representative of social context", "Membership in Nongovernmental Organizations", "Initiative in Social Issues", "Trust to Others", "Tolerance to Diversity", "Belonging to somewhere". All these can be positively changed by participating in recreational activities. Recreational activities bring closer the individuals, give chance individuals know each other, move together, they can organize individuals who have same mission in a formal like nongovernmental organization, some sport/recreational clubs, or informal organizations like groups in social media, they come together by trusting themselves, increase their tolerance to diversity, support and increase belonging somewhere, some mission, all participants willing and ready to lead others to create/support being representative, and all individuals will collaborate to create safety environment, residence and neighborhood (Ardahan, 2012, 2014a, 2014b, 2014c, 2018).

In addition these, recreational activities are important for developing social relation, social networks, interpersonal relation, complying with the social rules and democracy (Tezcan, 1985).

Relationship of Life Satisfaction and Recreation

Satisfaction term has many meaning like Life satisfaction (LS), Leisure Satisfaction, Role and Marital Satisfaction, Job Satisfaction, Occupational Satisfaction, Emotional Satisfaction, Social Satisfaction, Professional and Economic Satisfaction, and etc. LS can be defined as realization level of expectations (Ardahan, 2018). The other definition of LS is the result or situation that occurs when people compare what they want to have and what they have (Altay and Avcı, 2009). Diener (1984) concluded that LS is a dynamic structure that can be developed by changing individual's life standards and life paradigm. Luthans (1994) and Diener (1984) define LS is the individual’s perception and emotional responses of his/her life. LS is the assessment of one's own life that context as social relations, business life, physical

health, earnings, etc. (Diener ve Lucas, 1999). When LS is higher, it will bring higher happiness, wellbeing, wellness and leisure time satisfaction should be addressed (Yaşartürk et al. 2017). All these satisfaction affect others and affected from others. There is positive correlation between them. At the same time, all these satisfactions affect and affected from individual's physical, mental, emotional life/healthy, professional and social interaction, well-being, wellness, and happiness (Ardahan, 2018).

Studies have shown that individuals and societies who have serious and active recreational life with high consciousness are healthier, have higher LS, happier than those who do not have this consciousness (Turgut, 2012). Recreation is a spiritual behaviour that evaluates life and gives meaning to it. In this respect, individuals need recreation in terms of their physical, spiritual and social life. Individuals may participate in to recreational activities for many reasons. The most important benefits of recreation can be summarized as follows (Yılmaz, 2007; Ardahan et al. 2016).

• Satisfies mental, physical health problems and psychological problems that arise in private life. Provides inner peace,
• Well-organized recreational facilities help people to improve their personal characteristics. Reduces the person's orientation to crime. The quality of life of people and society increase,
• Improves intellectual life,
• Promote new ideas through recreation; recreation contributes to a person's real existence, to the widening of the vision of life, and to the illumination of their ideas on the basic purpose of life,
• Helps education,
• It is possible for people to learn new things through games and trips.
• Recreational activities and various sports related to fine arts are also important with their instructional, thought-provoking and developing aspects.
• Recreational activities encourage people to save time and increase working efficiency.
• Organize social life of individuals and society,
• Creates a democratic society with free movement and thinking, solidarity and cooperation,
• It is possible for people of from various countries, different culture, religions, skin colour, ethnic origin, having different languages, economic power and etc to recognize and understand each other through the same organization we can call a versatile creative activity,
• Develop international relations; provide a favourable ground for convergence between countries and world peace,
• Recreation creates new social networks and new social interaction,
• Create new identity and/or developed old one,
• Support belonging to a new group, idea and organisation.

In recreation literary there are many studies focused on the relation between LS and participation in to recreational activities and results show that there is a significant relation between LS and participation into recreational activity. Many researchers accept that recreation in a need and when satisfied Maslow's "Physical Needs", "Safety Needs", "Belongingness and Love Need", "Esteem Needs" and "Self-Actualisation" it gives/increases satisfaction, wellness, wellbeing and happiness level (Öz et al. 2018; Sirgy, 1986). LS effect individual's wellness, wellbeing, happiness and effected from them. There is a positive correlation between them (Ardahan, 2014c).

The leisure time needs of people significantly and positively affect both the degree of participation in recreational activities and the level of life satisfaction obtained from this participation. Therefore, recreational activities should be attended and encouraged not only for fun or resting, but also taking into consideration the effect of recreational activities on life satisfaction. When we look at the factors that affect the level of quality of life of the individual in conjunction with leisure activities provided for the gathering, development and fulfilment are contributed. The area in which the level of LS is created through these activities is supported in letters. Individuals with increased levels of LS will have the awareness of recreational activities as a contribution to a more qualified and productive life (Yaşartürk et al. 2017;Hemingway, 1996).

Recreation is one of the important the key of having good life and enrichment of life. The first step to go up from this staircase is consciousness. To establish this formal or informal education is necessary. Education can be defined as helping individuals formal (directly in school) and/or informal (indirectly outside the school) to obtain the knowledge, skills and insights necessary to take their places in the community life. The aim of the education is to fit for life and to contribute to social, emotional, physical, psychosocial development in a long period of education. Because when we look at the developed countries, we see that the level of education in these countries is high. As a result of the development of technical knowledge, information technology, physical capital, sociological abilities in education level societies, welfare, quality of life and LS increase.

In developed societies, people have more free time and higher consciousness levels, and they can spend their resource for their recreational life (personal and social benefits, social and cultural development, fun, for more happiness, wellness, wellbeing and LS) than essential needs.

In addition to formal education, it is also possible to provide recreation education in out-of-school in family, friend groups, hobby groups, recreation centres, non-governmental organizations, volunteer communities and organizations, sports clubs and organizations, tourist organizations, youth clubs, youth and sports directorates, municipalities etc. it is possible for institutions and organizations to provide recreation education (Hazar, 2014).

Recreation can be accepted as a need. As known Maslow's Need Hierarch defines the priority of needs. Recreation can be stated in all level of needs (Ibrahim and Cordes, 2002). If a person hungry, the first, urgent and basic step is eating, but, if a person is not hungry and if there is no hesitation about near and far future about being hungry, person's expectation is gastronomy which is accepted recreation. Safety is the second important need and people spent high amount of their earnings to establish safety environment with buying houses which has security. Recreation may not help to establish safety environment and safety level of residence, but it has positive effect on creating and developing neighborhood connections, trust to others by bring neighbors together and let them know each other and tolerance to diversity. The third need is belongingness and love need, and recreation has positive effect on this need, as being member in nongovernmental organizations, belonging to a group or a mission, participation in the local community. Recreation helps to create/developed opportunities to satisfy, the fourth need, esteem needs, as social career, being a leader, being representative of social context, increase recognition. The last and the upper need is self-actualization and recreation satisfies this need as having and/or participating in serious leisure activities.

The social and recreational life of villages is not rich as in cities and restricted by social, physical, economic structure of villages. Leisure constraints of villagers and the individuals living in city center are different (Yılmaz, 2017). In addition to these, social unrest,

inadequate social relations, LS is low with different causes (unemployment, terror, physical factors etc.) and related problems were increased (Ardahan, 2014a; Aydoğdu, 2010).

Yılmaz (2017) studied leisure constraints of villagers in this village. She reported them as; "Be uninterested in", "Talent Perception", "Family and Others Pressure", "Individuals Psychology", "Lack of Time", "Lack of Information", "Lack of Social Connection/Friend", "Physical Perception and Healthy", "Find it Expensive" and "Causes Originating From Family". If someone does not want to break or deactivate these constraints, they will stay as constraints. But when they make common cause with these they will have to find their leisure negotiations. In this study, leisure negotiations were run.

People who evaluate/manage their leisure time correctly and efficiently will provide individuals higher LS, development and contribute to social peace. In this context, the consciousness of recreation should be turned into a policy and spread across the whole layer as a culturing movement. In this way, individual and social life of the individual is affected positively. This effect will directly affect the quality of life, LS and social capital level of the individual.

Method

The purpose of this study is to examine the effect of recreational activities on SC and LS level of villager's women in Karatepe Village which is 15 km away from Antalya city center and has middle level of active transportation network with city center.

In the beginning of this project, two coordination meetings were held with Karatepe headman and the president of KAR-DER for pre-informing and once for efficiency and process planning. The draft was introduced and information about the events was given. It was determined in which venues the activities will be held.

Then, villager's women, men and children were invited to KAR-DER for informing. In the meeting; Karatepe headman, president of KAR-DER and project manager made a speech to all participants and all were informed about project and recreational activities. Participants were identified and informed about activities and 41 women who were thought to actively participate in to recreational activities and pre-test was done.

In this pre-test The constraints of Karatepe Women's were found, given in Yılmaz's study (2017) as "Be Uninterested in", "Talent Perception", "Family and Others Pressure", "Individuals Psychology", "Lack of Time", "Lack of Information", "Lack of Social Connection/Friend", "Physical Perception and Healthy", "Find it Expensive" and "Causes Originating from Family". Individuals were informed in detail, motivated to participate in planned recreational activities and supported by materials, time of the activities was arranged make suitable for them for creating leisure negotiations of villagers.

In the study; pilates was performed for 12 weeks, three days in a week, one hour each day open for all women. 34 of women (X_{age}=39,67±7,66) who are living in Karatepe Village voluntarily participate to the pilates. In addition to this, six open air cinema events were held on every Friday evenings which contains small kermis and each month outdoor kermis (four times) were hold open all villagers and children's dramatics with 20 children which preparations lasting two months were staged.

The purpose of open air cinema was bringing all villagers together. Some women (usually four or five) cook and sold tea, coffee, some flat baked bread, cakes, lentil balls and some other local dishes, which earnings used to support KAR-DER.

Outdoor kermis was hold in week-end, in big and picnic area in forest near to Karatepe Village. Each participant brought something and shared all together. Some outdoor games and local games played all day in kermis.

In the beginning, adult's dramatics was planned but when they offered, they want to change to children's dramatics, it was held on. Children's dramatics were the key recreational activity to bring families together and closer. All these bring closer all participants as socially and physically.

Recreational activities continued for a total of 16 weeks (4 months), at the end of the study, final measurements were done to 34 female participants who were participating in pilates exercise and recreational activities for 4 months. All activities were realized in saloons and garden of KAR-DER (Karatepe Neighbourhood Culture Solidarity and Sustainability Association).

Karatepe is a one of the Alevi villages. All population are Alevi Muslim. Alevism is a cultural structure that does not restrict the social life of women, they can be together with men in public space, do and share social life together and that support positive discrimination in favour of women. KAR-DER has two functions for villager. First is Djemevi; villagers come together and pray. Second, it is a nongovernmental organization. All villagers accept it is as djemevi. But with this project, second function was foregrounded.

In the study, as questionnaire form, the Life Satisfaction Scale developed by Diener et al. (1985) and adaptation in Turkish by Köker (1991), the Social Capital Scale developed by Onyx and Bullen (2000), Turkish validity and reliability Ardahan (2012) were used in collection of data before and end of all activities.

In the analysis of the data, the Paired Sample-t test was used for comparison of pre and post-test values.

Findings

The results of the Paired Sample-t test of pre-test and post-test results of Social Capital Sub factors and Life Satisfaction scale were given in Table-1. As it seen in Table-1, the Social Capital Scale sub dimensions; "Participation in the Local Community" (t = -15,817, p <0,01), "The safety level of residence" (t = -5,167, p <0.01), "Neighbourhood Connections" (t = -9,255, p <0,01), " Being representative of social context" (t = -6,606, p <0.01), "Membership in Nongovernmental Organizations" (t = -7,404, p <0,05), "Initiative in Social Issues" (t = -11,750, p <0,05), "Trust to Others " (t = -7.414, p <0.05), "Tolerance to Diversity" (t = -11,300, p <0,05), "Belonging to somewhere" (t = -11,058; p <0.05) and Life Satisfaction Scale (t = -5,012; p <0, 01) have statistically meaningful differences in favour of the post-test.

Table.1: Pre and Post-Test Results of Participant's Social Capital and Life Satisfaction

Social Capital Scale Sub-dimensions	**Pre-Test X± SS**	**Post-Test X± SS**	**t**	**p**
Participation in the Local Community	1,45±0,43	2,64±0,56	-15,817	**0,000****
Membership in Nongovernmental Organizations	2,02±0,65	2,95±0,67	-7,404	**0,020***
Initiative in Social Issues	2,58±0,51	3,50±0,39	-11,750	**0,001***
Trust to Others	2,21±0,58	2,92±0,55	-7,414	**0,001***
The safety level of residence	3,35±0,58	3,66±0,45	-5,167	**0,000****
Neighborhood Connections	2,72±0,47	3,28±0,35	-9,255	**0,000****
Being representative of social context	2,14±0,78	2,79±0,70	-6,606	**0,000****
Tolerance of Diversity	2,19±0,71	3,35±0,39	-11,300	**0,001***
Belonging to somewhere	2,44±0,47	3,19±0,26	-11,058	**0,001***
Life Satisfaction Level	4,44±0,48	4,71±0,42	-5,012	**0,000****

*p<0,05 **p<0,01

Conclusion

Our research shows that there is positive effect of recreation activities on individual's LS and SC perceptions.

As Godbey (2003) and Trujillo (2007) concluded, participating in recreational activities has positive effect of individuals optimal LS, in the subject of escaping from daily routine and minimizing daily stress, and positive contribution for increasing SC, social belonging, control, social acceptability and self-confidence. These conclusions proof the pre-test and post-test differences of this study caused by participating in recreational activities on "Participation in the Local Community", "Membership in Nongovernmental Organizations", "The safety level of residence", "Tolerance to Diversity" and "Belonging to somewhere".

Putnam defines the relation between SC and recreation as a secondary or additional product of social activities and Hemingway (1999) concluded that leisure has positive effect on SC. These two conclusion support current study.

Maslow's Need Hierarch says that need has priority. One not satisfied the others cannot be accepted as need. When individuals satisfy physical need, their tendency is focusing on safety need, then "Belongingness and Love need", "Esteem needs", "Self-actualization" (Ibrahim and Cordes, 2002). The level of safety is individual's perception of safety level of residence, trust to other and neighborhood connection, and positive or negative reflection of this level in society has effect on individual's happiness, LS and tranquility now and future expectation. When individuals collaborate, they come closer, behave closer and together, share their leisure, safety will be increased in society (Dolu et al. 2010; Kula and Çakar, 2015). This support the changes in current study on "Safety level of residence", "Trust to other" and "Neighborhood connection". As Ardahan et al (2016) declared that two of the most important benefits of participating in recreational activity is belonging to a group/mission and socialization. This supported by the third need is "Belongingness and Love need" which can be increased by participating in recreation activity (Ibrahim and Cordes). It creates/helps being member in nongovernmental organizations, belonging to a group or a mission, neighborhood connection, participation in the local community. And all these have positive effect on LS, subjective wellbeing and quality of life, breakoff phenomenon, self-respect/regard, social attachment, (Duru, 2015). These conclusions overlap with the result of current study. Recreation helps to create/developed opportunities to satisfy, the fourth need, esteem needs, as social career, being a leader, being representative of social context, increase recognition. The last and the upper need is self-actualization and recreation satisfies this need as having and/or participating in serious leisure activities. It can be defined as taking on responsibility of something, not turn a blind eye to something and being a part of solution.

Ardahan (2013) has studied the relation between neighborhood, tolerance to diversity and LS, he concluded that when individuals come closer and do together, they create and developed higher level of neighborhood connection, tolerance to diversity and LS. In addition to this, Ardahan et al (2015) found participating in recreational activities has positive effect on breast cancer women's LS. Ardahan and Mert (2014) found that the individuals who are participating outdoor activities have higher LS then who not participle. Ozcan (2017) found the obese women who are participating in recreational activities have higher LS then who not participle. This conclusion supports the current study's results.

Result

According to these results, it can be said that active participation into recreational activities have positive effects on individual's SC levels and LS levels.

References

Altay B, ve Avcı İ. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Özbakım Gücü Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Dicle Tıp Dergisi;36;4;275-282

Altun, N. (2011). Sosyal Sermayenin Çocuk Ve Genç Suçluluğuna Etkisi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya.

Arai, S. (2000). Typology of volunteers for a changing socio-political context: The impact on social capital, citizenship and civil society. Society and Leisure, 23, 327–352.

Ardahan F. (2012) Sosyal Sermaye Ölçeği Geçerlilik, Güvenirlilik Çalışması, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, vol.9, pp.773-789.

Ardahan F. (2014a). Bireylerin Sosyal Sermaye Profili: Antalya Örneği, ASOS Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2:38-56.

Ardahan, F. (2014b). The Impacts of Social Capital and Some Demographic Variables on Life Satisfaction: Antalya, Kamla-Raj, Anthropologist, 18(3): 765-776.

Ardahan, F. (2014c). Examining the relation between social capital, life satisfaction and academic achievement: school of physical education and sport case, Sosyal sermaye, yaşam doyumu ve akademik başarı ilişkisi: BESYO örneği. International Journal of Human Sciences, 11(1): 1212-1226. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2754

Ardahan, F. (2018). Comparison of the Social Capital, Life Satisfaction, Achievement Perception and Emotional Intelligence Level of the Volunteers and Non-Volunteers. European Journal of Physical Education and Sport Science.4(6):45-68. doi: 10.5281/zenodo.1249064.

Ardahan, F., Turgut, T. ve Kalkan, A.K. (2016). Her Yönüyle Rekreasyon (editör: :Faik Ardahan), Detay Yayıncılık, Ankara.

Aydoğdu, Ç. (2010). Kalkınma Ajansları ve Toplumsal Sermaye İlişkilerinde Stratejik Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. Psychological Duletin, 95, 3, 542-575.

Diener, E. ve Lucas, R. E. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress.Psychlgical Bulletin, 125(22), 276-303.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. and Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. Journal of Personality Assessment, 49 (1), 71-75.

Enfield, R., & Nathanial, K. (2013). Social capital: Its constructs and survey development. *New Directions for Youth development*, *13*, 15–30.

Forsell, T., Tower, J. & Remco Polman (2018): Development of a Scale to Measure Social Capital in Recreation and Sport Clubs, Leisure Sciences.

Glover, T. D., & Hemingway, J. L. (2005). Locating leisure in the social capital literature. Journal of Leisure Research, 37, 387–401.

Gökçe, O. , Uğuz ve Hülya E. (2009). *Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyal Sermaye Profilleri Üzerine Bir Çalışma.* Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi: 323-352.

Hazar, A. (2014). Rekreasyon ve Animasyon, Detay Yayıncılık, Ankara.

Hemingway, J.L. (1996). Emancipating Leisure: the Recovery the Freedom in Leisure. Journal of Leisure Research, 28(1), 27-43.

Heral, I. (2006). Social Capital (In Turkish: Sosyal Sermaye), [http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?makale=58&tur=100] Date Retrieved: 25.03.2006.

Ibrahim H. and Cordes K.A. (2002). Outdoor Recreation, Enrichment For a Lifetime. Second Edition, Sagamore Publishing, Il, p. 5-150.

Kapu, H. (2008). *Sosyal sermaye ve organizasyonların öngörü yeteneğini geliştirme gücü.* Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(1): 259-288

Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşilaştirilmasi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Luthans, F. (1994). Organizational Behavior. New York: McGraw-Hill, Inc.

Miracle, J.W. (2013). Hıgher Educatıon In The Creatıon Of Indıvıdual Socıal Capıtal: A Student Organızatıon Ethnography. Unıversıty Of Pıttsburgh School Of Educatıon, published doctoral dissertation. ABD.

Onyx, J. ve Bullen, P. (2000). Measuring social capital in five communities, Journal of Applied Behavioral Science, 36(1): 23-42.

Öz, N.D., Erkmen, G. vee Çağlayan H.S. (2018). Leisure Satisfaction and Self-Esteem as Predictors of Horse-Riding Participants' Dispositional Flow. International Congress of Recreation and Sports Management. Muğla/TURKEY.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and renewal of American community*. New York: Touchstone-Simon & Schuster.

Sirgy, M.J. (1986). A Quality-of-Life Theory Derived from Maslow's Developmental Perspective: Quality Is Related to a Progressive Satisfaction of Needs, Lower Order and Higher. American Journal of Economics and Sociology 45:329–42.

Taylor, P., Davies, L., Wells, P., Gilbertson, J., & Tayleur, W. (2015). A review of the social impacts of culture and sport. London.

Tezcan, M. (1985). Ülkemizde Orta Öğrenim Gençliği Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi, 42,117,119.

Turgut, T. (2012). Suya Dayalı Rekreasyon Ve Antalya İlinde Suya Dayalı Rekreasyon Alanında Faaliyet Gösteren İşletmelerin Profillerini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Woolcok, M. (1998). "*Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework*. Theory and Society, 151-208.

Yaşartürk, F , Akyüz, H , Karataş, İ . (2017). Examination Of University Students' Levels Of Leisure Boredom Perception And Life Satisfaction Towards Recreative Activities. Uluslararası Kültürel Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (Uksad), 3 (Special Issue 2), 239-252.

Yılmaz, Ş. (2007). Rekreasyon Faaliyetlerinin Yönetim Ve Organizasyonu "Antalya Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama", Akdeniz Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Yayınlanmış, Yüksek Lisans Tezi, Antalya,

Yılmaz, N.D. (2017) Köyde Rekreasyon Engelleri, Gökçam ve Karatepe Uygulaması. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Rekreasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Antalya, Haziran 2017.

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

BİREYLERİN REKREASYONEL KOROLARA KORİST OLARAK KATILMAMA NEDENLERİ ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİLİK GÜVENİRLİLİK ÇALIŞMASI

Doç. Dr. Faik Ardahan
Akdeniz Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon Bölümü faikardahan@hotmail.com

Özet

Bu çalışmanın temel amacı Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenleri (RKKN) Ölçeğini geliştirmek, ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğini Türkiye Popülasyonu için yapmaktır. Çalışmanın evrenini hayatları boyunca rekreasyonel korolara korist olarak hiç katılmamış bireyler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi toplam 296 katılımcıdan (113 erkek ve 183 kadın) oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında demografik bilgiler yanında RKKN ölçeği madde havuzdan oluşan soru listesi kullanılmıştır. Anketin oluşturulması kullanılan veri havuzunu a) Tezcan'ın (1985) çalışmasında kullandığı maddeler, b) Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen ve çalışması Karaküçük ve Gürbüz (2006) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Boş Zaman Engelleri Ölçeği", c) Müderrisoğlu ve arkadaşlarının (2005) kırsal rekreasyon engelleri maddeleri, d) Yılmaz'ın (2017) Köyde Rekreasyon Engelleri maddeleri ve e) Ardahan'ın (2018d) Bireyleri Gönüllü Olmamaya Motive Eden Faktörler Ölçeğinin maddelerinden çıkarılan yarı yapılandırılmış madde listesi 15'i hali hazırda rekreasyonel korolardan herhangi birine minimum beş yıldır devam eden, 15'i ise yaşamları boyunca rekreasyonel korolara daha önce hiç gitmemiş toplam 30 kişi ile yapılan Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenlerinin sorgulandığı nitel görüşmede kullanılmış ve elde edilen sonuçlar temalandırılarak birleştirilmiş toplam 72 maddelik madde listesi anket soru listesi olarak oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinin değerlendirilmesinde beşli Likert ölçeğinden faydalanılmıştır ve maddeler "1: Kesinlikle Beni İfade Etmiyor, 2: Beni İfade Etmiyor, 3: Ne Beni İfade Ediyor/Ne Etmiyor, 4: Beni İfade Ediyor, 5: Kesinlikle Beni İfade Ediyor" olarak ağırlıklandırılmıştır. Verilerin toplanmasında Kolay Yoldan Örnekleme kullanılmış ve veriler Antalya şehir merkezinde bireylerin yoğun olarak bulundukları parklar ve alış veriş merkezlerinde yüz yüze anket yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılmayı isteyen bireyler üzerinden toplanmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) 72 maddeden oluşan ölçeğe uygulandı, 10 madde düşük varyans değeri sebebiyle, beş madde de olmaması gereken faktörlerle eşleştiği için listeden çıkarılmış ve 57 maddeye AFA yeniden uygulanmış ve isimleri "Müzik Altyapımın Olmaması", "Kendine Güven Eksikliği", "Motivasyon Eksikliği", "Önyargılar/Duyumlar", "Bilgi Eksikliği", "Sosyal Çevre Eksikliği", "Hizmet/Ulaşım Eksikliği", "Bütçe Yetersizliği", "Aile ve Mahalle Baskısı", "Engel Olacağı Düşüncesi", "Zaman Yetersizliği", "Ailevi Nedenler" ve "Fiziksel Algı" olan toplam 13 faktör elde edilmiştir. AFA sonucu Kaiser-Mayer- Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü 0.800, Bartlett Küresellik testi $p<0.05$, toplam açıklanan varyans %80,018, Cronbach's Alpha katsayısı 0.937 olarak bulunmuştur. Ölçeğe Doğrulayıcı Faktör Analizi de yapılmıştır ve tüm parametreler istatistiki limitler içindedir. Bu değer ölçeğin istatistiki olarak yeterli geçerlilik ve güvenirlilikte olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ve sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda da ölçeğin Türk popülasyonu için güvenilir bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Rekreasyonel korolar, engeller, rekreasyon, korist.

DEVELOPING AND DOING VALIDITY AND RELIABILITY OF THE REASONS SCALE OF NONPARTICIPATION TO RECREATIONAL CHOIRS AS CHOIR SINGER

Abstract

The main purpose of this research was to developed the Reasons Scale of Nonparticipation to Recreational Choirs as Choir Singer (RKKN) and define the validity and reliability for Turkish population. The universe of this study was consisted of the individuals never participate to a recreational choir as a choir singers. The sample was totally 296 participants (113 men and 183 women). Data collection made by a questionnaire form include demographics variables and item list of RKKN scale. The total item lists were taken from a) Tezcan's (1985) research, b) Leisure

Constraints Scale developed by Alexandris ve Carrol (1997) and adapted in to Turkish by Karaküçük and Gürbüz (2006), c) "Constraints in Rural Recreation Activities" scale developed byMüderrisoğlu et all (2005), d) "Recreational Obstacle In Village Application Of Gokçam And Karatepe Villages" scale developed by Yılmaz (2017) and e) Ardahan's (2018d) study named as "the Motivational Factors Scale for being Nonvolunteer" used for semi structured questions for qualitative research to determine the reason of nonparticipation to recreational choirs as choir singer. 30 volunteers which 15 of these were participants of recreational choir more than five years, other 15 were never participate. After analyzing and revision, totally 72 items were obtained. Scale items were structured by five-point Likert scale and the range covers (1: definitely not expresses me, 2: not expresses me, 3: neither expresses me nor not expresses me, 4: expresses me, 5: definitely expresses me).

In the data collection, face to face methods and convenience sampling was used. Data were collected from volunteer participants in Shopping Moles and city parks in city center Antalya.

Exploratory factor analysis (EFA) was done to RKKN scale consisted by 72 items, and 15 items were removed from list because of the lower eigen value and fall into wrong factors. EFA was performed again by 57 items and scale formed into 13 sub dimension names as "Inadequacy Of Music Infrastructure", "Lack of Self-confidence", "Lack of Motivation", "Prejudices and Sensations "Lock of Information", "The Lack of Social Environment", "Lock of Service/Access", "Lock of Budget", "Family and Community Pressure", "Idea of Blocking", "Lock of Time", "Reasons Caused From Family", "Physical Perception". The findings show that Kaiser Mayer Olkin (0.800) and Bartlett Spheritiy test results ($p<0.05$) were in limits and Cronbach's Alpha internal consistency test result were found 0.937 and total variance explained was %80,018. Confirmatory Factor Analysis was done and all parameters were found in statistical limits.

It can be concluded that RKKN has reliability and validity in the estimation of "the Reasons Scale of Nonparticipation to Recreational Choirs as Choir Singer" for the Turkish population.

Key Words: Recreational choirs, barriers, recreation, choir singers.

Birey Koro İlişkisi

Sosyal bir varlık olarak bireylerin etraflarındaki dünya ve diğer kişilerle olan iletişimi/etkileşimi sözlü, yazılı veya beden diliyle olabilir. Bir çiçeği koklamak aslında çiçekle iletişim/etkileşim kurmaktır (Ardahan ve Akdeniz, 2017a). Bireylerin müzikle olan ilişkileri genellikle annelerin onlara bebekken söyledikleri ninni ile başlar ve bu aslında anne-bebek arasındaki iletişimin en güzel örneklerinden birisidir (Bailey ve Davidson, 2002; Papousek, 1996). Müzik aynı zamanda insanlık tarihi kadar eski etkili bir iletişim aracı ve amacıdır. Birçok teorisyen müziği insan yaşamını, fiziksel ve duygusal durumunu etkileyen önemli bir içsel ve dışsal uyaran olarak tanımlamakta, bazı durumlarda davranışın temel nedeni olduğu hatta davranışın bilişsel, duygusal, sosyal gerekçelerinde araç/amaç olduğunu ifade etmektedirler (Kaemmer, 1993).

Bireyin müzikle olan ilişkisi iki türlüdür. Birey aktif veya pasif katılımla müzikle ilişki kurar. Aktif katılım müzik yapmayı tarif ederken, pasif katılım müzik dinleyicisi olmayı tarif eder (Bailey ve Davidson, 2002). Müziğe aktif katılım profesyonel veya rekreasyonel olarak bir müzik aleti çalmak, DJ'lik yapmak veya şarkı söylemek olarak görülebilir. Bir de müziğin dans gibi bir başka etkinlikte aktif kullanımı vardır ki bunu da müziğe aktif katılım olarak görmek gereklidir.

Bireyin şarkı söylemesi iki grupta ele alınabilir. Bunlardan ilki; herhangi bir maddi ödül ya da kazanç beklentisi olmadan gündelik hayatta bireyin yer aldığı sosyal yapılarda sevilen, eşlik edilen yer ve zamanlarda söylenenlere ilave olarak, bireyin herhangi bir koroda şarkı söylemesi, ikincisi ise, bireyin tamamen maddi bir ödül, profesyonel bir kariyer beklentisiyle şarkı söylemesidir. Koro tek veya çok sesli eserleri seslendirmek için oluşturulmuş grup (Karakaya, 2009) olarak tanımlanabileceği gibi ses kapasitesi, sayısal oluşum, tını, ses türü, tek veya çok sesli olma durumu daha önceden belirlenen bir modele uygun olarak oluşturulmuş toplumun kültürel ve sanat yaşamına katkıda bulunan profesyonel veya özengen (amatör) topluluklardır (Çevik, 1997, 1999). Özengen korolar rekreasyonel amaçlı oluşan korolardır ve temel amaçları herhangi bir gelir amacı ve maddi ödül beklentisi olmadan, koroya katılanların müzik bilgi, donanımını sağlamak, arttırmak, katılımcıların serbest zamanlarını zenginleştirmek amaçlı tamamen gönüllü katılımla gerçekleştirilen, oluşturulan ve sürdürülen yapılardır (Öztop, 2007). Özengen koroların temel

amacı; birlikte şarkı söyleme, seslenme ve seslendirme gereksinimini karşılamak için birileri (birey ya da kurum) tarafından veya kendiliğinden oluş(turul)an, birlikte müzik dilinde konuşmak ve söylemektir (Apaydın, 2006). Buna ilave olarak Stebbins (1992) özengen koroları çok fazla profesyonel müzik yeteneği olmayan bireylerin sınırlı müzik bilgi ve becerileriyle eserleri takdir edilen düzeyde sergileme ve sunum yaptıkları topluluklar olarak tanımlar.

Bireyler korolarda sadece müzik, ses, nota bilgisi konusunda eğitilmemekte, bunun yanında; toplumsal, çevresel, bireysel, psiko-sosyal ve ekonomik konularda da katılımcılara kendilerini geliştirme ve etkileşme olanakları sunmakta, bir gruba, bir yapıya aidiyet duygusu oluşturmakta, bir olay veya durumu desteklemek/karşı çıkmak konusunda bilinç oluşturmaktadır (Ardahan ve Akdeniz, 2017b). Bunlara ilave olarak bireyler korolara katılarak; yakın ve uzak çevresiyle etkileşebilmeyi ve uyum yaratabilmeyi, beden dilini etkin kullanabilmeyi, farklılıklara daha hoş görülü olmayı, farklı bireyleri ve toplum kesimlerini tanıyabilmeyi, korodaki ses ve müzik eğitimi sayesinde düzenli, disiplinli ve bilinçli çalışmayı öğrenir, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlarda gelişme yaşarlar, kültür elçisi olarak öğrendiklerini yakın çevresindekilere taşıyarak toplumsal değişimin parçası olurlar, ses ve müzikal altyapılarının gelişmesi, sahne korkularının yenilmesiyle kendilerine olan güvenlerinde ve toplumsal kabul görmede artış yaşarlar, beraber gerçekleştirilen sanatsal etkinliklerde ekonomik, fonksiyonel ve verimli olmayı öğrenirler (Gökçe, 2007; Cohen, 1991), toplumun kültür sermayesini belirli bir tekelleşmenin ötesine geçirip yaygınlaşmasını, nesilden nesile aktarılmasını, çoğalmasını sağlarlar (Ardahan ve Akdeniz, 2017a). Bunlarla beraber müzikle etkileşmek bireylerin duygusal dünyalarını olumlu etkilemekte, terapi sağlamakta ve yaşam doyumlarının artırmaktadır. Bireyler koro çalışmalarının gerektirdiği ulaşım, çalışma performansı gibi süreçleri hareket etme aracı/amacı olarak kullanıp kişisel wellness yaşayacaklardır.

Rekreasyon ve Motivasyon

Bilim insanları gerçekleşen veya gerçekleştiril(e)meyen bir davranışın altında ihtiyaçların ve motivasyonel gerekçelerin olduğunu savunurlar. Bu bireyin rekreasyonel hayatı dahil tüm davranışlarını açıklamakta kullanılmaktadır. Bireyin rekreasyonel bir ürünü talep etmesi veya etmemesini, rekreasyonel bir etkinliğe aktif veya pasif katılmayı istemesini veya istememesini de aynı teorilerle açıklamak mümkündür. Bunu açıklarken; Crandal (1980) bireyin davranışını kişiliği ve içinde bulunduğu koşulların belirlediğini/etkilediğini savunurken, Levy (1979) bu durumu bireyin sosyal bağlantıları, sosyal çevresi ve kişiliğinin etkileşimiyle oluştuğunu, Lawler (1973) ise bireylerin davranışlarının psikososyal ve psikolojik sonuçlar ve onun beklentilerinin belirlediği savunmaktadır. Bunlara ilave olarak Deci ve Ryan (1985) tarafından geliştirilen Özgür İrade Teorisi (Self Determination Theory-SDT), Pintrich (2000) tarafından geliştirilen Başarılacak Amaç Teorisi (Achievement Goal Theory-AGT), Engeström ve ark. (2003) tarafından geliştirilen Aktivite Teorisi (Activity Theory-ACT) ve Maslow'un İhtiyaç Teorisi (Needs Theory) (İbrahim ve Cordes, 2002) bireyin davranışının gerekçelerini belirlemek, tanımlamak, anlamak, anlamlandırmak ve ifade etmek için kullanılmaktadır.

SDT'de motivasyon süreci üç boyutta ele alınmıştır. Bunlar; İçsel Motivasyon, Dışsal Motivasyon ve Motivasyonsuzluk halidir. Bu haliyle bireyi bir şey yapması veya yapmamasının nedenlerini bu teoriyle açıklamak mümkündür (Deci ve Ryan, 1985). Benzer şekilde AGT'de motivasyonel yapı daha çok bireyin kişilik özelliğini üzerinden Amaç/Görev Odaklı ve Ego Odaklı yaklaşımla açıklamaya çalışmaktadır. Ego odaklı yaklaşım bireyin ön planda olduğu, başkalarıyla yarıştığı, kazanma güdüsüyle bir eylemi yaptığını tariflerken, Amaç/Görev odaklılık daha çok sistemin gelişmesini sağlamak, büyümek, gönüllü olmak, başkalarını desteklemek, beraber bir sonuca ulaşmak gibi güdülerle bir eylemi gerçekleştirdiğini tarifler (Pintrich, 2000). ACT'de ise bireylerin fiziksel sağlıkları mental sağlıklarını da olumlu etkilediğini, hangi yaşta olursa olsun kendilerine yetebileceklerini, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, bunun bireysel iyi olma halini, sağlıklı olma halini, tatmin düzeyini ve mutluluğu yükselttiği üzerinden bireylerin bir şeyi

yapmaları açıklanmaktadır (Engeström ve ark. 2003). Motivasyon Teorileri içinde davranışın nedenini açıklamak için en yaygın kullanılanı Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi'dir. Fiziksel İhtiyaçlar, Güvenlik İhtiyacı, Ait Olma, Sevgi İhtiyacı, Statü İhtiyacı ve Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı boyutlarında davranışın nedenleri açıklanmaktadır (İbrahim ve Cordes, 2002).

Rekreasyonel korolara korist olarak katılmak normal çalışma düzeni içerisinde çoğunlukla bir ya da birkaç konser için dört ile sekiz ay süren her hafta ortalama iki veya üç çalışma günü gereken uzun dönemli hazırlık dönemi yaşanır. Bu bireylerin bu dönemde tüm yaşamlarını buna odaklamalarını gerektirmektedir. Bu sebeple korolara devamda düzenlilik hem birey hem de grubun başarısını etkilediği için önemlidir. Bu haliyle koro yaşamı Stebbins'in tariflediği Ciddi Boş Zaman Faaliyeti olarak ele alınır (Ardahan ve Faik, 2017b). Koraya bir kez başlandığında koroların sosyal yapısı ve müziğin beraber etkileşerek yarattığı terapik etki, sinerji, ambiyans sebebiyle bireyler ciddi boş zaman faaliyeti olarak tariflenen koro yaşamı uzun süre sürdürmektedir (Ardahan, 2018b). Buna ilave olarak; korolara katılmak diğer rekreasyonel faaliyetlerde olduğu gibi bireylerin yaşam doyumlarını olumlu etkilemektedir. Rekreasyonel koroya korist olarak katılan bireylerin yaşam doyumları korolara daha önce hiç katılmamış bireylerin yaşam doyumlarından yüksek olduğu bulgulanmıştır. (Ardahan, 2018c)

Rekreasyonel Korolarda Korist Olmayı Etkileyen Faktörler

Müzik ve koro literatürde daha çok bireylerin profesyonel ve/veya rekreasyonel korolara katılarak onların fiziksel, mental, duygusal, yaşam doyumu, sosyal sermayeleri, mutlulukları, işe adaptasyonları, akademik veya profesyonel kariyerleri gibi birçok konuda odağı olan çalışma yapılmıştır. Bireylerin rekreasyonel korolarda neden olmadıklarını incelemeden önce en doğru olanı Bireyleri Rekreasyonel Korolara Motive Eden Faktörleri incelemek gerekir. Bireylerin koroya katılımlarını etkileyen motivasyonel faktörleri esas çalışma sayısı çok değildir. Bunlardan önemli olanları izleyen şekilde sıralanabilir;

- Bittman (2001) Kronik ağrısı olan bireylerin ağrılarını yönetmek için Müzik Aktivitelerine katılımın önemini çalışmıştır.
- Bittman ve ark. (2001) müzik terapisi olarak grup olarak bateri çalmanın etkileri üzerine çalışmıştır.
- Back ve ark. (2000) profesyonel korolara katılan bireylerin duygusal edinimleri ölçeği (the implementation of Singers Emotional Response Scale) üzerinde çalışmıştır.
- Bailey ve Davidson (2002) grup olarak şarkı söylemenin uyarlanabilen karakteristikleri incelemiştir.
- Sichivitsa (2003) öğrencilerin akademik ve sosyal uyumunu, The Choir Participation Survey II'yi kullanarak öğrencilerin müzik yeterliliği ve müziğin değeri üzerinden incelemiştir.
- Bittman ve ark. (2004) rekreasyonel koroların hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin tükenmişliklerini ve negatif ruh halleri üzerindeki etkisini incelemiştir.
- Bailey ve Davidson (2005) grupla şarkı söylemenin marjinalleşme orta sınıf şarkıcı olma üzerindeki etkisini çalışmıştır.
- Cynthia ve ark. (2009) Rekreasyonel bir aktivite olarak yarışmacı olmayan korolara katılımla yaşanan deneyimler üzerine çalışmıştır.
- Clift ve Hancox (2010) korolarda şarkı söylemenin bireylerin psikolojik iyi olma hallerinin sürdürülmesi üzerine etkilerini çalışmıştır.
- Dingle ve ark. (2013) korolarda şarkı söylemenin dezavantajlı bireylerin sosyal ve mental sağlıkları üzerine faydalarını çalışmıştır.
- Ardahan (2018a) bireyleri rekreasyonel korolara katılıma motive eden faktörler ölçeğini geliştirmiştir.

Burada bu konuda önemli çalışmalardan birisi olan Ardahan'ın (20018a) çalışmasında bireylerin Yenilenmek/Gelişmek, Mental Olarak Rahatlamak, Uzaklaşmak, Sosyalleşmek, Müziği Sevme, Tanınma ve Sosyal Statü, Örnek Olma amacıyla korolarda yer aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Rekreasyonel Korolarda Korist Olmamayı Etkileyen Faktörler

Bireylerin rekreasyonel olarak bir aktiviteyi yapmaması, o aktiviteye katılmaması veya katılamaması bireyin bu aktiviteyi istemediği anlamına gelmez. Serbest zaman engelleri yapısal engellerin dışındakiler için bireyseldir. Bireyden bireye göre değişir. Aynı ailede olan çocukların veya eşlerin engelleri birbirlerinden farklı olabilir. Genel olarak bakıldığında birey bir aktiviteyi yapmayı ister fakat o aktiviteyi yapmak için engelleri vardır ve bu engelleri aşamaz. Birey psikolojik olarak kendini başlamaya hazır hissetmez. İş veya aile yaşamı yoğundur. Geçici bir sağlık sorunu, çocuk ve hasta bakma gibi ailevi kısıtlayıcılar vardır ya da içinde bulunduğu sosyal, psikolojik, fiziksel, mental, ailevi, bütçeyle ilgili, isteyip o aktiviteyi bulamamaya, ulaşamamaya bağlı olarak birçok engelleyici vardır.

Crawford ve ark. (1991)'in geliştirdikleri modele göre; engeller üç başlıkta ele alınmıştır. Bunlardan ilki Yapısal Faktörler, ikincisi Bireylerarası Faktörler ve üçüncüsü Kişisel Faktörlerdir. Yapısal Faktörler daha çok bireyin dışında oluşan iş/ev ve aktivite arası ulaşım, tesislerin kalitesi, kapasitesi, ulaşılabilirlik, Bireylerarası Faktörler aktiviteye katılacak eş, arkadaş, partner bulamamak, ailenin ve sosyal çevrenin etkisi, Kişisel Faktörler ise bireyin kendi yetenek düzeyini algılaması, aktiviteye ilişkin tutumu, aktivitenin kendisine uygunluğuna olan inancı, bütçesi, aile yapısı, çalışma düzeni, sahip olunan araba gibi maddi engellerin varlığıdır.

Rekreasyonel boyutuyla bakıldığında bireylerin rekreasyonel aktivitelere katılımı ile ilgili birçok çalışma varken engeller konusundaki çalışmalar çok değildir. Engeller toplumsal, bireysel, bölgesel olabileceği gibi aktivite türüne göre değişebilir. Bu konuda geneli ele alan veya özel konularda yapılan bazı çalışmalar vardır. Bunlar;

- Tezcan (1985) rekreasyonel kısıtlayıcıların başında maddi imkânsızlıklar, birleşememe, örgütlenememe ve gereken eğitimin sağlanamaması gibi olayların önemli olduğunu belirtmiştir.
- Engeller konusunda literatürde en yaygın kullanılan ölçme aracı Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen "Boş Zaman Engelleri Ölçeği"dir. Altı alt boyut ve 27 maddeden oluşan ölçeğin Türk toplumu için geçerlilik ve güvenirlik çalışması Gürbüz ve Karaküçük (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutları; "Tesis", "Ulaşım", "Kentsel Koşullar", "Arkadaş Eksikliği", "Bilgi Eksikliği", "Para", Sosyal Çevre" ve "Zaman"dır.
- Bunun yanında Müderrisoğlu ve ark. (2005) çalışmalarında Kırsal Rekreasyon Faaliyetlerinin Kısıtlayıcılarını toplam yedi faktörde gruplandırmışlardır. Bunlar faktörler; "Fizyolojik özellikler", "Arkadaş özellikleri", "Ekonomik durum", "Güven eksikliği", " Alan yetersizliği", "İçsel nedenler" ve " Zaman"dır.
- Yılmaz (2017) engelleyicileri Köyde Rekreasyon Engelleri Gökçam ve Karatepe Köyleri Uygulaması boyutunda ele almış ve toplam 11 faktörden oluşan bir ölçek geliştirmiştir. Kısıtlayıcılar; "İlgisizlik", "Yetenek Algısı", "Başkalarının ve Ailenin Baskısı", "Birey Psikolojisi", "Zaman Yetersizliği", "Bilgi Eksikliği", "Arkadaş Eksikliği", "Fiziksel Algı ve Sağlık", "Pahalı Bulmak", "Ailevi Nedenler"dir.
- Ardahan (2018d) Bireyleri Gönüllü Olmamaya Motive Eden Faktörler Ölçeğinin Geçerlilik Güvenirlilik Çalışmasını yapmıştır. Çalışmada gönüllülüğün önündeki engeller yedi grupta ele alınmıştır. Bunlar; "Yetersizlik İnancı ve Olumsuz Gönüllülük İmajı", "Olumsuz Gönüllülük Deneyimi", "Nasıl Gönüllü Olunacağının Bilinmemesi", "Ulaşım Engeli", "Engel Olacağına İnanma", "Zaman Yokluğu" ve "Bağlamsal Engeller"dir.

Tüm bunlar genelde rekreasyon engelleri boyutunda ele alınsa da özelde o aktivite için engellerdir. Engellerin engel olabilmesi ya da hala engel olarak varlığını sürdürmesi bireyin bu

engeller karşısında Engellerle Baş Etme Stratejileri geliştirebilmesine, uygulayabilmesine bağlıdır. Eğer bir engel aşılabiliyorsa aslında o artık engel değildir. Bu haliyle engel tanımına içinde üzerinde stratejik çaba harcanmış olmasına rağmen aşılamayan unsurlar olarak bakmak gerekir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı; Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katıl(a)mama Nedenleri (RKKN) Ölçeğini geliştirmek, ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğini Türkiye Popülasyonu için yapmaktır.

Araştırma Modeli: Araştırma tanımlayıcı bir araştırmadır.

Örneklem Süreci, Veri Toplama Aracı ve Değişkenler: Bu çalışmanın ana kütlesi hayatında hiçbir zaman rekreasyonel korolarda korist olarak rol almamış bireylerden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında Kolay Yoldan Örnekleme kullanılmış ve veriler Antalya şehir merkezinde bireylerin yoğun olarak bulundukları parklar ve alış veriş merkezlerinde yüz yüze anket yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılmayı isteyen bireyler üzerinden toplanmıştır. Çalışmanın örneklem grubu Antalya şehir merkezinde yaşayan ve hayatı boyunca hiçbir rekreasyonel koroda korist olarak rol almamış 296 (113 erkek ve 183 kadın) kişiden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak bu amaç için geliştirilen anket bireylerle yüz yüze doldurtulmuştur.

Anketin oluşturulması kullanılan veri havuzunu a) Tezcan'ın (1985) çalışmasında kullandığı maddeler, b) Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen ve çalışması Gürbüz ve Karaküçük (2006) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Boş Zaman Engelleri Ölçeği", c) Müderrisoğlu ve arkadaşlarının (2005) kırsal rekreasyon engelleri maddeleri, d) Yılmaz'ın (2017) Köyde Rekreasyon Engelleri maddeleri ve e) Ardahan'ın (2018d) Bireyleri Gönüllü Olmamaya Motive Eden Faktörler Ölçeğinin maddelerinden çıkarılan yarı yapılandırılmış madde listesi 15'i hali hazırda rekreasyonel korolardan herhangi birine minimum beş yıldır devam eden, 15'i ise yaşamları boyunca rekreasyonel korolara daha önce hiç gitmemiş toplam 30 kişi ile yapılan Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenlerinin sorgulandığı nitel görüşmede kullanılmış ve elde edilen sonuçlar temalandırılarak birleştirilmiş toplam 72 maddelik madde listesi anket soru listesi olarak oluşturulmuştur.

Ölçek maddelerinin değerlendirilmesinde beşli Likert ölçeğinden faydalanılmıştır ve maddeler "1: Kesinlikle Beni İfade Etmiyor, 2: Beni İfade Etmiyor, 3: Ne Beni İfade Ediyor/Ne Etmiyor, 4: Beni İfade Ediyor, 5: Kesinlikle Beni İfade Ediyor" olarak ağırlıklandırılmıştır.

72 maddeden oluşan ölçeğe Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Varimax döndürme yöntemi uygulanmıştır. AFA'nın uygulanabilirliğine bakmak için KMO ve Bartlett küresellik testlerinin sonuçlarına bakılmış ve sonuçlar istatistiki olarak AFA'nın uygulanabilirliğine yeterli olduğu için AFA uygulanmıştır ve faktör analizi sonucunda yapı geçerliliğini test etmek için madde-faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığına bakmak ölçeğin Cronbach's Alpha katsayılarına, elde edilen ölçeğin madde-faktör arasındaki ilişkiye bakmak için test Pearson Corelation Testi kullanılmış ve sonuçlar 0.01 ve 0.05 anlamlılık düzeyinde sorgulanmıştır.

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) 72 maddeden oluşan ölçeğe uygulandı, 10 madde düşük varyans değeri sebebiyle, beş madde de olmaması gereken faktörlerle eşleştiği için listeden çıkarılmış ve 57 maddeye AFA yeniden uygulanmış ve isimleri "Müzik Altyapımın Olmaması", "Kendine Güven Eksikliği", "Motivasyon Eksikliği", "Önyargılar/Duyumlar", "Bilgi Eksikliği", "Sosyal Çevre Eksikliği", "Hizmet/Ulaşım Eksikliği", "Bütçe Yetersizliği", "Aile ve Mahalle Baskısı", "Engel Olacağı Düşüncesi", "Zaman Yetersizliği", "Ailevi Nedenler" ve "Fiziksel Algı" olan toplam 13 faktör elde edilmiştir. AFA sonucu Kaiser-Mayer- Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü 0.800, Bartlett Küresellik testi $p<0.05$, toplam açıklanan varyans %80,018, Cronbach's Alpha katsayısı 0.937 olarak bulunmuştur.

Ölçeğe Doğrulayıcı Faktör Analizi de yapılmıştır ve tüm parametreler istatistiki limitler içindedir (Sümer, 2000).

Bulgular

Hayatının hiç bir aşamasında rekreasyonel koroların herhangi birine korist olarak katılmamış bireylerin, rekreasyonel korolarda korist olarak katılmayışlarının nedenlerinin sorgulandığı "Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenleri (RKKN) Ölçeğini geliştirmek, ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliğini Türkiye Popülasyonu için yapmak" için öncelikle 57 maddeye AFA uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-1'de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi AFA sonucuna göre Bartlett küresellik testi Ki-kare=18547,574, p=0.000 ve Keiser-Meyer-Olkin örneklem yeterlilik ölçümü (0,800) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, kullanılan veri setinin faktör analizine uygun olduğu göstermektedir. Varimax döndürme yöntemiyle elde edilen sonuçlara göre 57 madde, 1'den büyük özdeğerlere bakılarak 13 faktörde toplanmış ve toplam varyansın %80,018'ini açıklanmıştır. Elde edilen ölçeğin Cronbach's Alpha değeri ise (0,937) olarak bulunmuştur. AFA sonucu oluşan Scree Plot diagramı Çizim1'de verilmiştir. Çizime göre ölçeğin madde dağılımı son faktörlere doğru bir yığılımı gösterse de uygun bir dağılım göstermektedir.

AFA ile elde edilen faktörler aşağıdaki gibi isimlendirilmişlerdir:

F1="Aile ve Mahalle Baskısı" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile mahalle baskısı olarak ifade edilen başkası ne der düşüncesi nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Başkaları ne diyecek endişesi taşıyorum", "Komşularımdan çekiniyorum/utanıyorum", "Bu aktivitelere katılmam ailemi çevreye karşı zor durumda bırakabilir", "Koroya katılmam ailem tarafından hoş karşılanmıyor", "Ailem koroya katılmama izin vermiyor" ve "Aile bireylerinden çekiniyorum / utanıyorum" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,940.

F2="Zaman Yetersizliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile yoğun çalışma temposu, koro çalışmalarının daha çok mesai sonrasında ve hafta sonu yapılıyor olması olarak özetlenecek zaman yetersizliği nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "İş/çalışma zamanının yoğun olması", "Aile/İş sorumluluklarım nedeniyle aktivitelere zaman ayıramıyorum", "Ailemin geçimine destek olmak için çalışmak zorundayım", "Boş zamanlarımı ailem için ayırmak zorunda olmak", "Koro çalışmalarının bana uygun zamanda olması" ve "Yeteri kadar zamanımın olmaması" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,902.

F3="Sosyal Çevre Eksikliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bu etkinliğe tek başına katıl(a)maması, katılacak bir arkadaş veya aileden birini bulamaması nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koroya beraber gidebileceğim arkadaşlarımın zamanının olmaması", "Koroya beraber gidebileceğim kimsenin olmaması", "Arkadaşlarımın bu tür etkinliklere katılmaktan hoşlanmaması", "Ailemde koroya giden kimsenin olmaması" ve "Etrafımda koroya giden kimsenin olmaması" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,927.

F4="Fiziksel Algı" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile fiziksel sağlığının ve fiziksel durumunun buna uygun olmadığına olan inanç nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Fiziksel yapım koroya katılmaya uygun değil", "Fiziksel görüntüm koroya katılmamı engelliyor", "Fiziksel özelliklerim nedeniyle bu koroya katılamıyorum", "Koro çalışmalarının yorgunluk hissi vermesi" ve "Sağlık problemlerimin varlığı" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,925.

F5="Bütçe Yetersizliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile koro çalışmalarının gerektirdiği ulaşım, kıyafet, aidat, üyelik ücretleri ve diğer ücretlerin bireyin kendi bütçesine yük getireceği inancı nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koro faaliyetlerini pahalı buluyorum", "Koro faaliyetlerini masraflı bulmam", "Koro faaliyetlerine katılmamın ulaşım maliyeti bana göre pahalı", "Koro faaliyetlere katılmak için

yeteri kadar paramın olmaması" ve "Koro faaliyetlere katılmak için kullanabileceğim bir bütçenin olmaması" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,908.

F6="Bilgi Eksikliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile koro çalışmalarının nerede yapıldığını, kime veya hangi kuruma başvuracağını bilememe gibi nedenlerle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koroya nasıl/nerede katılacağını bilmemek", "Koro çalışmalarının yapıldığı yeri öğrenebileceğim kimsenin/yerin olmaması", "Koroya gitmek için hangi kuruma başvuracağını bilmemek" ve "Koroya gitmek için kiminle iletişime geçileceğini bilmemek" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,964.

F7="Kendine Güven Eksikliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin kendisinde koro çalışmalarını sürdürebileceğine olan inancın olmaması, sıkılacağına olan inanç gibi nedenlerle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koroyu sürdürebilecek iradeye sahip değilim", "Korodan çabuk sıkılacağımı düşünüyorum", "Koroyu hayatıma katmaya hazır değilim", "İçimden koroya dahil olmak gelmiyor" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,864.

F8="Motivasyon Eksikliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin kendisini koro çalışmalarına katılmak ve/veya sürdürmek konusunda içsel veya dışsal motivasyon eksikliği nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koroya gitmem konusunda sosyal çevremde kimse beni motive etmedi", "Koroya gitmem konusunda ailemde kimse beni motive etmedi", "Koroya gitmem konusunda İş/okul çevremde kimse beni motive etmedi" ve "Kendimi koro çalışmalarına motive edemiyorum" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,906.

F9=Hizmet/Ulaşım Eksikliği" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin koro çalışmalarına katılmak için ulaşım sıkıntısı çekmesi, yakın civarında koro çalışmamasının olmaması nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Yakın civarımda katılabileceğim koro çalışmasının olmaması", "Koro çalışmalarını kalabalık olması", "Araba kullanamama/ Arabamın olmaması", "Koro çalışmalarının yapıldığı yere ulaşımın zaman alması" ve "Koro çalışmalarının yapıldığı yere ulaşımın olmaması" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,860.

F10="Engel Olacağı Düşüncesi" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin koro çalışmalarına katılma veya sürdürmenin bireyin gündelik iş, okul, aile ve sosyal hayatına engel olacağına inanması nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Hali hazırdaki işime/okuluma engel olacağı düşüncesi", "Hali hazırdaki sosyal yaşamıma engel olacağı düşüncesi" ve "Aile yaşamıma engel olacağı düşüncesi" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,901.

F11="Önyargılar/Duyumlar" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin koro çalışmalarına katılanlardan veya koro çalışmaları hakkında başka kişilerden duydukları olumsuz söylemler nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Koroya gidenlere kötü davranıldığına inanmak", "Koroya gidenlerin bu emek-çaba ve zamanların sömürüldüğüne inanmak" ve "Koroya gidenlerin maddi/manevi sömürüldüğüne inanmak" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,912.

F12="Müzik Altyapımın Olmaması" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin koro çalışmalarına katılmak için gerekli olacak müzik altyapısı ve yeteneğinin kendisinde olmadığına veya olanın da yetersiz olduğuna inanması nedeniyle koro çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Müzik alt yapımın olmaması", "Müzik konusunda yeteneklerime güvenmiyorum", "Müzikle ilgilenmek hobilerimin arasında değil" ve "Koronun gerektirdiği özellikler kişisel becerilerimle uyuşmuyor" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,852.

F13="Ailevi Nedenler" adı verilen bu faktör bireyin rekreasyonel korolarda yer almasını istese bile bireyin koro çalışmalarına hasta, yaşlı, engelli veya çocuk bakması nedeniyle koro

çalışmasına katıl(a)mamasını ifade eder. Bu yapı; "Hasta/Yaşlı/Engelli aile bireyiyle ilgilenme zorunluluğum var", "Küçük bebeğim olduğu için katılamıyorum" ve "Okula giden çocuğum olduğu için katılamıyorum" maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach's Alpha değeri = 0,786.

Bireyleri rekreasyonel korolara katılmama nedenlerini gösteren maddeler ve madde içerikleri Tablo-2'de, maddelerin faktörlerle korelasyon değerleri Tablo-3'de verilmiştir. Tablo-3'den de görülebileceği gibi her madde diğer faktörlerle de istatistiki olarak anlamlı bir korelasyona sahip olsa da ait olduğu faktörle en yüksek korelasyon değerine sahiptir.

RKKN'ye AFA sonucu elde edilen faktörlerin oluşturduğu modele DFA uygulanmış Çizim-2'de verilen Path Diyagramı ve Tablo-4'de verilen uyum indeks değerleri elde edilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi uyum indeks değerleri istatistiki olarak kabul edilen uyum değerlerine sahiptir (Sümer, 2000).

Tartışma

Bu çalışmada hayatının hiç bir aşamasında rekreasyonel korolarda korist olarak görev almamış/katılmamış bireylerin korolarda korist ol(a)madıklarının sorgulandığı "Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenleri Ölçeğinin (RKKN)" Türk popülasyonu için geçerlilik güvenirliliği yapılmıştır.

Ölçek geliştirilmesinde yaygın olarak kullanılan AFA yöntemi bu çalışmada ölçeği geliştirmek için kullanılmıştır. İçsel tutarlılık açısından Cronbach's Alpha değerleri (0,786-0,964) istenilen istatistiki limitler (0,70 ve üstü olmak) içerisindedir. Buna ilave olarak Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü 0,800 olarak bulunmuştur ve bu da çok iyi (>=0,80) düzeyindedir (Kalaycı, 2005).

RKKN ölçeğinde bulunan toplam 13 faktör, rekreasyon literatüründe sıklıkla kullanılan Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen ve Gürbüz ve Karaküçük (2006) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Boş Zaman Engelleri Ölçeği"nin "Tesis", "Ulaşım", "Kentsel Koşullar", "Arkadaş Eksikliği", "Bilgi Eksikliği", "Para", Sosyal Çevre" ve "Zaman" alt boyutlarının hepsini karşılamakta ve bunların dışında var olan engelleri de kapsamaktadır. Buna ilave olarak Müderrisoğlu ve ark. (2005) çalışmalarında Kırsal Rekreasyon Faaliyetlerinin Kısıtlayıcılarının yedi faktörü olan "Fizyolojik özellikler", "Arkadaş özellikleri", "Ekonomik durum", "Güven eksikliği", " Alan yetersizliği", "İçsel nedenler" ve " Zaman"ı da karşılamaktadır.

RKKN ölçeği; Rekreasyon yazınında engeller konusundaki kapsamlı çalışmalardan biri olan Yılmaz'ın (2017) "Köyde Rekreasyon Engelleri Gökçam ve Karatepe Köyleri Uygulaması" çalışmasındaki kısıtlayıcılar; "İlgisizlik", "Yetenek Algısı", "Başkalarının ve Ailenin Baskısı", "Birey Psikolojisi", "Zaman Yetersizliği", "Bilgi Eksikliği", "Arkadaş Eksikliği", "Fiziksel Algı ve Sağlık", "Pahalı Bulmak", "Ailevi Nedenler" ve Ardahan'ın (2018d) "Bireyleri Gönüllü Olmamaya Motive Eden Faktörler Ölçeğinin Geçerlilik Güvenirlilik Çalışması" ölçeğindeki faktörler "Yetersizlik İnancı ve Olumsuz Gönüllülük İmajı", "Olumsuz Gönüllülük Deneyimi", "Nasıl Gönüllü Olunacağının Bilinmemesi", "Ulaşım Engeli", "Engel Olacağına İnanma", "Zaman Yokluğu" ve "Bağlamsal Engeller" olarak isimlendirilen rekreasyonel kısıtlayıcılar/engellerle birebir örtüşmektedir.

Bireyin rekreasyonel korolarda korist olarak görev olmaması iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan ilki bunu istediği halde yapamama, ikincisi ise bunu hiç istememe durumudur. AFA sonucunda oluşan faktörlere bakıldığında bireylerin engeller olmasa veya birey yeterince engellerle baş etme stratejileri geliştirebilse korolara katılabileceğini göstermektedir. Sonuçlardan anlaşıldığına göre "Çevre, Aile veya Mahalle Baskısı" birinci öncelikteki faktör olması Türk toplumunda "Başkası Ne Der" düşüncesinin dışsal motive edici veya dışsal engelleyici unsur olarak sosyal hayatın içinde yer alması önemlidir. Bu baskı isteyip yapamama biçiminde olabileceği gibi daha ileriki aşamalarında ise istemekten de tamamen vazgeçip istememeyi tarif etmektedir. Bunun önüne geçebilmenin en kolay yanı bireylerin rekreasyonel hayatlarında yalnız hareket etmek yerine başkalarıyla beraber hareket etmesinin bu engeli ortadan kaldırdığı veya kolaylaştırdığıdır. RKKN

ölçeğindeki üçüncü engel olarak "Sosyal Çevre Eksikliği" çıkmış olması bireylerin bu kolaylaştırıcıyı da yaşamlarına dahil edemediklerini göstermektedir. Buna ilave olarak, dördüncü sıradaki engellerden olan bireylerin fiziksel görünümlerinden hoşnut olmamaları da sahnede olmayı gerektiren koro çalışmasından bireyleri uzaklaştırdığıdır. Bireylerin kendilerine güvenlerindeki eksiklik yedinci sıradadır ve bireylerin motive olmaları önündeki engellerden birisidir.

Crawford ve ark. (1991)'in geliştirdikleri modele göre rekreasyonel korolara korist olarak katılımı engelleyen faktörler Kişisel Faktörler, Bireyler Arası Faktörler ve Yapısal Faktörler boyutunda gruplanabilir. Burada; Kişisel Faktörler; "Zaman Yetersizliği", "Fiziksel Algı", "Bütçe Yetersizliği", "Bilgi Eksikliği", "Kendine Güven Eksikliği", "Engel Olacağı Düşüncesi", "Müzik Altyapımın Olmaması", "Ailevi Nedenler"dir. Burada; "Bilgi Eksikliği" hem bireysel hem de Yapısal Faktörlerde değerlendirilebilir. Bireyler Arası Faktörler; "Aile ve Mahalle Baskısı", "Sosyal Çevre Eksikliği", "Motivasyon Eksikliği"dir. Yapısal Faktörler; "Bilgi Eksikliği", "Hizmet/Ulaşım Eksikliği", "Önyargılar/Duyumlar"dır. Görüldüğü üzere engellerin önemli bir çoğunluğu Kişisel Faktörler ve Bireyler Arası Faktörlerden oluşmaktadır.

Motivasyon teorileri açısından bakıldığında bireylerin rekreasyonel yaşamlarında korist olmayı bir ihtiyaç olarak görmedikleri hatta "Önyargılar/Duyumlar" ve "Engel Olacağı Düşüncesi" nedeniyle kendilerini buna motive etmediklerini göstermektedir.

Sonuç

Tüm bu anlatılanlardan sonra; RKKN ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0,937 ve ölçeğin açıkladığı varyans %80,018 olarak bulunmuş ve DFA ile elde edilen uyum indeksleri istatistiki olarak kabul edilebilir limitler içerisindedir. Buna göre RKKN'nın bireylerin hayatının hiç bir aşamasında rekreasyonel korolarda korist olarak yer almamış bireylerin neden rekreasyonel korolarda yer al(a)madığını sorgulayan "Bireylerin Rekreasyonel Korolara Korist Olarak Katılmama Nedenleri Ölçeğinin" Türk popülasyonu için geçerli ve güvenli bir araç olduğu ve açıklamaya yeterli olduğu sonucuna varılabilir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo-1: Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü =							0,800								
Yaklaşık Ki-kare =							18547,574								
Bartlett Küresellik Testi Serbestlik derecesi =							1596								
Anlamlılık =							,000								
Maddeler Faktörler	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**F5**	**F6**	**F7**	**F8**	**F9**	**F10**	**F11**	**F12**	**F13**	**Ortak Varyans**	**X±SS**
BASKI01	0,785													0,794	4,31±1,09
BASKI02	0,811													0,863	4,38±1,02
BASKI03	0,852													0,815	4,34±1,06
BASKI04	0,803													0,815	4,34±1,04
BASKI05	0,749													0,767	4,40±1,01
BASKI06	,828													0,868	4,40±1,01
ZAMAN01		0,825												0,765	2,80±1,39
ZAMAN02		0,823												0,805	2,95±1,37
ZAMAN03		0,742												0,756	3,31±1,37
ZAMAN04		0,697												0,714	3,20±1,33
ZAMAN05		0,579												0,616	3,36±1,28
ZAMAN06		0,897												0,851	2,92±1,42
SOSCEV01			0,770											0,764	3,12±1,43
SOSCEV02			0,843											0,859	2,98±1,42
SOSCEV03			0,873											0,823	3,07±1,36
SOSCEV04			0,810											0,814	2,92±1,46
SOSCEV05			0,807											0,849	3,03±1,45
ALSAG01				0,786										0,819	4,42±0,93
ALSAG02				0,726										0,795	4,50±0,89
ALSAG03				0,788										0,844	4,53±0,89
ALSAG04				0,716										0,703	4,25±1,05
ALSAG05				0,828										0,836	4,45±0,94
BUTCE01					0,787									0,835	3,89±1,16
BUTCE02					0,609									0,646	3,50±1,32
BUTCE03					0,784									0,841	3,88±1,15
BUTCE04					0,870									0,874	3,95±1,16
BUTCE05					0,882									0,904	3,88±1,17
BILGI01						0,864								0,855	3,33±1,26
BILGI02						0,913								0,932	3,46±1,27
BILGI03						0,901								0,948	3,45±1,30
BILGI04						0,899								0,908	3,43±1,29
YETAL01							0,783							0,726	3,45±1,32
YETAL02							0,895							0,849	3,29±1,33
YETAL03							0,748							0,640	3,05±1,26
YETAL04							0,782							0,728	2,89±1,38
MOTEK01								0,822						0,854	2,86±1,42
MOTEK02								0,885						0,927	2,75±1,41
MOTEK03								0,879						0,913	2,76±1,36
MOTEK04								0,544						0,687	2,94±1,34
HIZMET01									0,451					0,625	3,25±1,40
HIZMET02									0,510					0,541	3,78±1,13
HIZMET03									0,715					0,750	3,83±1,33
HIZMET04									0,856					0,861	3,62±1,29
HIZMET05									0,787					0,861	3,84±1,16
ENGEL01										0,763				0,751	3,73±1,28
ENGEL02										0,870				0,895	3,73±1,25
ENGEL03										0,802				0,828	3,92±1,20
ONYAR01											0,763			0,743	4,47±0,96
ONYAR02											0,870			0,931	4,26±1,12
ONYAR03											0,802			0,935	4,23±1,10
MUZIK01												0,756		0,772	3,05±1,49
MUZIK02												0,802		0,815	3,18±1,44
MUZIK03												0,683		0,694	3,65±1,42
MUZIK04												0,611		0,778	3,24±1,39
AILEVI01													0,660	0,680	4,26±1,12
AILEVI02													0,714	0,785	4,29±1,12
AILEVI03													0,620	0,761	4,07±1,28
Cronbach's Alpha değerleri	0,940	0,902	0,927	0,925	0,908	0,964	0,864	0,906	0,860	0,901	0,912	0,852	0,786	**Ölçeğin Toplam Cronbach's Alpha değeri =0,937**	
Döndürülmüş Öz Değerler	5,313	4,478	4,281	4,056	3,946	3,904	3,866	3,115	3,058	2,646	2,599	2,436	1,913		
Döndürülmüş Varyans %'si	9,32	7,857	7,51	7,116	6,923	6,848	6,782	5,466	5,365	4,641	4,559	4,274	3,356		
Döndürülmüş Birikimli %	9,32	17,177	24,687	31,803	38,726	45,575	52,356	57,822	63,187	67,828	72,388	76,662	80,018		

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo-2: Maddeler ve Madde İçerikleri

Maddeler	Madde Açıklaması
BASKI01	Başkaları ne diyecek endişesi taşıyorum
BASKI02	Komşularımdan çekiniyorum/utanıyorum
BASKI03	Bu aktivitelere katılmam ailemi çevreye karşı zor durumda bırakabilir
BASKI04	Koroya katılmam ailem tarafından hoş karşılanmıyor
BASKI05	Ailem koroya katılmama izin vermiyor
BASKI06	Aile bireylerinden çekiniyorum / utanıyorum
ZAMAN01	İş/çalışma zamanının yoğun olması
ZAMAN02	Aile/İş sorumluluklarım nedeniyle aktivitelere zaman ayıramıyorum.
ZAMAN03	Ailemin geçimine destek olmak için çalışmak zorundayım
ZAMAN04	Boş zamanlarımı ailem için ayırmak zorunda olmak
ZAMAN05	Koro çalışmalarının bana uygun zamanda olması
ZAMAN06	Yeteri kadar zamanımın olmaması
SOSCEV01	Koroya beraber gidebileceğim arkadaşlarımın zamanının olmaması
SOSCEV02	Koroya beraber gidebileceğim kimsenin olmaması
SOSCEV03	Arkadaşlarımın bu tür etkinliklere katılmaktan hoşlanmaması
SOSCEV04	Ailemde koroya giden kimsenin olmaması
SOSCEV05	Etrafımda koroya giden kimsenin olmaması
ALSAG01	Fiziksel yapım koroya katılmaya uygun değil
ALSAG02	Fiziksel görüntüm koroya katılmamı engelliyor
ALSAG03	Fiziksel engelim nedeniyle bu koroya katılamıyorum
ALSAG04	Koro çalışmalarının yorgunluk hissi vermesi
ALSAG05	Sağlık problemlerimin varlığı
BUTCE01	Koro faaliyetlerini pahalı buluyorum.
BUTCE02	Koro faaliyetlerini masraflı bulmam
BUTCE03	Koro faaliyetlerine katılmamın ulaşım maliyeti bana göre pahalı
BUTCE04	Koro faaliyetlere katılmak için yeteri kadar paramın olmaması
BUTCE05	Koro faaliyetlere katılmak için kullanabileceğim bir bütçenin olmaması
BILGI01	Koroya nasıl/nerede katılacağını bilmemek
BILGI02	Koro çalışmalarının yapıldığı yeri öğrenebileceğim kimsenin/yerin olmaması
BILGI03	Koroya gitmek için hangi kuruma başvuracağını bilmemek
BILGI04	Koroya gitmek için kiminle iletişime geçileceğini bilmemek
YETAL01	Koroyu sürdürebilecek iradeye sahip değilim.
YETAL02	Korodan çabuk sıkılacağımı düşünüyorum.
YETAL03	Koroyu hayatıma katmaya hazır değilim.
YETAL04	İçimden koroya dahil olmak gelmiyor
MOTEK01	Koroya gitmem konusunda sosyal çevremde kimse beni motive etmedi
MOTEK02	Koroya gitmem konusunda ailemde kimse beni motive etmedi

MOTEK03	Koroya gitmem konusunda İş/okul çevremde kimse beni motive etmedi
MOTEK04	Kendimi koro çalışmalarına motive edemiyorum
HIZMET01	Yakın civarımda katılabileceğim koro çalışmasının olmaması
HIZMET02	Koro çalışmalarını kalabalık olması
HIZMET03	Araba kullanamama/ Arabamın olmaması
HIZMET04	Koro çalışmalarının yapıldığı yere ulaşımın zaman alması
HIZMET05	Koro çalışmalarının yapıldığı yere ulaşımın olmaması
ENGEL01	Hali hazırdaki işime/okuluma engel olacağı düşüncesi
ENGEL02	Hali hazırdaki sosyal yaşamıma engel olacağı düşüncesi
ENGEL03	Aile yaşamıma engel olacağı düşüncesi
ONYAR01	Koroya gidenlere kötü davranıldığına inanmak
ONYAR02	Koroya gidenlerin bu emek-çaba ve zamanların sömürüldüğüne inanmak
ONYAR03	Koroya gidenlerin maddi/manevi sömürüldüğüne inanmak
MUZIK01	Müzik alt yapımın olmaması
MUZIK02	Müzik konusunda yeteneklerime güvenmiyorum
MUZIK03	Müzikle ilgilenmek hobilerimin arasında değil
MUZIK04	Koronun gerektirdiği özellikler kişisel becerilerimle uyuşmuyor.
AILEVI01	Hasta/Yaşlı/Engelli aile bireyiyle ilgilenme zorunluluğum var
AILEVI02	Küçük bebeğim olduğu için katılamıyorum
AILEVI03	Çocuk okuttuğum için katılamıyorum

Tablo-3: Madde-Faktör Korelasyon Değerleri

	Faktörlerin Yükleri												
Maddeler	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**F5**	**F6**	**F7**	**F8**	**F9**	**F10**	**F11**	**F12**	**F13**
BASKI01	**,853****	,278**	,216**	,512**	,240**	,204**	,131*	,177**	,362**	,337**	,322**	,148*	,514**
BASKI02	**,895****	,233**	,255**	,570**	,275**	,271**	,119*	,182**	,403**	,303**	,386**	,087	,545**
BASKI03	**,879****	,135*	,198**	,502**	,158**	,221**	,097	,186**	,278**	,264**	,287**	,104	,430**
BASKI04	**,883****	,144*	,105	,563**	,292**	,224**	,072	,166**	,267**	,275**	,375**	,099	,424**
BASKI05	**,839****	,088	,075	,557**	,270**	,238**	,028	,127*	,212**	,226**	,375**	,101	,410**
BASKI06	**,923****	,232**	,161**	,603**	,360**	,242**	,107	,165**	,367**	,345**	,423**	,137*	,485**
ZAMAN01	,041	**,837****	,231**	,079	,209**	,136*	,060	,101	,247**	,436**	,038	-,090	,218**
ZAMAN02	,152**	**,886****	,313**	,112	,286**	,189**	-,037	,097	,344**	,508**	,038	-,066	,311**
ZAMAN03	,156**	**,782****	,353**	,155**	,274**	,104	,110	,341**	,328**	,286**	,039	,055	,364**
ZAMAN04	,227**	**,815****	,279**	,256**	,332**	,138*	,091	,188**	,410**	,496**	,144*	,089	,434**
ZAMAN05	,340**	**,692****	,241**	,251**	,303**	,339**	-,077	,129*	,394**	,400**	,116*	-,026	,286**
ZAMAN06	,142*	**,894****	,225**	,091	,302**	,122*	-,041	,059	,347**	,392**	,069	-,083	,249**
SOSCEV01	,204**	,378**	**,843****	,126*	,238**	,415**	,127*	,234**	,321**	,189**	,086	-,026	,206**
SOSCEV02	,190**	,302**	**,895****	,122*	,308**	,466**	,102	,279**	,377**	,178**	,085	,054	,196**
SOSCEV03	,205**	,230**	**,888****	,178**	,222**	,342**	,195**	,294**	,334**	,071	,076	,137*	,164**
SOSCEV04	,191**	,236**	**,876****	,106	,221**	,340**	,205**	,461**	,309**	,036	,009	,176**	,043
SOSCEV05	,061	,319**	**,897****	,093	,267**	,423**	,177**	,430**	,379**	,024	-,040	,152**	,049
ALSAG01	,596**	,180**	,132*	**,894****	,243**	,257**	,064	,082	,320**	,291**	,360**	,134*	,471**
ALSAG02	,600**	,198**	,188**	**,896****	,351**	,269**	,106	,118*	,397**	,319**	,452**	,116*	,540**
ALSAG03	,619**	,163**	,101	**,895****	,263**	,199**	,111	,147*	,255**	,267**	,429**	,110	,549**
ALSAG04	,427**	,133*	,125*	**,811****	,242**	,239**	,163**	,098	,300**	,366**	,361**	,075	,377**

ISBN : 978-605-81106-1-8

ALSAG05	,531**	,162**	,076	**,904****	,247**	,191**	,077	,109	,252**	,307**	,394**	,108	,521**
BUTCE01	,413**	,359**	,246**	,302**	**,891****	,361**	,072	,180**	,521**	,261**	,350**	,074	,226**
BUTCE02	,101	,350**	,264**	,145*	**,706****	,097	,186**	,166**	,341**	,040	,142*	,184**	,052
BUTCE03	,314**	,343**	,224**	,277**	**,888****	,188**	,080	,117*	,624**	,208**	,399**	,087	,217**
BUTCE04	,266**	,217**	,217**	,315**	**,899****	,258**	,055	,075	,515**	,168**	,322**	,081	,208**
BUTCE05	,219**	,207**	,269**	,283**	**,917****	,332**	,114	,112	,530**	,119*	,276**	,123*	,172**
BILGI01	,194**	,174**	,435**	,235**	,173**	**,912****	,083	,273**	,338**	,143*	,072	,055	,154**
BILGI02	,296**	,189**	,438**	,292**	,299**	**,962****	,044	,192**	,401**	,231**	,156**	,031	,188**
BILGI03	,268**	,229**	,436**	,240**	,319**	**,973****	,007	,171**	,405**	,206**	,110	,007	,130*
BILGI04	,249**	,192**	,410**	,234**	,287**	**,954****	-,008	,157**	,387**	,164**	,161**	-,044	,118*
YETAL01	,159**	,093	,238**	,133*	,128*	,148*	**,848****	,396**	,140*	,062	,018	,534**	,092
YETAL02	,127*	-,024	,141*	,135*	,071	-,044	**,900****	,385**	,107	-,045	,087	,481**	,092
YETAL03	,019	,000	,103	,059	,068	-,083	**,803****	,367**	,016	-,044	,101	,493**	,072
YETAL04	,050	,005	,135*	,077	,137*	,083	**,821****	,483**	,018	-,022	,047	,499**	,088
MOTEK01	,171**	,232**	,418**	,126*	,221**	,229**	,376**	**,920****	,239**	,025	,060	,427**	,159**
MOTEK02	,223**	,128*	,349**	,100	,164**	,153**	,410**	**,940****	,214**	,012	,040	,434**	,117*
MOTEK03	,210**	,215**	,385**	,097	,095	,230**	,333**	**,925****	,126*	-,006	,053	,364**	,148*
MOTEK04	,066	,077	,212**	,120*	,055	,122*	,603**	**,745****	,122*	-,024	-,007	,510**	,066
HIZMET01	,187**	,433**	,538**	,179**	,405**	,353**	,061	,251**	**,717****	,261**	,087	,118*	,147*
HIZMET02	,380**	,256**	,249**	,399**	,415**	,374**	,117*	,152**	**,691****	,279**	,330**	,046	,337**
HIZMET03	,282**	,265**	,236**	,232**	,575**	,332**	,037	,128*	**,835****	,176**	,301**	,073	,156**
HIZMET04	,225**	,340**	,223**	,267**	,467**	,260**	,052	,103	**,884****	,266**	,253**	,018	,169**
HIZMET05	,400**	,379**	,297**	,344**	,489**	,299**	,076	,161**	**,888****	,359**	,366**	,114	,265**
ENGEL01	,295**	,494**	,140*	,277**	,211**	,197**	-,011	,029	,330**	**,907****	,139*	-,047	,315**
ENGEL02	,261**	,450**	,087	,301**	,083	,157**	-,005	-,018	,253**	**,945****	,175**	-,131*	,352**
ENGEL03	,358**	,459**	,080	,399**	,205**	,182**	-,024	-,005	,323**	**,888****	,191**	-,069	,411**
ONYAR01	,419**	,012	,028	,480**	,241**	,150**	,063	-,024	,245**	,153**	**,846****	,057	,362**
ONYAR02	,354**	,086	,061	,402**	,329**	,105	,074	,068	,304**	,166**	**,962****	,043	,289**
ONYAR03	,371**	,140*	,043	,381**	,370**	,113	,069	,063	,344**	,188**	**,953****	,028	,299**
MUZIK01	,111	-,104	,049	,101	,091	-,001	,366**	,463**	-,038	-,136*	-,010	**,822****	,003
MUZIK02	,102	,053	,136*	,124*	,175**	,118*	,437**	,466**	,190**	-,033	-,007	**,881****	,012
MUZIK03	,072	-,021	,058	,096	,111	-,025	,550**	,361**	,068	-,085	,090	**,814****	,075
MUZIK04	,145*	-,010	,132*	,087	,057	-,051	,641**	,337**	,094	-,043	,082	**,812****	,140*
AILEVI01	,321**	,270**	-,004	,477**	,183**	,052	,051	,032	,181**	,283**	,252**	,037	**,800****
AILEVI02	,504**	,217**	,206**	,523**	,151**	,225**	,147*	,138*	,208**	,226**	,302**	,105	**,856****
AILEVI03	,508**	,444**	,166**	,406**	,170**	,114*	,063	,172**	,260**	,459**	,300**	,031	**,857****

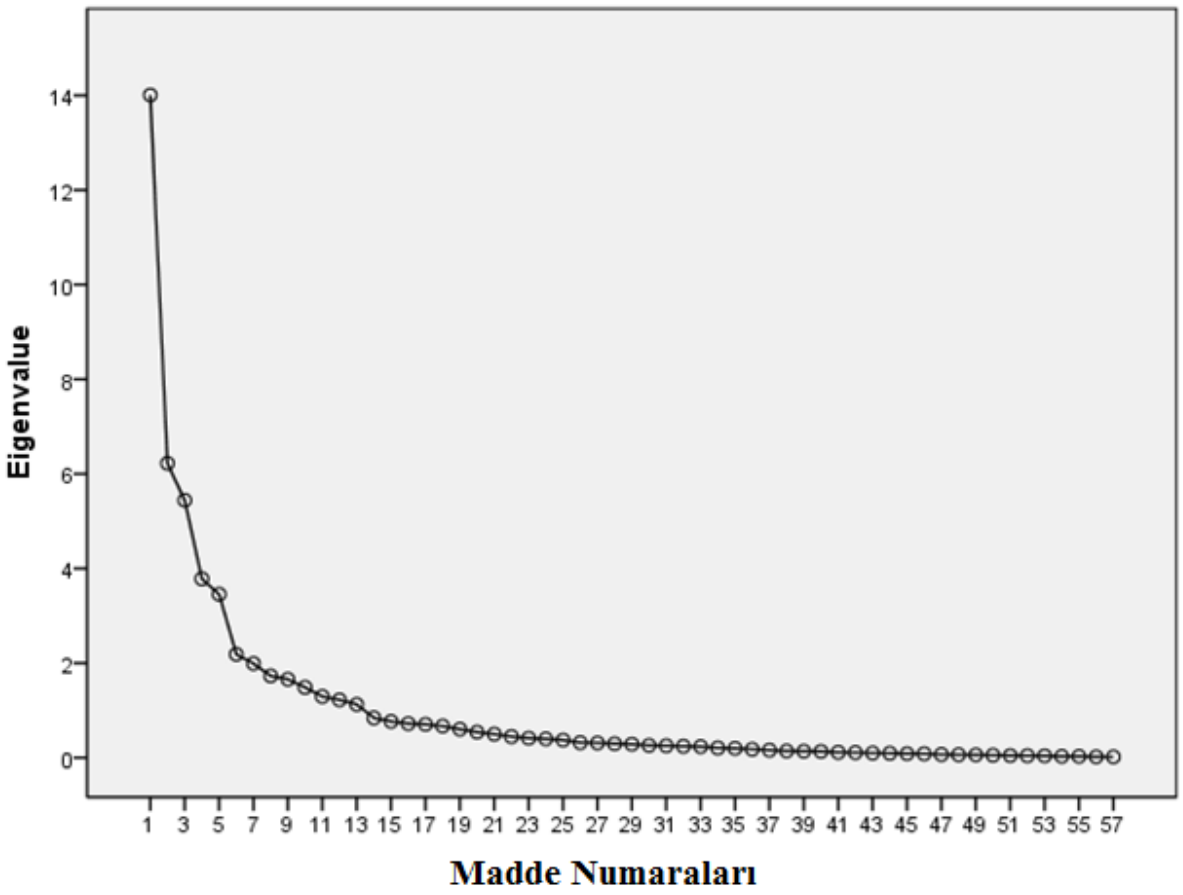
* p<0.05, ** p<0.01

Tablo-4: DFA Uyum İndeks Değerleri

X^2/ Ser. Der	= 5857.11 / 1461 = 4,008973	SRMR	= 0.078
GFI	= 0.59	CFI	= 0.86
AGFI	= 0.54	NFI	= 0.83
RMSEA	= 0.10	NNFI	= 0.85
RMR	= 0.13	PGFI	= 0.52

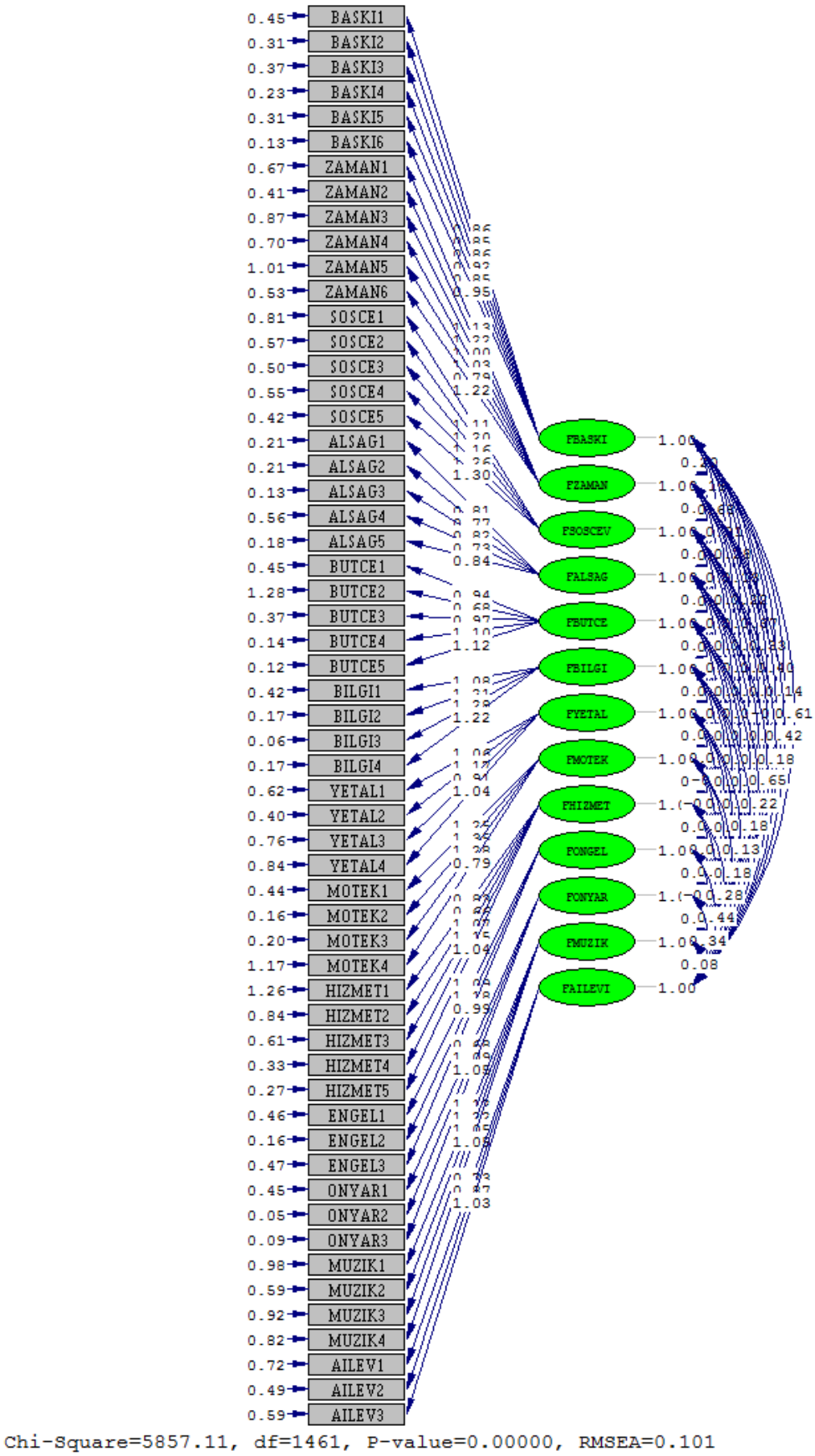
ISBN : 978-605-81106-1-8

Çizim-1: Scree Plot Diagramı



Çizim-2: RKKN DFA Path Diyagramı

ISBN : 978-605-81106-1-8



Chi-Square=5857.11, df=1461, P-value=0.00000, RMSEA=0.101

Kaynakça

Alexandris K. ve Carroll B., (1997). Demographic Differences In The Perception Of Constraints On Recreational Sport Participation Results From A Study In Greece. Leisure Studies 16:107-125

Apaydın, M. (2006). Çocuk ve Gençlik Korolarının, Toplumun Kültürel Gelişimindeki Yeri ve Önemi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 4-6 Ekim 2006, Ankara. http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/M-Apaydin_2.html okunma tarihi: 23.03.17.

Ardahan, F. (2018a). Developing and Doing Validity and Reliability of the Motivational Factor Scale of Being Choir Singer. European Journal of Physical Education and Sport Science.4(7):1-12. doi: 10.5281/zenodo.1249994

Ardahan, F. (2018b). For Getting More Life Satisfaction Being A Choir Singer In Golden Years. European Journal of Physical Education and Sport Science.4(5):1-17. doi: 10.5281/zenodo.1239817.

Ardahan, F. (2018c). The Comparison of Life Satisfaction Level of Recreational Choir Singers and Non-Choir Singers. Mediterranean Journal of Humanities. VI(1): 47.-61. DOI: 10.13114/MJH.2018.381

Ardahan, F. (2018d). Developing and Doing Validity and Reliability of The Motivational Factors Scale For Being Non-Voluntariness. European Journal of Physical Education and Sport Science.4(4):23-36. doi: 10.5281/zenodo.1221446.

Ardahan, F. ve Akdeniz, Y. (2017a). Koristlerin Profilleri ve Bireyleri Korolara Korist Olarak Katılmaya Motive Eden Faktörlerin Demografik Değişkenlerle Karşılaştırılması: Antalya Örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Uluslararası 4. Turizm ve Rekreasyon Kongresi, 21-23 Nisan 2017, Burdur, Türkiye.

Ardahan, F. ve Akdeniz, Y. (2017b). Ciddi Boş Zaman Faaliyeti Olarak Korolara Katılımın Bireylerin Yaşam Doyumuna Etkisinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması: Antalya Örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Uluslararası 4. Turizm ve Rekreasyon Kongresi, 21-23 Nisan 2017, Burdur, Türkiye.

Bailey B. A. & Davidson J. W. (2002). "Adaptive Characteristics of Group Singing: Perceptions from Members of a Choir Forhomeless Men". *Musicae Scientiae.* 6/2 (2002) 221-256.

Bailey, B.A. and Davidson, J. W. (2002). Adaptive Characteristics of Group Singing: Perceptions from Members of a Choir For homeless Men. Musicae Scientiae, 6(2), 221-256.

Bailey, B.A. and Davidson, J. W. (2005). Effects of group singing and performance for marginalized and middle-class singers. Psychology of music, 33(3), 269-303.

Beck, R., Cesario, T., Yousefi, S. ve Enamoto, H. (2000). Choral Singing, Performance Perception and Immune System Changes in Salivary Immunoglobulin and Cortisol. *Music Perception.* 18(1): 87–106.

Bittman, B. (2001). Music-making: An Integrative Strategy for Managing Chronic Pain. The Pain Practitioner, 11(1), 2-11.

Bittman, B., Berk, L., Felten, D., Westengard, J., Simonton, O., Pappas, J., and Ninehouser, M. (2001). Composite effects of group drumming music therapy on modulation of neuroendocrine-immune parameters in normal subjects. Alternative Therapies, 7(1), 38-47.

Bittman, B.B., Snyder, C., Bruhn, K.T., Liebfreid, F., Stevens, C.K., Westengard, J., and Umbach, P.O. (2004). Recreational Music-making: An Integrative Group Intervention for Reducing Burnout and Improving Mood States in First Year Associate Degree Nursing Students: Insights and Economic Impact. International Journal of Nursing Education Scholarship. 1(1): 1-26.

Clift, S. and Hancox, G. (2010). The significance of choral singing for sustaining psychological wellbeing: Findings from a survey of choristers in England, Australia and Germany. Music Performance Research, 3(1), 79-96.

Cohen, S. (1991). Rock Culture in Liverpool: Popular Music in the Making. Oxford:Clarendon Press.

Crandall, R. (1980). Motivation For Leisure, Journal of Leisure Research, 12(1): 45-54.

Crawford, D. W., Jackson, E. L., ve Godbey, G. (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure sciences*, *13*(4), 309-320.

Çevik, S. (1997). *Koro Eğitimi ve Yönetim Tekni*kleri (1. Baskı). Ankara:Doruk Yayımcılık.

Çevik, S. (1999). Koro Eğitimi, Yönetimi ve Teknikleri, Ankara:Yurt Renkleri Yayınları.

Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York, NY: Plenum Press.

Dingle, G. A., Brander, C., Ballantyne, J., and Baker, F. A. (2013). 'To be heard': The social and mental health benefits of choir singing for disadvantaged adults. Psychology of Music, 41(4), 405-421.

Engeström, Y., Miettinen, R. ve Punamaki, R.L. (2003). Perspective On Activity Theory, Cambiridge University Press, Second Edition, NY, 10011-4211, USA, p.22-80.

Gürbüz, B. ve Karaküçük, S. (2007). Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28: Ölçek Geliştirme, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(1), 3-10.

Gökçe, M. (2007). Koro Müziğinin Toplumsal İşlevleri Açısından Türkiye Korolar Şenliğinin Kazandırışları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS'38), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 10-15 Eylül 2007, Ankara.

Ibrahim H. ve Cordes K.A. (2002). Outdoor Recreation, Enrichment For a Lifetime. Second Edition, Sagamore Publishing, Il, p. 5-150.

Kaemmer E. (1993). *Musicin Human Lift: Anthropological Perspectives on Music*. Austin 1993.

Kalaycı, Ş. (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım. Ankara.

Karakaya, O. (2009). Türk Müziği Eğitimi Veren Devlet Konservatuvarlarında Koro Eğitimi ve Yönetimi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Lawler, E.E. (1973). Motivations in work organizations. Monterey, CA: Brooks/Cole.

Levy, J. (1979). Motivation for leisure: An intereactionist approach. In H. Ibrahim and R. Crandall (Eds.), Leisure: A psychological approach. Los Alamitos, CA: Hwong Publishing, p.12-42.

Müderrisoğlu, H., Kutay, E. L., ve Örnekçi Eşen, S. (2005). Kırsal rekreasyonel faaliyetlerde kısıtlayıcılar. Tarım Bilimleri Dergisi. 11(1), 40-44

Öztop, S. (2007). Planlı ve Programlı Bir Özengen Koro Eğitimi İle Bireylere Kazandırılması Hedeflenen Eğitsel, Toplumsal ve Kültürel Yeterliklerin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Papousek M. (1996). "Intuitive Parenting: A Hidden Source of Musical Stimulation in Infancy". Ed. I. Deliege, *Musical Beginnings: Origins and Development of Musical Compaence* (1996) 88-112. New York.

Pintrich, P.R. (2000). An Achievement Goal Theory Perspective on Issues in Motivation Terminology, Theory and Research. Contemporary Educational Psychology, 25, 92–104.

Sichivitsa, V.O. (2003). College Choir Members' Motivation to Persist in Music: Application of the Tinto Model. JRME. 51(4): 330-341

Stebbins, R. A. (1992). Amateurs, professionals and serious leisure. Montreal, QC: McGill-Queen's University Press.

Sümer N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri. Türk Psikoloji Yazıları. 3(6):49-74.

Tezcan, M. (1985). Ülkemizde Orta Öğrenim Gençliği Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi. Türk Dili. XVIII:117-119.

Yılmaz, N.D. (2017) Köyde Rekreasyon Engelleri, Gökçam ve Karatepe Uygulaması. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Rekreasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Antalya, Haziran 2017.

ISBN : 978-605-81106-1-8

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI İLE MESLEKİ OLGUNLUK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Öğretim Üyesi Okan Bilgin
Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bilgin.okan@gmail.com

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Taş
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri ibrahimtas34@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılık düzeylerini tespit etmek ve sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma grubunu 585 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin 326'sı (%55.7) kız, 259'u (%44.3) erkektir. Araştırma grubunun yaşları 14 ile 18 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 16.13 şeklindedir. Araştırmada öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeylerini ölçmek için Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini ölçmek için de Mesleki Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada lise öğrencilerinin % 27'sinin sosyal medya bağımlılığı riski taşıdığı tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyi arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal medya bağımlılığının ve mesleki olgunluk düzeyinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal medya bağımlılığının okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaştığı ve farklılaşmanın Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Anadolu İmam Hatip Lisesi arasında olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Anadolu lisesi ve Mesleki Teknik Anadolu Liselerinde sosyal medya bağımlılığı Anadolu İmam Hatip Lisesine oranla anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır.. Araştırmada sosyal medya bağımlılığının ve mesleki olgunluk düzeyinin akademik başarı durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, sosyal medya bağımlılığı, mesleki olgunluk.

THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA ADDICTION AND VOCATIONAL MATURITY IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

The aim of this study is to determine the levels of social media addiction in high school students and to investigate the relationship between social media addiction and vocational maturity level. The research group consists of 585 high school students. 326 (55.7%) of the students were female and 259 (44.3%) were male. The age of the study group ranged from 14 to 18 and the mean age was 16.13 years. Data were collected by using "The Social Media Dependency Scale Short Form for the Adolescents" and " Vocational Maturity Scale". The statistical examinations were assessed with Pearson Correlation Analysis. In the study, it was found that 27% of high school students had a risk of social media addiction. In the study, there was a low negative correlation between social media addiction and vocational maturity level. In the study, it was determined that social media dependency and vocational maturity level did not differ significantly according to gender. In the study, it was determined that social media dependency was significantly different according to the school type and that the differentiation was between Anatolian High School, Vocational and Technical Anatolian High School and Anatolian Imam Hatip High School. According to this, social media dependency in Anatolian High School and Vocational Technical Anatolian High Schools was significantly higher than Anatolian Imam Hatip High School.

Keywords: Social media addiction, vocational maturity, adolescence.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Giriş

İletişim kurmak, düşüncesini paylaşmak, haberini yayınlamak isteyen herkesin katılabileceği bir ortam olan sosyal medya, ortak ilgi alanlarında bireylerin gruplaşmasına ve bu grupların çift yönlü olarak iletişim kurmasına fırsat tanır. Böylelikle bireyler yüz yüze görüşmeden de sanal ortamda fikirlerini açıklama, her türlü duygu ve düşüncelerini paylaşma, farkındalık yaratma vb imkanlara sahip olabilmektedir (Durmuş ve arkadaşları, 2010). Lai ve Turban (2008) genel olarak sosyal medyayı, insanların fikirlerini, tecrübelerini, müzik, fotoğraf, video gibi ortamları birbirleri ile paylaşmak için kullandıkları araçlar kümesi olarak tanımlamıştır.

Sosyal ağ sitelerindeki etkileşim arkadaşlık, akrabalık, ilgi ve etkinlikler üzerine kurulu olsa bile sosyal ağların tek işlevi bu değildir. Bu ağlar kullanıcılarına bilgi oluşturma ve paylaşma, ilişki kurma ve bu ilişkileri geliştirme gibi birçok imkan sunmaktadır (Kwon ve Wen, 2010). Günümüz dünyasında yeni teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan yeni iletişim biçiminin kaçınılmaz bir sonucu olan sosyal medya kullanımı dünya ile birlikte ülkemizde de hızla artmaktadır. Kullanıcı sayısı günden güne artan sosyal medya platformlarında geçirilen sürelerin de özellikle genç nüfusta artış gösterdiği bilinmektedir. Bu durum akla bağımlılık konusunu getirmektedir.

Bir maddeyi veya davranışı kullanmayı bırakamama, kontrol edememe olarak tanımlanan bağımlılık (Egger ve Rauterberg, 1996), kişilerin sosyal, aile, iş, okul hayatlarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Dünyada ve Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformu olan Facebook kullanımında Türkiye'nin 7.8 saat ile 5. sırada olduğu görülmektedir (Kazançoğlu, Üstündağlı ve Baybars, 2012). Bu durum ülkemizdeki bireylerin sosyal medya bağımlılığı konusunda ciddi tehlike altında olduğunu kanıtlamaktadır. Sosyal medya kullanımı ve burada geçirilen süre özellikle ergenlik dönemindeki bireylerde daha yoğun olarak görülmektedir. Yine bu dönemde bireyler hayatları için dönüm noktası olacak olan meslek seçimi süreci ile de baş başa kalmaktadırlar.

Meslek seçimi bir anda verilen bir karar değildir ve süreçtir. Bu süreçte bireyin geçmesi gereken mesleki gelişim görevleri vardır. Bir mesleki gelişim döneminden diğerine geçebilmek için bireyler o dönemdeki görevleri başarıyla tamamlamak zorundadır. Bireyin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkma ve bunları tamamlama derecesi ile mesleki olgunluk kavramı ile açıklanabilir (Kuzgun, 2006). Acısu (2002) mesleki olgunluğu, akıllıca ve gerçekçi mesleki kararlar verebilmek için gereken bilgi ve beceri düzeyine ulaşmak olarak tanımlamıştır. Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında ergenlik dönemindeki öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin çok yüksek olmadığı ve geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Orta öğretim son sınıfları ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %37.5 'inin mesleki olgunluk düzeylerinin düşük, %26.4'ünün ise mesleki olgunluk düzeylerinin geliştirilme ihtiyacında olduğu saptanmıştır (Esen-Çoban, 2005). Literatür incelendiğinde mesleki olgunluk düzeyinin birçok farklı değişkenle ilişkisinin incelendiği araştırmalar olduğu görülmektedir fakat literatürde mesleki olgunluk düzeyi ile sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeylerini tespit etmek ve ayrıca sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile mesleki olgunlukları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyinin araştırıldığı bu araştırma korelasyonel araştırma niteliğindedir. Korelasyonel araştırmalarda iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiler belirlenir ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde edilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu 585 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 259'u (%44.3) erkek, 326'sı (%55.7) kızdır. Yaş aralıkları 14-18 arasında değişmekte olup, ortalama 16.13 şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Sosyal medya bağımlılığı ölçeği

Ölçek Van den Eijnden, Lemmens ve Valkenburg (2016) tarafından geliştirmiş ve Taş (2017) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Ölçek Evet=1, Hayır=0 şeklinde puanlanmaktadır. Analize ilişkin uyum indekslerinin iyi uyum verdiği görülmektedir. [x^2=61.29, df=27, x^2/df=2.27 RMSEA=.058, RMR=.009, S-RMR=.045, GFI=.96, AGFI=.93, CFI=.93, NNFI=.91, IFI=.93]. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı . 76 olarak bulunmuştur.

Mesleki olgunluk ölçeği

Kuzgun ve Bacanlı (1996) tarafından geliştirilen mesleki olgunluk ölçeği 40 maddeden oluşmakta ve beşli likert tipi derecelendirme ölçeği şeklindedir. Ölçekten alınan puanların artması mesleki olgunluk düzeyinin de arttığının göstergesidir. Yapılan analizler sonucu tek faktörlü yapıdan ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test korelasyon katsayısı ise ölçek için .82'dir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler öğrencilerden birebir yüz yüze alınmıştır. Gönüllü olmaları esas alınmıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyonu, t testi ve Anova testleri kullanılmıştır. Veriler SPSS 25 paket programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Verilerin analizine geçilmeden önce değişkenlerin aritmetik ortalaması ve standart sapmalarına bakılmıştır. Sosyal medya bağımlılığının aritmetik ortalaması 14.629, standart sapması ise 2.321 şeklindedir. Mesleki olgunluk ölçeğinin aritmetik ortalaması 111.403, standart sağması ise 15.725 şeklindedir.

Daha sonra verilerin normalliği test edilmiştir. Normalliği test etmede basıklık ve çarpıklık değerleri esas alınmıştır. Buna göre ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerleri -.108 ile 1.049 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir (Karaatlı, 2014).

Yapılan analizde öğrencilerin % 27'sinin sosyal medya bağımlılığı riski taşıdığı tespit edilmiştir. Bu oran aritmetik ortalamadan 1 standart sapma yüksek olan öğrenciler dikkate alınarak tespit edilmiştir.

Daha sonra değişkenler arasındaki korelasyona bakılmış ve sonuçlar tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. *Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişki*

	SMB	MO
SMB	1	-.145**

p<.01 SMSB: Sosyal medya bağımlılığı, MO: Mesleki olgunluk

Tablo 1 incelendiğinde ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyi arasında düşük düzeyde negatif yönlü ilişki olduğu görülmektedir (r=-.145, p<0.01).

Sosyal medya bağımlılığının cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediği t testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. *Sosyal medya bağımlılığının cinsiyete göre t testi sonuçları*

Cinsiyet	N	$\overline{X}$	Ss	sd	t	p
Kadın	259	14.77	2.21	583	1.402	.161
Erkek	326	14.50	2.39			

p<.05

Tablo 2 incelendiğinde ergenlerde sosyal medya bağımlılığının cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (t(583)= 1.402, p> .05).

Araştırmada okul türüne göre sosyal medya bağımlılığının farklılaşıp farklılaşmadığı Anova testi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. *Sosyal medya bağımlılığının okul türüne göre ANOVA sonuçları*

Okul Türü	N	$\overline{X}$	ss	Var. K.	Kare Top	sd	Kare Ort	F	p	An Frk
AL	283	14.92	2.29	Grup. Ara	104.637	2	52.31	10.01	.000	AL-AİHL
AML	186	14.69	2.24	Grup. İçi	3041.869	582	5.22			AML-AİHL
AİHL	116	13.80	2.33							
Top	585	14.62	2.31							

AL: Anadolu Lisesi, AML: Anadolu Meslek Lisesi, AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi,

Tablo 3 incelendiğinde ergenlerde sosyal medya bağımlılığının okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F_{(2-582)}$=10.01, p<.05). Anlamlı farkın hangi okul türleri arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre Anadolu Lisesine ($\overline{X}$=14.92) giden öğrencilerin ve Anadolu Meslek Lisesine ($\overline{X}$=14.69) giden öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri Anadolu İmam Hatip Lisesine ($\overline{X}$=13.80) giden öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinden anlamlı şekilde daha yüksektir.

Araştırmada sosyal medya bağımlılığının akademik başarıya göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tartışma ve sonuç

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık oranını tespit etmek ve sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma da ayrıca sosyal medya bağımlılığın cinsiyete ve okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir.

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin %27'sinin sosyal medya bağımlılığı riski taşıdığı tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde internet ve sosyal medya bağımlılığı konusunda araştırma ile paralellik gösteren sonuçların olduğu görülmektedir. Tsai ve Lin (2003), 753 öğrenci üzerinde yürüttükleri çalışma sonucunda öğrencilerin %17'sinin internet

bağımlılığı belirtisi gösterdiğini belirtmişlerdir. Karaçor (2018) yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların %23.8'inin gün içinde 5 saatten daha fazla sosyal medyada zaman geçirdiklerini tespit etmiştir. Başka bir çalışmada üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı yaygınlığının %9.7 olduğu tespit edilmiştir (Canan, 2010). Tahiroğlu ve arkadaşları (2008) 12-18 yaş arası bireylerle yaptıkları çalışma sonucunda öğrencilerin %7.6 sının haftada 12 saatten fazla internette zaman geçirdiklerini saptamıştır.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde mesleki olgunluk ile sosyal medya bağımlılığını inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırma sonucuna göre diğer değişkenlerden cinsiyet değişkeninin sosyal medya bağımlılığı ile arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Bazı araştırmalar erkeklerin kızlara göre internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemektedir (Yen ve diğerleri, 2005; Selim, 2009). Bu araştırma sonucu ile benzer olarak bazı araştırmalarda cinsiyet değişkenine göre internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulanamamıştır (Ayas ve Horzum, 2013; Şen, 2015; Özdemir, 2016).

Araştırmanın diğer bir sonucu olan okul türüne göre, Anadolu Lisesi ve Anadolu Teknik Lisesi öğrencilerinin Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre sosyal medya bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal medya bağımlılığı günümüz dünyasında özellikle liselerde öğrenim gören ergenleri etkileyen ciddi bir sorundur. Bu noktada yapılacak olan önleyici ve iyileştirici faaliyetlerin önemi büyüktür. Yine bu dönemde ergenler kendileri için çok önemli bir süreç olan mesleki seçim süreci ile baş başa kalmaktadır. Bu noktada da bireylerin kendileri için en doğru ve mantıklı kararı verebilmeleri adına mesleki olgunluk düzeylerini arttırmaya yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Araştırma sonucunda bu iki kavramın birbiri ile negatif ilişkisi düşünüldüğünde her iki kavramı içine alan rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerin uzmanlar tarafından okullarda yürütülmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Acısu, S. (2002). *Korunma altında olan lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ayas T., & Horzum B. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39).

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 1-360.

Canan F. (2010). *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Disosiyatif Belirtiler ve Sosyodemografik Özellikler Arasindaki İlişki*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Düzce.

Durmuş, B., Yurtkoru, S., Ulusu, Y., & Kılıç, B. (2010). *Facebook'tayız: sosyal paylaşım ağlarının bireylere ve işletmelere yönelik incelemesi: Facebook üzerine bir araştırma*. Beta Basım Yayım.

Egger, O. & Rauterberg, M. (1996). *Internet Behaviour and Addiction*. Unpublished master's thesis, Work & Organisational Psychology Unit (IfAP) , Swiss Federal Institute of Technology (ETH), Zurih.

Esen-Çoban, A. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 39-54.

Karaatlı, M. (2014).*Verilerin düzenlenmesi ve gösterimi*. Ş Kalaycı (editor), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. 6. Baskı. Ankara: Asil Yayıncılık, 3-42.

Karaçor, F. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Ve Sosyal Medya Bağımlılığı İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kazançoğlu, İ., Üstündağlı, E., & Baybars, M. (2012). Tüketicilerin sosyal ağ sitelerindeki reklamlara yönelik tutumlarının satın alma davranışları üzerine etkisi: Facebook örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies,* 8, 159-182.

Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Kwon, O., & Wen, Y. (2010). An empirical study of the factors affecting social network service use. *Computers in Human Behavior*, 26(2), 254-263.

Lai, L. S., & Turban, E. (2008). Groups formation and operations in the Web 2.0 environment and social networks. *Group Decision and negotiation*, 17(5), 387-402.

Özdemir, G. (2016). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.

Selim, G. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Şen, T. A. (2015). *Tıp Fakültesi Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Yaygınlığı, İnternet Bağımlılığının Sosyodemografik Özellikler, Depresyon ve Sosyal Fobi İle İlişkisi*. Uzmanlık Tezi. T.C. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli.

Tahiroglu, A.Y., Celik, G.G., Uzel, M., Ozcan, N., & Avci, A. (2008). Internet use among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 11(5), ss.537-43.

Taş, İ. (2017). Ergenler için sosyal medya bağımlılığı ölçeği kısa formunun (SMBÖ-KF) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1), 27-40.

Tsai, C., & Lin, S. (2003). Internet Addiction of Adolescents in Taiwan: An Interview Study. *Cyberpsychology & Behavior*,6(6), 649-52.

Yen, J.Y., Ko, C.H., Yen, C.F., Chen, C.S., & Chen, C.C. (2009). The association between harmful alcohol use and Internet addiction among college students: comparison of personality. *Psychiatry Clin Neurosci*, 63(2), ss. 218–24.

ISBN : 978-605-81106-1-8

GİRİŞİMCİLİĞİN YORDAYICILARI OLARAK EPİSTEMOLOJİK İNANÇ VE BAŞARI YÖNELİMLERİ

Dr. Öğretim Üyesi Gazanfer Anlı
Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü anligazanfer@gmail.com
Dr. Öğretim Üyesi Okan Bilgin
Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü bilgin.okan@gmail.com
Ayşe Haşimoğlu
Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ayse.hasimoglu@hotmail.com
Alp Aslandoğan
Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alpaslandogan.pd@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının epistemolojik inanç düzeyleri ve başarı yönelimlerinin girişimcilik becerilerini yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Bu araştırma betimsel bir araştırma niteliğindedir ve yöntemini tarama yöntemi oluşturmuştur. Araştırmanın deseni ise açıklayıcı ilişkisel desendir. Çalışma, Batı Karadeniz Bölgesinde bir üniversitede 2016 yılında bahar döneminde öğrenim görmekte olan 1., 2., 3., 4., sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Çalışmanın araştırma grubunu 172'si kadın, 68'si erkek olmak üzere toplam 240 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma verileri Deryakulu ve Büyüköztürk (2002) tarafından geliştirilen"Epistemolojik İnanç Ölçeği", Türkçe'ye uyarlaması Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılan "Başarı Yönelimleri Ölçeği" ve Deveci ve Çepni (2015) tarafından geliştirilen "Öğretmen Adaylarına Yönelik Girişimcilik Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma bulguları analizi için öğretmen adaylarının üç ölçekten aldıkları puanlar Pearson momentler çarpımı katsayısı ve regresyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda girişimcilik değişkeni ile epistemolojik inanç arasında düşük, başarı yönelimleri arasında ise orta düzeyde olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Regresyon analizinde ise girişimcilik değişkeninin yordayıcıları olarak epistemolojik inanç (öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç, öğrenmenin yeteneğe bağlı olduğuna inanç, tek bir doğrunun var olduğuna inanç) ve başarı yönelimleri değişkenlerinin (öğrenme yönelimi, performans yaklaşma yönelimi, performans kaçınma yönelimi) alt boyutları işleme konulmuş ve bu değişkenlerin varyansın %33'ünü açıkladığı tespit edilmiştir ($F(6,233)=19.147$, $p<.05$). Son modelde bağımsız değişkenler olan öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç ($\beta= .15$, $p<.05$), öğrenme yönelimi ($\beta= .40$, $p<.01$), performans yaklaşma yönelimi ($\beta= .25$, $p<.01$) ve performans kaçınma yöneliminin ($\beta= -.17$, $p<.05$) girişimcilik değişkenini anlamlı bir biçimde yordadığı, en güçlü yordayıcının ise öğrenme yönelimi boyutu olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik, epistemolojik inanç, başarı yönelimleri.

EPISTEMOLOGICAL BELIEF AND ACHIEVEMENT ORIENTATION AS A PREDICTOR OF ENTREPRENEURSHIP

Abstract

The aim of this study is to investigate whether the pre-service teachers predict the epistemological belief levels and the achievement orientations of entrepreneurship skills. This research is a descriptive research. The pattern of the research is descriptive relational design. The study was carried out with the first, second, third and fourth grade students in 2016 in a university in the Western Black Sea Region. The research group of the study consisted of 240 pre-service teachers (172 females and 68 males). The data of the study were obtained by using the "Achievement Orientation Scale" developed by Akın and Çetin (2007), "Entrepreneurship Scale" developed by Deveci and Çepni (2015) and the "Epistemological Belief Scale" developed by Deryakulu and Büyüköztürk (2002). In order to analyze the research findings, the scores of the prospective teachers were

analyzed with Pearson product-moment coefficient and regression analysis. As a result of the correlation analysis, there was a low positive relationship between entrepreneurship variable and epistemological belief, and a moderate positive relationship between achievement orientations. In the regression analysis, the sub-dimensions of the epistemological belief (belief that the learning depends on the effort, the belief that the learning depends on the ability, the belief that there is a single truth) and the variables of achievement orientations (learning orientation, performance approach orientation, performance avoidance orientation) are considered and it was found that these variables explain 33% of the variance ($f(6,233)=19.147$, $p<.05$). In the last model, it was found that the independent variables, the belief that the learning depends on the effort ($\beta= .15$, $p<.05$), learning orientation ($\beta= .40$, $p<.01$), performance approach orientation ($\beta= .25$, $p<.01$) and performance avoidance orientation ($\beta= -.17$, $p<.05$) significantly predicted the entrepreneurship variable, and the strongest predictor of learning orientation dimension.

Keywords: Entrepreneurship, epistemological belief, achievement orientation.

Giriş

Orta çağdan itibaren girişimcilik kavramı farklı anlamlarla bugüne gelmiştir. Orta çağda girişimcilik büyük ölçekli projeleri ve eldeki kaynakları kullanan yönetimler olarak görülmüştür (Bozkurt, 2007). Tarihsel süreçte genel olarak iş kurma ve bu işi büyütme olarak ifade edilen girişimcilik değişen koşullar ile birlikte fırsatları görme, yeni olanı keşfetme, risk alma gibi tanımlar kazanmıştır. Koşullara bağlı kalmadan hızlı bir şekilde risk alabilmek girişimciliğin en önemli özelliklerinden birisidir (Bakan ve arkadaşları, 2012).

Girişimcilik adına dersler ilk olarak daha çok ekonomi ile ilişkili olan iktisat, işletme gibi bölümlerde verilmeye başlanmıştır. Günümüz dünyasında değişen şartlar ve yaşanan gelişmeler girişimciliğin daha yaygın olarak öğretilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu sebeple Yelkikalan (2007) girişimcilik derslerinin ekonomi okullarında değil bilimsel programların tümünde zorunlu olarak programlara alınması gerektiğini ifade etmiştir. Avşar (2007) çalışmasında girişimci özellikleri bakımından eğitim fakültesi öğrencilerinin diğer üniversite öğrencilerinden daha düşük seviyede olduğunu belirtmiştir. Oysa öğretmenliğin çağdaş yaklaşımlarla yenilendiği günümüzde öğretmenlerin bireysel girişimciler olarak yetişmesi önem arz etmektedir.

Araştırmada girişimciliği yordayıp yordamadığı incelenen kavramlardan ilki epistemolojik inanç kavramıdır. Episteme ve logos kelimelerinin bir araya gelmesi ile Türkçe'de "açıklanan bilgi" anlamına gelen epistemoloji teriminin kökeni Yunanca'dır. Epistemolojik inanç ise, bireylerin bilgi ve bilginin kaynağı ile ilgili inançlarıdır (Oğuz, 2008). Epistemolojik inanç puanı yüksek öğrenciler daha fazla sayıda ve niteliği yüksek bilgi işlem stratejilerini kullanmakta ve üst biliş açısından öğrenimlerini daha iyi kontrol edebilmektedirler (Deryakulu ve Büyüköztürk, 2005).

Eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adayları için bir diğer önemli faktör de başarı amaç yönelimidir. Arslan (2011)'a göre amaç yönelimi, bireylerin motivasyonlarını açıklamaya çalışan güdülenme yaklaşımıdır. Araştırmacılar tarafından eğitimin başarıya ulaşması için gerekli bir yaklaşım olarak düşünülen başarı amaç yönelimi teorisi ayrıca içsel güdülenmeyi tetikleyici olarak da görülmüştür.

Öğrenme yönelimi öğrencilerin öğrenmeleri, anlamaları, beceri edinmeleri ve bilgi sahibi olma düzeyleri ile ilgilenir. Performans yönelimi ise bireyin çevresindeki bireyleri becerileri ile etkilemeyi ve düşük beceri sahibi imajı vermekten kaçınmasıdır. Performans yöneliminin "performans yaklaşma" ve "performans kaçınma" şeklinde iki boyutu vardır. Okul süreçlerine performans düzeylerinin diğer öğrencilerden iyi olduğunu göstermek için motive olan öğrenciler "performans yaklaşma" yönelimine, çevresindeki diğer bireylerin olumsuz düşüncelerinden kaçınmak için motive olan öğrenciler ise "performans kaçınma" yönelimine örnektir (Akın ve Çetin, 2007).

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının epistemolojik inanç düzeyleri ve başarı yönelimlerinin girişimcilik becerilerini yordayıp yordamadığını araştırmaktır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ve deseni, araştırma grubu ve kullanılan veri toplama araçlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu araştırma betimsel bir araştırma niteliğindedir ve yöntemini tarama yöntemi oluşturmuştur. Araştırmanın deseni ise açıklayıcı ilişkisel desendir.

Araştırma Grubu

Araştırma Batı Karadeniz Bölgesinde bir üniversitenin eğitim fakültesinde 2016 yılı bahar döneminde öğrenim görmekte olan 1., 2., 3., 4., sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırma grubunu 172'si kadın, 68'si erkek olmak üzere toplam 240 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo. 1. *Demografik özelliklere ilişkin betimsel istatistikler*

Değişken		*f*	%
Cinsiyet	Kadın	172	71,7
	Erkek	68	28,3
Bölüm	Pdr	107	44,6
	İlköğretim Matematik	133	55,4
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	89	37,1
	2. Sınıf	81	33,8
	3. Sınıf	48	20
	4. Sınıf	22	9,2

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak öğretmen adaylarına yönelik girişimcilik ölçeği, epistemolojik inanç ölçeği ve başarı yönelimleri ölçeği kullanılmıştır.

Öğretmen Adaylarına Yönelik Girişimcilik Ölçeği

Deveci ve Çepni (2015) tarafından geliştirilen Öğretmen Adaylarına Yönelik Girişimcilik Ölçeği 5 alt boyut ve 38 maddeden oluşmaktadır. 1.-7. Maddeler "Risk alma"; 8.-16. Maddeler "Fırsatları görme"; 17.-23. Maddeler "Kendine Güven"; 24.-31. Maddeler "Duygusal zekâ"; 32.-38. Maddeler "Yenilikçi olma" ile ilgilidir. 5'li likert tipte olan ölçek kesinlikle katılmıyorum=1, katılmıyorum=2, kararsızım=3, Katılıyorum, 4; Tamamen katılıyorum=5 şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte ne kadar yüksek puan alınırsa girişimci özelliklerin de o kadar baskın olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin güvenirliği Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ve Test Tekrar Test yöntemi ile sağlanmıştır. Analizler sonucunda; alt ölçeklere ilişkin olarak Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları risk alma .77, fırsatları görme .82, kendine güven .83, duygusal zeka .81 ve yenilikçi olma için .82 bulunmuştur. 175 aday üzerinden yürütülen Test Tekrar Test tekniği için ise korelasyon katsayıları risk alma .72, fırsatları görme .68, kendine güven .66, duygusal zeka .75 ve yenilikçi olma alt ölçeği için .69 bulunmuştur.

Epistemolojik İnanç Ölçeği

Schommer (1990) tarafından geliştirilen Epistemolojik İnanç Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlaması Deryakulu ve Büyüköztürk (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçek üç alt boyut ve 35

maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin "Öğrenmenin Çabaya Bağlı Olduğuna İnanç" adlı birinci faktöründe 18 madde, ölçeğin "Öğrenmenin Yeteneğe Bağlı Olduğuna İnanç" adlı ikinci faktöründe 9 madde yer almaktadır. Ölçeğin "Tek Bir Doğrunun Var Olduğuna İnanç" adlı üçüncü faktöründe ise 8 madde bulunmaktadır. 5'li likert tipte olan ölçek kesinlikle katılmıyorum=1, katılmıyorum=2, kararsızım=3, Katılıyorum, 4; Tamamen katılıyorum=5 şeklinde kodlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları birinci faktör için .83, ikinci faktör için .62, üçüncü faktör için .59 ve ölçeğin bütünü için ise .71 olarak hesaplanmıştır.

Başarı Yönelimleri Ölçeği

Bireylerin öğrenme çalışmalarına ilişkin benimsedikleri yönelimleri belirlemeye yönelik geliştirilen Başarı Yönelimleri Ölçeği, Midgley ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilmiş Türkçe 'ye uyarlaması Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçek üç alt boyut ve 17 maddeden oluşmaktadır.

Birinci alt boyut "öğrenme yönelimi" (1-6. Maddeler) öğrencilerin öğrenme sürecinde materyali tam anlamıyla anlamayı, konuya hâkim olmayı, yeni öğrenme becerileri kazanmayı ve yeterliliklerini geliştirmeyi istemeleriyle ilgilidir. İkinci alt boyut "performans yaklaşma yönelimi" (7-12. Maddeler) öğrencilerin diğerlerinden daha fazla performans göstermeye çalışması ve onlardan daha yetenekli görünmek istemesi ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Üçüncü alt boyut "performans kaçınma yönelimi" (13-17. maddeler) ise öğrencilerin diğer öğrencilerden daha yeteneksiz görünmemeye çalışma ve yeterliliğe ilişkin uygun olmayan yargılardan kaçınma gibi niteliklerle ilgilidir. Ölçek 5'li likert tipi derecelendirilmiştir. (Hiçbir zaman=1; Nadiren=2; Sık sık= 3; Genellikle=4; her zaman=5). Başarı Yönelimler Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları "öğrenme yönelimi" için .77, "performans yaklaşma yönelimi" için .79 ve "performans-kaçınma yönelimi" için .78 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma bulguları analizi için öğretmen adaylarının üç ölçekten aldıkları puanlar Pearson momentler çarpımı katsayısı ve regresyon analizi ile incelenmiştir. Verilerin analizi için SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 2. *Ölçek alt boyutlarına ilişkin korelasyon katsayıları*

Faktör	1	2	3	4	5	6	7
1. Girişimcilik	—						
2. Öğrenme-çaba	.284**	—					
3. Öğrenme-yetenek	-.149*	-.187**	—				
4. Tek doğru	.027	.008	.315**	—			
5. Öğrenme yönelimi	.494**	.267**	-.290**	-.073	—		
6. Performans yaklaşma	.293**	.151*	-.008	.002	.177**	—	
7. Performans kaçınma	-.093	.091	.166**	.279**	-.087	.340**	—

***p<.01, *p<.05*

Girişimcilik, epistemolojik inanç ve başarı yönelimi ölçeklerine ilişkin alt boyutların korelasyon katsayıları Tablo 2'de verilmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda girişimcilik değişkeni ile epistemolojik inanç arasında düşük, başarı yönelimleri arasında ise orta düzeyde olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Epistemolojik inanç alt boyutları (öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç, öğrenmenin yeteneğe bağlı olduğuna inanç ve tek doğrunun var olduğuna inanç) ve başarı yönelimi alt

boyutlarının (performans yaklaşma ve performans kaçınma) girişimcilik puanlarını yordama düzeyine ilişkin veriler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Epistemolojik İnanç ve Amaç Yönelimi Alt Boyutlarının Girişimcilik Puanlarını Yordama Düzeyi

	R	R^2	F	B	Std	t	p
Epistemolojik İnanç ve Amaç Yönelimi	.57	.33	19.147	90.8	8.77	10.35	.00

Regresyon analizi sonucunda girişimcilik değişkeninin yordayıcıları olarak epistemolojik inanç (öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç, öğrenmenin yeteneğe bağlı olduğuna inanç, tek bir doğrunun var olduğuna inanç) ve başarı yönelimi değişkenlerinin (öğrenme yönelimi, performans yaklaşma yönelimi, performans kaçınma yönelimi) alt boyutları işleme konulmuş ve bu değişkenlerin varyansın %33'ünü açıkladığı tespit edilmiştir ($F(6,233)=19.147$, $p<.05$). Son modelde bağımsız değişkenler olan öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç ($\beta= .15$, $p<.05$), öğrenme yönelimi ($\beta= .40$, $p<.01$), performans yaklaşma yönelimi ($\beta= .25$, $p<.01$) ve performans kaçınma yöneliminin ($\beta= -.17$, $p<.05$) girişimcilik değişkenini anlamlı bir biçimde yordadığı, en güçlü yordayıcının ise öğrenme yönelimi boyutu olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma girişimcilik, epistemolojik inanç ve başarı yönelimi kavramlarının ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca girişimcilik üzerinde öğrenmenin çabaya bağlı olduğuna inanç, öğrenme, performans yaklaşma gibi boyutların pozitif, performans kaçınma boyutunun negatif yordayıcı etkisinin olması girişimcilik kavramının anlaşılması açısından önemlidir. Literatür taramasında bu kavramlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunmadığından ve bulguları açısından araştırmanın alana katkı sağladığı söylenebilir. Araştırmanın sadece bir üniversitede ve kısıtlı bir örnekleme uygulanması araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Diğer yandan özellikle "Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik" gibi girişimcilik ve koşulsuz kabulün yüksek olduğu bir bölüm öğrencileri ile çalışılması çalışmanın güçlü yanlarındandır. Araştırmanın farklı örneklem gruplarıyla ve nitel araştırmalar gibi farklı araştırma desenleriyle çalışılmasının özellikle toplumda farklı gruplara direkt temas eden öğretmenler konusunda katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Kaynakça

Akın, A. ve Çetin, B. (2007). Başarı yönelimleri ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 1-12.

Arslan, A. (2011). Öğretmen Adaylarının Amaç Yönelimleri ile Yapılandırmacılığa Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 107-122.

Avşar, M. (2007). *Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Bakan, İ. Eyitmiş, A. M. Büyükbeşe, T., ve Erşahan, B. (2012). Kahramanmaraş'ta Girişimcilik ve Yenilikçilik: Profesyonel Meslek Gruplarında Bir Alan Çalışması. *2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu,* 1-2 Ekim 2012. Kahramanmaraş.

Bozkurt, Ö. (2007), Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (2), 93–111.

Deryakulu, D. ve Büyüköztürk, Ş. (2002). Epistemolojik İnanç Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8, 111–125.

Deryakulu, D. ve Büyüköztürk, Ş. (2005). Epistemolojik İnanç Ölçeğinin Faktör Yapısının Yeniden İncelenmesi: Cinsiyet ve Öğrenim Görülen Program Türüne Göre Epistemolojik İnançların Karşılaştırılması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(18), 57–70.

Deveci, İ., ve Çepni, S. (2015). Öğretmen Adaylarına Yönelik Girişimcilik Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 92-112.

Oğuz, C. (2008). Personal Epistemology Research: Implications for Learning and Teaching. *European Journal of Operational Research,* 191 (3), 636-649.

Yelkikalan, N. (2007). 21. Yüzyilda girişimcinin yeni özelliği: Duygusal zekâ. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* 1(2), 39-51.

ISBN : 978-605-81106-1-8

ÖRNEK ALMA PERİYODUNUN YER FISTIĞI YAĞININ BAZI KİMYASAL ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ*

Dr. Öğretim Üyesi Kurban Yaşar
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü. kurbanyasar@osmaniye.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Adnan Bozdoğan
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü.

Yük. Müh. Koray Şahin
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü.

Araş. Görv. Tülin Eker
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü.

Doç. Dr. Bülent Kabak
Hitit Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü

Özet

Yer fıstığı Rosales takımından, Leguminosae familyasından ve Arachis cinsinden tek yıllık bir bitkidir. Kültürü yapılan yer fıstığı çeşitleri Arachis hypogaea L. türü içerisinde yer alır. Yer fıstığı meyve kabuğu, testa ve tohum olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Yer fıstığında ortalama olarak %25 protein, %46 yağ, %16 karbonhidrat ve %5 mineral madde bulunmakta ve bunun yanı sıra, önemli oranda B vitamini ve az miktarda A, C, D ve E vitaminleri içermektedir. Türkiye'de yer fıstığı en çok Osmaniye ve Adana illerinde yetiştirilmektedir. Osmaniye'nin en önemli tarım ürünü yer fıstığıdır. Bu ilde yer fıstığı üretimine dayalı ticaret ve sanayi gelişmiş durumdadır. Üretilen yer fıstığının büyük bölümü kuruyemiş olarak tüketilmektedir. Yer fıstığının az bir kısmı da fıstık ezmesi üretiminde, şekerleme ve tatlıcılıkta katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, hasat, taşıma ve depolamada zarar görmüş ve doğrudan tüketilmesi uygun olmayan fıstıklar fıstık yağına işlenmektedir. Yer fıstığında yağ oranının çok yüksek olması yer fıstığının önemli bitkisel yağ hammaddeleri arasında yer almasını sağlamaktadır. Fıstık ve fıstıktan elde edilen ürünlerin kalitesi, fıstığın tarladan tüketime kadar geçen süreçlerde hasat, kurutma, işleme, depolama, taşıma ve örnek alma süreleri gibi çeşitli faktörlerinden etkilenmektedir. Bu çalışmada Osmaniye ilinde üretilen yer fıstıklarından farklı periyotlarda örnek alınarak solvent ekstraksiyonu, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve soğuk presleme yöntemleriyle yer fıstığı yağı üretilmiş ve örnek alma periyotlarının yer fıstığı yağının bazı kimyasal özellikleri (serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite) üzerine etkisi incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, örnek alma periyodunun serbest yağ asidi, iyot sayısı, peroksit sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Bu değerler bakımından periyotlar arasında dalgalanmalar söz konusudur. Serbest yağ asidi, peroksit sayısı ve iyot sayısı değerleri genellikle soğuk preslemeyle elde edilen yağlarda daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Yer fıstığı, yer fıstığı yağı, örnek alma periyodu, yerfıstığı yağı üretim yöntemi, kimyasal özellikler.

* TÜBİTAK 1160068 Nolu projenin bir kısmıdır.

ISBN : 978-605-81106-1-8

THE EFFECT OF SAMPLİNG PERIOD ON SOME CHEMICAL PROPERTIES OF PEANUT OIL

Abstract

In this study, samples were taken at different periods from peanuts produced in Osmaniye province and peanut oil was produced by solvent extraction, cold pressing of roasted peanuts and cold pressing methods and the effects of sampling periods on some chemical properties of free fatty acids (free fatty acid, number of peroxides, number of iodine, total phenol compounds and antioxidant activity) were investigated. The results showed that, the effect of sampling period on free fatty acid, iodine number, peroxide number, total phenol compounds and antioxidant activity values was found to be significant ($p<0.05$). In terms of these values, there are fluctuations between sampling periods. The values of free fatty acids, peroxides and iodine values were generally higher in oils obtained by cold pressing. On the other hand, total phenolic compounds and antioxidant values were found to be high in oil obtained by cold pressing method of roasted peanuts.

Key words: Peanut, peanut oil, sampling period, production method of peanut oil, chemical properties.

Problem

Yer fıstığı *Rosales* takımından, *Leguminosae* familyasından ve *Arachis* cinsinden tek yıllık bir bitkidir. Kültürü yapılan yer fıstığı çeşitleri *Arachis hypogaea* L. türü içerisinde yer alır. Yer fıstığı meyve kabuğu, testa ve tohum olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Yer fıstığında ortalama olarak %25 protein, %46 yağ, %16 karbonhidrat ve %5 mineral madde bulunmakta ve bunun yanı sıra, önemli oranda B vitamini ve az miktarda A, C, D ve E vitaminleri içermektedir (Arıoğlu, 1999). Türkiye'de yer fıstığı en çok Osmaniye ve Adana illerinde yetiştirilmektedir. Osmaniye'nin en önemli tarım ürünü yer fıstığıdır. Bu ilde yer fıstığı üretimine dayalı ticaret ve sanayi gelişmiş durumdadır. Üretilen yer fıstığının büyük bölümü kuruyemiş olarak tüketilmektedir. Yer fıstığının az bir kısmı da fıstık ezmesi üretiminde, şekerleme ve tatlıcılıkta katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, hasat, taşıma ve depolamada zarar görmüş ve doğrudan tüketilmesi uygun olmayan fıstıklar fıstık yağına işlenmektedir. Yer fıstığında yağ oranının çok yüksek olması yer fıstığının önemli bitkisel yağ hammaddeleri arasında yer almasını sağlamaktadır. Fıstık ve fıstıktan elde edilen ürünlerin kalitesi, fıstığın tarladan tüketime kadar geçen süreçlerde hasat, kurutma, işleme, depolama, taşıma ve örnek alma süreleri gibi çeşitli faktörlerinden etkilenmektedir. Bu çalışma, örnek alma periyotlarının yer fıstığı yağının serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine etkisini incelemek amacıyla ele alınmıştır.

Yöntem

Fıstıklar 2 farklı fıstık fabrikasından (B1 ve B2) 2 aylık peryotlarda 1 yıl boyunca 4 defaya mahsus olarak temin edilmiştir. Her fıstık fabrikasından her defasında ürün yığınının farklı yönlerinden ve farklı derinliklerinden yaklaşık 3 kg tane örnek torbalarda alınmıştır. Daha sonra bu fıstıklar aşağıda belirtilen üç farklı yöntemle Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü laboratuvarında 3 farklı yöntemle (Solvent ekstraksiyonu, soğuk presleme yöntemi, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme) fıstık yağına işlenmiştir. Her deneme 3 tekerrürlü olarak yapılmıştır. Fıstık yağlarına, peroksit sayısı (Anonymus, 1975), iyot sayısı (Anonymus, 2000) serbest yağ asidi (Anonymus., 2003) analizleri uygulanmıştır. Ayrıca, Folin Ciocalteu yöntemi ile toplam fenol bileşikleri (Singleton ve Rossi, 1965) ve DPPH methodu (2,2-diphenyl-1-picrylhydrazyl method) ile

antioksidan aktivite (Klimczak ve ark. 2007) analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler iki paralelli gerçekleştirilmiştir.
Elde edilen veriler varyans analizine göre değerlendirilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkları Duncan çoklu karşılaştırma testine göre yapılmıştır. Veri analizinde, SPSS 18.0 istatistik paket programı (SPSS, version 18.0 for Windows, SPSS Inc., Chicago, IL,USA) kullanılmıştır.

Bulgular

Elde edilen yağların, serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri bakımından örnek alma periyotları arasındaki farklılık önemli bulunmuştur($p<0.05$). B1 firmasına ait sonuçlar Çizelge 1'de ve B2 firmasına ait sonuçlar da Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 1. Yerfıstığı yağının bazı kimyasal özellikleri (B1 Firması)

	Periyot	**Uygulanan Yöntem**		
		Solvent ekstraksiyon	Kavrulan fıstıkların soğuk presyonu	Soğuk presyon
Serbest yağ asidi (%)	1.periyot	$43.29^{cy}\pm2.4$	$33.87^{c}\pm0.6$	$50.09^{b}\pm0.4$
	2.periyot	$52.81^{b}\pm1.0$	$33.82^{c}\pm0.8$	$49.55^{b}\pm2.1$
	3.periyot	$60.17^{a}\pm0.7$	$66.07^{b}\pm1.2$	$66.45^{a}\pm0.7$
	4.periyot	$54.91^{b}\pm2.4$	$69.07^{a}\pm1.6$	$64.92^{a}\pm0.6$
Peroksit sayısı (mEq/kg)	1.periyot	$4.45^{c}\pm0.8$	$4.74^{c}\pm0.8$	$8.03^{b}\pm1.5$
	2.periyot	$6.06^{a}\pm0.4$	$5.33^{c}\pm0.6$	$18.46^{a}\pm1.2$
	3.periyot	$4.63^{bc}\pm0.2$	$10.86^{b}\pm0.6$	$10.70^{b}\pm4.1$
	4.periyot	$5.16^{b}\pm0.3$	$13.53^{a}\pm1.1$	$8.61^{b}\pm1.4$
İyot sayısı	1.periyot	$25.98^{c}\pm1.6$	$50.15^{a}\pm1.5$	$53.13^{a}\pm1.5$
	2.periyot	$51.93^{a}\pm2.5$	$46.0^{a}\pm1.2$	$54.0^{a}\pm0.9$
	3.periyot	$45.15^{b}\pm1.6$	$46.73^{a}\pm1.5$	$48.25^{b}\pm0.9$
	4.periyot	$47.18^{b}\pm1.8$	$47.84^{a}\pm0.9$	$52.26^{a}\pm1.4$
Toplam fenol bileşikleri (mg/L)	1.periyot	0.0 ± 0.0	$112.86^{b}\pm4.1$	$83.32^{a}\pm3.5$
	2.periyot	0.0 ± 0.0	$104.68^{b}\pm3.4$	$107.86^{a}\pm47$
	3.periyot	0.0 ± 0.0	$259.45^{a}\pm1.3$	$77.86^{a}\pm12$
	4.periyot	0.0 ± 0.0	$266.50^{a}\pm25$	$13.77^{b}\pm2.4$
Antioksidan aktivite (%)	1.periyot	0.0 ± 0.0	$18.02^{a}\pm0.9$	$12.41^{a}\pm0.8$
	2.periyot	0.0 ± 0.0	$18.16^{a}\pm3.1$	$9.80^{aA}\pm4$
	3.periyot	0.0 ± 0.0	$17.30^{a}\pm2.9$	$10.52^{a}\pm1.2$
	4.periyot	0.0 ± 0.0	$20.30^{a}\pm1.7$	$10.74^{a}\pm0.8$

[y]Aynı sütunda her parametre kendi içinde olmak üzere değişik küçük harflerle gösterilen değerler arasındaki fark istatistiksel olarak önemlidir ($p<0.05$).

ISBN : 978-605-81106-1-8

Çizelge 2. Yerfıstığı yağının bazı kimyasal özellikleri (B2 Firması)

	Peryot	**Uygulanan Yöntem**		
		Solvent ekstraksiyon	Kavrulan fıstıkların soğuk presyonu	Soğuk presyon
Serbest yağ asidi (%)	1.peryot	52.33^{dxy}±0.4	68.92^{b}±0.9	73.22^{a}±1.8
	2.peryot	55.26^{c}±0.6	57.58^{c}±0.7	69.13^{b} ±1.5
	3.peryot	84.87^{a}±0.4	71.65^{ab}±0.7	72.93^{a}±1.6
	4.peryot	68.16^{b}±0.3	72.98^{a}±1.8	64.06^{c}±2.6
Peroksit sayısı (mEq/kg)	1.peryot	7.01^{a}±1.9	5.90^{c}±0.4	8.06^{a}±0.0
	2.peryot	3.95^{a}±0.2	7.53^{b}±0.7	8.35^{a}±0.4
	3.peryot	4.58^{a}±0.9	8.98^{a}±0.6	8.66^{a}±0.6
	4.peryot	5.60^{a}±1.3	8.28^{ab}±0.4	8.67^{a}±0.8
İyot sayısı	1.peryot	51.65^{a}±0.6	48.06^{b}±1.2	53.90^{a}±1.2
	2.peryot	36.28^{b}±1.2	43.91^{c}±0.6	53.16^{a}±0.7
	3.peryot	50.83^{a}±0.9	51.81^{a}±0.8	55.28^{a}±0.8
	4.peryot	36.68^{b}±0.4	52.47^{a}±0.2	53.11^{a}±1.2
Toplam fenol bileşikleri (mg/L)	1.peryot	0.0±0.0	436.95^{a}±19	255.36^{a}±14
	2.peryot	0.0±0.0	390.13^{b}±4.1	215.82^{b}±2.5
	3.peryot	0.0±0.0	224.68^{d}±0.4	81.50^{c}±3.8
	4.peryot	0.0±0.0	264.68^{c}±2.9	215.59^{b}±4.5
Antioksidan aktivite (%)	1.peryot	0.0±0.0	34.47^{a}±2.4	13.06^{b}±0.8
	2.peryot	0.0±0.0	29.34^{b}±0.8	16.76^{a}±0.6
	3.peryot	0.0±0.0	21.15^{c}±1.7	16.33^{a}±0.5
	4.peryot	0.0±0.0	23.79^{c}±1.2	15.96^{a}±0.8

^{y}Aynı sütunda her parametre kendi içinde olmak üzere değişik küçük harflerle gösterilen değerler arasındaki fark istatistiksel olarak önemlidir ($p<0.05$).

Tartışma ve Sonuç

Çizelge1 ve Çizelge 2'de firmalardan alınan yerfıstıklarının yağ örneklerinde serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri bakımından örnek alma periyotları arasındaki farklılık önemli bulunmuştur. Çizelge 1 ve 2'den de görülebileceği gibi örnek alma periyotlarına göre bu değerler bakımından bir dalgalanma söz konusudur. Örnek alma periyotlarına göre bu değerlerin farklılık göstermesinin nedeni, yerfıstığı firmalarına gelen yerfıstıklarının zaman göre fiziksel ve kimyasal bakımdan farklılık göstermesi ve en önemlisi de seçme sonucu ayrılan atık fıstıkların mevsime göre farklı koşullarda bekleme süresi ile açıklanabilir.
Serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, genellikle soğuk presleme ile elde edilen yağlarda daha yüksek bulunmuştur.

Öte yandan, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri solvent ekstraksiyon yönteminden elde edilen yağlarda tespit edilememiştir. Toplam fenol bileşikleri ve antioksidan değerleri kavrulan fıstıkların soğuk presyonu yönteminde, soğuk presyonu yöntemine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, toplam fenol bileşiklerinin kavurma işlemi sırasında uygulanan ısıl işlem sonucunda artış göstermesiyle açıklanabilir. Ayrıca, bu yöntemle elde edilen örneklerde toplam fenol bileşiklerinin yüksek çıkması antioksidan aktivite değerini de yükseltmiştir. Sonuçlar Santos ve ark. (2014) ve Rodríguez ve ark. (2017) yaptıkları önceki çalışmalar ile uyumludur Sıcaklık uygulaması gıdalarda fenol bileşikleri miktarını arttırmaktadır (Santos ve ark. 2014; Rodríguez ve ark. 2017).

Öneriler

Yerfıstığı yağı örneklerinde serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri bakımından farklılık belirlenmiştir. Örnek alma periyotlarına göre bu değerlerin farklılık göstermesinin nedeni, yerfıstıklarının zaman göre fiziksel ve kimyasal bakımdan farklılık göstermesi ve en önemlisi de seçilerek ayrılan fıstıkların mevsime göre farklı koşullarda bekleme süresi olabilir. Bu farklılıklar yerfıstıklarının, hasat, taşıma ve özellikle depolama aşamalarında gerekli olan tedbirlerin alınması sonucu ortadan kaldırılabilir.

Kaynakça

Anonymous, 1975. "Yemeklik Bitkisel Yağlar Muayene Metotları (TS 894)". Türk Standartları Enstitüsü Yayınları, 17 s. Ankara.

Anonymous, 2000. "Official Methods of Analysis of *AOAC* International (Horowit, W.- ed.)", AOAC International, Gaithersburg, Maryland, USA.

Anonymous, 2003. TS 342, "Yemeklik Zeytinyağı-Muayene ve Deney Yöntemleri", Türk Standartları Enstitüsü, Nisan 2003, ICS 67.200.10.

Arıoğlu, H., 1999. "Yer Fıstığı Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı". Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı. Genel Yayın No:220, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

Klimczak, I., Małecka, M., Szlachta, M., Gliszczyńska-Świgło, A. 2007. Effect of storage on the content of polyphenols, vitamin C and the antioxidant activity of orange juices. Journal of Food Composition and Analysis, 20, 313–322.

Moreira-Rodríguez, M., Nair, V., Benavides, J., Cisneros-Zevallos, L., Jacobo-Velázquez, D.A., 2017. UVA, UVB light doses and harvesting time differentially tailor glucosinolate and phenolic profiles in broccoli sprouts. Molecules, 22, 1065.

Rodríguez, M., Nair, V., Benavides, J., Cisneros-Zevallos, L., Jacobo- Velázquez, D.A., 2017. UVA, UVB light doses and harvesting time differentially tailor glucosinolate and phenolic profiles in broccoli sprouts. Molecules 2017, 22, 1065.

Santos J., Oliveira M.B., Ibanez E., Herrero M., 2014. Phenolic profile evolution of different ready-to-eat baby-leaf vegetables during storage. J. Chromatogr A 1327:118–131.

Singleton, V.L., Rossi, J.A., 1965. Colorimetry of total phenolics with phosphomolybdic phosphotungstic acid reagents. American Journal of Enology and Viticultural, 16, 144–158.

ISBN : 978-605-81106-1-8

5. SINIF FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMININ OLİVA'NIN TASARIM ÖLÇÜTLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Murat İnce
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
muratince20@hotmail.com

Ceren Yıldırım
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Özet

Türk eğitim sisteminde son zamanlarda değişim ve yeniliklerin önemli bir kısmı öğretim programlarında görülmektedir. Bıkmaz'a göre (2006) programlardaki bu değişim yalnızca Türkiye'de değil ABD, Avusturalya, İngiltere, Çin, Rusya, Fransa ve Malezya vb. gibi birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede de yaşanmaktadır. Yöneticiler tarafından adına 'reform' denen bu değişim dalgasının bütün dünyada yaygın olmasına; bilgi toplumuna geçiş, küreselleşme çabaları, ülkelerin evrensel yarışta söz sahibi olmak istemeleri ve yeni dünya düzenine uygun insan gücünün yetiştirilmesi gerekliliği gibi nedenler gösterilmektedir. Bu nedenler göz önünde bulundurularak 2017 yılında yenilenen öğretim programlarından biri de Fen bilimleri dersi öğretim programıdır. Bu çalışmada, 2013 ve 2017 5. sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak, 2017 5. Sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programını Oliva Tasarım ölçütlerine göre incelemek ve öğretim programının kazanımlarını Bloom Taksonomisi'ne göre sınıflandırmak amaçlanmıştır. Araştırma, yenilenen öğretim programı ile 2013 öğretim programı arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek açısından önemlidir. Araştırma betimsel bir çalışmadır. Doküman incelemesinin yapıldığı bu araştırmada; 2013 ve 2017 Fen Bilimleri öğretim programları incelenmiş, öğretim programları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Ayrıca, 2017 Fen bilimleri dersi öğretim programı Oliva tarafından geliştirilen tasarım ölçütlerine göre analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, 2017 programında kazanım sayılarında azalma olduğu, öğretim programına yeni konu alanı eklendiği belirlenmiştir. 2013 öğretim programında öğrenme alanları yer alırken, 2017 programında konu alanlarının yer aldığı gözlemlenmiştir. Programların felsefelerinin aynı olduğu, ölçme-değerlendirme anlayışında pek fazla değişikliğe gidilmediği, eğitim-öğretim yaklaşımlarının da benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2017 Fen Bilimleri öğretim programı Oliva Tasarım Ölçütlerine göre incelenmiş ve elde edilen veriler denge, bütünlük, sıralama, süreklilik, kaynaşıklık, aktarılabilirlik açısından değerlendirilmiştir. Oliva Tasarım Ölçütlerinin bazı maddeleri 2017 programındaki bilgileri karşılarken, bazı ölçütlerin 2017 programında bulunmadığı görülmüştür. 5. sınıf düzeyi ile sınırlandırılan kazanımlar Bloom Taksonomisi Bilişsel Alan düzeyine göre sınıflandırılmış ve kazanımların üst düzey düşünme becerilerini ölçmede yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Programda yer alan kazanımlar analiz, sentez ve değerlendirme basamakları çoğunlukta olmak üzere daha yalın bir şekilde ifade edilebilir. Üst basamakta yer alan kazanımların öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Bu basamaklardaki kazanımların sadece Fen Bilimleri dersinde değil, diğer derslerde de üst düzey düşünmesini sağlayacağından bütün öğretim programlarında üst düzey düşünme basamaklarına ait kazanımlar artırılabilir.

Anahtar kelimeler: Fen bilimleri öğretim programı, oliva tasarım ölçütleri, program değerlendirme.

EVALUATION OF 5TH GRADE SCIENCE LESSON CURRICULUM IN TERMS OF OLIVA'S DESIGN CRITERIA

Abstract

In this study, it is aimed to reveal the similarities and differences between the 2013 and 2017 5th grade Science curriculum, to investigate the 2017 5th grade sciences curriculum according to Oliva's Design criteria. Descriptive research design was used in the study. As the data collection method; document analysis was used. Via document analysis, 2013 and 2017 science curricula were investigated and the similarities and differences

between the curriculums were revealed in the study. While learning areas were included in the 2013 curriculum, it was found that subject areas were included in the 2017 curriculum. The fact that the philosophies of the curricula are the same, that there are not many changes in the measurement-evaluation mentality and that the education-teaching approaches are similar. 2017 Science Curriculum was examined according to Oliva's Design Criteria and the obtained data were evaluated in terms of balance, integrity, sequencing, continuity, coherence, transferability.

Keywords: Science lesson curriculum, Oliva's design criteria, curriculum evaluation.

Problem Durumu

Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesiyle bireylerin hayatında pek çok değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişim ve gelişim yaşamın her alanını etkilemektedir. Eğitimden teknolojiye, ekonomiden siyasete tüm alanlarda bireylerin yaşamını etkileyip değiştirmektedir (Çeliker, 2015).

Türk eğitim sisteminde son zamanlarda değişim ve yeniliklerin önemli bir kısmı öğretim programlarında görülmektedir. Bıkmaz'a göre (2006) programlardaki bu değişim yalnızca Türkiye'de değil ABD, Avusturalya, İngiltere, Çin, Rusya, Fransa ve Malezya vb. gibi birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede de yaşanmaktadır. Yöneticiler tarafından adına 'reform' denen bu değişim dalgasının bütün dünyada yaygın olmasına; bilgi toplumuna geçiş, küreselleşme çabaları, ülkelerin evrensel yarışta söz sahibi olmak istemeleri ve yeni dünya düzenine uygun insan gücünün yetiştirilmesi gerekliliği gibi nedenler gösterilmektedir. Bu nedenler göz önünde bulundurularak 2017 yılında yenilenen öğretim programlarından biri de Fen bilimleri dersi öğretim programıdır.

Yöntem

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir (Karasar, 2016:229). Bu araştırmada, 2013 ve 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuş, 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programını Oliva Tasarım ölçütlerine göre incelenmiştir. Araştırma, yenilenen program ile 2013 programı arasındaki farklılıkları görmek açısından ve Fen Bilimleri öğretim programının standartları belirlenmiş ölçütlere göre değerlendirilip bilgi sunması açısından önemlidir.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi, 2013 ve 2017 5. Sınıf Fen Bilimleri öğretim programı ve Oliva tasarım ölçütlerinden oluşmaktadır.

Veri Toplama ve Veri Analizi

Araştırmada kullanılan dokümanlar Fen Bilimleri öğretim programları ve Fen Bilimleri ders kitaplarıdır. Öğretim programlarına Milli Eğitim Bakanlığı'nın Talim Terbiye Kurulu http://mufredat.meb.gov.tr internet adresinden ulaşılmıştır. 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programı Oliva tarafından geliştirilen tasarım ölçütlerine göre analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde incelenen Fen Bilimleri öğretim programlarına ve Oliva Tasarım Ölçütlerine ait bulgular yer almaktadır.

a) Oliva Tasarım Ölçütlerine Göre 2017 Fen Bilimleri Öğretim Programının İncelenmesi

Bu bölümde 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programının Oliva Tasarım ölçütlerine göre incelenmesinden elde edilen bilgiler bulunmaktadır.

A) Kapsam Açısından Değerlendirme

1. Odak Noktası Belirlenmiş mi?

Programın odak noktası, "Öğretim Programı'nda Alana Özgü Beceriler" başlığı altında bilimsel süreç becerileri, yaşam becerileri ve mühendislik ve tasarım becerileri olarak belirlenmiştir. Bu becerilere ait kavramların açıklaması yapılmıştır. Alana özgü becerilerin yanı sıra eğitim sisteminin yetkinlikleri başlığı altında tanımlanmış beceriler bulunmaktadır.

2. Bilgiler Güncel mi?

Programda yer alan bilgiler günceldir. Kazanımlar ve açıklamalar ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim-öğretim sürecinde hayatla ilişki kurulabilecek niteliktedir (MEB, 2017)

3. Hedef Belirleme Aşamaları İzlenmiş mi?

- Genel eğitim hedeflerini ortaya koyma

"Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. Maddesinde ifade edilen "Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır." İfadesinden yola çıkarak genel eğitim hedefleri bu şekilde ortaya konulmuştur. (MEB,2017).

- Kapsamlı hedefleri az sayıda genel ifadelere dönüştürme

Ölçütteki bu kriter programda yer almamaktadır. Programda bu kritere yönelik ifadeler belirtilmemiştir.

- Amaçları kademelerine uygun şekilde ayırma

Amaçlar, programda kademelere uygun şekilde genel amaçlar ve özel amaçlar olarak üzere ikiye ayrılmıştır.

- Amaçları her bir konuya ilişkin kazanımlara dönüştürme

Amaçlar, her bir konuya ilişkin kazanım ifadelerine dönüştürülmüştür. Örneğin; "Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek" amacına yönelik olarak programda şu şekilde ifade edilmiştir: "Yakın çevresindeki veya ülkemizdeki bir çevre sorununun çözümüne ilişkin öneriler sunar." "İnsan ve çevre etkileşiminde yarar ve zarar durumlarını tartışır."

- Her bir düzeye göre kazanımları analiz etme

Programda her bir düzeye göre kazanımlar analiz edilmiştir. Programda ders saati, yüzde ve kazanım sayısı şeklinde ifade edilmektedir.

4.İçerik Belirlenirken Uzman Görüşü Alınmış mı?

Programın içeriği belirlenirken uzman görüşü alınmıştır. Bu kriter, programda yer alan " Milli Eğitim Bakanlığı programlar ve öğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından geliştirilen anketler aracılığıyla öğretmen ve yöneticilerin programlar ve haftalık ders çizelgelerine yönelik görüşleri toplanmış, illerden gelen her bir branşla ilgili zümre raporları incelenmiş, bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiştir." İfadesinde belirtildiği şekilde görülmektedir.

5. Kapsam belirleme aşamaları göz önünde bulundurulmuş mu?

-Programda yer alacak temel alanların belirlenmesi

Fen Bilimleri Öğretim Programında yer alacak temel öğrenme alanları belirlenmiştir. Bu temel alanlar;

-Dünya ve Evren
-Canlılar ve Yaşam
-Fiziksel Olaylar

-Madde ve Doğası
-Fen ve Mühendislik Uygulamaları olarak belirlenmiştir.

-Okulların ulaşması gereken hedeflerin belirlenmesi

Ölçütte yer alan bu kriter programda yer almamaktadır. Okulların ulaşması gereken hedefler belirlenmemiştir. Programda bu kritere yönelik bilgilere yer verilmemiştir.

-İçeriğin sınırlandırılması

Programın içeriğini oluşturan kazanım ifadeleri belirli açıklamalarla sınırlandırılmıştır. Belirlenen konu/kavramlara uygun olarak içerikte sınırlandırılma görülmektedir. Örneğin, "Güneş'in özelliklerini açıklar." kazanımı "*Güneş'in de Dünya gibi katmanlardan oluştuğuna değinilir ancak katmanların yapısından bahsedilmez*" şeklinde alt ifadelerle sınırlandırılmıştır.

-İçeriğin her bir dersle ilişkilendirilmesi

İçerik her bir ders ile ilişkilendirilmemiştir. Bazı kazanım ifadelerine uygun olarak ders kitaplarında iki farklı ders arasında ilişkilendirilme yapılmıştır. Örneğin, 3. Ünite olan "Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme" ünitesinin başında yer alan hikaye Sosyal Bilimler dersi ile ilişkilendirilmiştir. Programda her bir ders ile ilişkilendirilme görülmemektedir.

6. Öğrenme alanları (duyuşsal, bilişseli vs.) dikkate alınmış mı?

"Öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde insanın çok yönlü gelişimsel özelliklerine dair mevcut bilimsel bilgi ve birikim dikkate alınarak bütün bileşenler arasında ahengi dikkate alan harmonik bir yaklaşım benimsenmiştir" ifadesinden bireylerin duyuşsal, bilişsel ve devinişsel öğrenme alanlarının dikkate alındığı görülmektedir.

B) Uygunluk Açısından Değerlendirme

1. İçerik hedeflerle tutarlı mı?

Fen Bilimleri Öğretim Programı ile ders kitabı incelendiğinde içerik ve hedeflerin tutarlı olduğu görülmüştür. Programda yer alan kazanım ifadeleri ders kitaplarında yer alan konularla verilmekte, konu sırası bakımından da tutarlılık göstermektedir. Tutarlılığın gözlenmediği tek durum ise; yıkıcı doğa olayları konusuna yönelik ders kitaplarında bir bölüm bulunmakta fakat öğretim programında bu bölümün kazanımları 6.ünitenin 2. Bölümünde yer almaktadır.

2. İçerik öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarıyla tutarlı mı?

Ders kitabının içeriği ile öğretim programının içeriği öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Örneğin, 3.ünitenin 2.konusu olan sürtünme kuvveti ile ilgili "Sürtünme kuvvetine günlük yaşamdan örnek verir" kazanımına uygun olarak ders kitabında günlük yaşamda sürtünme kuvvetinden nasıl yararlandığımıza dair örnekler yer almaktadır.

C) Denge Açısından Değerlendirme

1. Öğrenci ve konu alanı dengeli mi?

Öğretim programının 5.sınıf düzeyi incelendiğinde hangi konu alanına ne kadar kazanım dağıldığı gösterilmektedir. Fakat programda öğrenciye göre konu alanına yönelik ifadeler belirtilmemiştir.

2. Toplumun ve öğrencinin ihtiyaçları dengeli mi?

Öğretim programında bu ölçüte yönelik ifadeler yer almamaktadır.

3. Ortak ve seçmeli dersler dengeli mi?

Programda bu kritere yönelik ifadeler belirtilmemiştir.

4. Programın genişliği ve derinliği dengeli mi?

Programın genişliği ve derinliği dengeli bir dağılım göstermektedir. Programın kapsamı daraltılıp kazanım sayısı azaltıldığından dolayı genişlik ve derinlik dengelidir.

5. Öğrenme alanları dengeli mi?

Programda öğrenme alanları dengeli bir dağılım göstermemektedir. Programda yer alan kazanımlar daha çok bilişsel öğrenme alanına yönelik ifadeleri içermektedir. Devinişsel öğrenme alanına ait kazanımlara da rastlanılmamıştır.

6. Bireysel ve kitlesel eğitim dengeli mi?

"Öğretim programları bireysel farklılıklara ilişkin hassasiyetler göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır" ifadesi bireysel farklılıklara önem verildiğini ve kitlesel eğitimle dengeli olduğunu göstermektedir.

7. Bireysel ve grupla öğretim dengeli mi?

Öğretim programında yer alan kazanım ifadelerinde "deneyerek keşfeder" ifadesi bireysel öğretimin gerçekleştiğini, "tartışır" ifadelerinde grupla öğretimin yapıldığının dengeli bir şekilde yapıldığını göstermektedir.

8. Yenilik ve gelenek dengeli mi?

Programda bu kritere yönelik ifadelere yer verilmemiştir.

9. Mantıksal ve psikolojik denge var mı?

Programda bu kritere ait ifadelere yer verilmemiştir.

10. **Ayrıcalıklı ve ayrıcalıklı olmayan çocukların ihtiyaçları dengeli mi?**

"Hiçbir insan bir başkasının birebir aynısı değildir. Bu sebeple öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin 'herkese uygun, herkes için geçerli ve standart olması' insanın doğasına terstir. Buna yönelik olarak uygulamaların etkililiğini sağlamada öğretmenlerin ve eğitim uygulayıcılarının buna dikkat etmesi beklenir." İfadesinden de anlaşılacağı gibi her öğrenci seviyesi programda önemsenmekte ve dengeli olması sağlanmaktadır.

11. Üstün yetenekli ve yavaş öğrenenlerin ihtiyaçlarına değinilmiş mi?

"Öğretim programları bireysel farklılıklara ilişkin hassasiyetler göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır." Ve " Gelişim evreler halinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Bu sebeple programlar olabildiğince bunu göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır." İfadelerinde belirtildiği gibi farklı düzeyde öğrenen öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate aldığını göstermektedir.

12. Yöntemler, deneyimler ve stratejiler çeşitli mi?

Öğretim programında öğrenci merkezli bir anlayış görüldüğünden öğrenme öğretme sürecinin çeşitlendirilmesine yönelik ifadeler yer almaktadır. "Öğrencilerin bilgiyi anlamlı ve kalıcı olarak öğrenebilmeleri için sınıf/okul içi ve okul dışı öğrenme ortamları, araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme stratejisine göre tasarlanır." şeklinde ifade edilmiştir.

13. Zaman ve Mekân dengeli mi?

Zaman ve mekan açısından program dengeli bir şekilde oluşturulmuştur. Programda çok eski bilgilere ve mekanlara yer verilmemiş, güncel ve geçerli bilgiler yer almıştır.

14. Çalışma ve oyun dengeli mi?

Programda bu kritere yönelik ifadeler yer almamaktadır.

15. Okul ve toplum dengeli mi?

Öğretim programında okul ve toplum dengesini öğretmenin sağlayacağına yönelik ifade yer almaktadır. "Öğretmen, öğrencilerinde araştırma ruhu ve duygusunu ve bilimsel düşünce tarzını geliştirmek için onları cesaretlendirir ve uygulamalarda evrensel ahlak değerleri, milli ve kültürel değerler ve bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlar." Aynı zamanda "Değerlerimiz" başlığında kök değerler olarak belirtilen değerler de toplumla ilişkili değerlerin olduğunu göstermektedir. Kök değerler şöyle ifade edilmektedir: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik.

16. Disiplinler arası denge var mı?

"Üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler,

beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur." İfadesi sadece belirli derslerin değil her derste ortaya çıkabilecek davranışların kazandırılmasına yönelik olarak programın hazırlandığını göstermektedir.

17. Programlar sürekli mi?

Öğretim programı sadece üniversite eğitimine dönük değil aynı zamanda öğrencilerin günlük hayatında kullanabilecekleri, iş hayatını kolaylaştırabilecek bilgileri de içermektedir. Fen, Mühendislik ve Girişimcilik uygulamaları başlığı altında programda bunlara yer verilmiştir. "Bu becerileri kazandırmaya yönelik olan uygulamalarda amaç, öğrencilerin mühendislik ve bilim arasındaki bağlantıyı kurmalarına, disiplinler arası etkileşimi anlamalarına ve öğrendiklerini yaşantısal hale getirerek dünya görüşü geliştirmelerine yardımcı olmaktır." Şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir ifadede ise" Örneğin öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi amacıyla tanıtım amaçlı gazete, internet, televizyon reklamı hazırlayabilir ve kısa film çekebilirler."

18. Disiplinlerin bileşenleri var mı?

Disiplinlerin bileşenlerine ait ifadelere programda yer verilmemiştir. Bu kritere ait ifadeler yer almamaktadır.

D) Bütünlük Açısından Değerlendirme

1. Disiplinler arası ilişkilendirme var mı?

Öğretim programında yer alan becerilerden Mühendislik ve Tasarım Becerileri bölümünde bu kritere ilişkin ifadeler yer almaktadır. "Bu alan, fen bilimlerini matematik, teknoloji ve mühendislikle bütünleştirmeyi sağlayarak, problemlere disiplinler arası bakış açısıyla, öğrencileri buluş ve inovasyon yapabilme seviyesine ulaştırarak, öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak ürün oluşturmalarını ve bu ürünlere nasıl katma değer kazandırabilecekleri konusunda stratejileri geliştirmesini kapsamaktadır." Şeklinde ifade edilmiştir.

3. Konu alanlarına dayalı yatay ilişkilendirme var mı?

Programda yer alan kazanımlar arasında disiplinler arası ilişkilendirme bulunmaktadır. Konu alanları arasında yatay ilişkilendirme bulunmaktadır. Örneğin, Yıkıcı doğa olayları Dünya ve Evren konu alanına ait bir konu iken Canlılar ve Yaşam konu alanında bu konuya ait kazanım ifadelerine ve konuya yer verilmiştir.

4. Konu alanlarına dayalı dikey ilişkilendirme var mı?

Konu alanlarına dayalı dikey ilişkilendirme, ön koşul öğrenmelerin dikkate alınarak aşamalılığa göre sıralanmasıdır. Programda dikey ilişkilendirme bulunmaktadır. 5. Sınıfta Dünya ve Evren konu alanında 'Güneş'in özelliklerini açıklar' kazanımını kazandırıldıktan sonra 6. Sınıf Dünya ve Evren konu alanında 'Güneş sistemindeki gezegenleri birbirleri ile karşılaştırır' kazanımı öğrencilere kazandırılır. Bu durum programda dikey ilişkilendirmenin olduğunu göstermektedir.

E) Sıralama/ Ardışıklık Açısından Değerlendirme

1. Sıralama yapılırken belirli bir yöntem kullanılmış mı?

Programda sıralama yapılırken basitten karmaşığa doğru bir yöntem kullanılmıştır. Tarihsel, tersten tarihsel, coğrafi olarak yakından uzağa, uzaktan yakına kriterlerine ait ifadelere yer verilmemiştir. Somuttan soyuta ve genelden özele, özelden genele doğru sıralama yapılmıştır. Programda yer alan kazanım ifadelerinden bu kriterlere ait ifadeler yer almaktadır. Model hazırlayarak somuttan soyuta, önce konunun temeline yönelik ifadelerin yer alması basitten karmaşığa doğru bir yol izlendiğini göstermektedir.

2. Önkoşul beceriler dikkate alınmış mı?

Konu alanları arasında dikey ilişkilendirmenin yapılması ön koşul öğrenmelerin dikkate alındığını göstermektedir. Örneğin, Isı sıcaklık arasındaki temel farkları öğrenmeden madde

ve ısı ünitesinin tam anlaşılması zor olacaktır. Program da buna dikkat ederek ön koşul öğrenmelerin sağlanmasına imkan sağlanmaktadır.

3. Sıralama konuları dikkate alınmış mı?

Programda ihtiyaca göre öğrenme sıralaması dikkate alınmıştır. "Fen Bilimleri dersi öğretim programında bilimin uygulama ve ekonomiye girdi üretme niteliği önemsenmiştir. Bu bağlamda her bir ünite, konu ve kazanım günlük hayat ihtiyaçlarını gidermeye yönelik teknolojiler üretilmesini gözeten bir yaklaşım benimsemiştir." Konular öğrencilerin gelişim dönemlerini dikkate alarak sıralanmıştır. "Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardıllığı noktasında dikkate alınmış hem de sınıflar düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbirleriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur" ifadesinde mikro sıralamanın da dikkate alındığı görülmektedir.

4. Sıralama yapılırken neyin merkeze alındığı belirtilmiş mi?

Öğretim programında öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Kazanımlar bu doğrultuda sıralanmıştır.

F) Süreklilik Açısından Değerlendirme

1. Programda sarmallığa dikkat edilmiş mi?

"Öğretim programlarında, bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir" ifadesinden programda sarmallığa dikkat edildiği görülmektedir.

2. Sarmal yapı doğru kullanılmış mı?

Programdaki konu alanları incelendiğinde sarmal yapı sınıf düzeylerine göre doğru kullanılmış ve programda süreklilik sağlanmıştır.

3. Kaynaşıklık Açısından Değerlendirme

4. Sınıf düzeyleri arasında devamlılığa dikkat edilmiş mi?

Program ve ders kitabı incelendiğinde sınıf düzeyleri arasında devamlılığa dikkat edilmiştir. Bu kriter dikey kaynaşıklığı ölçmeye yönelik olduğundan ön koşul öğrenmelere dikkat edildiği programda gözlenmiştir.

5. Kademeler arası geçişlerde devamlılığa dikkat edilmiş mi?

Öğretim programlarının amaçları başlığı altında her kademeyi tamamlayan öğrencilerin kazanması gereken ve amaçlanan davranışların bulunması kademeler arası geçişlerde devamlılığa dikkat edildiğini göstermektedir.

6. Bireysel öğrenme düzeyleri göz önünde bulundurulmuş mu?

Programda bireysel öğrenme düzeyine yönelik olarak net bir ifade yer almamaktadır. Önceki kriterlerde gözlemlenmiş olan "Öğretim programları bireysel farklılıklara ilişkin hassasiyetler göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır" ifadesi yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 2013 ve 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak, 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programını Oliva Tasarım ölçütlerine göre incelemek ve 5. Sınıf Fen Bilimleri dersi kazanımlarını Bloom Taksonomisi'ne göre sınıflandırmak amacıyla yapılmıştır.

Doküman incelemesinin yapıldığı bu araştırmada; 2013 ve 2017 Fen Bilimleri öğretim programları arasında benzerlik ve farklılıklar gözlenmektedir. 2017 programında kazanım sayılarında azalma olduğu, yeni konu alanı eklendiğini, 2013 programında öğrenme alanları yer alırken 2017 programında konu alanlarının yer aldığı gözlemlenmiştir. Programların felsefelerinin aynı olduğu, ölçme-değerlendirme anlayışında pek fazla değişikliğe gidilmediği, eğitim-öğretim yaklaşımlarının da benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2017 Fen Bilimleri öğretim programı Oliva Tasarım Ölçütlerine göre incelenmiş ve elde edilen veriler denge, bütünlük, sıralama, süreklilik, kaynaşıklık, aktarılabilirlik açısından değerlendirilmiştir. Oliva Tasarım Ölçütlerinin bazı maddeleri 2017 programındaki bilgileri karşılarken, bazı kriterlerin 2017 programında bulunmadığı görülmüştür. Programda yer alan kazanımlar analiz, sentez ve değerlendirme basamakları çoğunlukta olmak üzere daha yalın bir şekilde ifade edilebilir. Üst basamakta yer alan kazanımların öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Bu basamaklardaki kazanımların sadece Fen Bilimleri dersinde değil, diğer derslerde de üst düzey düşünmesini sağlayacağından bütün öğretim programlarında üst düzey düşünme basamaklarına ait kazanımlar artırılabilir.

Kaynakça

Çeliker, G. (2015). *Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Alan Uzmanlarının Eğitimde Program Değerlendirme Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Çilek, E. (2017). *Türkiye'de Program Değerlendirme İle İlgili Problemler (Samsun İli Örneği),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Demirel, Ö. (2015). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem Akademi.

İncecik, A. (2017). *Ortaokul Matematik Dersi Beşinci Sınıf Öğretim Programının Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Karabacak, K. (2017). Eğitime İlişkin Temel Kavramlar, Arslan, Ali (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar Teknikler İlkeler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

MEB. (2013). *Fen Bilimleri Dersi (3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: TTKB Yayınları.

MEB. (2017). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı.[Online: http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=143] 15.05.2018 tarihinde erişildi.

ISBN : 978-605-81106-1-8

İLETİŞİMDE POZİTİF YAKLAŞIM

Dr. Öğretim Üyesi Davut İbrahimoğlu
İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü davuti@hotmail.com

Özet

İletişim bilimi, bir toplumun örgütlenme biçimi çerçevesinde, birkaç düzeye ayrılabilen oldukça geniş bir alanı, daha doğrusu bütün alanımızı kapsamaktadır. İletişimde pozitif yaklaşım yeni bir kavram olup pozitif psikolojinin hayata geçmesi ile beraber gündeme gelmiştir. Pozitif düşünce olumsuzluklara razı olmayan her koşulda bir çözümün olduğuna inanılan bir düşünce tarzıdır. Yaşadığımız yeni yüzyılda, yeni trendlere şahit olmaktayız bunlar YENİ FELSEFE, YENİ SOSYOLOJİ, YENİ EKONOMİ VE YENİ PSİKOLOJİ olarak söylenmektedir. Yeni psikoloji pozitif psikoloji olarak da bilinmekte ve Anadolu medeniyetinde yetişen Türk bilge Mevlana tarafından temeli 750 sene evvel atılmıştır. Olumlu düşünme mutlak suretle başarıyı ve kişisel gelişimi getiren mental bir ilişkidir. Martin Seligman'a göre eğer öğrenilmiş çaresizlik varsa, öğrenilmiş iyimserlikte vardır. Sonuç olarak son zamanlarda kültürlerimizde olmasına rağmen, yeni ortaya çıkan pozitif psikoloji ve pozitif iletişim daha mutlu olmayı, daha huzurlu olmayı ve daha sağlıklı iletişim kurmayı sağlamaktadır. Son 25 senedir pozitif düşünceyi ve Pozitif psikolojiyi Türkiye 'de yaymaya çalışan bir bilim insanı olarak, iletişimde, önyargısız, olumsuzluktan uzak ve pozitif bir yaklaşımın her zaman iyi sonuç verdiğini gözlemlemişimdir. Hayat boyu pozitif düşünmek, yaşam boyu sağlıklı olmamızı, mutlu olmamızı, sağlıklı iletişim kurmamızı ve içsel huzurumuzu sağlamaktadır. Bundan 750 sene evvel büyük Türk düşünür Mevlana şöyle demiş;

Kardeşim sen düşünceden ibaretsin
Geriye kalan et ve kemiksin
Gül düşünürsün gülistan olursun,
Diken düşünürsün dikenlik olursun.

Psikoloji bilimi günlük yaşamımızı hemen hemen tüm alanlarında etkili olmuştur. Son zamanlarda kültürümüzde olmasına rağmen, yeni ortaya çıkan Pozitif Psikoloji, daha mutlu olmaya, daha huzurlu olmayı ve daha sağlıklı iletişim kurmayı sağlamaktadır. Son olarak iletişimin güçlü silahı pozitif yaklaşımdır. Güçlü silah karşısındakine zorla bir şey kabul ettirmek değildir. Huzur ve hoşgörü bir ortamda sağlıklı ve anlayışlı bir iletişimdir.

Yusuf has hacip şöyle der;
Aklın güzelliği dil ile,
Dilin güzelliği söz ile,
Sözün güzelliği yüz ile
Yüzün güzelliği göz ile,
Belli olur.

Anahtar kelimeler: Pozitif iletişim, pozitif psikoloji, sağlıklı iletişim, pozitif ilişki.

ISBN : 978-605-81106-1-8

POSITIVE APPROACH IN COMMUNICATION

Abstract

Communication science, within the framework of the organization of a society, covers a very wide field, or rather the entire field, which can be divided into several levels. Positive approach to communication, which is a new concept, has come to the agenda with the existence of psychology. Positive thought is a way of thinking that is believed to be a solution in all circumstances that do not tolerate negativity. In the new century we are living, we are told that we have witnessed new trends such as NEW PHILOSOPHY, NEW SOCIOLOGY, NEW ECONOMY AND NEW PSYCHOLOGY. The new psychology is also known as positive psychology and was founded 750 years ago by the Turkish wise Mevlana, who grew up in Anatolian civilization. Positive thinking is a mental relationship that brings absolute success and personal development. According to Martin Seligman, if there is learned helplessness, there is learned optimism. As a result, despite having existed in our cultures recently, the newly emerging positive psychology and positive communication help us to be happier, to be more peaceful and to communicate more effectively.

Keywords: Positive, communication, positive psychology, healthy communication.

Giriş

İnsanoğlunun yaradılışından itibaren iletişim de başlamıştır. Çünkü insan sosyal bir varlık olarak yaşamının bütün evrelerinde çevresi ve diğer kişiler ile ilişki kurmuş ve iletişime geçmiştir. İnsan diğer kişiler ile 5 çeşit iletişim kurmaktadır.

1. Kişi kendi iç dünyası ile
2. Kişi karşısındaki kişi ile
3. Kişi karşısındaki grup ile
4. Kişi çevresi ile
5. Grup karşısındaki grup ile

Literatürlere bakıldığında çeşitli iletişim araçları mevcut olup ihtiyaca göre bu araçları kişi kullanmıştır.

İletişim bilimi, bir toplumun örgütlenme biçimi çerçevesinde, birkaç düzeye ayrılabilen oldukça geniş bir alanı, daha doğrusu bütün alanımızı kapsamaktadır. McQuail (1987) bunu, piramit şeklinde ki öngörüsüyle şöyle açıklamaktadır.

- Toplumun tümünü içeren düzey
- Örgütsel düzey
- Gruplar arası düzey
- Kişiler arası düzey
- Kişisel düzey

Her düzey kendini ve kendinin altında ki düzeyleri kapsamaktadır. (Lazar 2009) Aslında yaşamda anlam bulan her şey, iletişim de özetleniyor. Biz genel olarak, her işimizde iletişim kurmaya ihtiyaç duymaktayız. Sadece bir günümüzü gözden geçirdiğimizde; ev, işyeri, araba kullanırken, oyun oynarken, spor yaparken, alışveriş, tatil yaparken veya başka bir faaliyet yaparken hatta uykuda bile, başkaları ile iletişim içindeyiz. Sanki iletişimden kurtuluş imkânsızdır. Bir psikolog olarak 42 senelik mesleki hayatımda, akademisyen ve terapist olarak, bu gerçeği bilfiil yaşamışımdır.

Son 25 senedir pozitif düşünceyi ve Pozitif Psikolojiyi Türkiye' de yaymaya çalışan bir bilim insanı olarak, iletişimde, önyargısız, olumsuzluktan uzak ve pozitif yaklaşımın her zaman iyi sonuç verdiğini gözlemlemişimdir.

Hayat boyu pozitif düşünmek, yaşamda, sağlıklı olmamızı, mutlu olmamızı, sağlıklı iletişim kurmamızı ve içsel huzurumuzu sağlamaktadır. Bundan 750 sene evvel büyük Türk düşünür Mevlana şöyle demiş;

Kardeşim sen düşünceden ibaretsin
Geriye kalan et ve kemiksin
Gül düşünürsün gülistan olursun,
Diken düşünürsün dikenlik olursun.

İnsanlar, iletişimde '' Başkası ne der?'' düşüncesinden kendini kurtarmadığı sürece pozitif iletişim, sağlıklı ilişkiyi yaşaması mümkün olmayacaktır. Bu kişiler ne yazık ki içlerinde ki '' beni'' dışarıdaki elaleme göre biçimlendirmektedirler.

Bilge derki;

İlişkinizin devam etmesini istiyorsanız, zihninizi kalıcı bir hedefe odaklayınız. Yanı;

Bütün ilişkiler yanlış anlaşılma ve uyumsuzluklara maruz kalma tehlikesi yaşar ve bu durum ayrılıklara yol açar. (İbrahimoğlu, 2011) ancak bu tehlikelerden kurtulmak için pozitif ve sağlıklı bir iletişime her zaman ihtiyaç duymaktayız.

Unutmayınız;

1. Siz iletişim kurmak için yaratılmışsınız. İletişim yaradılışın bir bölüm hedeflerindedir ve sizin ona ihtiyacınız vardır.
2. Siz seçim yeteneğine sahip yaratılmışsınız. Siz daima kendi iletişiminizi seçemeyebilirsiniz ama o iletişimin niteliğini belirleyebilirsiniz.
3. Siz sorumluluk olarak yaratılmışsınız ve siz, kendi seçim ve yaptıklarınızın sorumlususunuz. Siz, başkalarını değiştiremezsiniz ama kendi davranışlarınızın sorumlusu olabilirsiniz. Hata sadece karşı tarafta değildir. Karşınızdaki ile olan problem, genelde kendiniz ile olan problemlerdir.
4. Tüm iletişimin denge de olması lazımdır. Bunlar birbirine bağlıdırlar, eğer birinin dengesi bozulursa, diğerleri de bozulurlar.

Pozitif düşüncenin tanımı

Pozitif düşünce olumsuzluklara razı olmaya, her koşulda bir çözümün olduğuna inanılan bir düşünce tarzıdır.

Bu gün pozitif düşünen insanlar, inisiyatif sahibi kişilerdir. İletişim kurmakta daha çok bu kişiler tercih edilmektedir.

Biz pozitif düşündüğümüz zaman, iletişim dâhil bütün davranışlarımıza yansımaktadır. Bu iletişim sorumluluğunu üstlenmemizi sağlamaktadır. Aslında gerekende bu olmalıdır.

Sözcüklerimizin, kendimize ve başkalarına olan saygı ve sevgimizi göstermesine izin vermelidir. O zaman dürüst olmalı, açık ve dolaysız olmalıyız. Pozitif düşündüğümüzde uygun olduğu zaman, nazik ve sevecen oluruz. Ama durum kararlı ve sağlam olmamızı gerektirdiğinde de öyle konuşmalıyız.

Pozitif düşünmek, her şeyden önemlisi kendimiz olmamızı sağlar. Sevginiz ve onurunuzla gerçekleri düşündüğünüz, hissettiğiniz ve bildiğiniz haliyle doğruları söyleyin. Bu sizi özgürleştirecektir (Melody, 2006).

Yaşadığımız yeni yüzyıl, yeni trendlere şahit olmaktadır. Bunlar:

Yeni felsefe

Yaşam bana istediğimi vermek zorunda mı?

Ben, herkes kadar bu toplumun bir parçası mıyım?

Sorularına cevap aramaktadır.

Yeni sosyoloji

En verimli yaşam stratejileri nelerdir?

Anı yaşamak veya yaşamamak

Toplumum bir parçası olmak

Yeni ekonomi

1944-1996 arası dünya ekonomisi, seviye olarak 3 kat artmıştır. Ancak mutluluk oranı %40 azalmıştır.

Yeni psikoloji

- Pozitif Psikoloji olarak da bilinir. Peki, pozitif psikoloji veya pozitif düşünme nedir? Yukarıda da söylediğim gibi, Anadolu Medeniyetinde yetişen Türk Bilge Mevlana, Pozitif düşünceyi çok güzel bir şekilde anlatmıştır.
- Ancak yıllar sonra, Amerikalı psikolog Prof.Dr.Martin Siligman ve arkadaşları, yukarıda bahsettiğimiz pozitif psikolojiyi bilimsel olarak dünyaya tanıtmıştır.

İletişimde pozitif yaklaşım

Mutluluk ve olumlu bakış açısının performansa etkileri üzerine çalışma yapan araştırmacı, danışman Shawn Achor' ın '' Mutluluk Avantajı '' adlı kitabı, bu iki tipin iş ve özel yaşamında ki kaderlerini bir falcı gibi çizmenin yolunu gösteriyor. Harward'ın başarılı öğrencileri üzerine yaptığı araştırma sonucu bu okulda '' Mutluluk '' üzerine bir ders müfredatı koyduran Achor, pozitif yaklaşımın insan hayatı ve dünyasında ki etkileri üzerine kafa yormuştur.

Araştırmalar ortaya koyuyor ki olumlu yaklaşıma sahip çalışanların performansı, olumsuzlukları en az yüzde otuz üzerinde seyrediyor. Bu tip insanların enerji seviyeleri satış sonuçları yükselirken işten ayrılma oranlarıyla sağlık harcamaları düşüyor. Olumlu davranışa ve bakış açısına sahip doktorların, doğru teşhis koyma oranları ile yüzde elli yükseliyor. Dolayısıyla Achor benim dekanla ilgili tezimi doğrulayarak ''olumlu yaklaşım, başarının en kesin ön habercisidir.'' Diyerek yaklaşımını ileri götürmektedir. (Güven, 2017)

İnsanların olumlu bakış açısının gücünü, iş hayatlarına katmaları adına yedi öneriye kulak vermek gerekiyor.

1- İnanmaya başlayın; Günlük kısa meditasyonlar, düzenli egzersiz, sabırsızlıkla ekleyeceğiniz aktivitelerin arasında olsun.

2- Gözden geçirin; İşimizi mutluluğun tersi olarak görürüz oysa araştırmalar, işlerini zorunluluktan çok hayat biçimi olarak görenlerin daha mutlu ve başarılı olduğunu gösteriyor.

3- Olumluluk egzersizi; Araştırmalar biz aktivitenin bittikten sonra bile insanların düşüncelerini etkilediğini gösteriyor. Her gün o gün için ve genel olarak müteşekkir olduğunuz üç şeyi yazmaya başladığınızda kısa zamanda zihninizin olumlu şeyleri taradığını göreceksiniz. Yani kendinizle pozitif bir iletişim içinde olacağınızı göreceksiniz.

4- Başarı için başarısızlık; Stresin olumsuz bir şey olduğunu öğrenen insanların stres karşısında çok daha fazla yıprandığını fark eden Achor, hataları, başarısızlıkları stres yaratıcı faktör değil, gelişmek ve öğrenmek için fırsat olarak görmeyi öneriyor. Bir siyasetçinin kaybettiği bir seçimi yukarıya sıçramak için bir basamak olarak görürse daha çok başarılı olacağını biliyoruz.

5- Küçük hedefler; Hedef genel müdürlükse bu yolda ki küçük ve elde edilebilir taşlara konsantre olmanız öneriliyor. Zira bunlar hem başarma duygunuzu körükler hem de kendinize güveninizi arttırır.

6- 20 saniye kuralı ; ‘’ İnsanlar bir şeyi değiştirmek istediklerinde irade gücüne ihtiyaçları olduğu gibi yanlış bir inanışa kapılırlar. ‘’ Diyor Achor. Olumlu davranışı 20 kez deneyimlemenin daha güçlü bir etkisi olduğunu düşünüyor.

7- Sosyal destek alın; Çalışanlar mutluluğu iki şekilde engeller:

a- Bir hedefe ulaşana kadar kendilerine rahatlama ve eğlenme izni vermeyerek.

b- Yalnız başlarına ve ölümüne çalışırlarsa başarılı olacaklarını zannederler. Oysa Achora göre etrafta ki insanlarla ilişkilerde olmak hem mutluluğu hem de başarının temel şartlarıdır.

Pozitif Psikoloji’ nin İletişim’deki Rolü

İletişim stratejilerinde toplumun ruh halini güçlendirmeyi (pozitif psikoloji) odağına alan şirketler hiç kuşkusuz, gelecekte güçlenerek ayakta kalacak olan şirketlerdir.

Bunu yapmanın kritik iki yolu şöyledir:

- Kişilerin zaaflarına hissettirmekle değil, her açıdan daha sağlıklı olumlamalarına odaklanan iletişim stratejilerini temel almak.
- Toplumun yaşam kalitesini toplumla el ele yaratmak.

Bunu yapabilmek için üç şeye ihtiyacımız var:

- Strateji kurabilme becerisi
- Pozitif psikoloji bilimiyle iletişimi birleştirebilme yetisi
- Eski köye yeni adet getirebilme cesareti (Erdoğan, 2017)

Unutmayalım; cesur olmayan insanlar vasat insanlardır, vasat insanlar iletişimde başarısız insanlardır.

Aristo ders esnasında, öğrencilerinden birine bir meseleyi en ince ayrıntısına kadar izah ettikten sonra der ki;

- Anladın mı?
- Evet. Der öğrenci.

Aristo:

- Ama sende anladığına dair bir işaret göremiyorum.
- O işaret denir? Diye sorulduğunda
- Güleryüz evladım, Güleryüz. Anlamış olsaydın sevinirdin. Der. (Kılıç, 2009)

Evet, sağlıklı ve pozitif iletişim karşı tarafı anlamak insan içinde bir sevinç ve mutluluğa sebep olur ve bunun dışa yansıması güler yüzlü olmaktır.

Atatürk’ün organizasyon içinde ki iletişimi

Mustafa kemal, organizasyonun içinde ki iletişimi pozitif, direkt olarak ve sık sık kurardı ve herkesin de bu şekilde davranmasını isterdi. Bu yaklaşımla, Mustafa Kemal’in olabilecek tüm organizasyonel iletişim kayıplarının sistemli bir şekilde engellediğini görmekteyiz. (Tulgar, 2007).

Pozitif Düşünce ve İyimserliğin Gücü

Olumlu düşünce mutlak suretler başarıyı ve kişisel gelişimi getiren mental bir ilişkidir. Martin Siligman’a göre eğer öğrenilmiş çaresizlik varsa öğrenilmiş iyimserlikte vardır. İyimser olan kişi suçlamadan ve önyargıdan uzak karşı taraf ile sağlıklı, yapıcı, pozitif ve kalıcı bir iletişim kurmaktadır. Zihnin pozitif olması, mutluluk, eğlence, sağlıklı ilişkiler ve her durumda başarılı bir çıkarım sahibi olmanızı sağlar.

İyimser insanlar, her şeyin her zaman için en iyisi ile sonuçlanacağına inanır, bunu bekler ve umut eder.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Pozitif ilişkiler kurmak için yapmaktan kaçınılması gereken 9 şey

1. Kırıcı ve incitici yorumlarda bulunmak

Açık sözlü olduğunuzu düşünüyor olabilirsiniz. Çevrenizdekilerin hatalarını, yanlışlarını ya da rahatsız olduğunuz herhangi bir şeyi direkt olarak söylemekten yana olabilirsiniz. Fakat içinizden geleni söylemeden önce biraz düşünün. Karşınızdakini söylediğinizle incitebilir misiniz? Siz, size böyle bir yorumda bulunulmasını ister miydiniz?

2. Karşınızdaki insan sadece dinleyen bir kulak ararken çözümler sunmak

Çoğu zaman insanların tek istediği şey onları dinleyen birisinin olmasıdır. Derinlerde bir yerlerde karşılaştıkları problemin çözümünü de bilirler. Sadece zor bir gün geçirmişlerdir ve duyarlar. Karşı tarafın neye ihtiyaç duyduğuna dikkat edin. Nasihat mi istiyorlar, yoksa sadece dinlemenizi mi?

3. Yargılayıcı olmak, diğerlerinden üstün olduğunuzu düşünmek

Kimse yarılanmayı ya da etiketlenmeyi sevmez. Eğer diğer insanları, söyledikleri ve yaptıkları ile ilgili devamlı yargılıyorsanız pozitif bir ilişki kurmuyorsunuz demektir. Birini yargılamanız ya da aşağılamanız, onun gelişimini engellemez. Unutmayın ki alçak gönüllülük ve tevazu herkesin sahip olması gereken erdemlerdir.

4. Eleştirilere karşı savunma yapmak: Eleştirilere nasıl karşılık veriyorsunuz?

Eleştiri geldiğinde savunmaya geçiyor musunuz? Kendinize duvar örüyor musunuz? Ya da eleştiriyi düşünüyor musunuz? Ve kendi gelişiminiz için kullanıyor musunuz? Eleştiriye nasıl tepki verdiğiniz kişisel gelişiminiz için çok önemlidir.

5. İnsanlara ne yapacaklarını söylemek

Çocuğumuz bize patronluk taşlanmasından hoşlanmayız. İnsanların enerjilerini yükseltmek ve onları bir araya getirmek, insanlara emir vermekten daha güçlü bir yöntemdir.

6. Her şeyi bildiğinizi düşünmek

Ne kadar öğrenirsek, o kadar bilmediğimizi görürüz. Her zaman bilmediğimiz şeyler olacaktır. Her şeyi bildiğimizi düşünmek basitçe kör olmak gibidir. Böyle bir körlük yaşamak insanları da bizden uzaklaştırır. İnsanları dinlemekten, yeni şeyleri denemekten ve yeni şeyler öğrenmekten kaçınmayın.

7. Şikâyetçi olmak

Arada bir şikâyet edebilirsiniz. Fakat sürekli şikâyet etmek insanları sizden uzaklaştırır. Şikâyete harcayacağınız enerjiyi şikâyet ettiğimiz şeyi değiştirmeye harcayabilirsiniz. İnsanlar pozitif insanların çevresinde olmayı sever. Enerjilerini çeken vampirlerin değil.

8. Sözlerinizi tutmak

Bir iyilik yapmayı kabul etmiş olabilirsiniz, ya da bir buluşma ayarlamış olabilirsiniz. Söz verdiğiniz şeyi yapmamak, takip etmemek ya da geç yapmak sizin diğer insanlara değer vermediğinizi gösterir.

9. Dinlememek

Konuşmaları ne kadar aktif bir şekilde dinliyorsunuz? Fiziksel olarak orada olmanız bir şey fark ettirmez. Eğer kafanız başka yerdeyse veya birisi konuşurken başka şeyler düşünüyorsanız orada değilsiniz demektir. Eğer birisiyle sohbetteyseniz onu aktif olarak dinleyin. Eğer dinlemeyeceğinizi düşünüyorsanız hiç sohbete girmeyin.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Sonuç

Psikoloji bilimi günlük yaşamımızı hemen hemen tüm alanlarında etkili olmuştur. Son zamanlarda kültürümüzde olmasına rağmen, yeni ortaya çıkan Pozitif Psikoloji, daha mutlu olmaya, daha huzurlu olmayı ve daha sağlıklı iletişim kurmayı sağlamıştır.

W. Shakespeare bir şiirinde der ki;
İnsanların çoğu kaybetmekten korktuğu için,
Sevmekten korkuyor.
Sevilmekten korkuyor,
kendisini sevilmeye layık görmediği için.
Düşünmekten korkuyor,
Sorumluluk getireceği için.
Konuşmaktan korkuyor,
Eleştirilmekten korktuğu için.
Duygularını ifade etmekten korkuyor,
Reddedilmekten korktuğu için.
Yaşlanmaktan korkuyor,
Gençliğinin kıymetini bilmediği için.
Unutulmaktan korkuyor,
Dünyaya iyi bir şey vermediği için.
Ve ölmekten korkuyor aslında yaşamayı bilmediği için.

Evet cesur olduğumuz zaman, empati kurmayı bildiğimiz zaman, iyimser olduğumuz zaman yaşamın her kesiminde empatik anlayış, insanları birbirine yakınlaştırmıştır, iletişimi kolaylaştırmıştır. İnsanlar, kendileriyle empati kurduklarında, olumlu yaklaştığında anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Diğer insanlar tarafından anlaşılmamak ve önem verilmek iste bizi rahatlatır, kendimizi iyi hissetmemizi sağlar. (Dökmen, 2002)

Biz empati kurduğumuz zaman ister istemez bizim düşüncelerimizi ve özellikle sözlüklerimize yansımaktadır. Ağzımızdan çıkan sözlerin tahmin edilenden büyük güçleri olduğunu bilmeliyiz. Doğru kelimeleri seçip, kendimize olan güvenimiz, insanlara göstererek, onların bizim istediğimiz gibi görmelerini sağlayabiliriz. Eğer kendimizi anlatırken, negatif ve kötü sözcükleri seçersek, karşımızdaki insanların da bizim hakkımızda ön yargılı fikirlere sahip olmalarına sebep olabiliriz. Ama eğer pozitif ve güzel sözcükler seçip ve karşı taraf ile sağlıklı iletişim kurabilirsek, karşımızdakilerin de bizim hakkımızda güzel ve pozitif fikirlere sahip olmalarını sağlayacağız.

Son olarak, iletişimin güçlü silahı pozitif yaklaşımdır. Güçlü silah karşısındakine zorla bir şey kabul ettirmek değildir. Huzur ve hoşgörü bir ortamda sağlıklı ve anlayışlı bir iletişimdir.

Yusuf Has Hacip şöyle der;
Aklın güzelliği dil ile,
Dilin güzelliği söz ile,
Sözün güzelliği yüz ile,
Yüzün güzelliği göz ile,
Belli olur.

Kaynakça

Dökmen Ü,(2002)“ Iletişim Çatışmaları ve Empati “İstanbul, Sistem Yayıncılık, 20. Baskı.

Ibrahimoğlu, D. (2011). Eski Bilgelik. İstanbul, Epsilon Yayın Evi. 2.Baskı.

Ibrahimoğlu, D. (2015). Mutluluğa Giden 7 Yol. İstanbul, Altınbilek Yayınları. 9. Baskı.

Lazar J, (2009). İletişim Bilimi. Vadi Yayınları 2. Baskı Ankara.

Melody B,(2006) İlişkilerde Bağımlılığa Son. Çeviren: Nagehan Öztürk, İstanbul, Ganj Yayınları.

Smalley G, (2006) The DNA of RelatIonship. Farsça Tercümesi: Tahran, Iran, Kema-I Şeyda Yayın Evi.

Tulgar K,(2007) “ Mustafa Kemal Şirket Yönetseydi. İstanbul, Alfa Yayın Evi.

www. Kigem.com/ Pozitif- yaklaşım.

www. isteinsan.com.tr/ Burçak Güven.

blog.fatierdogan.com Stratejik-iletişim-pozitif-psikoloji yaklaşımlar.

ISBN : 978-605-81106-1-8

ORTAOKUL 5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTAPLARINDAKİ KELİME ETKİNLİKLERİNİN, PROGRAMDAKİ KAZANIMLARA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Çiftçi
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bililer Eğitimi omerciftci@yyu.edu.tr

Özet

Öğretim programları ve ders kitapları, öğrencilere temel dil becerilerini kazandırdığı gibi kelime bilgisini de kazandırmaktadır. Türkçe ders kitaplarında kelimeler, hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bireyin kelime bilgisi, ana dilini anlamasına basamak teşkil etmektedir. Öğrenci, akademik hayatı boyunca öğrendiği kelimeleri hayatının her aşamasında kullanır. Türkçe öğretim programında bu yüzden kelime öğretimi üzerinde ciddiyetle durulmaktadır. Kelime öğretimi için kazanımlar oluşturulmuş ve bu kazanımlar doğrultusunda Ders Kitaplarında etkinlikler düzenlenmiştir. Türkçe dersi, uygun materyaller yardımıyla öğrencinin kelime yetersizliklerini gidermektedir. Türkçe dersi için en uygun materyal ise hiç şüphe yok ki ders kitaplarıdır. Programdaki kazanımların, amaca uygun bir şekilde Ders Kitaplarında etkinlik haline getirilmesi ise yazarlara düşmektedir. Metinlerden hareketle kelimelerin kazandırılması programın hedeflerindendir. Dil eğitiminde metinlerin önemli bir yere sahip olduğunu biliyoruz. Çünkü dil eğitimi, büyük oranda metin vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, öğrencilere temel dil becerileriyle beraber kelime hazinesi de kazandırmaktadır. Bu yüzden, kelime etkinliklerinin programa ve amaca uygun bir şekilde düzenlenmesine özen gösterilmelidir. Kelimeler, Öğretim Programı ve ders kitapları vasıtasıyla öğretildiği için öğrencilere kelimelerin nasıl kazandırılacağını belirlemek Türkçe Öğretim Programının önemli bir görevidir. Türkçe Öğretimi Programında, kelimelerin kazandırılması için pek çok kazanıma yer verilmektedir. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç Ders Kitaplarındaki etkinliklerin bu kazanımları karşılayıp karşılamadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın problem cümlesi, "5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki kelime etkinlikleri Türkçe Öğretimi Programındaki kazanımlarla ne oranda örtüşmektedir?" şeklinde düzenlenmiştir. Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. Etkinliklerin kazanımlara dağılım oranı nedir?
2. Etkinlikler kazanımlara uygun olarak hazırlanmış mıdır?
3. Herhangi bir kazanımla irtibatlandırılamayan etkinlikler var mıdır?
4. Etkinlikler ne oranda işlevseldir?
5. Ders Kitaplarında etkinliği olmayan kazanımlar var mıdır?

Araştırmada ders kitapları incelendiği için doküman analizi yöntemi kullanmıştır. Doküman analizinde, araştırılan konuyu içeren materyaller incelemeye tabi tutulur. Bu çalışmada incelemeye tabi tutulan materyal, kelime etkinliklerini içeren Türkçe Ders kitapları ve kelime öğretimi ile ilgili kazanımları içeren Türkçe Öğretimi Programıdır. Çalışmada araştırmacı öncelikle öğretim programında kelime öğretimi için hazırlanan kazanımları belirlemiştir. Daha sonra kelime etkinlikleri çıkarılmıştır. Üçüncü aşamada ise kelime etkinliklerinin kazanımlara uygunluğuna bakılmıştır. Çalışma henüz tamamlanmadığı için bulgular, sonuç ve öneriler yazılmamıştır.

Anahtar kelimeler*:* Öğretim programı, kelime ekinlikleri, kelime öğretimi.

ISBN : 978-605-81106-1-8

EVALUATION OF THE VOCABULARY ACTIVITIES IN THE 6TH, 7TH AND 8TH GRADE TURKISH WORKBOOKS IN TERMS OF ELIGIBILITY FOR THE BENEFITS IN THE PROGRAM

Abstract

The purpose of this study is to determine whether the activities meet these gains. For this purpose, the problem sentence of the study is arranged as "What ratio of the word activities in the Turkish Textbooks taught in the 6th, 7th and 8th grades coincide with the gains in the curriculum?" The sub-problems of the study are as follows: 1. What is the rate of distribution of activities to achievements? 2. Are the activities prepared according to the achievements? 3. Are there activities that cannot be linked to any acquisition? 4. To what extent are the activities functional? 5. Are there any ineffective gains in the textbooks? As the textbooks were examined, they used document analysis method. In the document analysis, the materials containing the researched subject are examined. The material examined in this study is the Turkish Teaching Program, which includes the Turkish textbooks containing the word activities and the acquisitions related to the vocabulary teaching. In the study, the researcher determined the gains prepared for the vocabulary teaching in the curriculum. Then word activities were determined. In the third stage, the appropriateness of word activities was examined. As the study was not completed, findings, conclusions and recommendations were not written.

Keywords: Curriculum, word suffixes, vocabulary teaching.

Giriş

Öğretim programları ve ders kitapları, öğrencilere temel dil becerilerinin yanısıra kelime bilgisini de kazandırmaktadır. Kelime öğretimi için kazanımlar oluşturulmuş ve bu kazanımlar doğrultusunda ders kitaplarında etkinliklere yer verilmiştir. Programdaki kazanımların, amaca uygun bir şekilde ders kitaplarında etkinlik haline getirilmesi ise yazarlara düşmektedir.

Dil öğretimi içinde kelime öğretimi her zaman önemini korumuştur. Zira dil becerilerinin kullanımı ile kelime bilgisi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kelime bilgisinin zenginliği dil becerilerinin kullanımını da kolaylaştırmaktadır.

Bireyin kelime bilgisi, ana dilini anlamasının ana basamaklarından birini teşkil ettiği için öğrencilere kelime kazandırma hem ana dilini öğrenmede hem de onu etkin kullanmada önemli bir yer tutar. Göçer de (2015) kelime ve kelime gruplarının öğretimini anadili öğretiminin en önemli çalışmalarından biri olarak kabul etmektedir. Kelime hazinesi bireyin kendini sağlıklı bir biçimde ifade etmesine ve sağlıklı bir iletişim kurmasına da yardımcı olmaktadır. Kelime hazinesinin genişliği, iletişim açısından önemlidir. Bunun yanında kelime bilgisinin nitelikli olması da önem taşımaktadır. Kelime hazinesi, gerek çocuk gerekse yetişkin her bireyin anlama ve anlatma etkinliklerindeki başarısını etkileyen temel etmenlerdendir (Çiftçi ve Çeçen, 2010). Öğrenci, akademik hayatı boyunca öğrendiği kelimeleri hayatının her aşamasında kullandığı için Türkçe Öğretimi Programı'nda kelime öğretimi üzerinde ciddiyetle durulmaktadır.

Dil eğitiminde metinlerin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Çünkü dil eğitimi, büyük oranda metin vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Türkçe öğretiminde, ders kitabı, öğretme ortamının önemli bir aracıdır. Böylesine yaygın bir şekilde kullanılan "ders kitabı, özellikle Türkçe derslerinde öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmak için önemli bir işleve sahiptir. Bu işlev, kitaplarda yer alan metinlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Türkçe derslerinde bütün dil becerileri (okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dil bilgisi) bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır" (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39). Sadece bu beceriler değil bu becerilerin bir parçası sayılan kelimelerin öğretimi de ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Aynı şekilde Demir de (2006) ders kitaplarının öğrencinin kelime servetini besleyen önemli kaynaklardan

biri olduğunu belirtirken Karadağ ve Kurudayıoğlu (2010) okuma materyalleri ve ders kitaplarının öğrencilerin kelime hazinelerini beslediğini ifade etmektedirler.

Türkçe Öğretimi Programı'nda yer alan ve öğrencilere kelimelerin nasıl kazandırılacağını dile getiren kazanımlar bu kitaplar aracılığı ile etkinlik haline getirilmektedir. Ancak, kelime etkinliklerinin programa ve amaca uygun bir şekilde düzenlenmesine de özen gösterilmelidir.

Kelime öğretiminde üzerinde durulması gereken iki önemli hususdan söz edilebilir. Bunlardan birincisi, belli kademelerde öğrenciye öğretilecek kelime ve kavramların alt ve üst sınırlarının belirlenmesi; kelime öğretim yöntemleri ise öğretilecek kelimelerin hangi yöntemle ve nasıl öğretileceğidir. Birincisi hâlen ciddi bir sorun olarak ortada durmaktadır. Henüz hangi kademede hangi kelime ve kavramların öğretileceği ve bunların sayılarının ne kadar olacağı ile ilgili bir öneri mevcut değildir. İkincisi ise henüz kesin bir sonuca varmamakla beraber önerilen veya dile getirilen yöntemler tartışılmaktadır. Çiftçi ve Çeçen (2010) bağlamdan yararlanarak, kelimenin özelliklerinden yararlanarak ve sözlük kullandırtarak kelimenin öğretilebileceğini ileri sürmektedirler. Yıldız vd.'nin (2006) sıraladığı şartlanma, aktarma, bağlam, genelleme, belirginleştirme, ayırt etme, tanımlama, anlamlı hâle getirme, sınıflandırma gibi yöntemler bunlardan birkaçıdır. Literatürde bu yöntemlerden özellikle bağlam ön plana çıkmaktadır. Bağlamı önemli kılan şey, Türkçenin yapısına uygun olmakla beraber Türkçede sözcüklerin, kullanıldıkları bağlama göre farklı anlamlar kazanabilmesidir. Öğrencilere sözcüklerin öğretilmesinde hangi yöntemin daha iyi olduğuna karar vermek için bağlamın büyük bir öneme sahip olduğu Türkçenin cümle yapısına bakmak gerekir. Öğrenciler bildikleri kelime bütünlüğü içerisinde anlamını bilmedikleri kelimenin anlamını da tahmin edebilecek ve anlamlı bir bütün içerisindeki parçalar da okuyucunun zihninde böylece bir anlam kazanacaktır. Özkan (2010), bağlamın anlam için zorunlu koşul olduğunu, bağlam duyarlı olmayan dil öğretiminin dilsel örüntünün oluşmasına katkı sağlamaktan uzak olabileceğini belirtmektedir. Özellikle Türkçe gibi bağlam-bağımlı dillerde sözcük her dizimsel ilişki içerisinde farklı anlamlar kazanabilmektedir Şahin (2010, 175). Bağlam içerisinde öğrenme, metin içi anlamsal çeşitliliğin yanı sıra eş anlam, zıt anlam, yakın anlam gibi konuların kazanılması açısından da önem taşımaktadır (Gündoğdu, 2012: 209).

Bağlamdan hareketle kelime öğretmek kelimenin sadece bir anlamını öğretmekle sınırlı kalmayacaktır. Bu yöntemde kelimenin farklı bağlamlarda kazandığı anlamlarıyla da karşılaşılacaktır. Bilgegil (1989), kelimenin lügavi (sözlük anlamı), örfi (halk arasındaki anlamı), has örfi (bir meslek veya bilim kolunda kazandığı anlam) ve şer'i (dini ıstılahtaki anlamı) hakikatini (anlamını) nazara verirken dikkatleri kelimenin farklı boyutlarına çekmek istemiştir. Kelimenin gerçek anlamı dışındaki diğer anlamları da bağlam içerisinde rahatlıkla öğretilebilir. Örneğin; bulmak kelimesinin gerçek anlamı yanında icat etmek veya keşfetmek anlamına karar verebilmek için bağlama ihtiyaç vardır.

Pehlivan (2003) Türkçe için yaş ve seviyeye göre hangi kelimelerin ne sıklıkla öğretileceğini belirleyen çalışmaların eksik olduğunu dile getirirken Demir (2006), ders kitapları aracılığı ile öğrenciye kazandırılması hedeflenen kelimelerin, eğitim düzeyine göre önceden belirlenmiş ve kademeli olarak metinlere yerleştirilmiş olması gerektiğini nazara vermektedir. Çotuksöken (2000) ise ders kitaplarındaki metinler hazırlanmadan önce hangi sınıfta kaç kelime öğretileceğinin listesinin oluşturulmasının gerektiğini, ancak bugüne değin ülkemizde böyle bir çalışmanın yapılmadığını belirtmektedir. Cemiloğlu (2004) da bakanlığın, metin seçiminde göz önünde bulundurduğu ilke ve kuralların daha çok seçilen metinlerin ortak özelliklerini belirlemeye yönelik olduğunu, sözvarlığı konusunda belirlenmiş ölçütlerinin olmadığını iddia etmektedir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

İnsanın, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi ve paylaşabilmesi için iyi bir kelime hazinesine ihtiyaç vardır. Sever (1995) kişinin kelime hazinesini onun kavrama, algılama ve değerlendirme yeteneklerinin belirleyicisi olarak görmektedir. Bu da gösteriyor ki kelime zenginliği, gerek pasif olsun gerek aktif olsun, mevcut kelimelere olan hâkimiyet ile ölçülebilir. Bireyler kelime bilgisinin temelini evde atar fakat onu okulda zenginleştirir.

Programda doğrudan kelime kazandırılması için 12 kelime kazanımı bulunmaktadır. Bunlardan 6'sı okuma alanı içerisinde; 6'sı ise dinleme alanı içerisinde yer almaktadır. İki alanın da ikişer kazanımı "anlama ve çözümleme" başlığı altında; dörder kazanımı ise "Söz varlığımı zenginleştiriyorum." başlığı altında yer almaktadır. Okuma alanı içerisinde yer alan kazanımlarla dinleme alanında yer alan kazanımlar birebir aynı kazanımlardırlar. Çalışmada kazanımlar ele alınırken Program'da olduğu gibi okuma kazanımı için (O); dinleme kazanımı için (D) kodları kullanılmamıştır. Bunun yerine her ikisini de karşılayacak K (kazanım) kodu kullanılmıştır. Örneğin, (O./D. 2.1) yerine (K.2.1) tercih edilmiştir. Kazanımlar programdaki numaraları ile birlikte şu şekilde yer almaktadır:

Tablo 1: Programdaki kelime kazanımları

2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme; Dinlediği/İzlediği Metni Anlama ve Çözümleme
1. Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır. (K.2.1)
2. Metindeki anahtar kelimeleri belirler. (K.2.2)
4.Söz varlığını zenginleştirme
1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir. (K.4.1)
2. Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır. (K.4.2)
3. Okuduğu/Dinlediği metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır. (K.4.3)
4. Okuduklarından/Dinlediklerinden hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur. (K.4.4)

2006 Türkçe Öğretimi Programı'nda, kelimelerin kazandırılması için bazı kazanımlara yer verilmiştir. Bu kazanımların ne ölçüde etkinleştirildiğini incelemek önemli görülmektedir. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç ise ders kitaplarındaki etkinliklerin bu kazanımları karşılayıp karşılamadığını tespit etmektir. Bu tespiti ortaya koymak için 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kelime etkinliklerinin işlenişine ve bu işlenişin kazanımlara uygun olup olmadığına bakılmıştır. Alt amaçlar ise:

1. Ders kitaplarındaki toplam metin ve etkinlik sayısını
2. Etkinliklerin kazanımlara dağılımı ve dağılımda yaşanan sorunları
3. Kazanımlarda karşılığı olmayan etkinliklerin olup olmadığını
4. İşlevsiz (kelime kazandıramayan) etkinliklerin olup olmadığını
5. Başka beceri alanlarına uygun etkinliklerin olup olmadığını tespit etmektir.

Yöntem

Bu çalışma tarama (betimleme) deseninde ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemiyle yapılmış bir içerik çözümlemesi çalışmasıdır. Doküman incelemede, araştırılan konuyu içeren materyaller incelemeye tabi tutulur.

Çalışma Materyali

Bu çalışmada incelemeye tabi tutulan materyal, kelime etkinliklerini içeren 6, 7 ve 8. sınıf MEB Türkçe ders kitapları ve kelime öğretimi ile ilgili kazanımları içeren Türkçe Öğretimi Programıdır. Çalışma yapılırken 2017 Programına göre hazırlanan sadece 5. Sınıf Türkçe ders Kitabı mevcuttu. 6, 7, ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları 2006 programına

hazırlanan kitaplardı. Bu nedenle 2006 Türkçe Öğretimi Programı'ndaki kazanımlar esas alınarak etkinlikler değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve analizi

Bu çalışma için öncelikle öğretim programında kelime öğretimi ile ilgili kazanımlar belirlenmiştir. Ardından da 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kelime etkinlikleri çıkarılmıştır. Üçüncü aşamada ise ders kitaplarındaki kelime etkinlikleri programdaki kazanımlarla karşılaştırılıp kazanımlarla etkinliklerin uyumuna bakılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, alt problemlerden hareketle elde edilen bulgular yer almaktadır.

1. Birinci Alt Problem: Ders kitaplarındaki toplam metin ve etkinlik sayısı

Tablo 2'de, ders kitaplarındaki toplam metin ve etkinlik sayısına yer verilmiştir

	6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf	
	Met	Etk	Met	Etk	Met	Etk
Etkinlik sayısı bir olan metinler	8	8	15	15	18	18
Etkinlik sayısı iki olan metinler	6	12	9	18	3	6
Etkinlik sayısı üç olan metinler	1	3	-	-	1	3
Etkinliği olmayan metinler	11	-	1	-	3	-
TOPLAM	26	23	25	33	25	27

Tabloda, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki metin ve etkinlik sayısı yer almaktadır. Tabloya göre, MEB 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 26; 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında ise 25'er metin bulunmaktadır. Türkçe ders kitapları 6'şar temadan ve her tema da 4'er metinden oluşmaktadır. Dolayısıyla her kitapta en fazla 24 metin bulunmaktadır. Fakat görüldüğü gibi metin sayıları 24'ün üzerindedir. Bunun sebebi ise Atatürkçülük temasındaki metin sayılarıdır. Atatürkçülük temasında 6. sınıfta 6 metin; 7 ve 8. sınıflarda da 5'er metin bulunması, metin sayısını 24'ün üzerine taşımaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi en fazla etkinlik 7. Sınıf Türkçe Ders kitabında bulunmaktadır. Bunu 8. ve 6. sınıflar takip etmektedir. Sekizinci sınıfta 27 etkinlik; yedinci sınıfta 33 etkinlik ve 6. Sınıfta ise 23 etkinlik yer almaktadır. 6. Sınıfta 8; 7. Sınıfta 15: 8. Sınıfta ise 18 metnin 1'er etkinliği; gene 6. Sınıfta 6, 7. Sınıfta 12, 8. Sınıfta 3 metnin 2'şer etkinliği vardır. 6. Sınıftan bir metin, 8. Sınıftan 1 metnin 3'er etkinliği varken 7. Sınıftan 3 etkinliği olan metin yoktur. Tabloda en dikkat çekici nokta 6. Sınıftan 11, 7. Sınıftan 1, 8. Sınıftan ise 3 metnin hiç etkinliğinin olmamasıdır.

2. İkinci Alt Problem: Etkinliklerin kazanımlara dağılımı ve dağılımda yaşanan sorunlar

Tablo 3'te etkinliklerin kazanımlara dağılımı ve dağılımda yaşanan sorunlar yer almaktadır.

Kazanımlar	**6. sınıf**	**7. sınıf**	**8. sınıf**
Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır. K.2.1	4	17	6
Metindeki anahtar kelimeleri belirler. K.2.2	-	-	1
Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir. K.4.1	8	4	5
Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır. K.4.2	-	1	1
Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır. K.4.3	7	12	7
Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur. K.4.4	-	-	-

Kazanımlarda karşılığı olmayan etkinlikler	7	11	7
Yazma kazanımlarına uygun olan etkinlikler	2	1	4
TOPLAM	**19**	**34**	**20**

Bu tabloda hem etkinliklerin kazanımlara dağılımı hem de dağılımda yaşanan sorunlar ele alınmıştır. "*Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır* (K.2.1.)" kazanımının 6 sınıfta 4, 7. Sınıfta 17, 8. Sınıfta ise 6 etkinliği bulunmaktadır. "*Metindeki anahtar kelimeleri belirler* (K.2.2)." kazanımının 6 ve 7. Sınıflarda hiç etkinliği yokken 8. Sınıfta sadece 1 etkinliği mevcuttur. "*Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir* (K.4.1)". kazanımının 6. sınıfta 8, 7. Sınıfta 4, 8. Sınıfta 5 etkinliği vardır. "*Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır* (K.4.2)." kazanımının 6 sınıfta karşılığı yokken 7 ve 8. Sınıflarda 1'er etkinliği bulunmaktadır. "*Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır* (K.4.3)". kazanımının 6, 7, ve 8. Sınıflarda sırasıyla 7, 12 ve 7 etkinliği mevcuttur. Bu tabloda dikkat çekici husus, "*Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur* (K.4.4)". kazanımının hiçbir sınıfta etkinliğinin olmamasıdır. Toplamda, 6. sınıf çalışma kitabında 19; 7. Sınıf çalışma kitabında 34 ve 8. sınıf çalışma kitabında ise 20 kelime kazanımı bulunmaktadır.

Bazı etkinliklerin birden fazla aşamadan oluşmasından dolayı etkinlik, birden fazla kazanıma karşılık olarak gösterilmiş ve bu da etkinlik sayısının artmasına neden olmuştur. Örneğin *Kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin et* (K. 2.1) *ve kelimeyi cümle içinde kullan* (K. 4.3). Burada görüldüğü gibi bir etkinlik iki kazanıma karşılık geldiği için iki ayrı etkinlik olarak gösterilmiştir. Bu da etkinliklerin sayısını artırmaktadır.

Birden fazla aşamadan oluşan bazı etkinliklerde hiçbir kazanıma karşılık gelmeyen aşamaların olması etkinliklerin kazanımlara dağılımında belirsizliklere sebep olmaktadır. Ör: Kelimenin anlamını sözlükten bul (böyle bir kazanım yoktur.) ve cümle içinde kullan (K.4.3) gibi. Etkinliğin birinci aşamasını karşılayan herhangi bir kazanım yoktur. Etkinliğin ikinci aşaması ise "*okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.* (K.4.3)" kazanımı ile ilgilidir.

Hem etkinlik sayısının artmasına neden olan aşamalar hem de hiçbir kazanıma karşılık gelmeyen aşamalar etkinliklerin kazanıma dağılımını zorlaştırmaktadır.

3. Üçüncü Alt Problem: Hiçbir kazanımla ilişkilendirilemeyen etkinlikler

Türkçe Öğretimi Programında hem kazanımlar hem de bu kazanımların nasıl işleneceğine dair etkinlik örnekleri yer almaktadır. Örneğin, "kelime listeleme", "çengel bulmaca" "eşleştirme ve gruplandırma" bu etkinlik örneklerinden birkaçıdır. Ders kitabındaki kelime etkinlikleri hazırlanırken, programda önerilen bu etkinlik örneklerinden yararlanılmaktadır. Fakat bu etkinlik örneklerinin bir kısmı Program'da ilişkilendirildikleri kazanımları karşılamamaktadır. Bu da kazanımlarda karşılığı olmayan etkinliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Türkçe ders kitabındaki etkinlikte karışık verilen harflerin kelimelere dönüştürülmesi istenmiş ve bu etkinlik "*Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir* (K.4.1). kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Halbuki Program'da bu etkinlik "düzenimi kaybettim yardım eder misin?" olarak adlandırılmış ve "*Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır* (K.4.3)" kazanımına örnek olarak verilmiştir. Bu durumda ders kitabındaki etkinlik her iki kazanıma da uygun değildir. Bu etkinlik diğer kelime kazanımlarına da uymadığı için program'da bu etkinliği karşılayan kazanım yoktur.

Bir başka etkinlikte, verilen kelimelerin kare bulmacadan bulunması; sözlükten bu kelimelerin anlamlarına bakılması ve cümle içinde kullanılması istenmiş. Oysa Türkçe

Öğretimi Programı'nda sözlük kullanımı hiçbir kelime kazanımında yer almamaktadır. Yani Programda böyle bir kazanım yoktur. Dolayısıyla bu etkinliğin Program'da kazanımı yoktur. Kelimelerin cümle içinde kullanılması kısmı sadece "*Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır* (K.4.3) kazanımına uygundur.

Farklı etkinliklerde, verilen kelimelerin ilk anlamlarının; cümle içerisinde verilen kelimelerin anlamlarının ve okudukları metinde anlamını bilmedikleri kelimelerin ve deyimlerin anlamlarının sözlükten bulunması ve bu kelime ve deyimlerin cümle içerisinde kullanılması istenmiştir. Bu etkinliklerin dışında daha pek çok etkinlikte kelimelerin ve deyimlerin anlamlarının sözlükten öğrenilmesi ve birer cümlede kullanılması istenmiştir. Kelimelerin anlamlarının sözlükten bulunmasının kazanımlarda hiçbir karşılığı yoktur. Sözcüklerin cümle içinde kullanılması ise (K.4.3)'e aittir. Yukarıdaki etkinliklerde olduğu gibi bu etkinliklerde de kelimelerin anlamlarının sözlükten buldurulması istendiği için bu etkinliklerin kazanımlarda karşılıkları yoktur.

4. Dördüncü Alt Problem: İşlevsiz (kelime kazandıramayan) etkinlikler

Etkinlikte boş bir bulmaca verilmiş. Verilen sorulara göre bulmacanın doldurulması istenmiş. Fakat bulmacayı doldurmak için gerekli sorular yer almamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki sorular unutulmuş. Bu etkinlik, bu hâliyle kelime kazandıramayan bir etkinliktir. Benzer bir etkinlikte, "çözülmüş olarak verilen bulmacanın sorularını hazırlayın" denilmiş ama bulmaca çözülmeden (boş) verilmiştir. Bu durumda soruların neye göre hazırlanacağı da belli değildir. Bu iki etkinlik de işlevsiz etkinliklerdir.

Bir başka etkinlikte 5 ayrı hece verilip öğrencilerden, bu hecelerin başına ve sonuna uygun heceler getirerek kelimeler türetmeleri istenmiş. Öğrencilerin türetecekleri kelimeler bildikleri kelimeler olacağı için yeni bir kelime öğrenemeyecekler. Diğer bir etkinlikte, bazı harfleri eksik verilen kelimelerin ezberden tamamlanması ve günlük anlamıyla cümle içinde kullanılması istenmiş. Bu etkinliklerin bu haliyle öğrencilerin kelime dağarcıklarına herhangi bir katkısı olamayacaktır. Karışık verilen harflerin kelimelere dönüştürülmesi ve cümle içinde kullanılması veya bulmaca içerisinde gizli olan kelimelerin buldurulması öğrenciye kelime kazandıramaz. Başka bir etkinlikte cümle içinde verilen kelimelerin, verilen birden fazla anlamdan uygun olanıyla eşleştirilmesi istenmiş. Bu kelimelerden biri "*Karikatürün iletişimle olan ilişkisi ve iletişimdeki yeri çok farklı boyutlarda ele alınabilir*." cümlesindeki "karikatür" kelimesidir. Bağlamdan hareketle kelimenin anlamını tahmin etmek iyi bir kelime öğretme yöntemidir. Fakat karikatür kelimesinin bağlamdan hareketle öğretilmesi pek mümkün değildir. Çünkü bu kelime tahmin edilecek bir kelime değildir. Aynı şekilde, keçe, korniş ve sedirin bağlamdan hareketle bulunması zor görülmektedir. Bunlar birer nesnedir ve bu tür nesnelerin tanımları olur. Bu etkinlikler bu halleriyle işlevsiz kalmaktadır. Diğer bir etkinlikte düzensiz verilen kelimelerin düzenli hâle getirilmesi istenmiş. Bu etkinlik de bu haliyle kelime kazandırmaktan uzaktır.

5. Beşinci Alt Problem: Başka Beceri Alanlarına Uygun Etkinlikler

Türkçe ders kitabında kelime kazandırmak için hazırlanan bazı etkinlikler kelime etkinlikleri olmaktan ziyade yazma etkinliğine daha yakındır. Örneğin; "Verilen deyimlerden bir paragraf oluşturunuz.", "Kelimelerle bir Bingöl efsanesi oluşturunuz.", "Belirlenen anahtar kelimelerle bir şiir yazınız." etkinlikleri birer kelime etkinliği olamaz. Çünkü kelime etkinliklerinde en fazla cümle kurdurulabilir. Efsane, şiir veya bir paragraflık yazı yazdırmak ancak yazma etkinliği olabilir. Nitekim "*Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır* (Y.5.2)." şeklinde bir yazma kazanımı vardır. Bu durumda, sayılan bu üç etkinlik yazma etkinliği olabilir ancak. "Verilen deyimleri kullanarak bir paragraflık yazı yazınız etkinliği de kelime etkinliği değil, yazma etkinliğidir. Bir başka etkinlikte "verilen kelime

havuzundan metnin anahtar kelimelerini bulun ve bu anahtar kelimelerle metni özetleyen cümleler kurun" denilmektedir. Bir bakıma metnin özetlenmesi istenmektedir. Bu etkinlik bu haliyle bir kelime etkinliğinden ziyade yazmanın (5.2) kazanımına daha uygun bir etkinliktir. Bir diğer etkinlikte, okunan şiirin anahtar kelimelerinin bulunup anahtar kelimelerle yeni bir şiirin yazılması istenmiş. Bu örneklerde olduğu gibi şiir yazdıran, özet çıkarttıran, bir paragraflık yazı yazdıran etkinliklerin hiçbiri kelime etkinliği değildir. Bunlar ancak yazma etkinliğine ait etkinlikler olarak değerlendirilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma Kitaplarındaki etkinliklerinin kazanımlara uygun hazırlanıp hazırlanmadığını ve amaca hizmet etmeye uygun olup olmadığını tespit etmek için yapılan çalışmada kelime etkinlikleriyle kazanımlar arasında uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Bu uyumsuzluk etkinliklerin kazanımlara dağılımı, kazanımlarda karşılığı olmayan etkinliklerin varlığı, işlevsiz (kelime kazandıramayan) etkinliklerin varlığı ve başka beceri alanlarına uygun etkinliklerin varlığı şeklinde tezahür etmiştir. Bu sonuçlar gösteriyor ki kelime etkinlikleri çok özensiz ve savruk bir biçimde hazırlanmıştır. Ders kitaplarının incelendiği komisyonlarda da aynı dikkatsizlik görülmektedir. Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında hata ve eksikliklerin olmaması için, yazarlara ve kitap inceleme aşamasında görev alan uzmanlara büyük görevler düşmektedir. (Çalışkan, 2006).

Ülkemizde dil eğitimi metin merkezli yapıldığı için kelime öğretimi büyük oranda metne dayalı etkinlikler yardımıyla yapılmaktadır (Göçen ve Okur, 2015). Fakat bulgularda da (tablo 2'de) görüldüğü gibi toplam 15 metnin hiç etkinliği bulunmamaktadır. Metnin anlaşılmasını kolaylaştıran temel unsurlardan olan kelime öğretimi etkinliklerinin olmayışı metinlerin anlaşılmasını zorlaştıracaktır.

Program'da yer almasına rağmen etkinliğe dönüştürülmeyen kazanımların varlığı, bütün kazanımların etkinliklerde işlenmediğini göstermektedir. "*Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur* (K.4.4)." kazanımının hiçbir etkinliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Lüle Mert'in (2013) yaptığı çalışmanın bulgularında da kazanımların tamamının çalışma kitaplarında etkinliklere dönüştürülmediği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra "*Metindeki anahtar kelimeleri bulur* (K.2.2)." kazanımı için sadece bir etkinlik; "*Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır* (K.4.2)." kazanımı için ise iki etkinlik hazırlanmıştır. Tabloya göre, kazanımlarda karşılığı olmayan toplam etkinlik sayısı 25; başka beceri alanına uygun olan etkinlik sayısı ise 7 olarak tespit edilmiştir. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir (K.4.1) kazanımı için 17 etkinlikte; Türkçenin cümle yapısına uygun olan bağlamdan hareketle kelime öğretme kazanımı ise 6 ve 8. sınıflarda toplam 10 etkinlikte 7. Sınıf kitabında 17 etkinlikte işlenmiştir. Fakat bağlamdan hareketle kelime buldurmak etkinliklerinden bazıları hatalı oluşturulmuştur. Örneğin; "karikatür, keçe. Korniş ve sedir" kelimelerinin bağlamdan hareketle, uygun olan kelimelerle eşleştirilmesinin istenmesi bu hatalardan birisidir.

Kelime öğretimi için iyi bir yöntem olan bağlam başka çalışmalarda da önemsenmekte ve önerilmektedir. Özbay ve Melanlıoğlu (2008), öğrencilere bildiği kelimeler yardımıyla bilmediği kelimeleri tahmin etme ve öğrenme çalışmaları yaptırılmalıdır demektedir. Bilinmeyen kelimeyi anlamak için metin içindeki diğer kelime veya kelime gruplarından nasıl yararlanması gerektiği öğretilmelidir demetedir. "Sözcük öğretiminde, öğrenciye her sözcüğün genel anlamı ve bağlam içerisindeki anlamlarının kazandırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda bağlam duyarlı öğrenme sözcük öğretimi açısından son derece önemli bir konudur (Yıldız vd., 2006; Gündoğdu, 2012)." Gerçek anlamda bir sözcük öğretimi, düşünme süreçlerinden soyutlanmamalı, bilişsel stratejileri, bilişsel yapıyı ve kendi kendine öğrenme

yaklaşımını göz önünde bulunduran yol ve araçlarla yapılmalıdır (Pehlivan, 2003). Sözcükler, anlamın küçük parçaları olduğundan onları sözlükteki anlamları ile öğrenmek yerine cümle içindeki anlamlarıyla öğretmek daha faydalı olacaktır (Göğüş,1978; Özbay, 2009). Özdemir'e göre (1991), sözcük çalışmalarında ve öğrencilerin sözcük dağarcıklarını zenginleştirmede bağlam önemli bir anahtar kavramdır. Ders kitaplarındaki bağlam temelli kelime öğretimi etkinliklerinin tüm beceri alanlarına yönelik olmalıdır (Okur ve Dağtaş, 2014).

Bazı etkinliklerin birden fazla aşamadan oluşmasından dolayı etkinlik, birden fazla kazanıma karşılık gelmekte ve bu da etkinlik sayısının artmasına neden olmaktadır. Birden fazla aşamadan oluşan bazı etkinliklerde hiçbir kazanıma karşılık gelmeyen aşamaların olması ise etkinliklerin kazanımlara dağılımında belirsizliklere sebep olmaktadır. Hem etkinlik sayısının artmasına neden olan aşamalar hem de hiçbir kazanıma karşılık gelmeyen aşamalar etkinliklerin kazanımlara dağılımını zorlaştırmakta ve etkinlik sayısını artırmaktadır.

Türkçe Öğretimi Programında, kelime kazanımlarının etkinliğe dönüştürülmesi için verilen örnek etkinliklerle kazanımlar arasındaki uyumsuzluk kazanımlarla ders kitaplarındaki etkinliklerin uyumuna da olumsuz yansımaktadır. Örneğin, Programda "düzenimi kaybettim yardım eder misin?" örnek etkinliği "*Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır* (K.4.3)" kazanımı için önerilmiştir. Türkçe Ders Kitabındaki etkinlikte ise karışık verilen harflerin kelimelere dönüştürülmesi istenmiş ve bu etkinlik "*Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir* (K.4.1). kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Görüldüğü gibi hem kazanım ile örnek etkinlik hem de ders kitabındaki etkinlik ile programda ilişkilendirilen kazanım arasında uyumsuzluk bulunmaktadır. Lüle Mert (2013), Türkçe öğretimi programında sözvarlığını "zenginleştirme amacına yönelik oluşturulan kazanımlar ve etkinlik örneklerinin uyumlu olduklarını ancak çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler ile Türkçe öğretimi programındaki kazanım ve etkinliklerin birebir örtüşmediğini" belirtmiştir. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi aslında Lüle Mert'in sözü ettiği uyum bütün kazanım ve örnek etkinlikler için söylenemez. Kazanımlarla etkinliklerin uyumsuzluğu ile ilgili bulgusu ise çalışmamızın bulguları ile örtüşmektedir. Hatta kazanımlarla etkinliklerin uyumsuzluğuna örnek etkinliklerle kazanımlar arasındaki uyumsuzluğun neden olduğu söylenebilir.

Bu uyumsuzluk aynı zamanda kazanımlarda karşılığı olmayan etkinliklerin ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Çalışma Kitaplarındaki etkinliklerin Programdaki kazanımlarla eşleştirilmesi sonucunda bazı etkinliklerin karşılığının kazanımlarda mevcut olmadığı görülmüştür. Programda sözlük kullanımıyla ilgili herhangi bir kazanım mevcut değildir. Buna rağmen etkinliklerin önemli bir kısmında sözlük kullandırtılmıştır. Bu da Program'da hiçbir kazanımla ilişkilendirilmeyen etkinliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Farklı etkinliklerde, verilen kelimelerin ilk anlamlarının; cümle içerisinde verilen kelimelerin anlamlarının ve okudukları metinde anlamını bilmedikleri kelimelerin ve deyimlerin anlamlarının sözlükten bulunması istenmiştir. Bu etkinliklerin dışında daha pek çok etkinlikte kelimelerin ve deyimlerin anlamlarının sözlükten öğrenilmesi istenmiştir. Kelimelerin anlamlarının sözlükten öğrenilmesinin kazanımlarda hiçbir karşılığı yoktur. Kazanımların etkinlikleri etkinliklerin de kazanımları karşılaması noktasında, bazı kazanımların etkinliklerde bazı etkinliklerin de kazanımlarda karşılıkları yoktur.

Savruk, özensiz ve amaçsız bir biçimde hazırlandıkları intibaını veren birçok etkinlik kelime kazandırmaktan uzaktırlar. Verilen 5 ayrı hecenin başına ve sonuna uygun heceler getirilerek kelimeler türetilmeleri; bazı harfleri eksik verilen kelimelerin ezberden tamamlanması ve karışık verilen harflerin kelimelere dönüştürülmesi etkinlikleri öğrenciye yeni kelimeler kazandırtmayacaktır. Bu etkinliklerin bu haliyle öğrencilerin kelime dağarcıklarına herhangi bir katkısı olamayacaktır. Pehlivan (2003) da Türkçe ders kitaplarında, öğrencilerin bildikleri kelimelerin öğretildiğini, bu kelimelerin öğrencilere

katkısının olmayacağını, öğrencinin yaşamı ile ilgili olmayan, günlük yaşamda kullanmayacağı sözcükler yerine günlük yaşamında kullanacağı ve anlamını bilmediği kelimelerin öğretilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Sözcük öğretimine yönelik etkinlikler, çocuğun sözvarlığını geliştirmeyi ve zenginleştirmeyi amaçlamalıdır (Mert, 2009, s. 86). Verilen boş bulmacanın doldurulması için kullanılacak soruların unutulması ve çözülmüş olarak verilmesi gereken bulmacanın çözülmeden (boş) verilmesi bu iki etkinliği de işlevsiz kılmaktadır. Bulmacaların bu şekilde verilmesi etkinliklerin dikkatsizce ve özensizce hazırlandığını, aynı şekilde dikkatli incelenmediğini göstermektedir. Kesinlikle bu etkinlikler bu halleriyle, kelime kazandırmak bir yana, hiç bir işe yaramamaktadırlar. Söz varlığıyla ilgili yapılan tezlerde de ders kitaplarındaki kelime öğretimi etkinliklerinin pek çok eksikliği ortaya koyulmuştur (Göçen ve Okur, 2015).

Türkçe ders kitabında kelime kazandırmak için hazırlanan bazı etkinlikler kelime etkinlikleri olmaktan ziyade yazma beceri alanındaki "*Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır* (Y.5.2)." kazanımına daha uygun olduğu görülmüştür. Çünkü efsane, şiir veya bir paragraflık yazı yazdırmak özet çıkarttırmak kelime etkinliği olamaz. Bunlar yazma kazanımına ait etkinlikler olabilir ancak.

Öneriler

Ders kitaplarında görülen hataların temel sebebi MEB tarafından hazırlanan ders kitaplarının komisyonda incelemeye tabi tutulmamasıdır. Daha nitelikli kitapların ortaya çıkması adına MEB'in kitaplarının mutlaka komisyonda incelenmesi gerekir.

Ders kitaplarını hazırlayan yazarlar kelime öğretme bilgisine sahip olmaları gerekir

Kazanımlar dengeli bir şekilde etkinlik haline getirilmelidir

Çalışma kitabındaki her bir etkinliğin bir kazanımla irtibatlandırılması daha isabetli olacaktır

Hazırlanan kelime etkinliklerinin kelime kazandırma yeterliliğine sahip olmasına özen gösterilmelidir.

Metinlerden hareketle kelimelerin kazandırılması Program'ın hedeflerindendir. Bu yüzden kelime etkinliklerinin Programa ve amaca uygun bir şekilde düzenlenmesine özen gösterilmelidir.

Kaynakça

Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat bilgi ve teorileri (beleğat)*, İstanbul: Enderun Kitabevi

Budak, Y. (2000). Sözcük öğretimi ve sözlüğün işlevi, *Dil Dergisi*, (92).

Cemiloğlu, M. (2004). *Türkçe öğretimi*. İstanbul: Aktüel Yayınevi

Çalışkan, N. (2006). Türkiye'deki orta öğretim edebiyat ders kitapları üzerine edebiyat eğitimi açısından bir değerlendirme, *Millî Eğitim Dergisi*, (169)

Çeçen, M. A., Çiftçi, Ömer (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi, *Millî Eğitim Dergisi* (173), s.39-49

Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. (2014). Kelime Öğretimi, *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (Ed: Güzel, A., Karatay, H.), PegemA Yayınları, s 335 350

Çotuksöken, Y. (2000). Türkçe ve edebiyat ders kitapları nasıl olmalı? *Milliyet Sanat Dergisi*, (487), 9, 7-10.

Demir, C. (2006). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Millî Eğitim Dergisi.* (169, 207), 225.

Göçen, G. ve Okur, A. (2015). Ortaokula yönelik söz varlığı araştırmalarının incelenmesi: tezler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 64-79

Göçer, A. (2015). Türkçe dersi metin işleme sürecinde bağlam temelli sözcük öğretimi ve etkin sözcük dağarcığı oluşturmadaki işlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 48-63

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın öğretimi*. Ankara: Gül Yayınevi

Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim altıncı sınıf Türkçe dersi sözcük öğretimi etkinliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, (1/1), 201-217

Karadağ, Ö., Kurudayıoğlu, M. (2010). Türkçe kelime türetme özelliğinin ilköğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarına yansıması, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 437-455.

Mert, E. L. (2009). Anadili eğitim ve öğretim sürecinde sözvarlığı belirleme çalışmalarının önemi ve 'deyim' kazandırmaya yönelik etkinlik önerileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 83-93.

Mert, L. E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31.

Okur, A. ve Dağtaş, A. (2014). Ortaokula yönelik kelime öğretimi çalışmaları, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4), 66-84.

Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5),

Özdemir, E. (1991). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Özkan, B. (2010). Ana dili olarak Türkçenin öğretiminde dinleme/izleme etkinlikleri üzerine bir değerlendirme. *III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Sempozyumu*. 1-3 Temmuz, İzmir.

Pehlivan, A. (2003). Türkçe ders kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*. (122), 84-91.

Sever, S. (1995), Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme, İstanbul: YA-PA Yayınları

Şahin, A. (2010). İlk okuma-yazma öğretimi programının lisansüstü araştırma sonuçlarına göre değerlendirmesi, *Türkçe Öğretiminde Güncel Tartışmalar*, Ankara: Ankara TÖMER Yayınları

Yıldız, C., A. Okur, G. Arı, Yılmaz, Y. (2006). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

ISBN : 978-605-81106-1-8

SAİT FAİK ÖYKÜSÜNDE ÜSTKURMACA TEKNİĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Celal Aslan
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı ABD celalaslann@gmail.com

Özet

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954), Türk öykücülüğünde kendine has ve benzersiz bir anlatı evreni kurmayı başarmış bir öykücüdür. Öykülerinde kendi yaşamının gerçeklerini merkeze almakla birlikte kurgulamada gösterdiği ustalıkla bunları birer kurmaca anlatı metnine dönüştürmesini bilmiştir. Sait Faik Abasıyanık, öykülerinin anlatım biçimi ve kendine has kurmaca dünyası ile Türk öykücülüğünde modernist öykünün öncülerinden olmuştur. Sait Faik öykülerinin edebiyatımızın öykü geleneğinde yepyeni, kendine özgü, kendinden önceki ve çağdaşı olduğu metinlerden ayrılan özelliklere sahip olduğu söylenegelmiştir. Bu öykülerin bilhassa yapısal özellikleriyle Türk öykücülüğünde değişime neden olduğu da paylaşılan fikirlerden biri olmuştur. Kuşkusuz Sait Faik'in öykü geleneğimizde modern öykünün öncüsü olması gerçekleştirdiği bu dönüşüm iledir. Yapı ve içerikle ilgili değişim onun öykülerini farklı yapan dinamiklerdendir. Öykülerinin biçimsel niteliği yani kullandığı anlatım ve kurgulama tekniği doğrudan doğruya onun insanı algılayış ve görüş tarzından esinlenir. Onun için öykü yazmak bir yaşam biçimidir ve yaşamının temelinde bu duygu bulunmaktadır. Bu açıdan öykülerine benliği, yaşam gerçekliği ve insanî nitelikleri ayrıştırılamaz bir biçimde katıştırılmıştır. Postmodern anlatılarda bariz olarak görünen, anlatının 'kendi'sini konu edinmesi tekniği olarak üstkurmaca Sait Faik'in birçok öyküsünde karşımıza çıkar. Üstkurmaca, bir anlatım tekniği olarak kurmaca metnin 'yapısal oluşumu' hakkında eleştiriler sunar, dolayısıyla edebî metnin bir 'oyun' olan yapısının çözülmesine neden olur, kurmaca anlatının sağlamaya çalıştığı illüzyonu, anlatının konusu hâline getirir ve kurmaca dünyanın 'gerçeklik' düzleminde eleştirisine yol açar. Onda üstkurmacanın varlığı doğallığıyla çok yakından ilişkilidir, yani anlatı üzerinde konuşan yazar-anlatıcının tercihi bunu bilerek değil daha çok öykünün kendiliğinden oluşan bir yapısının olduğunu aydınlatmak için yaptığını göstermektedir. Kurmaca/yaşam, hayal/hakikat gibi düzlemlerde geleneksel öykü yapısı birinci düzlemlerin bozulmasına karşı çıkarken Sait Faik öykülerinde kurmacanın yanılsamalık'ı kasten ve bilinçli bir biçimde vurgulanmaya çalışılır; anlatıcı ya öykü evrenine müdahale ederek bizzat öykünün bir 'uydurma', 'kurgulama' ürünü olduğunu veya yazar olarak hikâyesini nasıl kurduğunu, hikâyesi hakkındaki düşüncelerini belirtir. Bu sunumda; Sait Faik'in hikâyelerini nasıl kurguladığı sorusu, öykülerindeki üstkurmaca tekniğine uygun düşen örnekler üzerinden tahlil edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sait Faik Abasıyanık, öykü, üstkurmaca tekniği.

THE TECHNIQUE OF METAFICTION IN THE STORY OF SAIT FAIK

Abstract

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954), is a storyteller who has managed to establish a unique narrative universe in Turkish story-telling. In his short stories, he learned to turn them into fictional narrative texts with his mastery of the realities of his own life. Sait Faik was a leader of modernistic short story in Turkish story telling with his pattern of storytelling and his own fictional world. It is said that the stories of Sait Faik have brand new, distinctive, pre-existing and contemporary characteristics in Turkish literary tradition. One of the shared ideas was that these stories, especially their structural features, caused a change in Turkish storytelling. Certainly, Sait Faik is the pioneer of modern story in Turkish story tradition with this transformation. The changes in structure and content are the dynamics that make his stories different.

The formal feature of his stories, in other words his expression and editing technique, was directly inspired by his sense of humanity and viewpoint. Story writing was a life pattern for him, and this sense was in

ISBN : 978-605-81106-1-8

the base of his life. From this point of view his individualism, reality of life and humanity features were added to his stories in an inextricable way.

Which is clearly seen in modern and postmodern narratives, metafictional narration appears in many stories of Sait Faik as the technique that tells itself. As an expression technique, the metafiction presents criticism about the structural formation of fictional text, thus leading to the dissolution of the literary text as an illusion of the fictional narrative as the subject of the narrative, and the criticism of the fictional world in the plane of reality.

The presence of the upper narration is very closely related to its naturalness, that is, the choice of the author-narrator who speaks over the narrative shows that it does not purposely, but rather the illumination of the story to reveal that it has a spontaneous structure. While the traditional story structure on the planes of fiction/life, imagination/truth opposes the distortion of the first levels, the illusion of fiction in the Sait Faik stories is deliberately and consciously emphasized; the narrator intervenes in the universe of the story, and tells the story as a fabrication and fictional product, or how he founded his story through the reality as a writer, and tells his thoughts about his story.

In this presentation; the question of how Sait Faik constructs his stories is tried to be analyzed on the examples which are appropriate to the technique of metafiction in their stories.

Keywords: Sait Faik Abasıyanık, story, the technique of metafiction.

Giriş

Üstkurmaca, bir anlatım tekniği olarak kurmaca metnin 'yapısal oluşumu' hakkında eleştiriler sunar, dolayısıyla edebî metnin bir 'oyun' olan yapısının çözülmesine neden olur, kurmaca anlatının sağlamaya çalıştığı illüzyonu, anlatının konusu hâline getirir ve kurmaca dünyanın 'gerçeklik' düzleminde eleştirisine yol açar. Bu anlamda üstkurmaca 'estetik etkinlik'in gerçeklikle ilişkisini sorgular. Bu yüzden *"[Ü]stkurmaca ile ilgili ilk belirleme, onun kurmaca ve eleştiri arasında bir yere yerleştirilmiş 'sınır söylem' olarak tanımlanabileceğidir.*" (Demir, 2002, 17). Üstkurmaca terimi yerine "teorik kurmaca' da kullanılmaktadır. 'Oyun ve aldatma' üzerine kurulu kurmacanın yapısını deşifre eden bir teknik olarak üstkurmaca, anlatı evreninin 'uydurma' olduğunu okura duyurur. Anlatıcı-dinleyici ya da yazar-okur iletişimini, edebî metnin hangi kurallarla nasıl ve niçin oluştuğunu anlatının merkezine yerleştirerek sürdürür (Demir, 2002, 17–18.)

Onega ve Landa, üstkurmacayı "*bir anlam yaratma yolu olarak kendi biçimiyle deneyimlere girişen kurmaca*" şeklinde tanımlarlar. Üstkurmaca için 'özdönüşlülük' terimi de kullanılmaktadır. Üstkurmaca metinlerin en temel özelliği "kendinin bilincinde olma"dır. Bu yüzden üstkurmaca terimi için 'ayna' imgesi tanımlayıcı olarak kullanılır. Kendi yüzüne dönük olma hâlini ifade eden ayna imgesi, anlatma faaliyeti olarak kendine odaklanma ya da yazma eylemini bizzat estetik etkinliğin öznesi kılma durumunu ifade eder (Onega ve Landa, 2002, 47–48). "*Kendisinin bilincinde olan, kendisine yönelik kurmaca (self-conscious/self-reflexive/self-referential) sözcükleriyle tanımlanmaya çalışılan bu yeni kurgu eğilimi, daha sonra edebiyat terimleri dizgesinde üstkurmaca (metafiction/surfiction) sözcüğüyle yerini alır.*" (Ecevit, 2002, 98-99).

Aynı yazarlar, üstkurmacanın 'yazarın kasıtlılık'ından hareketle yapılan tanımlarına bir de okurun edebî metni üstkurmaca yöntemiyle okuması tanımını da eklerler. Buna göre "*[M]etinlerin "özdönüşlü" olarak okunması, yazın yapıtlarında anlam araştırmanın yeni yolunu sunan bir eleştiri paradigmasıdır; bu yolla, otomatik olan, yazar tarafından planlanmamış olan, okurun daha çok, kendiliğinden doğan anlam oynaşmaları yoluyla ya da yazmayla okuma arasındaki etkileşim aracılığıyla ulaştığı yapılar yüzeye çıkarılmış olur.*" (Onega ve Landa, 2002, 49).

Üstkurmaca, eleştiri ile anlatı türleri arasında bir ara söylemdir aynı zamanda. Üstkurmaca tekniğinin kullanıldığı anlatılar, eleştirinin ya da eleştirmenin gelip kendisini keşfetmesini beklemez; ilk eleştirel yaklaşımı daha doğrusu özeleştirisini kendisi yapar.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Dolayısıyla üstkurmacada yazarın sesi güçlü bir şekilde anlatıda duyulur; her ne kadar anlatıcı aracı ses olarak görülse bile okur üstkurmacanın yoğun yapıldığı kısımlarda yazarla karşı karşıyadır. Yazar da çoklukla üstkurmacayı, okura seslenerek veya okuru bizzat kurmaca evrenin içine çekerek kurmaya çalışır. Üstkurmacanın eleştiriye en çok yaklaştığı an edebiyat geleneklerini eleştirdiği ve kendi sanatının bilincinde olduğu zamanlardır. "*Parodiyle ve kendinin bilincinde olma tutumuyla bağlantıları yüzünden üstkurmaca çoğu zaman önceki geleneklerin eleştirilmesi olup çıkar. Bu nedenle, özdönüşlülükle ilgili her türlü tartışma, metinlerarasılıktan ayrı düşünülemez; metinlerarasılık kuramı, hiçbir metnin özerk ve kendine yeterli bir bütün olarak varolamayacağını ileri sürer.*" (Onega ve Landa, 2002, 49–50).

Sait Faik Hikâyesinin Kaynakları: Hayal mi / Gerçek mi?

Sait Faik öykülerindeki dıştan içe, bilinenden bilinmeyene doğru sarmal bir biçimde seyreden gözlem faaliyeti, gösterme-betimleme tekniğinin de aynı şekilde kullanılmasında etkin olur. Anlatıcının tasvirle başlayıp öykülemeyi gösterme teknikleri ile sürdürmesi, onun öyküleme sanatı açısından genel bir kullanım gösterir. Sait Faik'in öykülemeyi nasıl yaptığını açıklaması bakımından "Birahanedeki Adam" (Abasıyanık, 2004a, 20-23) adlı öyküsü çok önemli veriler sunmaktadır. Öykü, teknik bakımdan üstkurmacaya yaslanır. Anlatıcı, öykülemeyi nasıl gerçekleştirdiğini, hikâyelerini nasıl kurduğunu, hikâyelerinin esin kaynaklarını açıklar.

Öykünün ben-anlatıcısı, hikâye konusunu nasıl bulup çıkardığını anlatının ilk paragrafında şöyle açıklıyor: "*Sokakta, bir dükkânda, kalabalık bir yerde durup herhangi bir adamın yüzüne bakarak hayatının hiç olmazsa bir kısmını hikâye etmek mümkündür, hulyasına kapıldım. Netice şu satırlar oldu:*" (Abasıyanık, 2004a, 20).

Anlatıcının hikâyesine malzeme olarak seçtiği kişiyi algılama biçimi ile ilgili "gözümü kestirdim", "baktım durdum", "(sanatını) tayine çalıştım", "(gözleri) gözüme ilişti", "dikkatimi çekti" eylemleri tamamen görsel verilerle alakalıdır. Bu arada betimlenen fiziki niteliklerle, hikâye kişisinin iç gerçekliği üzerine de tahminler yürütülür: "*[G]özlerinde dert alametleri yok; öyleyse kadın tarafından aldatılmış değil, bu şüphemde yanılıyorum...*" (Abasıyanık, 2004a, 21).

Anlatıcı, gördüklerini kullanarak hikâyesini kurmaktadır. Burada dikkat çekici bir nokta, anlatıcının bakış açısındaki sınırlılığa riayet etme çabasıdır. Ben-anlatım konumundaki yazar kimlikli anlatıcı, hikâyenin konusu durumundaki kişi figürünü **adım adım** gözlemlemekte ve edindiği izlenimleri, hikâyenin bilgi çerçevesi olarak düzenlemektedir:

"***Ellerine bakmadan önce yüzüne baktım.*** *Sabahleyin tıraş olmuştu ama, pek erken kalktığı, çabuk çabuk tıraş olduğu belli idi. Yüzünün bazı yerlerinde sakal artıkları vardı. (...) O halde, kendi başına bir iş sahibi değil...*", "***Gözleri gözüme ilişti.*** *En küçük bir dert taşımıyorlardı. Göz kenarlarının çizgilerinde de üzüntü çizgileri yoktu. Kadın yüzünden hiç çekmemiş bir adam, dedim.* ***Ellerine baktım:*** *Ne tırnak kenarlarında bir yenme ve siyahlık, ne de parmaklarında herhangi bir el işi gördüğünü bana bildirecek bir boya, bir kesik, bir nasır...*", "***Zayıf değildi.*** *Şişman denemezdi ama, minimini bir göbeği vardı.*", "***Birdenbire bir şey dikkatimi çekti:*** *Küçük parmağındaki yüzük. Evet, yüzük parmağında değil de, küçük parmağında bir yüzük. Bana öyle geldi ki bu yüzük bir kadından alınmıştır. Bunu yüzük parmağına takmayışından anladım sanmayın. Kadın yüzüğü oluşundan anladım. (...) Yüzüğün bir kadından alındığı su götürmez bir hakikatti. Ona bu yüzük, metresi tarafından aldatılmış bir adam hali de vermiyor değildi hani. Sanki bir kadının parmağından zorla çekip alınmıştı.*" (Abasıyanık, 2004a, 20-21).

Anlatıcının gözlemlediği kişi hakkında uzaktan böylece hikâyeler uydurması, kurmaca yapının oluşum sürecini dolaylı bir biçimde açıklar. Anlatıcının "*[ş]imdi elimde birtakım malzeme var. Bunlarla bir bina yapabilirdim*" (21) cümlesi hikâyenin yazar-anlatıcı

tarafından üretiliş biçimini ortaya koyar. Öykünün böylece inşa edilen bir yapı olarak tasarlanması, anlatıcının hikâyeyi hayalî bir estetik etkinlik biçiminde kurmaya çalışmasından kaynaklanır. Gözlemle elde edilen ham malzeme hikâyeye dönüştürülür. Anlatıcının nesne olarak seçtiği kişinin parmağında gördüğü yüzüğün takılma biçimi ve nedenini sorgulaması, kurgulanan hikâyenin olay örgüsünü meydana getirir. Zira parmakta yüzüğün olması bir 'olay' olarak kabul edilirse bu tek başına olay örgüsünün var olmasına yetmez. Anlatıcı neden-sonuç ilişkisi içerisinde yüzüğün neden küçük parmağa takılmış olduğunu bulmak zorundadır. Anlatıcı bir kadın tarafından aldatılma üzerinde dursa da yanıldığını düşünür, zira başka olasılıklar da bulunabilir: "*küçük parmağında bir kadın yüzüğü, dişlerini yıkamıyor, gözlerinde dert alametleri yok; öyleyse kadın tarafından aldatılmış değil, bu şüphemde yanılıyorum...*" (Abasıyanık, 2004a, 21).

Üstkurmacanın temel özellikleri arasında sayılan okuyucu ile diyalogun yapıldığı pasaj, anlatıcının kurmaca evren içerisindeki bilincini gösterir. Anlatılan hikâyenin mahiyeti ve muhatap alınan kişinin konumu da anlatan bilinç tarafından belirlenir. Anlatıcı, kurmaca evren içerisinde yazarın sesi olduğunun bilincindedir, okuyucuya gerçek ya da kurmaca bir hikâye anlattığının da farkındadır: "***Ben hikâyeci**yim diye **siz**den ayrı şeyler **düşünecek** değilim. **Sizin düşündüklerinizden** başka bir şey de düşünemem. O halde **bu adamın hikâyesi** ne olabilir? Sakın benden **büyük vakalar beklemeyin**, **n'olur**?*" (Abasıyanık, 2004a, 21).

Okuyucu ile yapılan bu sözleşme, hikâyenin gerçeklik/kurmaca düzleminde tartışılmasını gündeme getirir. Kurmacanın 'kâğıttan' evreni dışına taşan bu söylem, okuyucuyu anlatılana karşı uyarıcı bir etki bırakır. Ben-anlatımın tercih edildiği öyküde, 'birahanedeki adam'ın hikâyesinin anlatıldığı kesitte öyküleme tanrısal bakış açısı ile yapılır: "*Fatih'te oturuyordu. Malatya İkbal ambarında kâtipti. Evli; dört çocuk babası idi. Ayda yüz lira kazanıyordu. Piyasada pişmişti. (...) En çok korktuğu şey ayakkabısızlıktı. Çok fakir büyümüştü. (...) Çocukken, on beş, on altı yaşına kadar yalınayak dolaşmıştı.(...) Parmağındaki yüzüğü, geçen bayram dokuz liraya büyük kızına almış; taşlarından biri düştüğü için, kızı sabahleyin zorla parmağına geçirmişti. Böyle şeylerde pek unutkandı. Nitekim, düşmüş taşı taktırmayı yine unutmuştu. Yüzüğü kaybetmekten pek korkuyordu. Bunu kaybetmek ona bir hafta bira içmemeye mal olacaktı.*" (Abasıyanık, 2004a, 21–22). Bu şekilde ben-anlatımın değiştirilerek tanrısal anlatım konumuna geçilmesi, anlatıcının güvenilirliğini geçici olarak sarsar. Ancak anlatıcı, kurmaca evrene hakim olduğunun bilincindedir, dolayısıyla anlatım konumundaki bu değişiklik yine bilinçli bir tercihin ürünüdür. Zira anlatıcı bunca bilgiyi nasıl elde ettiğini sonradan şöyle bildiriyor: "*Gözüm tekrardan parmağındaki yüzüğe takılınca **yukarda yazdıklarımı** anlattı.*" (Abasıyanık, 2004a, 22).

Edebî metnin gerçeklikle olan ilişkisi üzerinde duran Onega ve Landa, üstkurmacanın bir tür mimesis olan sanatsal etkinliğin sürekli gerçeklikle aralarında var olan bir tür gerilimin varlığına dikkat çekerek üstkurmaca metinlerin bunun bilincinde olan metinler olduklarını belirtirler: "*Öyleyse üstkurmaca, bir yazma biçimi olarak, daha kesin söyleyecek olursak, kurmaca yapılarını bilinçli olarak evirip çevirme, kurmacayla oyunlar oynama yolu olarak tanımlanabilir.*" (Onega ve Landa, 2002, 48.) Anlatıcının öykülemeyi bir tür oyuna dönüştürmesi, '**yukarda yazdıkları**'nın da bunun bir parçası olduğunu gösterir. Anlatıcı, okuyucuyla, hikâye kişisi ile, yazma ve anlatma eylemleri ile kısaca kurmaca evrenin tüm elemanları ile yürüttüğü kurgusal oyunu devam ettirmek niyetindedir: "*Ben işin daha ötesine; faciasına, komedisine gitmeye niyetliyim. Adamın peşini bırakmayacağım. Evine gireceğim, küçücük dertlerini, büyük meselelerini öğreneceğim. Daha doğrusu önümde bira, hayal kuracağım.*" (Abasıyanık, 2004a, 22).

Anlatıcının, öykünün sonunda '*artık kimseyi ilgilendirmeyen adam*' diye nitelediği kişisinin hikâyesini anlatma arzusu, Sait Faik öykülerindeki 'küçük adam' imajının da dolaylı

ISBN : 978-605-81106-1-8

bir açılımı kabul edilebilir. Bir edebî metinde, kurmaca evrenin bizzat edebîliği açıklamak amacıyla kullanılmasının güzel bir örneği olan "Birahanedeki Adam" öyküsü görüldüğü gibi birçok açıdan üstkurmaca tekniğinin kullanıldığı bir anlatı olmuştur.

Hikâyenin Kendi İronisine ve Eleştirisine Dönüşümü

"Dört Zait" (Abasıyanık, 2004b, 26-30) öyküsünde ise hikâyenin kurgu bakımından eleştirisi ben-anlatıcı tarafından yapılır. Öykünün, hikâye anlatımına 'hazırlık' olarak nitelenebilecek ilk kesitinin sonunda anlatıcının "*Sevgilim! Hikâyeye girmeden evvel uzun uzun gevezelikler yapmamalıyız*" (Abasıyanık, 2004b, 28) eleştirisi anlatıcı olarak 'kendi'ne ve gerçekleştirdiği hikâye etme biçimine dönüktür. Öyküde olay anlatımı geri plandadır. Üstkurmaca tekniğinin belirgin özelliklerinden birisi olan "alay", kurguda yer alır. Üstkurmaca tekniğini, destan türü anlatımdan ayrılan modern anlatım tarzlarından biri olarak ele alabiliriz. Wellek ve Warren, "alaycı-romantik" (ironic-romantic) şekil diye adlandırdıkları bu anlatım tarzındaki romanları, "roman yazma sanatı hakkında yazılmış bir roman" olarak nitelemişlerdir. "*Edebî alay" (ironi)'ın hakim olduğu bu tür metinlerde yazar, bizzat eserin hikâyesinin gerçeklik boyutu üzerinde fikir yürütür. Böylece edebî metnin kurmacalık (fiktif) yönü sorgulanır ya da doğrudan hikâyenin kurmaca/gerçeklik boyutu tartışılır. Okuyucu dikkatinin anlatılan hikâye üzerinde değil de anlatmanın şekli ve sunuş tarzı etrafında yoğunlaşması/odaklanması amaçlanır.*" (1983, 307).

Yazarın anlatma ile yetkilendirdiği ben-anlatıcı, "*hikâyede uzun uzun gevezelikler yapma*"yı alaya alırken kurmacanın gerçek-yazarını anlatının konusu hâline dönüştürür. "*Ama ne yapayım? Kibritim olmadığı zaman cıgarasından cıgara yakılmaya müsait adamı nasıl aramam. Cıgara içmekten vazgeçilebilir mi? Hikâye yazmaktan da, körolası, vazgeçemiyoruz. İşte bir müddettir ben de, elimde cıgara, adam arıyor gibiyim. Ne kadar üstü başı düzgünler, suratı ciddiler, hali azametliler içinde kalmışım ki bir türlü hikâyeme yanaşamıyorum.*" (Abasıyanık, 2004b, 28).

Sait Faik anlatıcılarının "hikâye peşinde" oluşunun hikâyeye dönüştürüldüğü bir metin olan "Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?" (Abasıyanık, 2004b, 44-48) öyküsü ben-anlatım içerisinden "hikâye kurma" üzerine odaklanır. Hikâyenin anlatıcısı hikâyesine anlatıcı konumunu nasıl belirlediğini anlatarak başlar. Anlatı esasen yazma sorunsalının hikâyesidir. Anlatıcının kendi yaşantısı içerisinden söz ettiği "hikâyeler düzme" biçiminden öyküde birçok kez bahsedilir. "*Kalabalık bir caddenin oldukça sevimsiz bir kahvesine akşamları çıkıyor, camın önündeki masaların hemen arkasındaki yere oturup kalıyorum. Saatlerce gelip geçenleri seyrediyorum. Sıkılmıyor muyum? Aksine; müthiş eğleniyorum. İnsanların yüzüne, halü etvarına bakıp hikâyeler mi düzüyorum. Ne münasebet!*", (Abasıyanık, 2004b, 44) diyen anlatıcı, inkâr etse de, kahvede gözüne kestirdiği bir ihtiyar hakkında hikâyeler düzer. Alıntılayacağımız uzun kesitte anlatıcı, düşsel monologunda ihtiyar adam hakkında kurduğu hikâyeyi anlatır:

"*Gözleri, kırçıl sakalının içinden simsiyah, canlı, bakarlar. Kirpikleri kudretten sürmelidir. Ben ona, Türkiye haritası içinde, doğum yeri olarak Van şehrini seçtim. Oralı mıdır, değil midir, beni zerre kadar ilgilendirmez. İstanbullu ise, değil de Balıkesirli ise: 'Yanlış beybaba, unutmuşsun. Sen Balıkesirli olamazsın. Sen Vanlısın. Bırak şu yalanı! Van fena mı? Beğenmiyor musun? Benim hayalimdeki Van Gölü'nü bir bilsen... Karlı dağlarla çevrilmiştir. Sularına geceler indiği zaman ıssız kıyılarda kanatlı atlarıyla vahşi süvariler belirir. Sularında çamaşırlar yıkayan duru beyaz, ak akça, kara gözlü kızları vardır. İçilemeyecek suları gibidir her şeyi. Tadına ancak seyirle varılır. İsmini bilmediğim bir rüzgâr, geceleri bile kıyıları pırıl pırıl eden dalgacıklar yaratır. Van Gölü'nün martıları bağırdıkları zaman kadınlar hep erkek doğurur, kısraklar yavrular, inekler buzağılar. İnsanlar ancak Van Gölü durulduğu zaman ölebilir. Yalan söylüyorsun ihtiyar, sen Vanlısın.*

Tespihinden belli. Kehribar tespihinin şakırtısından anlıyorum. Neden Balıkesirliyim, diyorsun? Vanlısın yahu! Vanlısın sen!" (Abasıyanık, 2004b, 45).

Anlatıcı hikâye kişisine dair sınırlı bir bilgiye sahiptir ancak bu boşluğu yine kurmaca varsayımlarla kapatmaya çalışır. Hikâye kişisi hakkında ileri sürülen tahminler, öykülemenin nasıl gerçekleştirildiği sorusuna dolaylı yanıtları barındırır. Bir öyküdeki kişi ögesinin tanıtımına dair anlatıcının iç konuşmalarından oluşan anlatı kesitleri, kurmaca yapının oluşumu sorunsalı etrafında değerlendirilebilir. "*Kimdir, nedir, Van'dan ne zaman gelmiş, ne iş yapar? Bu suallerin cevabını veremeyeceğim. Ama muhakkak bekâr. Bir han odasında oturuyor, burada Vanlıların ufak tefek işlerini görüyor olmalı. Ona hiçbir iş konduramadım. Komisyoncu dedim, tüccar dedim, hamal kâhyası dedim, eski bir hamal dedim, gece bekçisi dedim, şu dedim bu dedim, hiçbirisi tıpatıp uymadı. Sonunda bir iş buldum ona. Baktım, iyi bir terzi elinden çıkmış elbise gibi oturuverdi. Bu eski bir mutasarrıftı.*" (Abasıyanık, 2004b, 45).

Anlatılan hikâyenin, en azından hikâye kişisinin yaşamı ile ilgili olanın, 'kurmacalık'ının vurgulanması okuyucunun katılımını da öykülemeye katar. Zira anlatıcı bir taraftan da okuyucuya seslenerek hikâye evrenine onu da davet etmektedir: "*Yaşı elli ile seksen arasında idi. Elli derse inanırdınız ama çok çökmüş, vaktinden evvel ihtiyarlamış derdiniz. Seksen derse, maşallah! Hiç de göstermiyorsunuz, deyip şaşar gibi yapmaktan başka çare yoktur.*" (Abasıyanık, 2004b, 45).

Mahalle Kahvesi'ndeki "Kınalıada'da Bir Ev" (Abasıyanık, 2004b, 52-54) öyküsünün anlatıcısı, anlatıyı yazma nedeni üzerine inşa eder. Anlatıcının 'hikâye uydurma'sı kurmaca yapı üzerine eleştirel bir yaklaşım gösterir. Öyküde gerçek/kurmaca kişilerin yaşamlarını, iç dünyalarını merak eden anlatıcının bir genç kız hakkında 'uydurduğu' şeyler hikâye yazma ihtiyacının dış gerçekliğe bağlı olarak geliştiğini gösterir. Hakkında hikâye uydurulan genç kızı vapurda gözlemleyen anlatıcı; evi, ailesi, evdeki yaşamı hakkında tahminlerde bulunur, daha doğrusu tüm bunları merak eder. "*İşte bu yüzden hikâye yazarım. İşte bu merak yüzünden hikâyeci geçinirim. Hikâyelerimi beğenmezler üzülürüm. Beğenirler kızarım. Kendim beğenirim, budalalaşırım. Beğenmem canım yemek istemez. Kınalıada'ya gelince... İşte onu pek merak eder, bir türlü de inemem, bu gidişle inemeyeceğim de...*" (Abasıyanık, 2004b, 54). diyen anlatıcının gerçeklikten kurmacaya doğru evrilen gözlem ve izlenim algıları, 'hikâye edici'nin merak insiyakı ile tarif edilir.

Havada Bulut kitabı bütünüyle üstkurmacanın yoğun bir biçimde kullanıldığı bir kitaptır. Kitapta toplam 15 öykü vardır. Fethi Naci'nin, bu eser ile ilgili değerlendirmesi şöyledir: "*Havada Bulut*'a "uzun hikâye" demek zor; "uzun hikâye" diye yayımlandığı için, şimdiye kadar hep uzun hikâye kabul edildiği için ben de "Sait Faik'in uzun hikâyeleri" başlıklı bölümde ele alıyorum. Gerçekte, Sait Faik'in değişik zamanlarda yayımladığı hikâyelerinin oldukça gevşek bir montajla bir araya getirilmiş biçimi, *Havada Bulut*. Bu hikâyeler, *Havada Bulut* adı altında bir "zoraki nikâh"la birleştirilmiş olmasalardı, ayrı ayrı hikâyeler olarak kalsalardı, sanırım, daha iyi olacaktı. Hikâyelerin Sait Faik'in yaşamından kesitler yansıttığı, bunun için Sait Faik'in böyle bir toplulaştırmaya gittiği söylenebilir; ama bu gerekçe de pek geçerli olmaz: Sait Faik'in hikâyelerinin büyük çoğunluğu kendi yaşamından kesitler yansıtmıyor mu?" (Naci, 1998, 77).

"*Havada Bulut*, yer yer güzel parçalar içeren, ama bütünüyle zayıf bir uzun hikâye. Sait Faik de farkında bunun: 'Bu yazılar bir hatırlamanın verdiği şeyler olduğu, bir insicam vermeğe çalışmadan aklıma ne gelirse yazdığım için...' diyor." (Naci, 1998, 79).

Fethi Naci'nin *Havada Bulut* ile ilgili bu değerlendirmeleri birkaç açıdan eleştirilebilir. Öncelikle şunu belirtmeliyiz: "*Havada Bulut*'taki öyküler, ilk kez Büyük Doğu dergisinin 22 Şubat–5 Temmuz 1946 tarihli 17.–36. sayılarında roman başlığı altında yirmi bölüm olarak tefrika edilmiştir." (Abasıyanık, 2004c, 8). Bu öyküler, Fethi Naci'nin belirttiği

gibi toplu olarak "sonradan" yayımlanmamıştır. Dolayısıyla birbirinden bağımsız, "zoraki nikâhla" bir araya getirilmiş hikâyeler de değildir. İkinci olarak, Naci'nin "gevşek bir montajla bir araya getiril(diğini)" söylediği hikâyeler; esasen anlatıcı, hikâye kişileri, zaman, mekân vb. unsurların ortaklığı sayesinde her bir hikâyenin bir üstkurmaca yapıyla diğerine bağlandığı bir kurguya sahiptir.

Başka yazarlar da kitap hakkında şu değerlendirmeleri yapmışlardır. Ahmet Miskioğlu'nun, *Havada Bulut* hakkındaki değerlendirmesi şöyle: "*Sait Faik'in ikinci romanıdır; roman denilebilirse... Çok değişik bir yapıt. Bir roman oluşturan birbirine bağlı öyküler toplamı da diyebiliriz.*" (Miskioğlu, 1991, 52).

Muzaffer Uyguner'inki de hemen hemen aynı: "*Bazılarına göre roman sayılan Havada Bulut, birbirine bağlı öykülerden oluşan bir kitaptır bize göre.*" (Uyguner, 1991, 94).

Havada Bulut için yapılan tüm bu değerlendirmeler, öyküleri yapısal ve bütüncül bir bakış açısından kuşatıcı değildir. Miskioğlu ile Uyguner'in esere kuşkulu yaklaşımları, Naci'nin kısmî tanımlaması *Havada Bulut*'u konumlandırmaktan uzaktır. Kitaptaki on beş öykünün; anlatıcı, hikâye kişileri, mekân, anlatma edimi vs. açısından birbirleriyle ilişkili oluşu eseri yeniden tanımlamayı gerektirir.

Havada Bulut'u Maggie Dunn ve Ann Morris'in edebî bir tür olarak "bileşik roman" tanımından hareketle tanımlamaya çalışan G. Ezgi Korkmaz ise eserin üstkurmaca yapısına dikkat çeker (Korkmaz, 2004, 179–193).

Kitabın ilk öyküsü olan "Havada Bulut"ta, kitaptaki diğer anlatıların da bağlı olduğu anlatım teknikleri düzleminde anlatıcının bilgilendirmesi mevcuttur. Bu ilk öykü, bir bütün olarak öykülemenin zeminini ortaya koyar. Anlatıcının kimliği, öykülemenin nasıl gerçekleştirileceği, öykülemeyi sağlayacak olan anlatım teknikleri gibi metnin kurgusal yapısıyla ilgili birçok anlatım stratejisi burada söz konusu edilmiştir.

"Havada Bulut"un ben-anlatıcısı, hikâyenin nasıl kurulduğunu anlatıya konu ederek başlıyor. "Yazma" sorunu, öyküde 'anlatma' sorunsalı ile ilgili olarak hem anlatı hem de hikâye kişisinin etrafında birlikte işlenmekte. Öykü şöyle başlıyor: "*Bu uzun bacaklı, karınsız, niyeti kötü bakışlı sarışın adamın hayatına ait bildiklerimi şu veya bu kimseden öğrenmiş değilim dersem inanmayın! Bu adam hakkında söylenenleri buraya yazmasak da olurdu.*"(Abasıyanık, 2004c, 9). Anlatıcı figürün, anlatılacak olana dair bilgisini okurla konuşarak sorgulaması, bizzat kurmacanın hikâyeye konu edildiğini gösterir. Öykülemenin başında okuyucu ile yapılan bu sözleşme, kurmacanın gerçeklik boyutunu sorunsallaştırır. "*[Ü]st kurmaca eserlerde görülen ana yaklaşımlardan birisi olan, sistematik ve bilinçli bir şekilde hayali bu yazıların 'yapıntı'lığına dikkati çekmek ve böylece gerçek ve kurmaca arasındaki ilişkiler için sorular üretmek*" (Demir, 2002, 28.), "Havada Bulut"un anlatıcısı için rahatlıkla tekrarlanabilir. Üstkurmaca bir yapıda kurmaca ile dış gerçeklik arasındaki ilişkinin bilinçli ve sistematik bir biçimde sorgulanması, 'anlatılan' hakkında sorular sorulması (Waugh, 1995, 40), böylece hikâyenin anlatının nesnesi/konusu yapılması bir üstkurmaca yapının varlığını gösterir.

Havada Bulut'ta yer alan öyküler, birtakım fiktif bağlantılarla birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Fiktif yapıyı kuran en önemli unsurlardan biri olan 'mekân', olayların aynı çevrede geçmesi sebebiyle öyküleri birbirine bağlar. Aynı zamanda kurmaca evrendeki kişilerin aynı olması da bir diğer bağlayıcı unsurdur. Bunlarla birlikte *Havada Bulut*'taki öyküleri birbirine bağlayan asıl ilişkilendirici unsurun 'öyküleme' olduğunu belirten Korkmaz, bunu eserde üstkurmacayı doğuran en güçlü unsur olarak görmektedir (Korkmaz, 2004, 183).

Anlatıcının aynı zamanda kitabın yazarı olarak tanıtılması yazma sorunsalını öykülemeye ekler. Anlatıcı, üstkurmacayı anlatılana dair bilgisini sorgulama yoluyla gerçekleştirir. Anlatıcının, hikâye kişilerinden Köpekli Adam hakkında posta müvezziinin

ISBN : 978-605-81106-1-8

anlattıklarını ya da kendisinin uydurduklarını okurla sorgulayarak paylaşması kurmaca yapının oluşumunu ifşa eder:

"*Posta müvezziinin şu yukarıda yazdığımız şekilde anlattığını farz etsek ne çıkar? (...) Şimdi artık yazıcı sırlarımı açığa vurarak bana bir gazoza, bir cıgaraya mal olmuş kısımlardan arta kalan tarafları da yazmaya hazırlandığım için bir küçük mukaddeme yapacağım: bundan sonraki kısmı, okuyucuya, 'Nasıl öğrenmiş bunları acaba?' diye sualler sordurarak yazıma devam edeceğim. Nasıl öğrendiğime gelince onu da söylemeyeceğim. Söylemeyeceğim ama yine şunları ilaveden de kendimi alamıyorum: Belki bu adamla aynı evde beraber yattık. Belki o adam benim, demeyeceğim."* (Abasıyanık, 2004c, 11).

Anlatıcının, tanrısal anlatıcı tipini ve bakış açısını eleştirmesi öykülemeyi eleştiri metnine dönüştürür. Anlatıcının "*aynı hataları*" yapacağını peşinen bildirmesi hikâye anlatma geleneğine bir olumsuzlamadan ziyade anlatıcı ve bakış açısı sorunsalını öykülemeye katma olarak kabul edilebilir. Öyküleme burada türün kuramsal açımlanması biçimine bürünür.

"*Mesela size, 'Odasında başını kaşıdı' diye yazsam; 'Nereden biliyorsun, gördün mü?' diye bana sorabilirsiniz. Yahut; 'Sabahleyin uyandığı zaman içinde bir yorgunluk duydu' desem ne gülünç bir cümle olur! Okuyucu bana 'Sen o adam mısın? Be herif! Herifin içini nereden biliyorsun?' diye sorabilir. Haklıdır da... Ben, şu hikâyemin devamınca aynı hataları yapmaya hazırlanıyorum, mazur görün!*"(Abasıyanık, 2004c, 11).

Anlatan ile anlatılan arasındaki ilişkinin irdelenmesi, öykülemenin konusu hâline getirilmesi hikâyenin anlatılmasını askıya alır. Anlatan figürün, hikâye anlatan rolünden uzaklaşıp anlatıya dışardan bakan bir eleştirmen gibi yaklaşması, anlattığı şey üzerine okuyucu ile birlikte yürüttüğü söyleşi kurmacanın sınırlarını eleştiri, hikâye yazma-anlatma teorisine dek ulaştırır. "*[Havada Bulut'taki] öykülerde, ayrıca, üst kurmacanın temel özellikleri arasında sayılan, doğrudan okura seslenme, anlatıda kullanılabilecek teknikleri okura göstererek bu teknikler yoluyla gerçeğin nasıl dönüştürüldüğünü sorgulama da görülür. Mark Currie bu özelliğinden dolayı üstkurmacayı bir "sınır söylemi, kendini kurgu ve eleştiri arasındaki sınırda konumlayan ve bu sınırı kendine konu edinen bir yazın türü" olarak tanımlar.*" (Korkmaz, 2004, 185).

Hikâye anlatıcısının asli görevi/işlevi bize hikâyeyi anlatmaktır. Ancak "Havada Bulut"un anlatıcısı, okuyucuyu anlattığı şeyle ilgisi bakımından kuşkuya düşürür. Anlatılan ile anlatanın aynı mı farklı mı olduğunu çözmek okura bırakılmıştır.

"*Bilmem size yazıya başlarken bu adamla olan müthiş iç akrabalığımı söylemiş miydim? Burada yine bir noktayı açıklamadan asıl konuya giremeyeceğim; o da bu hikâyenin içindeki adamın hem bana çok yakınlığıdır; hem de posta müvezziinin lakırdıları gibi başka insanların o adam hakkında bildiklerini de yazarsam o adamla benim aramda aynı zamanda hiçbir münasebetin bulunmadığını yazıyorum demektir. Bu böylece malum ola...*" (Abasıyanık, 2004c, 11).

Burada Fethi Naci'nin bir tespitindeki yanlışlığa da değinmem gerekmekte sanırım. Naci, şöyle diyordu: "*Havada Bulut, yer yer güzel parçalar içeren, ama bütünüyle zayıf bir uzun hikâye. Sait Faik de farkında bunun: 'Bu yazılar bir hatırlamanın verdiği şeyler olduğu, bir insicam vermeğe çalışmadan aklıma ne gelirse yazdığım için...' diyor.*"(1998, 79). Karidesçinin Evi öyküsünden alıntılanan bu cümle, karakter-anlatıcı konumundaki "köpekli adam"ın sözüdür. Kaldı ki eserin üst-anlatıcısına ait olsa bile eseri yapı bakımından değerlendirmede kurmaca kişiye ait bir cümlenin geçerliği pek mümkün olmayacaktır.

Kitabın ilk öyküsü "Havada Bulut"; anlatıcı, hikâye kişileri, öykülemenin sınırları, bakış açısı, kurmaca/gerçeklik vs. düzlemlerinde öyküleme ile öykü teorisinin birbirine katıştığı bir önsöz gibidir. Anlatıcı, hikâye kişisi "köpekli adam" hakkında anlattığı herkesin bildiği dedikodularla yetinmez, anlatıcı kadrosuna bir de köpeği ekler.

ISBN : 978-605-81106-1-8

"*Adamın asıl sırrını bize açan -söylemeden yapamayacağım- bir küçük köpektir. Zeki gözlü, buz gibi soğuk burunlu, tüyleri havalanan sarı bir köpek... bu köpek onun köpeğidir ama ben burada bir vasıta olarak kullanıyorum. Yoksa köpek, tamamen değilse bile oldukça hayalidir. Sebebi de, zavallı bir adamın hayatını, kuruntularını, düşünce kırıklarını, dünyada tek başına kalışını, bir köpeğin asla anlatamamasıdır. Köpekler sevgisini, bizim gibi ne anlatmak, ne de yazmakla belli eder. Köpek koşar, kuyruğunu sallar, sahibinin elini yalar. Hayali köpeğimi dinleyin:*

'O sabah erken uyanmıştı. Hafif bir ıslık sesiyle yanına koştum...'

Köpeği anlatmaya bırakırsam, sanırım, hikâyemin fena halde tadı kaçacak... Onun için akşamları setin üstünde cıgara tüttüren, kimsenin sevmediği, konuşmadığı, çekindiği adamla ahbaplık etmek üzere yanına ben yanaşıyorum." (Abasıyanık, 2004c, 13).

Anlatıcı tipinin her an değiştirilmeye müsait oluşunu bir olanak olarak öykülemeye konu eden anlatıcı, "köpek"i anlatıcı olarak kullanmaktan vazgeçer ve anlatıcı olarak kendi rolünü son kez bildirerek kurmacanın anlatıcı zeminini belirlemiş olur. *Havada Bulut* üst-anlatıcısının, anlatıcı tipi üzerine yaptığı bu denemenin, üstkurmaca teknik açısından bilinçli bir edim olup olmadığına dair metin içerisinde kesin bir veri bulunmamakla birlikte, anlatıcı konumunun söz konusu biçimde değiştirilme girişimi en azından "deneysellik" olarak nitelenebilir. Anlatıcı tipinin çeşitliliği üzerine gerçekleştirilen bu deneme, öyküye üstkurmacanın '*alışılagelmişlikten uzaklaşma*' ve '*tecrübilik*' (deneysellik) (Demir, 2002, 28) gibi önemli özelliklerini de ekler.

"Havada Bulut"un "yazıcı sırları"nı ifşa eden anlatıcısı, "köpekli adam"a yanaşır ama hikâyesi başta ona pek cazip gelmez; "bayağı, basbayağı bir adamdı(r)". Yazar kimlikli anlatıcı, "*[ş]u karşımızda oturan zengin bakkalın bu adamdan kat kat daha enteresan bir hayatı vardır*" (Abasıyanık, 2004c, 14) der ve başka hikâyeler aramaya koyulur. Bu kez Yani Efendi'nin hikâyesinin peşine düşen anlatıcı, "köpekli adam"ınkini bir süreliğine ertelemiş olur. Yani Efendi'nin oğluyla ahbaplık kuran anlatıcı, aradığı hikâyeyi burada da bulamayınca "*Yani Efendi'nin hayatını yazmaktan vazgeçip bu sefer yeniden köpekli adamın peşine düşmeye başla(r)*" (Abasıyanık, 2004c, 15).

Hikâyenin bu kısmında anlatıcı, bilgi kaynaklarından "posta müvezzii"ni tanıtır. Postacı ile ilgili anlatıcının yorumları, yine yazma ve anlatma meselesi çevresinde dolanır: "*Onda bir anlatma ve uydurma kabiliyeti vardır ki, benim gibi değme yazıcıya nasip olmamış bir muhayyile kudretine delalet eder.*" (Abasıyanık, 2004c, 17).

Hikâye peşinde dönüp duran anlatıcı, kendini de öykülemenin konusu yapar. "*Ben muharrir olduğumu saklamış değilim. Ayıp değil a, yazı yazmak! Bunu ilan etmekten de hiç hoşlanmazdım. Şimdi sabahları gazinonun bir köşesinde herkesin karşısında yazıyorsam, onun yüzündendir. Eskiden gider, çam altlarında yazardım. Şimdi, oh bir masam var! Önüme kahve geliyor. Önümden kızlar geçiyor. Açıktan açığa yazı yazabiliyorum.*" (Abasıyanık, 2004c, 17–18).

Havada Bulut kitabındaki on beş öyküyü, bahsettiğimiz üstkurmaca unsurları dikkate alarak üst-anlatı ve alt-anlatı olarak bölümleyebiliriz. Üst-anlatı düzeyinde ben-anlatıcı ile "köpekli adam" arasındaki konuşmaların; alt-anlatı düzeyinde ise "köpekli adam"ın yaşantısının öykülenmesinden bahsetmek mümkündür. Kitaptaki öyküleri anlatıcı tipolojisi bakımından bölümlemeye çalıştığımızda; "Havada Bulut" (ilk öykü), "Sonu" ve "Mehmet Bey'e Göre" öykülerinin üst-anlatıcı tarafından diğerlerinin ise alt-anlatıcının ağzından anlatıldığını söyleyebiliriz. Tabi öykülerin birçoğunda üst-anlatıcı, öykülemeye katılmaktadır ama alt-anlatıyı aktaran karakter- anlatıcıdır.

Üst-anlatı düzeyinde anlatıcı hem hikâyenin katılımcısı hem de anlatıcısı konumundadır. Bu düzeyde ben-anlatıcı yazar olarak karşımıza çıkar. "Ay Işığı" öyküsünün sonunda ben-anlatıcı hikâyelerin nasıl kurgulandığını editoryal bir anlatıcı konumundan

ISBN : 978-605-81106-1-8

açıklar: "*İşte ondan sonra ondan şu hikâyeleri kâh ben kendim göz gezdirerek, kâh o tatlı bir sesle, heyecandan kesik kesik okuyarak, dinledim. Ondan sonra da şuracığa birer birer yazdım. Yalnız bunları buraya yazmadan evvel yine söylemem lazım gelen bazı şeyleri söylemeden geçemeyeceğim.*

Bu, vaka diyemeyeceğimiz kadar küçük şeyler, o kadar bana has şeylerdi ki, onları kendi kalemimle yazmayı daha kolay buldum. Hem, evvelce söylemiştim ya! Belki bu adam bizzat benim... Belki de bu adam bir hakikattir de yalnız bunları söylemiştir; ama yazmamıştır. Şu satırları yazan adamla hiçbir alakası yoktur.

Hadi! İşe bir hakikat çeşnisi vermeye çalışalım: Ben bu adamın hikâyelerini neşrettirmek isterken adamcağız öldü. Bir türlü yazılarını bulup neşrettiremedim. Ondan sonra mevzu bulmuş muharrir gibi (mal bulmuş Mağribi gibi dememek için) oturup yazdım.

Onun yazılarından belki de başka türlü bir hayat geçirdiği zannedilecek.

O, her hikâyenin sonunda hemen hemen o hikâyeyi kendisine ilham eden, benim de merakımı gideren birtakım izahat verdi. Ben de bu arada ona sualler sordum. Sonra başkalarından da bu işi tahkik ederek birçok şeyler öğrendim. İşte hepsini yazıyorum. Şimdilik, onun, o romantik hakikat havasına yahut dünyasına dalmamız daha iyi... Bu hikâyeleri o, bana kronolojik bir sıra takip etmeden okumuştur. Birinci hikâye hakkında şüpheliyim. İsmi neydi acaba? 'Büyük Hulyalar Kuralım!' mı, 'Havada Bulut' mu?.. Galiba ikincisi..." (Abasıyanık, 2004c, 26–27).

Alıntılanan bu kısım, kitabın üst-anlatı düzeyini bildirir. Anlatıcı, yazma edimi ile ilgili "yazıcı sırları"nı sayıp dökmektedir. Üst-anlatı düzeyinde anlatıcı ben'in, hikâyenin kurmacalığı ve gerçekliği hakkında söyledikleri, okuyucuyu kuşkuda bırakır ki bu da üst kurmacanın en önemli özelliklerinden birisidir (Waugh, 1995, 40).

Alt-anlatı düzeyinde üst-anlatının anlatıcısı, özellikle ikinci öyküden itibaren "dinleyici", bazen de "okuyucu" olarak bulunur. Bu düzeyde "köpekli adam", üst- anlatıcıya yaşamını anlatan ve hikâyelerini "okuyan" yazar kimliğine sahiptir. Alt- anlatı olarak kabul edilebilecek 3 ila 10. öykülerin tümü, üst-anlatıcının "köpekli adam"la konuşmalarını ve yorumlarını görmezden gelirsek, "köpekli adam"ın anlatımına yaslanır. Kitabın son bölümündeki beş öyküden ikisi karakter-anlatıcının, kitabın yazar-anlatıcısına gönderdiği mektuplardır ve "Birinci Mektup" ile "İkinci Mektup" adlarını taşır. "Sonu" adlı öyküde de "köpekli adam"ın bir mektubu bulunmaktadır. "1 Nisan'da Bir Erik Ağacı İle Konuştum" adlı sondan ikinci öyküde "köpekli adam"ın aşk macerasının anlatılmamış kısmını buluruz. "*İşte görüyorsun ki azizim, ben köpeklerle konuşmadan evvel işe ağaçlarla konuşmakla başladım*" (Abasıyanık, 2004c, 96) diyen "köpekli adam"; öyküyü, meçhul kalmasını istemediği bir yazısını okuyarak bitirir. Son öyküde, "Mehmet Bey'e Göre", "köpekli adam"ın içini döktüğü 'kâğıttan', 'hayalî' Mehmet Bey'in kendisi ve Yorgiya ile olan aşk serüveni hakkındaki yorumları söz konusudur. Ancak köpekli adamın defterinin bir köşesinde bulduğu söz konusu yazı, yazar-anlatıcı tarafından özetlenerek metinleştirilmiştir.

Sonuç olarak *Havada Bulut* kitabındaki on beş öykünün anlatıcı, hikâye kişileri, mekân, zaman ve hepsinden önemlisi üst kurmacaya yaslanan öykülemesi ile bileşik bir yapı gösterdiğini söylemek gerekir.

"Son Kuşlar"da (Abasıyanık, 2004d, 9-13) anlatıcı, öykülemeyi bir an duraklatır ve kurmaca gerçeklik ani bir kırılma yaşar. Anlatım, çevre tasviri ile sürerken ben-anlatıcı, kurmacayı sekteye uğratan bir anlatıma geçer: "*Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir. İçindeki, şimdi Yeşilköy'e inecek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti. Ama hiç, içindeki yolcuların Yeşilköy'e neredeyse ineceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim.*" (Abasıyanık, 2004d, 10).

Anlatıcının yazma zamanı, konumu üzerine öyküleme yapması kurmaca gerçeklik düzleminde bir kırılmayı gündeme getirir. Anlatılanın kurmaca oluşunun vurgulanması, yazar cephesinden anlatıya bir müdahale anlamına gelir. Böylece kurmacanın yanılsamalığı kendini gösterir ve okur yazılan/anlatılan'ın gerçeklik boyutu ile yüzleşir. *Son Kuşlar* kitabındaki "Kendi Kendime" öyküsü şu cümlelerle başlar: "*Bu satırları yazarken, şöyle bir yerdeydim – yerin tasvirine girişmeden evvel zamanı da yazmam lazım geleceğini önce düşünmemiştim. Şimdi birinci cümleyi yazdıktan sonra hatırıma geldi. Saat öğleden sonra dört. –Karşımda Yassı ve Sivriada.*" (Abasıyanık, 2004d, 27).

Anlatıcının bulunduğu yerin tasviri yapılırken ["*O parıltı bir yere kadar devam ediyor, sonra, yavaş yavaş açıklarda sönüyor.*" (27)] kullandığı sözcük üzerine öyküleme yine bir üstkurmacaya çevrilir: "*Şu açıklarda kelimesi yerine, az daha engin diyecektim. Bu kelimeyi bir türlü kullanamadım. Zavallı kelime! Senin ne kabahatin var? Kabahat sende değil, benim kötü şiirleri unutmayan hafızamda: "Engine, ah engine! – Enginde bakacağım gözlerinin rengine." Ölür müsün, öldürür müsün?*" (Abasıyanık, 2004d, 27).

Fethi Naci, "Kendi Kendime" öyküsü için şunları söyler: "*Kendi Kendime, 'özgür hikâye' dediğim türden. Oturmuş deniz kıyısına Sait Faik, aklına geleni yazmış.*" (1998, 53). "Kendi Kendime" öyküsü gerçekten de Fethi Naci'nin belirttiği gibi Sait Faik'in "aklına geleni yazmış" olduğu bir öykü müdür?

Hikâyede anlatıcının/Sait Faik'in 'kendi kendine' konuşması ya da yazması bir yönüyle kurmaca üzerine fikirlerini açıklamasına dönüşür:

"*Bir zamanlar Arif Dino bize küçük bir resim dersi vermiş 'Resim yaparken, evvela muhiti çizeceksiniz. Sonra dahili teferruata geçersiniz' demişti. Bu şekilde – bu sefer yazı ile– bir resim çizmeye hazırlanırken... İşte –bir sandal geçti– olmuyor. Sandalın içinde iki kişi. Ben kim olduklarını tanıyamadım. Onlar Rumca konuşuyorlar. Bir tanesi 'Sait'miş o...' dedi. Benim bir köpeğim vardır. Başımın belası! Peşimi hiç bırakmaz. O, biraz ilerde bir kayanın üstünde. Herhalde onu görünce beni tanıdılar.*" (Abasıyanık, 2004d, 28).

Hikâye ile resim arasındaki benzerliğin anlatıldığı bu pasajdan hemen sonra Sait Faik bir 'betimleme' denemesi yapar. Yazarın bu denemesini göstermesi bakımından uzun bir alıntı ile bu pasajı alıyoruz:

"*Bozburun, sanki havanın, biraz daha kesafet peyda edip biraz daha koyulaşmışı, başka hiçbir şey değil. Ağır ağır tepeler yükseliyor. Bazen ya pek çıplak bir arazi parçası, galiba biraz duman, ekilmiş tarlalar hayal meyal fark ediliyor. Denizin rengi bu tarafta daha koyu, -rüzgârlı demeyelim, bugün rüzgâr yok- biraz da ürpertili. Az daha ilerimdeki kayanın ucuna kadar gelen, bu havanın kesafet peyda etmiş gibi, biraz daha koyu renklisi olan toprak parçası, orada dantelalı bir kesilişle kesiliveriyor. Oraya kadar varan deniz parçası üstünde, biri çok uzakta siyah, öteki biraz daha yakında –şimdi kayanın arkasına vardı, gözükmüyor- beyaz, iki yelkenli. Sahil kayaları etrafında bir on metre yarım daire şeklinde dönüyor. Oradan öte, ufak bir sırt var. Bir iki yeşil, ama pek yeşil çam ağacı, genç; kozalakları daha aydınlık, yeşil, ince, çocuk şeyler. Solumda yarım bir ay parçası. Güneşin karşısında bu kadar parlak oluşu insana yapma hissi veriyor. Gözlerimdeki gözlükten meğer onu bu kadar parlak görürmüşüm, çıkarınca âdeta siliniverdi. Şimdi artık bütün bunlara ilave edecek ne olabilir, diye etrafıma bakıyorum. Sivriada'nın –bir gemici gibi konuşayım- iki mil açığında bir duman gördüm. Vapuru oturduğum yerden görmeme bir kaya parçası mani olduğu için, kalkıp baktım. -Bunlardan bize ne değil mi? Size hiçbir şey değil. Hatta bana da.*" (Abasıyanık, 2004d, 28).

Sait Faik'in, Arif Dino'dan hareketle bir yazı denemesi yaptığı pasaj içerisindeki yorumları, ne yaptığının oldukça bilincinde olduğunu hatta üstkurmacanın temel niteliklerinden biri olan kurmacanın 'nelik'i (mahiyeti) üzerine bir söylem ortaya koyduğu açıkça görülmektedir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

"Hikâye yazmak, hikâye konusu aramak, hikâye peşinde olmak", Sait Faik öykülerinde biyografik gerçekliği yansıtan motifler olmakla birlikte, kimi öykülerde bunlar kurguyu itekleyici, kurmacayı gerçekleştirici rol üstlenir. "Balıkçısını Bulan Olta" adlı öyküde ben-anlatıcı, yazar kimliği ile ortaya çıkar: "*Ben bir yazıcı idim. Yazı yazmak canım istemiyordu. Yazı yazmam için bana çiçek, kuş hürriyeti değil, içimdeki aşkın, deliliğin, oturmaz düşüncenin hürriyeti lazım. Küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş bir çocuk hürriyeti istiyordum. Bu bana lazımdı. Yoksa her şeyi ağzımda gevelemekten başka ne yapabilirdim? Ne yapıyordum?*" (Abasıyanık, 2004d, 49) der.

Öykünün sonunda oltasını "perişan, zayıf bir çocuk"a kaptıran anlatıcı aradığı hikâyeyi de bulmuştur: "*Belki de beni hâlâ yanında sanıp bu tarafa niçin geçtiğini anlatmaya savaşıyordu. Ben hikâyemi yazmak üzere rıhtım kahvelerinin, önünde nasır ilacı bulunanına dalmış, çayımı ısmarlamış, kalem kâğıdımı çıkarmıştım.*" (Abasıyanık, 2004d, 50).

Son Kuşlar kitabındaki "Sivriada Geceleri" (Abasıyanık, 2004d, 62-66) öyküsünde ben-anlatıcı, eski çağların hikâye anlatıcısı ile kendi yazar kimliği arasında koşutluklar kurar. Balıkçı Kalafat ile balığa çıkmış anlatıcının denizi, balığı, martıyı, çevreyi algılaması Kalafat'tan tamamen farklıdır. Ölen martı karşısındaki anlatıcının duygulanımı, onu 'anlatma' ihtiyacı ile kuşatır. İlkel insanın av peşinde koşarken ölen bir canlı hakkında düşünmesi ve duygulanması, onu yaşam çevresinde yabancı bir özne hâline sokar, hele "masal anlatması" ilkel, avcı insan için anlamsız bir tavır alıştır. Anlatıcı, "masal (hikâye) anlatma" işini, diğerleri "belki de işe yaramaz adamın bir vazifesi olarak" göreceklerdir diyor. "Kabile halkı" içerisinde yalnızlaşan hikâye anlatıcısı, hikâyesini kurmaya/anlatmaya çabalar ancak "hikâye(sini) güzel" bulmaz. Şafağa dek uyumamış olan anlatıcı, Kalafat'ı önlerinden geçen vapuru göstermek için uyandırır. Kalafat'tan "[s]en sahiden kaçıkmışsın!" yanıtını alır. Öyküde böylece hikâye anlatma veya yazma eylemi, "lüzumsuz adam"lığın vasıflarından biri biçiminde gösterilir ve hikâye burada Sait Faik'in biyografisi ile kesişir.

Kurmaca metnin nasıl, hangi şartlar içinde ve nedenlerle yazıldığı soruları kimi öykülerde hikâyenin konusu hâline getirilir. "Korentli Bir Hikâye" (Abasıyanık, 2004d, 86-91) öyküsünün başında bu sorulara yanıt veren bir "NOT" vardır. Anlatıcı, Yunanlı bir hikâyeci ile tanışmış ve aralarında bir dostluk oluşmuş. Birbirlerine hikâyelerini okuyan iki yazar, hikâyeleri okuduktan yirmi dört saat sonra kendi dillerine çevirme ya da adapte etme hususunda bir anlaşma yaparlar. Hikâyenin anlatıcısı, böyle bir notu hikâyeye koyup koymamakta tamamen özgür olduklarını da belirterek anlatacağı hikâyenin adaptesinin güçlük çıkarması nedeniyle bu notu yazmak zorunda kaldığını bildirmektedir.

Patricia Waugh, üstkurmaca terimini kurgu ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgulamak amacıyla bir yapıt olarak kendi konumuna bilinçli ve sistematik bir biçimde dikkat çeken kurmaca metinler biçiminde tanımlar (1995, 40). Hikâyeden tamamen bağımsız olan "NOT", kurmaca/gerçeklik boyutunu sorunsallaştırır ve anlatılacak hikâyenin gerçekliği ironik bir üslupla belirtilmiş olur.

Yazma sorunsalına odaklanan "Kırlangıç Yuvasındaki Kadın" öyküsü, üstkurmaca tekniğin "gerçeklik, eleştiri, okurla diyalog ve alay" gibi özelliklerinin kaynaştırıldığı bir kurgusal yapıdadır. Üstkurmacanın özellikle 'yazma' sorununa odaklanması, ben-anlatıcının biyografik gerçekliği ile kurmaca gerçekliği arasındaki farklılığı vurgular: "*Kırlangıç yuvasına kadın sığar mı? demeyin. İnsan aklına sığan şeyleri bir yol hayal buyurun. Kırlangıç yuvasına bir kadın sokmuşuz, saçlarını, ıslak saman rengi saçlarını tarar dururmuş. Ne zararı var size? Varsın, bir de öylesi bulunsun, hiç değilse bir Abasıyanık'ın yazısında.*" (Abasıyanık, 2004d, 93).

Sait Faik, öyküde nasıl ve niçin yazdığının eleştirisini de yapar. Öykülerinde çoğu zaman hikâye anlatımı ele aldığı konuların ironisine dönüşür: "*Bıktım doğrusu artık, oturup insanoğlunun çektiğini, çekmediğini anlatmaktan. Bıkmaktan geçtim, anlatamadım. Yazdım,*

beceremedim. Kendi kendimi ne aynada, ne düşte, ne hayalde, ne de fotoğrafta göremedim de, tuttum, sarı saçları vardı, dedim. Gözleri yaradana yan bakardı, dedim. Akşamları iki kadeh içerdi, dedim. Şuna güler, şuna üzülürdü, dedim. Ona çok haksızlık ettiler, dedim. Zengine sövdüm. Fakirine enayi gibi acıdım. Neredeyse dünyaya nizamat vermeye kalkacaktım!" (Abasıyanık, 2004d, 93).

Anlatım, hikâyenin sınırlarını zorlar ve kurgusal yapıyı, öykülemenin nasıl gerçekleştiği sorunsalı üzerine kurar. Hikâyenin kuruluşu ile ilgili yazarın bu tür tasarrufları anlatının bir hikâye anlatmaktan öte nasıl ve niçin yazıldığı çerçevesinde kendi evrenini öykülemeye malzeme edindiği ortaya çıkar.

Öyküde, kırlangıç ve eşinin bir karı-koca imgesi olarak sunumu hemen yadsınır. Anlatıcı betimlediği figürün gerçekte ne olduğunu bildirir. "*Kırlangıcın yuvasındaki kadını, böylece anlattığıma bakıp da, sakın aklınıza kırlangıcın eşinden söz açtığım gelmesin. Kırlangıç yuvasındaki kadın kuş değildir. İn cin değildir. Beniâdemdir.*" (Abasıyanık, 2004d, 94). Öykülemenin gerçeklik boyutu sürekli vurgulanır; böylece imgesel anlatımla gerçeklikten uzaklaşan okur bilgilendirilir ve bir kez daha kurmaca gerçeklik sarsılır. Öyküleme, tekrar anlatıcının niçin yazdığını açıkladığı kuramsal bir düzlemde sürdürülür: "*Olur mu öyle şey? Olsun olmasın. Oturup dedikodular, olmamış şeyler, olup da kimsenin takmadığı hikâyeler, düzeltemeyeceğim işler, daha doğrusu, ne aynada, ne fotoğrafta kendi kendimi göremediğim halde, başkalarını değil anlamak, görürmüşüm gibi onlara dair sözler söylemek, içim çekmiyor bugün.*" (Abasıyanık, 2004d, 94).

"Kırlangıç yuvasındaki kadın" üzerine kurgulanan öykü, bir hikâye anlatıcısının neyi, nasıl ve ne kadar anlatacağı sorularına yanıt arayan bir anlatı olur. Anlatıcının özgürlüğü ve hikâye anlatmanın sınırsızlığı konusu, öykülemeyi kendi kendisiyle tartışan bir düzeye çeker: "*İstersem kırlangıç yuvasına bir kadın oturtur, saçlarını taratırım. İstersem kırlangıç yuvasına ateşböceğinden bir avize takarım, istersem kırlangıçla yuvasındaki kadına, sanki günahmış gibi, günah işletirim bu ışığın altında. Derim ki, bir kırlangıç, bütün bir yaz ayı boyunca tam iki milyara [hikâyenin başında "Bir kırlangıcın bütün bir yaz ayı boyunca iki milyona yakın kumuç, tatarcık, sinek yutarmış diye bir yerde mi okudum, yoksa gelişigüzel uyduruyor muyum?" diyordu anlatıcı. Anlatıcı ne diyeceği konusunda tam bir özgürlük hâli yaşamaktadır.] yakın kumuç, tatarcık, sinek avlar. Ne dersem derim. Kimsecikler karışmaz. Birçokları sevinirler de, insanoğlunun insanoğluna yaptıklarını görüp de anlatmadığıma...*" (Abasıyanık, 2004d, 94).

Anlatıcının/yazarın biyografik gerçekliğinin; "yazar olmak", "yazı yazmak" bağlamlarında sık sık vurgulanması, öyküde üstkurmacayı gündeme getiren unsurların başında gelir. Burada "anlatan ses", gerçek yazarla her bakımdan örtüşür: "*Ne yapayım, benim zanaatım da bu, yazı yazmak. Yazı yazıp ekmek yemek. Yazmak demek, aklıma ne gelirse kağıda geçirmek değil elbet. Ama ben aklıma ne eserse yazan cinsindenim, ne yapayım?*" (Abasıyanık, 2004d, 94) diyen anlatıcı, kahveci kadından kırlangıcın iki senedir soba bacasındaki yuvasına gelmediğini öğrenir. Öykü, kırlangıcın imgesel bir şey olduğunu itirafla sonlandırılır: "*İki senedir emekli Zeynel Efendi de gelmiyor. Biletçi Celal de, Hasan Efendi de gözükmedi. Balıkçı Apostol da pencerenin bir kenarında ağ örmüyor iki senedir.*" (Abasıyanık, 2004d, 95).

Anlatıcının yazar kimliği ile ortaya çıktığı "Eftalikus'un Kahvesi" (Abasıyanık, 2004e, 60-64) öyküsü Sait Faik'in yazma sanatını ve metinlerini nasıl ve neye göre kurduğunu deşifre eden tipik bir üstkurmaca örneğidir. Yazar-anlatıcı, öykü kişisi eleştirmen genç ile konuşadururken diğer yandan kendi kendine yeni öyküsünü kurgulamaktadır. Hikâye yazarı ben-anlatıcının, genç bir eleştirmen ile kendi öykü sanatı çerçevesinde yaptığı söyleşi, okura Sait Faik'in hikâye yazma dünyasının kapılarını aralar.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Hikâye kişisi eleştirmeni dinler gözüken *yazar-ben* çevresini gözlemlemekte ve o esnada karşı kaldırımdan yürüyen kör bir adamı dikkatle takip etmektedir. Bundan hemen bir hikâye çıkaracağı tahmininde bulunan hikâye kişisini, anlatıcı olumlamaz. Gözlemlediği kör adamın psikolojik tahliline girişen anlatıcı, diğer taraftan hikâye etme sanatının ve bakış açısının öyküleme çerçevesinde açıklamasına girişir. Öykülemenin kuramsal bir anlatıma dönüşmesi eleştiriyi de beraberinde getirir. Anlatıcı, kör adam hakkında tanrısal bakış açısından düşündüklerini aniden şüphe ile karşılar: "*Körlük ne kadar modası geçmiş bir edebiyata benziyor. Kılı kırk yaran bir edebiyata...*" (Abasıyanık, 2004e, 62).

Anlatıcının başka metinleri alaya alması bakış açısı sorunu merkezinde gerçekleşir: Anlatıcı, kör bir insanın zihninden geçenleri nasıl bilebiliriz ki sorununa odaklanır.

Genç eleştirmenin "*Hikâyeyi nasıl yazarsınız?*" sorusuna anlatıcı şöyle yanıt verir: *"[İ]şte böyle körü körüne. İşte mesela şimdi bir hikâye yazıyorum. Hem ismini bile koydum. (...) Eftalikus kahvesi. Hatta kahvesini de bir kenara atıp yalnızca Eftalikus da olur. Hem de hikâye ile münasebeti de ikinci derecede olabilir.*" (Abasıyanık, 2004e, 63).

Eleştirmenin, yazarın kurgulama tarzı hakkında *"[e]vvela ismini korsunuz. Sonra bir defa kurarsınız. Bir neticeye bağlarsınız*" yorumu da anlatıcı ben'in onayını almaz: "*Öyle yapmam. Doğrusunu ister misiniz? Ben hikâyenin nasıl yazıldığını da pek bilmem*" der. Öykünün sonunda anlatıcı, kendi hikâye sanatının sınırlı bir eleştiri ve tanımlamasını ortaya koyar: "*İşte hikâyelerimi nasıl yazdığımı şimdilik merak eden dostum, yarın incir çekirdeği doldurmayacak mevzuları yazan bir hikâyecinin iyi bir hikâyeci olmadığını yazacağına göre, bilmem hikâyem oldu mu? Olmadıysa ne yapalım? Bizim hikâye anlayışımız da böyle efendim.*" (Abasıyanık, 2004e, 64).

"*İncir çekirdeği doldurmayacak mevzuları*" (Abasıyanık, 2004e, 64) hikâyeleştiren Sait Faik'in "Eftalikus'un Kahvesi" öyküsü alışkanlıklar yüzünden çevremizdeki yadsınan, görülmeyen kişi ve olayları hikâyenin konusu hâline getirir. Anlatıcının, kör bir adamı merkeze alan bakış açısı öykülemenin ardında gizil hâldeki psikolojisini ve zihniyetini açıklar. Anlatıda bunların dile getirilmesi, üstkurmacaya yaslanan bir kurgulama ile sağlanmıştır.

Anlatının; Onega ve Landa'nın belirttiği üzere, özdönüşlülük gösterdiği üstkurmaca metinlerde kurgulamanın merkezinde eleştiri bulunur. Hikâye, olaydan çok hikâye anlatmanın nelik'i (mahiyeti) üzerinedir. Anlatım metnin kendi evrenine dönüktür ve yazma eylemi hikâyenin konusu durumundadır. "Çarşıya İnemem" (Abasıyanık, 2004e, 77-82) öyküsünde 'yazar ben', kendi hikâye yazma sanatının eleştirisini ortaya koyar. Bu öykü de Sait Faik'in öykü evrenini aydınlatan bir anlatıdır.

Anlatıcı, hikâye sanatının inceliklerini alaya alır: "*Çarşıya inemem. İnemem ama, dağlarda da gezinemez değilim ya! Geçiririm şapkamı kafama, ver elini Kalpazankaya. Güneş batmak üzeredir. Aman, dikkat! Güneş batmak üzeredirin arkasından dünyanın tasviri gelir. Hiç niyetim yok: dalgaları boyamaya, ufku bir dilim ekmek gibi kızartmaya. / Bak! Yine yapacağımızı yaptık işte. Dalgaları boyadık. Ufku mis gibi kızarttık. / Biz böyleyiz. Kötü edebiyat terbiyesi aldık: Ne yapalım? Hemen şairleşmeye başlarız.*" (Abasıyanık, 2004e, 77).

Anlatıcı, 'çarşıya inememe'sinin nedenlerini anlatmayı hikâyesinin merkezine yerleştirir: "*Çarşıya inemem demiştim. Neden inemem? İşte meselenin can alıcı yanı burada ya. Şu üç beş satırlık yazı süresince açıklamak istemediğim acayip bir sır vardı. Bunun anahtarı, çarşıya inemem, cümlesinde idi. Size bu düğümü ne kadar çözmek istediğimi bilemezsiniz. Ama elimde değil. Yooo elimde, elimde olmasına. Ama yazamam.*" (Abasıyanık, 2004e, 78).

Anlatı içerisinde hikâyecikler uyduran anlatıcı, metnin kurgusal yapısı üzerinde denemeler yapar. Hikâyenin yapısı hakkında yorumlarda bulunur anlatıcı: "*Evet bir hikâye böyle bitirilebilir. Gülen güler. Acıyan acır. 'Amma da hikâye ha!' diyen der. / Artık*

yazamıyor, diye sevinenler de olur... Halbuki hepiniz bilirsiniz ki bu satırları yazan adam memur değildir. Bakkala çakala, tütüncüye, mütüncüye takacak durumdadır ya, takmaz. Takamaz. Taksa da ne tütüncü on Bafra paketinden fazla, ne dondurmacı üç dondurmadan çok, ne de kahveci yedi kahveden fazlaya gidemez. Binaen-âlâ-zalik takamam." (Abasıyanık, 2004e, 78-79).

Anlatıcının hikâye anlatmayı okurla diyaloga dönüştürmesi de üstkurmacanın ortaya çıkma yollarından biridir. "*Çarşıya inemememin sebebi bu değil. Bu değil de ne? Mesele midir sizin için benim çarşıya inememem? Hiç sanmam. Size vız gelir. Bunu mesele ettiğim için isterseniz bana kızınız. Ama, benim şu yazıya başlayabilmem için çarşıya inememem çok çok önemlidir. Niçin inemediğimi anlatmaya kalksam hem pek uzun sürer, hem de bir işe yaramaz. Biriyle karşılaşmak istemiyorum sayın olsun bitsin. / Bunu keselim! Artık: Çarşıya inemem o kadar.*" (Abasıyanık, 2004e, 79).

Öykünün sonunda anlatıcı, anlattığı hikâyenin bitişi üzerinde eleştirilerde bulunur. "*Hikâyeyi böylece bitirebilirim. Benim bitirişlerimden biri olur. olmasına olur ama hayır. Ne çarşıya çıkıyor, ne bembeyaz kahveye giriyor, görmek istemediğimin karşısına geçiyor, ne de kahveci ile konuşuyorum. / Evimde odadayım. Çarşıya inemem. Otuz dokuz derece ateşim var. Üşüyor, titriyorum. Bir ara yanıyorum. Anam sirke koyuyor. Okuma artık yat, diyor. Işığı söndürüp gidiyor. Etrafı dinliyorum. Kaşık adanın köpeği hâlâ havlıyor. Rüzgâr camları dövüyor ve kapıları sarsıyor. Işığı yakıyorum... / Bu da bir bitiriş şekli ama bu da değil. Değil, bu da değil. Çarşıya inemem, o kadar.*" (Abasıyanık, 2004e, 82).

Sonuç

Sait Faik öykülerinde biyografik gerçeklik ve kurmaca gerçekliğin özgün bileşiminin fark edildiği düzlemlerden biri de anlatım tekniklerinin kullanım biçimleri olarak görülebilir. Kimi Sait Faik öykülerinin konusu bizzat yazma sanatına veya nasıl hikâye yazdığına odaklanır. Özellikle yazarın, hikâye kurma/yazma konusuna odaklanan öykülerinde nasıl yazdığına ve hikâyalerini kurgulama tarzına dair düşünceleri hikâyenin temel izleği olarak karşımıza çıkar. Bu tarz hikâyelerinde kurmacaya dönüşen gündelik yaşam gerçekliği, onun yazma sanatının bariz kaynaklarındandır. Bu tür anlatılar, Sait Faik hikâyesinin beslenme ve inşa kaynaklarını aydınlatma açısından zengin bir veri kaynağı olarak belirir.

Sait Faik'in; otobiyografik gerçekliği ile yazma sanatına dair düşüncelerini özgün bir bileşim biçiminde hikâyenin konusu haline getirmesi, öykülerini üstkurmaca bağlamında analize olanak sağlayan nitelikler arasında sayılabilir. Bu bakımdan birçok öyküsünde yazarlığından, yazma arzu ve ihtiyacından söz edilmesi; hikâyelerini yazma ve kurgulama biçiminin, dolayısıyla, üstkurmaca tekniğinin temel belirleyenidir.

Kaynakça

Abasıyanık, S. F. (2004a). *Lüzumsuz adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2004b). *Mahalle kahvesi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2004c). *Havada bulut.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2004d). *Son kuşlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2004e). *Alemdağ'da var bir yılan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Aslan, C. (2007). *Sait Faik Abasıyanık'ın Öykülerinde Kurgu ve Anlatım Teknikleri.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Bahtin, M. (2005). *Sanat ve sorumluluk ilk felsefi denemeler*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Demir, Y. (2002). *Zaman zaman içinde/roman roman içinde: Bir üstkurmaca olarak Müşâhedât*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Ecevit, Y. (2002). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Korkmaz, G. E. (2004). Havada Bulut'ta anlatım teknikleri. *Bir insanı sevmek: Sait Faik* (Haz. Süha Oğuzertem). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Miskioğlu, A. (1991). *Sait Faik yaşamı, kişiliği, sanatı, yapıtları; değerlendirmeler, şiirler*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Naci, F. (1998). *Sait Faik'in hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.

Onega, S. ve Landa J. A. G. (2002). *Anlatıbilime giriş*. İstanbul: Adam Yayınları.

Uyguner, M. (1991). *Sait Faik, yaşamı sanatı, yapıtlarından seçmeler*. Ankara: Bilgi Yayınları.

Waugh, P. (1995). What is metafiction and why are they saying such awful things about it?. *Metafiction*, (Ed. Mark Currie). London and New York: Longman Publishing.

Wellek, R. ve Warren, A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ISBN : 978-605-81106-1-8

ÖZEL SEKTÖR ÇALIŞANLARININ İŞ YAŞAM DENGESİNİN SAĞLANMASINDA ETKİN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİNE YÖNELİK VAKA ANALİZİ

Dr. Öğrt. Üyesi İnci Zaim Gökbay
İstanbul Üniv. Mühendislik Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği. inci.gokbay@istanbul.edu.tr

Onat Şimşir
onat.simsir@sayagrup.com.tr

Özet

Bireyin işte tatmini; işinin özellikleri ile burada mesleğine yönelik arzu ve isteklerinin çalışma ortamı ile birleştiğinde gerçekleşmesi ile sağlanmaktadır. İşe karşı duyulan pozitif tutum iş doyumuna eşdeğerken, negatif tutum iş doyumsuzluğu olarak adlandırılmaktadır. İnsan yaşamının önemli bir bölümünün iş yerinde geçtiğinin düşünülmesi, iş tatmin oranının yaşamını da büyük ölçüde etkilediğini, işinden aldığı haz ve bunun yaşamı üzerindeki olumlu etkisi aşamalı olarak ruh sağlığı yanında beden sağlığı üzerinde de olumlu etkisini göstermektedir. Literatürde yapılan çalışmalar; aile yaşamında mutlu olan bireylerin iş hayatlarında, iş hayatında mutlu olanların da aile hayatında mutlu olduklarını ve bağlı olduğu tüm örgütlerde de bu tatminle paralel olarak verimli olduklarını savunmaktadır. İş tatmini kişiden kişiye değişen bir özelliktir. Bunun en önemli nedeni kişilerin değerlerinin önem derecelerinin farklılık göstermesidir. Bireylerin hayatta önemsedikleri olay ve kişiler esasında kişilik özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Kişilik kavramı insanın sosyal yaşantısının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer soysal bilim alanlarında ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkması ile başlamıştır. Kişilik; bir insanın duyma, düşünme, davranış biçimlerini etkileyen koşulların kendine özgü görüntüsüdür. İçten ve dıştan gelen uyarıcıların etkisi altında olan kişilik bireyin biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş bütün yeteneklerinin, güdülerinin, duygularının, isteklerinin, alışkanlıklarının ve bütün davranışlarının içine alır. Bu nedenle insan biyopsikososyal bir varlıktır. Dolayısı ile kişilik özellikleri ile performans arasındaki ilişkiyi, durumsal değişkenlerin kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etkiyi açıklamak gerekmektedir. Bir çalışan içinde bulunduğu örgütün farklı kademelerinden çeşitli durumsal uyarıcılar almaktadır. Bu uyarıcıların kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etki sayesinde çalışan kendi davranışlarını yönlendirmektedir. Kişilik ve iş tatmini ilişkisinin ve performansa etkisinin birbiriyle etkileşim içerisinde belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, özel bir şirkette çalışan ve memnuniyet anketlerinde ortalamanın altında memnuniyetsizlik ifade eden, farklı kişilik yapısında, farklı kademelerde(Mavi Yaka, Beyaz Yaka, Yönetici Pozisyonunda göre yapan bireylerde) ve farklı illerde bireylerin iş tatminlerinin iyileştirilmesinde bir vaka analizinin gerçekleştirilmesidir. Çalışma firmada çalışan ve gönüllü katılan 18 kişi 9 erkek ve 9 kadından oluşmaktadır. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 31,5 iken erkek katılımcıların yaş ortalaması 37,33'tür. Kadın katılımcıların %66,67'si (6 kişi), erkek katılımcıların %100'ü evlidir. Kadın katılımcıların % 33,33'ü Yüksek Lisans düzeyinde, %44,44'ü Lisans düzeyinde ve %22,22'si lise düzeyinde eğitime sahiptir. Erkek katılımcıların % 11,11'i Yüksek Lisans düzeyinde, %55,56'sı Lisans düzeyinde, %22,22'si Ön Lisans düzeyinde ve %11,11'i lise düzeyinde eğitime sahiptir. Kadınların beyaz yaka dağılımı % 77,78 mavi yaka dağılımı %22,22 iken erkeklerin beyaz yaka dağılımı % 66,67, mavi yaka dağılımı %33,33 biçimindedir. Çalışma kapsamında Cornell index kişilik envanterini dolduran toplam 9 erkekten, 1'i kuvvetli nevrotik yapı, 8 i ise emotif ruhsal yapı grubunda yer almıştır. Bununla birlikte katılımcıların 1'i sinde psikopati, 3 ünde ise depresyon skorları yüksek çıkmıştır. Cornell index kişilik envanterini dolduran toplam 9 kadından 5'i kuvvetli nevrotik yapı, 4'ü ise emotif ruhsal yapı grubunda yer almıştır. Bununla birlikte katılımcıların 3'ünde ise depresyon skorları yüksek çıkmıştır. Gönüllü katılımcılarla survey monkey üzerinden yapılan memnuniyetlerinin artması için maaş artırımı haricinde nasıl bir iyileştirme yapacağı anket çıktıları değerlendirilip yöneticiler tarafından öneriler doğrultusunda farklı uygulamalar geliştirilmiştir. Çalışma öncesinde Tekirdağ'da bulunan ilaç fabrikasında çalışanların memnuniyet anket sonucu 63 iken; örneklemlerin memnuniyeti 46, Çalışma ortamı ve sağlık olanaklarından şirketin ortalama memnuniyeti 59 iken örneklemlerin memnuniyeti 24'dü. Çalışma sonrasında ise çalışan memnuniyet anket sonucu 68 iken; örneklemlerin memnuniyeti 55, Çalışma ortamı ve sağlık olanaklarından şirketin ortalama memnuniyeti 74 iken örneklemlerin memnuniyeti 66 olmuştur. Buna göre çalışma neticesinde alınan aksiyonlar genel memnuniyeti %8 arttırırken, örneklemlerin memnuniyetini %20 arttırmıştır. Yine Çalışma ortamı ve sağlık olanakları açısından bakıldığında şirketin genel memnuniyetini %25 arttırırken, örneklemlerin memnuniyetini %175 oranında arttırmıştır.

Anahtar kelimeler: İş tatmini, kişilik özellikleri ve iş tatmini, karakter yapısı ve iş tatmini.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Abstract

Job satisfies individuals only when the characteristics of the job and the wishes and desires of the profession are combined with the working environment. Positive attitude towards work is equivalent to job satisfaction, negative attitude is called job unsatisfaction. Considering that a significant part of human life passes within the workplace, the rate of job satisfaction greatly influences his life, the pleasure he receives from his work and his positive influence on his life progressively show a positive effect on mental health as well as physical health. Studies in the literature; that happy individuals in family life are happy in business life, those who are happy in business life are also happy in family life, and that all the organizations to which they are connected are productive in parallel with this satisfaction.

Job satisfaction is a property that varies from person to person. This is why the significance of the values of the most prominent people differs. The events and persons that individuals consider important in life are directly related to their personality traits. Although the concept of personality has been attracting attention for centuries as part of human social life, scientific development has begun with the emergence of personality psychology as a separate scientific discipline in other generational fields of science in the 1930s. Personality; is a unique image of the conditions that affect a person's hearing, thinking and behavior. Under the influence of internal and external stimuli, personality includes all biological, psychological, inherited and acquired talents, instincts, feelings, habits, and behaviors of the individual. For this reason, human is a bio-psychosocial entity. Therefore, it is necessary to explain the relationship between personality traits and performance, the effect of situational variables on personality traits. The organization in which an employee is working receives various status stimuli from different stages. The influence of these stimuli on the personality traits leads to the employee's own behavior. The relationship between personality and job satisfaction and the effect of performance must be determined in interaction with each other.

The aim of this study is to carry out a case analysis of individuals who work in a private company and express dissatisfaction under the average in the satisfaction surveys, in different personality structures, in different stages (in the individuals who make blue collar, white collar, manager position) and in different cities. The study consisted of 18 individuals made of 9 women and 9 men who worked in firms and voluntarily working people. The average age of female participants is 31.5 while the average age of male participants is 37.33. Sixty-six point sixty seven percent (66.67 %) (6 persons) of the female participants and 100% of the male participants are married. 33.33 % of the female participants have master level, 44.44% have graduate level and 22.22 % have high school level education. 11,11% of the male participants have master level, 55,56 % at graduate level, 22,22% at associate degree level and 11,11% at high school level. White collar distribution of women is 77,78%, blue collar distribution is 22,22% while white collar distribution of men is 66,67% and blue collar distribution is 33,33%. In the study, of a total of 9 men who filled the Cornell index personality inventory, one (1) had a strong neurotic structure and eight (8) were in the group of emotional psychological structure. However, one (1) of the participants had psychopathies and 3 of them had high depression scores. Of total of 9 females filled the Cornell index personality inventory, five (5) strong neurotic structures and four (4) emotional psychological groups. However, depression scores were high in three (3) of the participants. In order to increase satisfaction with surveillance with volunteer participants, surveys were evaluated to improve how to improve the salary, and different implementations were developed in line with the suggestions made by the managers. At the beginning of the study, the satisfaction survey of the workers in the pharmaceutical factory in Tekirdağ was 63; Satisfaction of the samples 46, The average satisfaction of the company from the working environment and health facilities was 59 while the satisfaction of the samples was 24. After the study, the employee satisfaction survey result was 68; Satisfaction of the samples 55, the average satisfaction of the company from the working environment and health facilities was 74 while the satisfaction of the samples was 66. Accordingly, the actions taken during the study increased the overall satisfaction of individuals by 8%, while the satisfaction of the samples increased by 20%. Again in terms of working environment and health facilities, it increased the overall satisfaction of the company by 25% and increased the satisfaction of the samples by 175%.

Keywords: Job satisfaction, personality traits and job satisfaction, character structure and job satisfaction.

Giriş

Son yıllarda teknolojik, ekonomik ve küresel tüm gelişmeler yoğun rekabet koşullarını oluşturmuştur. Sanayileşmenin Endüstri 4.0 uygulamalarına geçmesiyle iş olanaklarında mesleki yeterlilik kriterleri değişmiş bu duruma bağlı olarak, birçok mesleki yeterlilik

standartları yeni bir yapıya bürünmüş, iş veren ve işçilerin beklentileri de farklılık kazanmıştır. Kurumların belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmasında mesleki yeterliliğin yanı sıra çalışanların kuruma duydukları aidiyet ve yüksek iş tatmini işletme içerisinde etkin ve verimli olarak çalışmalarında büyük ölçüde önemlidir. İşinden tatmin olmayan bireylerde, işin yapılma koşullarından, kullanılan aletlerden, maddi gelirlerinden, takdir edilme ve sosyal prestij eksikliğinden memnuniyetsizlik ve tatminsizlikler oluşabilir (Eren, 2001: 241). Bu nedenle kurumların çalışanlarının iş tatminini etkileyen faktörleri belirlemesi ve bunların iyileştirilmesi için çaba harcaması önemlidir. Bunun için kurumunda bulunan bireylere ait memnuniyet anketleri düzenleyebilir, dönemsel küçük gruplar halinde yapılan toplantılarla genel durum değerlendirmesi yapılabilir, çalışan mesleki yeterlilik kapasite artırımı, bireysel verim artırımı için eğitimler düzenlenebilir, kurum çalışanlarının birbiriyle iyi iletişim kurması için ve takım kültürünün oluşturmasında etkili olan etkinlikler yapılabilir. Ancak tüm iyileştirmeye yönelik faaliyetlerin yanında yönetici ve yönetim tarzının, bir kurumun hedeflerine etkin ve verimli olarak ulaşmasında en önemli etken olduğu göz ardı edilemez. Maaş gibi önemli bir motivasyon kaynağının yetersiz olduğu iş ortamlarında sadece yönetici ve yönetim tarzının iş tatmini üzerindeki ne derece önemli olduğunu etkilerini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Feldman ve Hugh, 1986: 196, akt, Erdil ve diğ, 2004). Buradan hareketle bireyin duygularının örgütsel yaşamla iç içe olduğunu ve örgüt yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğunu, bu nedenle de çalışanların duygusal durumlarına daha fazla önem verilmesi gerektiği aşikardır. Bu durumu vurgulayan Ashforth ve Humphrey (1995)'den sonra, duyguların çalışma yaşamındaki rolüne odaklanılan birçok çalışma yapılmıştır. İş tatmini genel olarak bireyin işine karşı gösterdiği olumlu ya da olumsuz tutumdur. Bir başka deyişle, işe karşı olumlu ruh hali işe olan tatmini, olumsuz ruh hali ise olan tatminsizliği ifade eder (Erdoğan, 1999: 231). Olumlu ve olumsuz ruh hali elbette ki bireyin kişilik özellikleri, karakteri, içinde bulunduğu aile ve sosyal çevresiyle de direkt olarak ilişki içindedir. Özel hayatında ve iş yaşamında sağlıklı duygusal tatmini yakalayan bireyler hem aile ve yakın çevreleriyle doğru sosyal ilişkiler kurmakta hem de iş hayatında tatmini ve memnuniyeti yakalayan etkin ve verimli bireyler olmaktadırlar.

Bireylerin olumlu duyguları oluşturma kapasitesi kişilik özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Kişilik kavramı insanın sosyal yaşantısının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer soysal bilim alanlarında ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkması ile başlamıştır. Kişilik klinik tanımla; kalıtımla geçen ve yaşam sürecinde çok az değişime uğrayan yapısal özellikler olan huy ve de çevrenin ve yetiştirilmenin etkisi altında gelişen öğrenilmiş tutumlar olan karakterin bileşkesidir (Akiskal ve ark. 1983). Diğer bir tanımla kişilik; bir insanın duyma, düşünme, davranış biçimlerini etkileyen koşulların kendine özgü görüntüsüdür. İçten ve dıştan gelen uyarıcıların etkisi altında olan kişilik bireyin biyolojik, psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş bütün yeteneklerinin, güdülerinin, duygularının, isteklerinin, alışkanlıklarının ve bütün davranışlarının içine alır. Bireyin kişilik özellikleri ile iş performansı (ya da memnuniyeti) arasındaki ilişkiyi, durumsal değişkenlerin kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etkiyi açıklamak gerekmektedir. Bir çalışan içinde bulunduğu örgütün farklı kademelerinden çeşitli durumsal uyarıcılar almaktadır. Bu uyarıcıların kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etki sayesinde kendi davranışlarını yönlendirmektedir.

Bu çalışma kapsamında kullanılan 101 sorudan oluşan Cornel Index Kişilik Envanteri ülkemizde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından standardize edilmiştir. Amerikan ordusunda yüksek sayıda personeli psikiyatrik bakımdan elemek için yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan gönüllüler firma tarafından yapılan

memnuniyet anketlerinde daima ortalamanın çok altında memnuniyet gösteren (yani memnuniyetsiz) bireylerdir.

Materyal ve Metod

Katılımcılara Ait Demografik Veri Dağılımı

Çalışmanın amacı; bireylerin psikosomatik ve psikiyatrik durumlarının iş memnuniyetlerine ve işe aidiyet duygularına etkilerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışma örneklem grubu seçilmesi için ilgili firmanın İnsan Kaynakları Direktörlüğü'nün 4 farklı grup şirketinde periyodik olarak yaptığı çalışan memnuniyetinin ölçülmesine ilişkin çalışmalarda ortalamanın altında puanlama yapan bireylerin veri tabanı oluşturulmuştur. En az puanlama yapandan (vasat altı) en çok puanlama yapan bireye kadar (ortalama altı) tüm veri tabanı çalışma kademelerine göre gruplandırılmıştır. Yapılması planlanan çalışma hakkında tüm amaç, hedef ve diğer uygulamalar ayrıntılı biçimde bireylerle yüz yüze bire bir görüşmeler yapılarak aktarılmıştır. Bilgilendirmelerin ardından çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 21 kişi örneklem grubu olarak projeye dahil edilmiştir. Çalışmaya katılmayan diğer bireyler kontrol grubu olarak uzaktan izlenmiştir.

İlk uygulamada 21 kişiye Cornel Index Envanteri uygulanarak psikosomatik ve psikiyatrik durumları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Envanter web üzerinden gerçekleştirilmiş tüm soruların cevaplanması sağlanmıştır. Katılımcıların envanteri mümkün olduğunca doğru cevaplandırması için belirli şablon kullanıp kullanmadıkları incelenmiştir. Cevaplandırmada testi kandırmaya yönelik tavır sergileyen 3 kişi örneklem grubundan çıkartılmıştır.

Katılımcıların şirkete giriş ve çıkış saatlerine uyumlarını, şirket içerisinde iş dışı internet kullanım değerlerini öğrenmek için bilgi teknolojileri direktörlüğünden PDKS ve data kullanım verileri alınmış ve uyumsuzluk durumlarına ilişkin bilgiler alınarak analiz için kullanılmıştır. Çalışma arkadaşlarıyla birebir görüşmeler yapılarak Cornel Index sonuçlarının doğruluğuna ilişkin somut bilgiler alınmıştır. Uygulamalar kapsamında şirketlerde odak grupları oluşturmuş ve iyileştirilmesi gereken konular önem durumları göz önüne alınarak ortaya çıkartılmıştır.

Çalışmaya gönüllü katılan 18 kişi 9 erkek ve 9 kadından oluşmaktadır. Bireyler firmaya ait üç farklı (İstanbul, İzmir ve Çerkezköy) ilde ikamet etmektedir. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 31,5 iken erkek katılımcıların yaş ortalaması 37,33'tür. Kadın katılımcıların %66,67'si (6 kişi), erkek katılımcıların %100'ü evlidir. Kadın katılımcıların % 33,33'ü Yüksek Lisans düzeyinde, %44,44'ü Lisans düzeyinde ve %22,22'si lise düzeyinde eğitime sahiptir. Erkek katılımcıların % 11,11'i Yüksek Lisans düzeyinde, %55,56'sı Lisans düzeyinde, %22,22'si Ön Lisans düzeyinde ve %11,11'i lise düzeyinde eğitime sahiptir. Kadınların beyaz yaka dağılımı % 77,78 mavi yaka dağılımı %22,22 iken erkeklerin beyaz yaka dağılımı % 66,67, mavi yaka dağılımı %33,33 biçimindedir.

Katılımcılara Ait Cornel Indeks Değerlendirmeleri ve Dağılımı

Çalışmaya katılan bireylere ait Cornel Indeks sonuçları yazılan bir program aracılığıyla hesaplanarak uzman psikoloğa yönlendirilmiştir.

3 farklı ilde çalışan beyaz yakalı erkek bireylerin Cornel Indeks dağılımları tablo 1'de sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde İstanbul'da çalışan beyaz yakalı erkek bireylerde

ISBN : 978-605-81106-1-8

Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı, Çerkezköyde çalışan beyaz yakalı erkek bireylerde Emotif ruhsal yapı, İzmir'de çalışan beyaz yakalı erkek bireylerde Emotif ruhsal yapı görülmektedir.

	İstanbul		Çerkezköy	İzmir		
	Kişi 1	Kişi 2	Kişi 1	Kişi 1	Kişi 2	Kişi 3
Unvan	Müdür	Yönetici	Uzman	Müdür	Uzman	Yönetici
Çalışma Süresi	+5 Yıl	1-3 Yıl	1-3 Yıl	+5 Yıl	1-3 Yıl	1-3 Yıl
Yaş	38	32	31	47	32	38
Medeni Hal	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli
Eğitim Düzeyi	Lise	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Yüksek Lisans
Cornel Sonuçları	Emotif ruhsal yapı	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı
Cornel Alt Index Sonuçları	Depresif	Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu	Psikopati Durumu Söz Konusu	Korkma ve İrkilme Tepkisi Gösterir Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal	Depresif	Depresif
İlk Memnuniyet Anket Sonuçları	61,48%	37,36%	36,52%	40,5%	65,45%	40%
İkinci Memnuniyet Anket Sonuçları	60,65%	45,75%	46,88%	51,14%	84,14%	48,14%

Beyaz yakalı kadın bireylerin Cornel Indeks dağılımları tablo 2'de sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde İstanbul'da çalışan beyaz yakalı kadın bireylerde Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı, Çerkezköyde çalışan beyaz yakalı kadın bireylerde Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı, İzmir'de çalışan beyaz yakalı kadın bireylerde Emotif ruhsal yapı görülmektedir.

	İstanbul			Çerkezköy		İzmir	
	Kişi 1	Kişi 2	Kişi 3	Kişi 1	Kişi 2	Kişi 1	Kişi 2
Unvan	Uzman Yardımcısı	Uzman Yardımcısı	Yönetici	Eleman	Uzman	Yönetici	Uzman
Çalışma Süresi	1-3 Yıl	0-1 Yıl	0-1 Yıl	3-5 Yıl	3-5 Yıl	0-1 Yıl	1-3 Yıl
Yaş	26	24	32	33	32	28	29
Medeni Hal	Evli	Bekar	Evli	Evli	Evli	Bekar	Bekar
Eğitim Düzeyi	Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Lise	Lisans	Yüksek Lisans	Yüksek Lisans
Cornel Sonuçları	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı

ISBN : 978-605-81106-1-8

Cornel Alt Index Sonuçları	Depresif Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal	Korkma ve İrkilme Tepkisi Gösterir Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal	Korkma ve İrkilme Tepkisi Gösterir	Depresif	Korkma ve İrkilme Tepkisi Gösterir Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal		Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal
İlk Memnuniyet Anket Sonuçları	37,63%	41,14%	44,25%	41,47%	44,14%	50,64%	64,14%
İkinci Memnuniyet Anket Sonuçları	41,45%	48,58%	41,14%	48,39%	58,54%	86,24%	68,88%

Mavi yakalı erkek bireylerin Cornel Indeks dağılımları tablo 3'de sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde Çerkezköyde çalışan beyaz yakalı erkek bireylerde ve İzmir'de çalışan beyaz yakalı erkek bireylerde Emotif ruhsal yapı görülmektedir.

	Çerkezköy	İzmir	
	Kişi 1	Kişi 1	Kişi 2
Unvan	Şef	Şef	Ekip Lideri
Çalışma Süresi	1-3 Yıl	1-3 Yıl	+5 Yıl
Yaş	37	37	44
Medeni Hal	Evli	Evli	Evli
Eğitim Düzeyi	Ön Lisans	Lisans	Ön Lisans
Cornel Sonuçları	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı	Emotif ruhsal yapı
Cornel Alt Index Sonuçları	Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu	Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal	
İlk Memnuniyet Anket Sonuçları	62,54%	30,15%	40,85%
İkinci Memnuniyet Anket Sonuçları	65,15%	35,45%	44,17%

Mavi yakalı kadın bireylerin Cornel Indeks dağılımları tablo 4'de sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde İzmir'de çalışan mavi yakalı kadın bireylerde kuvvetli nevrotik ruhsal yapı görülmektedir.

	İzmir	
	Kişi 1	Kişi 2
Unvan	Personel	Şef
Çalışma Süresi	+5 Yıl	3-5 Yıl
Yaş	41	38
Medeni Hal	Evli	Evli

Eğitim Düzeyi	Lise	Lisans
Cornel Sonuçları	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı	Kuvvetli nevrotik ruhsal yapı
Cornel Alt Index Sonuçları	Depresif Korkma ve İrkilme Tepkisi Gösterir	Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal
İlk Memnuniyet Anket Sonuçları	38,48%	41,45%
İkinci Memnuniyet Anket Sonuçları	51,51%	48,9%

Katılımcılara Ait Çocukluk Çağı Travma Ölçeği Veri Dağılımı

Cornel Index ve çocukluk çağı travma ölçeği verileri verilen vakalara göre aşağıdaki gibi yorumlanabilir.

Vaka1: 28 yaşında evli kadın yönetici şirkette çalışma yılı 0-1 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Korkma ve İrkilme Gösterme eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 9 ve fiziksel ihmal sorularından ise 10 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" ve "Çocukluğum mükemmeldi" sorularına "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken, ailesinin "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 25.soru olan "Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret,aşağılamavb.)inanıyorum" önermesine "Kimi zaman" karşılığı 3 puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 14 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi." önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi." Ve "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı" önermelerine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %70,30'luk bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir

Vaka2: 33 yaşında evli kadın eleman şirkette çalışma yılı 3-5 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Depresif eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 8 ve fiziksel ihmal sorularından ise 10 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" , "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" sorularına "Hiçbir Zaman" yanıtını verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda diğer sorulara "Kimi zaman" seçeneğinin altında cevaplar vermiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım." önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 10 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı." önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %16,69'luk bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka3: 29 yaşında bekar kadın uzman şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 9 ve fiziksel ihmal sorularından ise 13 puan

ISBN : 978-605-81106-1-8

almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde" , "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" sorularına "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 25.soru olan "Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret,aşağılamavb.)inanıyorum" önermesine "Kimi zaman" karşılığı 3 puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım.", "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım"ve " İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı." önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 11 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi." önermesine "5" ile en yüksek puanı vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %7,39'luk bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka4: 31 yaşında evli erkek uzman şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Psikopati eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 10 ve fiziksel ihmal sorularından ise 11 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde" , "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" sorularına "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 14.soru "Ailemdekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi "önermesine "Kimi zaman" karşılığı 3 puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım" ve "Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen birinin olduğunu biliyordumn" önermelerine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 14 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi." önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi." Ve "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi" önermelerine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %28,37'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka5: 37 yaşında evli erkek şef şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından ve fiziksel ihmal sorularından 8'er puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde" , "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermesine "Hiçbir Zaman" yanıtını verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 14.soru "Ailemdekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi" önermesine "Kimi zaman" karşılığı 3 puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde önermelere genellikle "Kimi zaman" seçeneğinin altında puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 13 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi." önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi." Ve "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi" ve "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı." önermelerine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %4,17'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka6: 38 yaşında evli erkek müdür şirkette çalışma yılı +5 yıldır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde Depresif eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 10 ve fiziksel ihmal sorularından ise 12 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde" , "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" sorularına "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken "Ailemdekiler bana "salak", "beceriksiz" ya da "tipsiz" gibi sıfatlarla seslenirlerdi" ve "Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret,aşağılamavb.)inanıyorum. " önermelerine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım" önermesine "5" puan verirken, "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım" önermesine "3" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 12 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Sevildiğimi hissediyordum" önermesine "4" ile en yüksek puanı verirken, "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı." önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %1,35'lik bir memnuniyet düşüşü gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka7: 47 yaşında evli erkek müdür şirkette çalışma yılı +5 yıldır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Korkma ve İrkilme Tepkisi" ve "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 9 ve fiziksel ihmal sorularından ise 11 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde" , "Çocukluğum mükemmeldi" ,"Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermlerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 3.soru "Ailemdekiler bana "salak", "beceriksiz" ya da "tipsiz" gibi sıfatlarla seslenirlerdi "önermesine "3" puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen birinin olduğunu biliyordum" önermesine "4" puan verirken, "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım " önermesine "3" puan vererek en yüksek puanları verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 15 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı." önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Sevildiğimi hissediyordum." ve "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi." önermelerine "4" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %26,27'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka8: 37 yaşında evli erkek şef şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Emotif ve Duygusal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 11 ve fiziksel ihmal sorularından ise 12 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Çocukluğum mükemmeldi" ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda 3.soru "Ailemdekiler bana "salak", "beceriksiz" ya da "tipsiz" gibi sıfatlarla seslenirlerdi" önermesine "3" puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım" ve "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım " önermelerine "3" puan vererek en yüksek puanları verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 17 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerd" önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailemdekiler kendilerini

birbirlerine yakın hissederlerdi." önermesine "4" puan ve "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı.", "Sevildiğimi hissediyordum. "önermelerine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %17,58'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka9: 32 yaşında evli erkek yönetici şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 10 ve fiziksel ihmal sorularından ise 11 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken, "Çocukluğum mükemmeldi" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda "Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret,aşağılamavb.)inanıyorum." önermesine "3" puan verdiği görülmüştür. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen birinin olduğunu biliyordum." önermesine "4" puan vererek en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 13 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı" önermesine "4" ile en yüksek puanı verirken, "Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi", önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %22,46'lık bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka10: 32 yaşında evli kadın uzman şirkette çalışma yılı 3-5 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Korkma ve İrkilme Tepkisi" ve "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 8 ve fiziksel ihmal sorularından ise 14 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Çocukluğum mükemmeldi" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken, "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen birinin olduğunu biliyordum." önermesine "5" puan verirken, "İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı" önermesine "4" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 14 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi" önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi", önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %32,62'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka11: 26 yaşında evli kadın uzman yardımcısı şirkette çalışma yılı 1-3 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Depresif" ve "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 9 ve fiziksel ihmal sorularından ise 10 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Çocukluğum mükemmeldi" , "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda "Ailemdekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi. " önermesine "3" puan en yüksek puanını vermiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım." önermesine "3" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 12 puan almıştır. Duygusal ihmal

sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi" önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi", önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %10,15'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka12: 24 yaşında bekar kadın uzman yardımcısı şirkette çalışma yılı 0-1 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Korkma ve İrkilme Tepkisi" , "Nevrotik Kökenli Mide Bağırsak Bozukluğu" ve "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 8 ve fiziksel ihmal sorularından ise 11 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve "Çocukluğum mükemmeldi" , "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verdiği gözlenmiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım." önermesine "3" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 12 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi" önermesine "5" ile en yüksek puanı verirken, "Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi", önermesine "3" puan vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %18,09'luk bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka13: 41 yaşında evli kadın uzman yardımcısı şirkette çalışma yılı +5 yıldır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Korkma ve İrkilme Tepkisi" ve "Depresif" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar ve fiziksel ihmal sorularından 10'ar puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken "Çocukluğum mükemmeldi" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Aynı zamanda "Ailemdekiler bana "salak", "beceriksiz" ya da "tipsiz" gibi sıfatlarla seslenirlerdi." Önermesine "3" puan vermiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı." önermesine "3" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 9 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından ortalama puan "3" puanı alan önerme olmamıştır. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %33,86'lık bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Vaka14: 38 yaşında evli kadın uzman yardımcısı şirkette çalışma yılı 3-5 arasındadır. Cornel Index üst ölçek sonucu Kuvvetli Nevrotik ruhsal bir yapı gösterdiği yönündeyken, alt ölçeklerde "Aşırı Duyarlı ve Şüpheci Hal" eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır. Vaka, çocukluk çağı travma ölçeğinde duygusal istismar sorularından 9 ve fiziksel ihmal sorularından 11 puan almıştır. Duygusal istismar sorularında verilen cevaplar incelendiğinde, "Benim ailem dünyanın en iyisiydi" ve ve "Ailemde başka türlü olmasını istediğim birşey yoktu" önermelerine "Hiçbir Zaman" yanıtını verirken "Çocukluğum mükemmeldi" önermesine en yüksek puanı verdiği gözlenmiştir. Fiziksel ihmal sorularında verilen cevaplar incelendiğinde "Yırtık, sökük ya da kirli giysiler içersinde dolaşmak zorunda kalırdım." önermesine "3" puan verdiği gözlenmiştir. Duygusal ihmal sorularından 13 puan almıştır. Duygusal ihmal sorularından "Ailemdekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi" önermesine "5" ile en yüksek puanı vermiştir. Memnuniyet anketlerine bakıldığında uygulama öncesi ve sonrası %17,97'lik bir memnuniyet artışı gösterdiği gözlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bireyin işte tatmini; işinin özellikleri ile burada mesleğine yönelik arzu ve isteklerinin çalışma ortamı ile birleştiğinde gerçekleşmesi ile sağlanmaktadır. İşe karşı duyulan pozitif tutum iş doyumuna eşdeğerken, negatif tutum iş doyumsuzluğu olarak adlandırılmaktadır. İnsan yaşamının önemli bir bölümünün iş yerinde geçtiğinin düşünülmesi, iş tatmin oranının yaşamını da büyük ölçüde etkilediğini, işinden aldığı haz ve bunun yaşamı üzerindeki olumlu etkisi aşamalı olarak ruh sağlığı yanında beden sağlığı üzerinde de olumlu etkisini göstermektedir. Literatürde yapılan çalışmalar; aile yaşamında mutlu olan bireylerin iş hayatlarında, iş hayatında mutlu olanların da aile hayatında mutlu olduklarını ve bağlı olduğu tüm örgütlerde de bu tatminle paralel olarak verimli olduklarını savunmaktadır.

İş tatmini kişiden kişiye değişen bir özelliktir. Bunun en önemli nedeni kişilerin değerlerinin önem derecelerinin farklılık göstermesidir. Bireylerin hayatta önemsedikleri olay ve kişiler esasında kişilik özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Kişilik kavramı insanın sosyal yaşantısının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer soysal bilim alanlarında ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkması ile başlamıştır. Kişilik; bir insanın duyma, düşünme, davranış biçimlerini etkileyen koşulların kendine özgü görüntüsüdür. İçten ve dıştan gelen uyarıcıların etkisi altında olan kişilik bireyin biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş bütün yeteneklerinin, güdülerinin, duygularının, isteklerinin, alışkanlıklarının ve bütün davranışlarının içine alır. Bu nedenle insan biyopsikososyal bir varlıktır. Dolayısı ile kişilik özellikleri ile performans arasındaki ilişkiyi, durumsal değişkenlerin kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etkiyi açıklamak gerekmektedir. Bir çalışan içinde bulunduğu örgütün farklı kademelerinden çeşitli durumsal uyarıcılar almaktadır. Bu uyarıcıların kişilik özellikleri üzerinde yarattığı etki sayesinde çalışan kendi davranışlarını yönlendirmektedir. Kişilik ve iş tatmini ilişkisinin ve performansa etkisinin birbiriyle etkileşim içerisinde belirlenmesi gerekmektedir.

Şirketlerde yapılan memnuniyet anketlerine çalışanların verdikleri cevaplar ve uzun yıllar aynı şirkette çalışan bireylerle yapılan görüşmelerden yola çıkılarak hazırlanan çalışmada; tümden yola çıkılarak, bireylerin kişilik özellikleri ve çocukluk çağında yaşanan psikiyatrik bozukluklar dışında kalan yaşam boyu birçok sağlık ve hayat kalitesi değişkenini etkileyen travmaların ölçülmesinin iş tatminine olan ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Kullanılan Cornel Index (CI) kişilik envanterinin Türkçeye uyarlanması İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından yapılmıştır. Envanter, değişik koşullarda bulunan denekleri psikomatik ve psikiyatrik açıdan incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Bireylerin Çocukluk çağı travmalarının değerlendirildiği Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ) 20 yaş öncesi istismar ve ihmal yaşantılarını geriye dönük ve niceliksel olarak değerlendirmede yararlı olan, geçerliği ve güvenilirliği gösterilmiş, öz bildirime dayalı, uygulaması kolay bir ölçme aracıdır. Çocukluk çağında maruz kalınan olumsuz deneyimler, psikiyatrik bozukluklar dışında hayat boyu bir çok sağlık problem ve hayat kalitesini düşüren alışkanlık ya da hastalıklara yatkınlığı belirlemektedir (Felitti, 1998). Sigara, nikotin ve madde bağımlılığı, karaciğer hastalıkları, otoimmun hastalıklar, istenmeyen gebelik, cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıklar, riskli cinsel davranışlar, onlu yaşlarda gebelik, intihar girişimi, obezite, mide bağırsak sendromları bunlar arasında yer almaktadır.

Tüm bu ölçme değerlendirme çalışmalarının sonuçları uzman klinik psikolog tarafından incelenerek değerlenmiş ve yorumlanmıştır. Birbir görüşme talep eden bireylere yönlendirme yapılarak destek almalarında yardımcı olunmuştur.

Yapılan çalışmaların son basamağında birebir ve grup görüşmeleri (focus group) yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan ana konular üzerinden ayrı ayrı yapılabilecekler düşünülmüş ve optimum fayda/minimum maliyet ile ele alınmıştır.

Çalışma saatleri ile ilgili surveymonkey üzerinden Istanbul merkez ofisine anket gerçekleştirilmiş olup, ankete katılan 90 kişinin 69'u çalışma saatlerinin 08:00-17:30'dan 07:30-17:00'a alınmasını isterken 21 kişi ise istememiştir. Diğer şirketlerde ise çok katılımlı toplantılar üzerinden çalışma saatleri ile ilgili fikirler toplanmıştır. Saat değişikliğini istemeyen kişilerin gerekçeleri sorulmuş, çözülemeyecek problemler olduğu anlaşılmış ve kişiler ikna edilmiştir. Buna göre Merkez ofis çalışma saatleri 07:30-17:00, Çerkezköy ve İzmir fabrika tedarikçi ve müşteri şartlarından dolayı 08:00-17:45 ve İzmir Merkez inşaat firmalarının çalışma koşulları da göz önüne alınarak 08:30-18:30 olarak değiştirilmiştir.

Ofis ortamı konusunda Istanbul merkez binasında havalandırma, gün ışığından faydalanma, çalışma masa/sandalyelerin standartlarının olmaması problemleri göz önüne alınarak aksiyonlar alınmıştır. Merkez ofis bulunduğu binada kiracı olduğu için sadece odalarda yer değişikliği yapılmış, optimum fayda sağlanılması için çaba sarf edilmiştir. Ancak binanın genel şartlarından ötürü fayda kısıtlı kalmıştır. Faydanın kısıtlı olması sonrasında üst yönetim ile yapılan toplantı gerçekleştirilmiştir, kira kontrat süresi bitene kadar bu şekilde devam edilmesine, yeni kontrat dönemi öncesinde ise hem mevcut durumdan hem de hızla büyümeden ötürü daha konforlu bir binaya taşınma sözü alınmıştır. Diğer problemli çalışma yeri İzmir Fabrika'da ise ofislerde tekrar dizayn çalışması yapılmış ve açık ofisten, birimlerin ayrı ayrı ofislerinin olacağı şekilde yeni bir düzene geçilmesine karar verilmiştir. Sene başında bütçelenmiş bir çalışma olmamasından ötürü sadece camlı bölmelerle ayrılan ofislerde ses yalıtımı yeterli düzeyde sağlanamamış olup, yeni bütçe döneminde aciliyetli olarak düzenleme yapılması kararlaştırılmıştır. Masa/sandalye standartları konusunda İzmir Fabrikada Kaynakhane artık çalışma planına göre fabrikanın masa ve sandalyelerini üretmekte ve standartlar çerçevesinde çalışan isteklerini karşılayacak şekilde çalışmaktadır.

Onurlandırma-Ödüllendirme/Takdir konusunda özellikle tüm şirketin genel sorunu olduğu yapılan toplantılarda üst yönetim tarafından kabul edilmiştir. Buna göre özellikle yazılı bir politikasının bile olmadığı ilaç tarafında aciliyet olarak prosedür hazırlanmış ve ŞYK(icra)'da sunumu yapılmıştır. Y kuşağının özellikle takdir/tebrik konusundaki beklentilerini doğru anlamak ve değerlendirmek adına yönetici ve lider rolündeki kişilere eğitim verilmesi bu toplantıda kararlaştırılmıştır. 2 yıldır atıl durumda olan öneri sistemi tekrar aktif edilmiş ve kurul toplantı planına uyum oranı, kurulda bulunan üyelerin bireysel hedef kartlarına gösterge olarak atanmıştır.

Sosyal etkinlikler için "Break-Bırak" adında sosyal faaliyet ekibi kurulmuştur ve çalışan istekleri toplanmıştır, bu istekler anket olarak çalışanlara sunulmuş ve en çok talep gören etkinlikler için fizibilite çalışılmıştır. Alınan onay neticesinde 4 etkinliğin 2018 takvimi içerisinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

İnternet kullanımında hem güvenlik gerekçesi hem de tasarruf gerekçesi ile firewall genişletilmiştir. Sadece 12:00-14:00 arası serbest saat ilan edilmiş, bu saatlerde de firewall tamamen devre dışı olmamış sadece yetkiler bir üst yetki sınıfına tanımlanmıştır.

Bunlara ek olarak, çalışanların memnuniyetini arttırmak adına, yerinde masaj hizmetlerinden teklif alınmış ve değerlendirilen teklifler neticesinde 2018 yılının 3. Ve 4. çeyreğinin 2. Haftasında merkez ofislerinde, 4. Haftalarında fabrikalarda ilgili hizmetten faydalanılmasına karar verilmiştir. Bu şekilde çalışanların hem fiziksel hem de ruhsal yorgunluklarının azaltılması planlanmıştır.

Sonuç olarak çalışmadan önce yapılan memnuniyet anketleriyle çalışma sonrasında yapılan iyileştirme çalışmalarından sonraki memnuniyet göstergelerinde beyaz yakalılarda memnuniyet %20,70 oranında artmış, mavi yakalılarda memnuniyet %14,88 oranında artmıştır. Kadınlara bakıldığında beyaz yakalı kadınlarda memnuniyet %21,58, erkelerde memnuniyet %19,69, mavi yakalı kadınlarda memnuniyet %25,62, erkeklerde memnuniyet %8,43 oranında artmıştır.

Kaynakça

Akiskal, J.S., Hischfeld, M.A., & Yerevanaian B. (1983) *The relationship of personality to affective disorders.* Arch Gen Psychiatry, 40: 801-810.

Ashforth, B. E. & Humphrey, R. H. (1995). Emotions in the workplace: A reappraisal, *Human Relations,* 48: 97–125.

Dietz P. M., Spitz, A.M., Anda, R.F., Williamson, D.F., McMahon, P.M, Santelli, J.S., et al. (1992). Unintended pregnancy among adult women exposed to abuse or household dysfunction during their childhood. JAMA, 282(14):1359-64.

Dube S.R., Anda R.F, Felitti V.J, Edwards V.J, Croft JB. Adverse childhood experiences and personal alcohol abuse as an adult. Addict Behav 2002;27(5):713-25.

Erdil, O., Keskin, H., İmamoğlu, S. Z. & Erat, S. (2004). Yönetim tarzı ve çalışma koşulları, arkadaşlık ortamı ve takdir edilme duygusu ile iş tatmini arasındaki ilişkiler : tekstil sektöründe bir uygulama, *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* Cilt 5, Sayı.1, 17-26.ss.

Erdoğan, İ. (1999). *İşletme yönetiminde örgütsel davranış.* İşletme Fakültesi Yayını, No.5, İstanbul.

Eren, E. (1998). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi.* İstanbul, Beta Yayınları.

Feldman, D. & Hugh, A. (1986). Managing individual and group behavior in organization. Auckland, *McGraw-Hill International Book Company*.

Felitti, Vincent J. (1998) The relationship of adult health status to childhood abuse and household dysfunction. *American Journal of Preventive Medicine*, 14: 245-258.

Peltek Kendirci H. N, Şaylık, F., Yılmaz, G., & Uslu, R. [A case of child neglect]. Türkiye Klinikleri J Pediatr 2008;17(3):198-202.

Williamson DF, Thompson TJ, Anda RF, Dietz WH, Felitti V. Body weight, obesity, and self-reported abuse in childhood. Int J Obes Relat Metab Disord 2002;26(8):1075- 82.

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

AZERBAYCAN'DAKİ YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARINDA ELEMAN SEÇME VE YERLEŞTİRME UYGULAMALARI: PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Ragif Gasımov
Azerbaycan Devlet İktisat Üniv. (UNEC) Türk Dünyası İşletme Fakültesi raqif.qasimov@unec.edu.az

Uzman Fatima Aliyeva
Azerbaycan Devlet iktisat Üniv. (UNEC) Türk Dünyası İşletme Fakültesi fatime_ali@mail.ru

Özet

Ekonomik değişim sürecinde artık kamu kurumları da özel sektörde faaliyet gösteren diğer işletmeler gibi yenilikçi ve modern bir yönetime ihtiyac duymaktadır. Bu sürec de, beraberinde daha esnek ve modern İKY uygulamalarını getirmektedir. Yüksek öğretim kurumlarında özellikle de idari personelin seçiminde eleman seçme ve yerleştirme süreci ve onun aşamalarının yetersiz oranda uygulandığı görülmektedir.Bildiyimiz üzere eleman seçme ve yerleştirme insan kaynakları yönetiminin en önemli fonksiyonlarından biridir. Çünki işletmelerin en önemli varlığı insandır, "doğru işe doğru eleman" düşüncesi tüm dünyada olduğu gibi Azerbaycan'daki işletmeler için de günceldir. Yanlış bir elemanın seçilmesi işletme için para, zaman, enerji, motivasyon kaybı yaratması ile yanı sıra seçilmiş elemanın yerleştirme ile alakadar süreclerin doğru uygulanmaması işletme için bir dezavantaj niteliyinde olmaktadır. Etkin şekilde uygulanan bir eleman seçme ve yerleştirme programı ise personelin motivasyonunu, başarı oranını yükselterek yüksek bir örgütsel bağlılık ve sıkı bir kurum kültürünü de beraberinde getirecektir. Eleman seçme ve yerleştirme uygulamaları zamanı karşılaşılan bazı problemler gelişim sürecinin talep ettiği gerekli zaman, eğitim ve professionalleşme gibi faktörlerle doğrudan ilişki içinde bulunmaktadır. Araştırmada Azerbaycan'da faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumlarında İKY/PY yöneticilerine anket uygulaması yapılmış ve eleman seçme ve yerleştirme sisteminin nasıl çalışdığı analiz edilmiştir. Yapılan anket uygulaması zamanı elde edilen veriler SPSS paket programı aracılığı ile analiz edilmişdir. Araşdırma süresince elde edilen veriler aracılığı ile Azerbaycan'daki yüksek öğretim kurumlarında eleman seçme ve yerleştirme sisteminin oluşum aşamasında olması ve bu sürecin bazı aşamalarının sistemsiz şekilde uygulanması sonuçu elde edilmektedir. Yüksek öğretim kurumlarının en önemli değeri insan kaynağıdır. Kurumun eğitim hedeflerine ulaşabilmesi, verimliliğini artıra bilmesi, fiziksel ve mali kaynaklarının daha etkili kullanması için geliştirilmiş bir eleman seçme ve yerleştirme sisteminin kurulması dikkate alınması gerek bir faktördür.

Anahtar kelimeler: Elemen seçme ve yerleştirme, yüksek öğretim kurumu.

Abstract

In the process of economic change, public institutions now need innovative and modern management, such as other businesses operating In the private sector. This process brings along more flexible and modern HRM practices. It is seen that the selection and placement process of the higher education institutions and especially the selection of administrative personnel Is Inadequate In the process of selection and placement of the staff. As such, selection and placement of staff Is one of the most Important functions of human resources management. Because the most Important asset of enterprises Is human, the Idea of ada the right person for the right job er Is current for businesses In azerbaijan as well as the rest of the world. Choosing a wrong element Is a disadvantage for the enterprise because It creates a loss of money, time, energy and motivation for the enterprise as well as the correct implementation of the processes related to the placement of the selected element. An effective selection and recruitment program will lead to a high organizational commitment and a strong corporate culture by increasing the success rate of staff. Some problems encountered In the time of element selection and placement practices are directly related to factors such as time, education and professionalization demanded by the development process. In the research, HRQ / PM executives were surveyed In higher education institutions operating In azerbaijan, and how the staff selection and placement system worked. The data obtained

during the survey period were analyzed by SPSS package program. The results obtained during the research result In the formation process of the personnel selection and placement system In the higher education institutions In azerbaijan and the systemless application of some stages of this process. The most Important value of higher education institutions Is human resources. It Is a factor that needs to be taken Into consideration when the institution Is able to reach Its educational objectives, Increase Its efficiency, and use an Improved selection and placement system In order to use Its physical and financial resources more effectively.

Key words: Selection and placement of elemen, higher education institution.

Giriş

Toplumlarda eğitim sürecinin işleyişi ve sunulan hizmetin kalitesi en önemli unsurlardan biridir. Çünkü eğitim toplumları güçlü, başarılı ve diğer ülkelerden farklılığını ortaya koyacak yeni nesillerin yetiştirilmesinde büyük rol oynar. Bununla birlikte iyi eğitim almış olan bireyler hem toplumun hem de bireysel yaşamlarının kalitelerini artırır. Eğitim sürecinin sağlıklı ve başarılı bir biçimde devam etmesini sağlayacak olanda o eğitim kurumlarında görevli olan insan kaynağıdır. Bu insan kaynağının doğru yönlendirilmesini sağlayacak olan ise okul yöneticilerinin izleyecekleri doğru politikalardır. İnsan kaynakları yönetimi kavramı, çalışanların verimliliğine (örgüt amaçları ve hedefleri doğrultusunda insan gücünün verimli kullanılması) ve çalışanların tatminine (İş gören ihtiyaçlarının karşılanması ve gelişiminin sağlanması) dayanmaktadır. Kurumları yapısallaştıran ve harekete geçiren gücün, insan olduğu gerçeği, bu yapıyı başarıyla yönetebilmek için; gerek yöneten, gerekse yönetilen boyutunda, insan kaynağını iyi anlamayı ve bu kaynağa, gereken önemi vermeyi gerektirmektedir. İnsanın kaynağını yönetmek oldukça güçtür. Çünkü her insanın kendine özgü fiziksel, zihinsel ve duygusal özellikleri vardır. İnsan kaynağının etkin biçimde yönetilmesi durumunda kurumların ulaşabileceği başarı düzeyi beklentilerin çok üzerinde gerçekleştirilebilir. İnsan kaynağının işine bağlılığını, odaklanmasını ve adanmasını sağlayan bir kurum, onun yaratıcı, üretken, sorun çözücü yeteneklerinden çok daha fazla yararlanır ve çok önemli bir rekabet üstünlüğü elde edebilir. (Çalışkan, 2015)

Leeds Üniversitesi'nin insan kaynakları müdürü Matthew Knight'a göre, yüksek öğretim kurumlarında "çalışan insanların kalitesi, çalışma şekli, birlikte ve bireysel olarak kazandıkları başarılar" zamanla, kurumsal başarı ile başarısızlık arasındaki farkı belirler. Bu da Yüksek Öğretim Kurumlarnda insan sermayesinin işe alınmasından ve gelişitirilmesinden sorumlu olan İK profesyonellerinin kurumlarının uzun vadeli başarısında önemli bir rol oynadığı anlamına gelmektedir.

İngiltere Yüksek Öğrenim Fonu Konseyi (HEFCE), İK'yı modernleştirmek için 2001 ve 2008 yılları arasında İngiliz üniversitelerine 888 milyon Sterlin yatırım yaptı. Daha sonraki HEFCE raporuna 2009'da yorum yapan, yüksek öğrenimden sorumlu devlet bakanı David Lammy, "Esnek, uyarlanabilir ve stratejik insan kaynakları düzenlemeleri, kurumların ortaya çıkan zorluklarla başa çıkabilmeleri için hayati öneme sahip olacakdır" demişdir.

Kamu Sektörü ile Özel Sektörün Karşılaştırılması

Kamu sektörü sosyal hizmet anlayışı ile kurulmuştur. Temel amaç özel teşebbüslerde olduğu gibi kâr elde etmek değildir. Kamu hizmeti kullanıldığı yere göre anlamı değişen, esnek bir kavram olarak görülür ve "devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş devamlı ve muntazam faaliyetler" olarak tanımlanır. Özel sektör denilince, hür teşebbüs anlaşılmaktadır. Hür teşebbüs, hür bir şekilde sermaye tedarik etmek ve bu sermayeyi dilediği gibi kullanmak anlamına gelir. Elbette, hür teşebbüsü de

sınırlayan bazı yasalar bulunmaktadır. Ancak, özel sektör yönetimde, finansmanda, üretimde ve denetimde özgürlüğe sahiptir. (Özdevecioğlu, 2002: 115-134)

Özel sektörde yöneticileri motive eden temel etken piyasa mekanizmasıdır. Özel kesimin ürettiği mal ve hizmetler, tüketicilerin bu mal ve hizmeti alıp almamasına bağlı olan bir denetim yapısına sahiptirler. Bu mal ve hizmetler piyasada tüketici tarafından talep görüyorsa yapılan iş iyi olmakta, aksi takdir de yapılan işin sorunlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle işletme yöneticisinin başarışı bu piyasa denetiminin sonucuna göre değerlendirilir. Kısaca, özel sektörde firmalar piyasada kaynaklarını geliştirmek için rakipleri ile yarışırlar. Devlette ise kurumlar, siyasi sistem içinde bütçelerini büyütmek, personel sayılarını arttırmak ve sosyal imkânlarını geliştirmek için birbirileriyle rekabet ederler. Bu rekabet, kamunun daha çok büyümesini ve kaynakların verimsiz kullanılmasını ortaya çıkarır. (Sevinç, 2015)

Kamu Kurumlarında İKY Uygulamaları

Günümüzde kamu kuruluşlarında yaşanan değişim özel sektörle karşılaştırıldığında ters yönde seyretmekte olduğu görülebilir. 1980'lerden başlayarak kamunun sunduğu hizmetleri özel sektöre göre daha pahalı ve daha az kaliteli gerçekleştirmeleri sonucu özelleştirme kararları alınmıştır. Özellikle karşı karşıya kaldığı politik baskılar sonucu kamu yararı hedefinden uzaklaşan kamu kurumları özellikle ekonomik hedeflerin çok gerisinde kalmaya başlamıştır. Bu olumsuz gelişmeler sonunda, kamu kurumları özel sektör için geliştirilen stratejik planlama, kalite yönetimi gibi kavramlarla ilgili uygulamalarını örnek almaya başlamıştır. Kamu kuruluşları doğası itibarıyla kamu yararını gözetmelidir Ancak, gerçekte sunulan hizmetin ekonomik olarak sağlanması kriter olarak düşünülmemekte, bütçe açıkları borçlanarak sürdürülmektedir. Bu ortamda kamu kuruluşları çareyi özel sektör zihniyetini idareye entegre ederek, etkinlik ve verimlilik ile ilgili göstergeleri izleme amacı ile çalışmalar yapmaya başlamıştır. (Semra, 2000)

Modern dünyada rekabet üstünlüğü sağlamanın tek yolu insan kaynaklarını etkili ve verimli yönetmekten geçer. Üretim faktörleri arasında yer alan insan kaynağının yeri bir başka kaynakla asla doldurulamaz. Çünkü; insan diğer tüm kaynakları sağlar, planlar, organize eder, yönetir, çalışır ve böylelikle girdilerin tümüne hükmeder.

İnsanlar sosyal bir varlık olduğu için sürekli etkileşim içinde bulunma gereği hissederler ve bu etkileşimin en büyük formu devlettir. Kamu yönetiminin zamanın şartlarına uygun olarak sürekli kendini yenilemesi gerekmektedir. Nitekim artan nüfus, kıt kaynakların yetersiz kalması, teknolojik gelişmeler sonucu insanların ihtiyaçlarındaki ve isteklerindeki artış ve çeşitlilik gibi faktörler kamu yönetiminin de daha fazla, daha çeşitli ve daha kaliteli hizmet üretmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde yönetim sürekli gelişmekte ve yeni anlayışlar çerçevesinde yeni yöntemler uygulanmaktadır. Gelişen bu olgu içerisinde yönetim anlayışı bakımından kamu ve özel yönetim giderek birbirine benzemektedir. Kamu yönetimini bu süreçte dezavantajlı konuma düşüren durum sürecin yavaş işlemesi ve buna bağlı olarak var olan kıt kaynakların verimli kullanılmasının önlenmesi ile birlikte kamu yönetimindeki merkezileşme ve büyüme, işleyişi hantallaştırmakta ve hizmet kalitesini düşürmesidir. (Sevinç, 2015)

İnsan faktörünün klasik yönetim anlayışlarının bakış açısından kurtulup, örgütün öznesi konumuna yükselmesiyle örgütlerin insan unsuruna bakış konusunda ulaştığı değer yargıları, inançlar, tutumlar kamu sektöründeki gelişimi de desteklemektedir. (İnce, 2006) Kamu yönetiminde birçok uygulama gibi insan kaynakları uygulamalarının da yasalarla belirlenmiş bir çerçevede gerçekleştirilerek değişime karşı dirençli olması, insan kaynaklarının konusu içindeki yükseltme, performans değerleme, geliştirme, atama, ücret, haklar, görev tanımları gibi uygulamaların yeni yönetim anlayışlarına uyarlanmasını

güçleştirmektedir. (Ekinci, 2007). Kamu sektöründe organizasyon ve bireyler arası ilişkileri düzenleme misyonuyla sınırlı teknik duruş, insan kaynakları sürecinin özel sektör organizasyonlarıyla paralel bir şekilde benimsenmeye başlanmasıyla değişmeye başlamıştır. (Aytaş, 2006) Kamu sektöründe insan gücünün planlanmasında istihdam politikalarının eğitim sistemi ile bağlantılı olarak gerçekleştirilmesi ve norm - kadro çalışmalarıyla gerçek ihtiyacın belirlenmesi ancak insan kaynaklarında stratejik bir yaklaşım geliştirilmesi, kamusal alanda örgütsel bir fayda sağlayarak devlet çıkarlarının gözetilmesiyle gerçekleştirilebilir. (Özdemir, 2015: 6)

Kamu yönetiminde insan kaynakları olgusunu üç gruba ayırmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi ülkenin insan kaynakları ki; bundan kastedilen; çalışabilen ve çalışacak olan faal nüfustur. İkincisi ise, kamu yönetimini sektör olarak düşündüğümüzde, kamu sektörünün insan kaynaklarıdır. Üçüncüsü de; kamu kurumlarının bizzat seçtikleri mikro düzeydeki insan kaynakları planlamasıdır. (Selcen, 2006) Gelişmekte olan ülkelere bir göz atıldığında, makro düzeyde genel bir düşük istihdam düzeyi ve yüksek bir nüfusa artışı hızı fark edilir. İnsan kaynaklarının profili ise, uzman personel sıkıntısı ve niteliksiz insan kaynaklarının çokluğunu yansıtır. Gelişmiş ülkelerde insan kaynakları planlamasında temel sorun; özellikle 20 yüzyılın son yılında, çok değişen ekonomik, politik ve sosyal olgulara örgütlerin uyum göstermesindeki güçlükler yatar. Eldeki insan kaynaklarının genellikle üstün nitelikli oluşu, niteliksiz işgücüne olan ihtiyaçların karşılanmasındaki güçlükleri doğuracaktır. (Tuğray: 1990) Kamu hizmetleri, yasal düzenlemelerle yürütülür. Bu nedenle bir kamu görevlisinin usulleri değiştirmesi ve faaliyetlerini genişletmesi oldukça zordur. Yönetimin yetki ve sorumlulukları ve bunları yerine getirmede izlenecek yol ve yöntemler belirlenmiş ve biçimsel kurallara bağlanmışdır.

Eleman Seçme Ve Yerleştirme İşlevinin İşletmeler Açısından Önemi

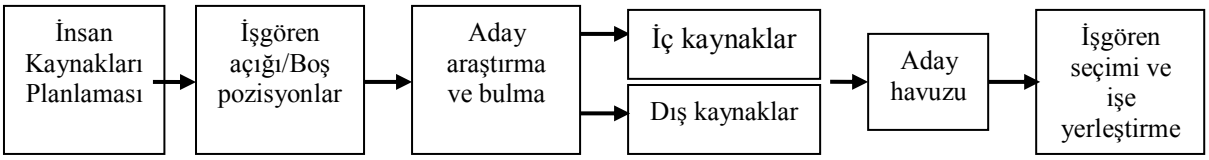
İşletmelerin nitelikli ve üretken işgücünü bulma faaliyetleri, büyük ölçüde zaman, para ve enerji harcanmasının gerektirir. Toplumda çok sayıda işsiz olmasına karşın, gerçekten hünerli olanlar kısıtlı sayıdadır və işletmeler bu niteliklere sahip adayları kendilerine çekmek ve almak için rekabet ederler. Personel bulma faaliyetine yapılan yatırımın maliyyetinin, yalnış kişilerin istihdam edilmesinin maliyyetinin çok altında kaldığı bugün artık anlaşılmış bulunmaktadır. Büyük işletmelerde personel bulma ve seçme süreçlerinin insan kaynakları bölümünde merkezleşdirilmesiyle maliyetler düşürülüp verimlilik ve etkinlik artışı sağlanabilir. Bu nedeni, insan kaynakları uzmanlarının diğer bölümlerdeki yöneticilere göre bu işlevleri daha etkin olarak yerine getirebilecek bilgi ve deneyime sahip olmalarıdır. (Leman, 2007: 71).

Günümüzde insan, tüm kurum ve işletmelere rekabet avantajı sunan en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Eleman seçme sistemi de, insan kaynağının verimli kullanılması sürecinin başlangıcıdır. Bu sistemin temel amacı, başvuru bilgilerinden işe alma aşamasına kadar otomasyonu tüm sürece yayarak insan kaynakları departmanında çalışan kişilerin zaman problemini çözmek, yöneticilerin işe alma sürecinde karar almalarını kolaylaştırmak ve en önemlisi doğru işe doğru eleman almaktır. Eleman Seçme ve Yerleştirme modülü sayesinde çalışanların kendilerine en uygun pozisyonlarda çalışmaları sağlanarak hem motivasyonlarının artması, hem de işyerinin başarı grafiğinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. (http://www.mdt.biz.tr/docs/ElemanSecmeYerlestirme_2007.pdf)

İnsan kaynağı planlaması başlı başına bir sürectir. Bu sürecin temel özelliği adından da anlaşıldığı üzere planlara, tasarılara, öngörülere dayanmasıdır. İnsan kaynağının planlanması sürecinin sonunda kurumun insan kaynağına ilişkin görüntüsü tespit edilmiş olur. İşgücü ihtiyacını temel iki kaynaktan gidermek mümkündür. Bunlar kurumun kendi iç kaynakları yani kendi çalışanları ve dış kaynaklarıdır. (Yüksel, 2000:105)

ISBN : 978-605-81106-1-8

Genel olarak zaten işgören seçimi, işyerinde boşalan ya da boşalacak görevlere, iç veya dış kaynaklardan başvuran adaylar arasından işin gereklerine, en uygun kişiyi seçme ve işe yerleştirme olarak tanımlanmaktadır . (Torun, 2007: 39)



Şekil 2. Aday araştırma, bulma ve seçme süreci
Kaynak: ONAL, G.(2000): Temel İşletmecilik Bilgisi, 3. Baskı: Türkmen Kitabevi, İstanbul: s 226

Örgüt içinden işgören bulma örgütte mevcut insan kaynağından yararlanmadır. Bu politika yalnızca başlangıç düzeydeki elemanları dışarıdan sağlamaları demektir. İşletme çalışanlarının yükselme imkanı ve gelecek güvencesi tanıdığı ve bu nedenle de motivasyonu sağladığı için tercih edilmektedir. (Öznur, 2000:104)

İç kaynaklardan yararlanma sözkonusu ise boşalan işlere yine işletmede çalışan diğer elemanların yatay (transfer) ya da dikey (yükselme) düzeyde atanmaları ile gerçekleştirilir. Uygulamada ise iç kaynaklara başvuru dikey ve yatay düzeyde iş değişikliklerine yol açar. Başlıca iç kaynaklardan istifade araçları şunlardır;

A.Terfi (Yükselme): Bir işgörenin bulunduğu görevden daha çok yetki ve sorumluluk taşıyan üst düzeyde başka bir göreve getirilmesidir.

B. İç Transferler: İşletmede bir görev boşaldığında bu yere aynı düzeyde başka bir elemanın atanması durumudur. (Sabunçuoğlu, 2000: 75) . İç transfer yöntemi beş grupta incelenmektedir. (Erdoğdu, 2013: 68)

Dış kaynaklardan eleman bulmanın bazı sakıncaları da mevcuttur. Dışarıdan gelenin örgüt içi çevreyi tanıması, uyum sağlaması zaman alır. Dışarıdan gelene örgüt personeli tepki gösterebilir, faaliyetlerini engellemeye çalışabilir. Dış kaynaklara başvuruda araştırma ve seçme maliyetleri ile başlangıç ücretleri daha yüksek olur. Örgüt dış kaynağı şeçtiğinde, eğitim ve yetiştirme harcamaları yapmak yerine, yetişmiş eıeman alıp onları örgütte tutabilmek için daha çok ödeme yapmayı tercih etmiş demektir. (Öznur, 2000: 105)

Yüksek Öğretimin Kurumlarımda İKY Uygulamalarının Önemi

Eğitim bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve toplumda yer edinebilmesi için edilen bilgi, beceri, anlayış değişikliklerine denir. Eğitim geniş anlamda, insanların toplum standartlarını, inançlarını ve yaşamayı kolaylaştıracak yolların kazanılmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Kısaca istenilen davranışı geliştirme ve pekiştirme süreci" olarak da tanımlanabilir.[1] Toplumlarda eğitim sürecinin işleyişi ve sunulan hizmetin kalitesi en önemli unsurlardan biridir. Çünkü eğitim toplumları güçlü, başarılı ve diğer ülkelerden farklılığını ortaya koyacak yeni nesillerin yetiştirilmesinde büyük rol oynar. Bununla birlikte iyi eğitim almış olan bireyler hem toplumun hem de bireysel yaşamlarının kalitelerini artırır. Eğitim sürecinin sağlıklı ve başarılı bir biçimde devam etmesini sağlayacak olanda o eğitim kurumlarında görevli olan insan kaynağıdır. Bu insan kaynağının doğru yönlendirilmesini sağlayacak olan eğitim kurumu yöneticilerinin izleyecekleri doğru politikalardır. İnsan kaynakları yönetimi kavramı, çalışanların verimliliğine (örgüt amaçları ve hedefleri doğrultusunda insan gücünün verimli kullanılması) ve çalışanların tatminine (İş gören ihtiyaçlarının karşılanması ve gelişiminin sağlanması) dayanmaktadır. Kurumları

yapısallaştıran ve harekete geçiren gücün, insan olduğu gerçeği, bu yapıyı başarıyla yönetebilmek için; gerek yöneten, gerekse yönetilen boyutunda, insan kaynağını iyi anlamayı ve bu kaynağa, gereken önemi vermeyi gerektirmektedir. İnsanın kaynağını yönetmek oldukça güçtür. Çünkü her insanın kendine özgü fiziksel, zihinsel ve duygusal özellikleri vardır. İnsan kaynağının etkin biçimde yönetilmesi durumunda kurumların ulaşabileceği başarı düzeyi beklentilerin çok üzerinde gerçekleştirilebilir. İnsan kaynağının işine bağlılığını, odaklanmasını ve adanmasını sağlayan bir kurum, onun yaratıcı, üretken, sorun çözücü yeteneklerinden çok daha fazla yararlanır ve çok önemli bir rekabet üstünlüğü elde edebilir. (Altınok, 2016)

Söz konusu örgütler eğitim kurumları ve hem eğitim hizmetini veren hem de bu hizmetten yararlananların insan olduğu göz önüne alındığında kaynağın önemi daha da artmaktadır. Çünkü bu kurumlarda eğitim için kullanılan hiçbir materyal ve kaynak eğitim personelinin yerini tutamaz. Yeterli niteliklere sahip olmayıp uygun pozisyonlarda çalışmayan, çalışma ortamının gerekli koşullara sahip olmadığı ortamlarda iş doyumu düşük, tatminsiz, güdülenmemiş, performansı düşük çalışanlarla kurumların amaçlarını gerçekleştirmesi ve çalışanların yüksek performansla çalışmaları mümkün değildir. İKY insan odaklı bakış açısıyla sahip olduğu işlevlerle eğitim kurumlarında istenilen çalışma ortamının kurulmasını sağlayacak, hem yönetici hem de çalışanlar açısından kuruma olumlu faydaları olacak bir yaklaşımdır. (Argon, 2015: 851-869)

Eğitim kurumlarının toplumsal ve kurumsal amaçlarını gerçekleştirmede yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler, önemli insan kaynaklarıdır. Eğitim yönetiminin amacı, insan ve madde kaynaklarını etkili ve verimli bir biçimde değerlendirerek, eğitim kurumlarını saptanan amaçlara ulaştırabilecek politikaları ve alınan kararları uygulayabilmektir. Yüksek Öğretim Kurumu yöneticisi, eğitim alanına ilişkin politika, karar ve amaçları gerçekleştirmek için insan ve madde kaynaklarını koordine etmeli, karar vermeli ve grup çabalarını yönlendirmelidir. Bunun içinde genel yönetimin teori, teknik, ilke ve metotlarından yararlanması gerekir. (Akçay, 1996)

Yüksek Öğretimin Kurumlarımda Eleman Seçme ve Yerleştirme İşlevleri

Bir eğitim örgütünün eğitimsel amaçları etkili şekilde başarabilmesinin en önemli araçlardan biri kuşkusuz sahip olduğu insan kaynağıdır. Ancak yeterli sayda insan kaynağına sahip olmak, eğitim örgütünde yürütülen faaliyetlerinin verimli ve etkili olmasını garantilemez. Eğitim çalışanlarının aynı zamanda eğitim örgütününün amaçlarını başarmasına katkı sunabilecek düzeyde bilgi, beceri ve deneyime sahip olması da gerekir. Başka bir ifadeyle eğitsel bir işle, bu işi yapacak eğitim personeli doğru yerde ve doğru zamanda buluşturulmalıdır. Bu süreçte eğitim örgütü, ihtiyaç duyduğu sayı ve nitelikte insan kaynağını araştırmak ve bulmak durumundadır. Dolayısıyla eğitim örgütünün amaçları doğrultusunda, sahip olduğu fiziksel ve psikolojik enerjiyi kullanabilecek nitelikte insanı bulma süreci bir araştırma yönetimi gerektirir. (Özdemir, 2014)

İnsan kaynağını bulma, örgütsel bir pozisyon için, bu pozisyon gerektirdiği niteliğe sahip adayları araştırma süreci olarak tanımlanabilir. (Rainey, 1991: 122). Örgütlerde insan kaynağını bulma süreci aynı zamanda nitelikli elemanların örgüte çekilmesi çalışmaları da kapsar. (Yüksel, 2000: 135) Örgütlerde insan kaynağını bulma fonksiyonu, insan kaynağı planlaması çalışmalarının hemen ardından gerçekleştirilen bir faaliyettir. İnsan kaynağı planlaması sürecinde, örgütün şimdi ve gelecekte ihtiyaç duyduğu veya duyacağı insan kaynağı, sayı ve nitelik olarak belirlenir. Bunun hemen ardından, ihiyaç duyulan insan kaynağının nereden ve nasıl tedarik edileceği konusu üzerinde çalışmalara başlanır. (Hall, C&Lindzey, 1985: 315). Yüksek Öğretim Kurumlarında insan kaynağını bulma sürecine hem dış, hem de iç etmenler etkilemektedir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Azerbaycan Devlet İktisat Universitesi (UNEC) Örneğinde Eleman Seçme Ve Yerleştirme Uygulamaları

Azerbaycan Devlet İktisat Universitesi (UNEC) ülke çapında ekonomi bazlı eğitime yönelik uzmanlar ve iş adamları yetişdirmeyi hedefleyen bir devlet universitesidir. 1922'de Azerbaycan Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Ekonomi Bölümü açıldı ve bu bölüm 1930'a kadar sadece nitelikle ekonomistler yetişdirdi. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (UNEC) 1930 yılında resmen kuruldu ve farklı zamanlarda farklı isimler altında faaliyetini sürdürdü.

UNEC-de İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları

UNEC-de İnsan Kaynakları Yönetimi bölümü uzun yıllar boyunca "*Personel Yönetimi Bölümü*" (Kadrlar şöbəsi) adı altında çeşitli personel yönetimi fonksiyonlarını uygulayarak faaliyetini sürdürmüşdür. Son 5 yıl içerisinde bölümün adı değiştirilerek İnsan Kaynakları Yönetimi şubesi (İnsan Resursları Şöbəsi) olarak tanımlanmaktadır. Şubede toplam 1 müdür, 1 müdür yardımcısı ve 4 İK uzmanı çalışmaktadır. İK müdürünün yaklaşık 25 yıllık bir iş staji var.

İnsan kaynakları yönetimi (İKY), herhangi bir organizasyonda insan kaynaklarının organizasyona, bireye ve çevreye yararlı olacak şekilde bulunulan yerin yasalarına ters düşmeyecek şekilde, etken yönetilmesini sağlayan fonksiyon ve çalışmalarının tümüdür. Aynı zamanda hem akademik çevreyi hem de iş dünyasını ilgilendiren yönetim dalına da İnsan Kaynakları Yönetimi denir. Bu açıdan bakdığımız zaman UNEC-de son dönemlerde bu tanımı benimsemek için 2016-2018 yıl aralığında çeşitli etkin İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

" **Genc Öğretmenler Projesi**" (Gənc müəllimlər lahiyəsi) – 27.07.2016 tarihinde gerçekleştirilen bu projenin amacı genc ve nitelikli hocaların akademik kadroya katılmasını sağlamaktır. Çünki bir universitetin en önemli başarılarından biri genc, dinamik ve güclü akademik kadrosunun olmasıdır. Bu projede eleman seçme ve yerleştirme sürecinin ilk aşamasında mülakata katılmak için gerekli kriterlerle ilgili universitenin sitesinde ilanlar yerleştirilmişdir. Daha sonra yurtdışında yüksek lisans eğitimi almış, meslek seçimi sürecinde olan ve akademik kariyeri seçmek kararı vermiş genc adaylar CV-leri ve özgeçmişleri ile ilgili bilgileri universitetin elektron e-mail adresine göndermiştir. İlk aşamada CV taraması yapılmış ve en uygun adaylar için bir aday havuzu oluşturulmuş, daha sonra uygun adaylar mülakata davet edilmişdir. Mülakat zamanı 4 kişilik bir mülakat komisyonu kurulmuştur. Sözlü mülakat aşamasında adayların sahib olduğu bilgileri analiz edecek sorular yönlendirilmş, veriler toplanarak yeniden analiz edilmişdir. Genel olarak 411 aday baş vurmuş, onlardan 126-ı seçilerek mülakata davet edilmişdir. Mülakat aşamasında uygun görülen adaylar universitete rektoruna teklif edilmiş ve universisteti rektorun onayından sonra işə alım süreci ve diğer yasal prosedurlar gerçekleşdirilmişdir. Yeni adayların yurtdışında eğitim alması və genc dinamik kadr olması yeni ders döneminde öğrencilerin derslere daha ilgili yaklaşmasına və motive olmasına yardmcı olmuş ve proje amacına ulaşmışdır. Daha sonra projenin ikinci aşaması 14.05.2018-18.05.2018 tarixində gerçekleştirilmiş ve aynı sürec bu kez Türk Dünyası İşletme Fakültesinde çalışacak hoca adaylarını seçerken kullanmış ve 10 yeni genc hoca adayının fakültede öğrecilere eğitim vermesi uygun görülmüştür.

"Öğretmenler için kış okulu eğitim projesi" - Bu projenin amacı akademik kadronun eğitim becerilerinin geliştirilmesidir. Proje kapsamında yutdışından eğitimciler davet edilmiş ve güz dönemi dersler bitdiyi zaman akademik kadro için universitetin Guba şehirinde yerleşen konak evinde 1 haftalık eğitim vermişltir . Projenin ilk aşaması 2016 yılı şubat ayında gerçekleştirilmişdir ve Paris Sorbon Universiteti – Abu Dabi profesörü Florent Pratlong tarafından 100 kişilik bir akademik kadroya "Yüksek Eğitim Kurumlarında

İnteraktif Eğitim" konusunda bilgiler aktarılmışdır. Projenin devamı olarak 2017 yılının şubatında 120 kişilik akademik kadronun eğitim becerilerini geliştirilmesi, liderlik ve öğrencilerle daha etkin iletişim kurulması için gerekli kominikasyon, öğrencilerin bilgi ve becerilerin daha interaktif və doğru değerlendirilme becerisi amacı ile bir sıra eğitimler gerçekleştirilmişdir. 2018 yılı şubat ayında ise ABŞ-ın Leigh Universitetinin professoru Jill Sperandio, Fransanın Lyon Universitetinin hocası Jennifer Veillon tarafından akademik kadroya çok faydalı bir seminar yapılmıştır.

Teşkivli Ücret Sistemi (Differensial əmək haqqı) – UNEC-de bu proje 2016 yılından uygulanmaya başlamışdır ve projenin amacı universitenin akademik kadrosunu motive etmek ve rekabet ortamını güçlendirmektir. Proje kapsamında akademik kadronun performans değerlendirmesi yıllık olarak hem akademik faaliyet (endeksli dergilerdeki makaleler, kitablar ve d.), hem öğrenciler tarafından yapılan anket değerlendirmesi ve aynı zamanda kişisel gelişim faaliyetlerini kapsamaktadır. Değerlendirme sonucunda ilk 10 sırayı tutmuş hocaların aylık ücretleri 2 kat, 11-30-cu sıradakı hocaların aylık ücretleri 1,7 kat, 31-60-cı sıralardakı hocalarınkı 1,5 kat, 61-100 aralığındakı hocalarınki ise 1,3 kat artırılmaktadır.

Araşdırmanın amacı

"Azerbaycan Devlet İktisat Universitesi (UNEC) örneğinde eleman seçme ve yerleştirme uygulamaları"nı analiz etmək için gerçekleştirilen bu araşdırmanın amacı Yüksek Öğretim Kurumlarında İnsan Kaynakları Yönetimi uygulamalarından en önemlisi olan eleman seçme ve yerleşdirme sürecinin nasıl gerçekleşdiyini analiz etmekdir.

Araşdırmanın önemi ve kapsamı

Yüksek Öğretim kurumlarında hizmeti gösteren ve bu hizmetden faydalananın insan faktörü olduğu göz önündə bulundurulduğu zaman hiç kuçkusuz bu kurumlarda İKY uygulamalarının ne kadar önemli olduğu artık tartışılmaz bir konu niteliyi olarak algılanmaktadır. Bir yüksek öğretim kurumunun en büyük başarısı güclü akademik kadrosu ve yüksek mevkiye sahib nitelikli mezunlarıdır, bu başırını ise universiteler doğru eleman seçme ve yerleştirme sürecine borcludur.

Verilerin Analizi

Araşdırmanı gerçekleştirmek amacı ile 17 sorudan ibaret bir anket hazırlanmış, daha sonra anket İnsan Kaynakları Yönetimi müdürü tarafından yanıtlanmıştır. Bu araştırma Azerbaycan Devlet İktisat Universitesini (UNEC) kapsamaktadır.

Aşağıdakı tabloda likert ölçeği ile hazırlanmış anket soruların cevapları yer almaktadır

ISBN : 978-605-81106-1-8

	Kesinlikle katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum
Universitemizde hem akademik, hem teknik personel için önceden belirlenmiş işe alma standartları ve seçim meyarları var.	+		
Universitemizde uluslararası standartlara uygun bir elektronik işe alım sistemi mevcuttur.		+	
Boş pozisyon oluşduğu zaman işçi talep formu genel müdürler tarafından İK departmanına sunulmaktadır		+	
İK departmanı tarafından iş ilanları universite sitesinde ve İK sitelerinde ilan edilmektedir .		+	
İş ilanlarında başvuru için gerekli bilgi ve beceriler net olarak gösterlmektedir		+	
Başvurular İK departmanı tarafından analiz edilerek aday havuzu oluşturulmaktadır	+		
Personel işe alım sürecinde sınava tabii tutulmaktadır			+
Personel işe alım sürecinde mülakata davet edilmektedir	+		
Bir boş pozisyon olduğu zaman tercihimiz işletme içi kaynaklara baş vurmaktır	+		
Boş pozisyonlar için İK departmanında yedek İK kaynağı mevcuttur		+	
Yöneticiler tarafından tavsiyye edilen elemanlara seçim süreci zamanı önem verilmektedir	+		
Universitemizde işçilerin seçimi için komisyon yaradılmıştır.		+	
Mülakatdan sonra adaylar genel müdür ve rektorla görüşmektedir.	+		
Adayların özgeçmişi işçi seçme komisyonu tarafından tarafından taranmaktadır.		+	
Rektörün onayından sonra kuruma yeni katılan elemanla iş sözleşmesi imzalanmaktadır.	+		
Universitemize yeni katılan adaylara oriyantasyon eğitimi verilmektedir.		+	
Universitemizde önceden belirlenmiş iş gerekleri ve tanımları mevcuttur. Adaylar işe başlamadan önce iş gerekleri ile tanıştırılmaktadır.		+	

Anket sorularının yanıtlarından da belli olduğu gibi işe alma və yerleştirme süreci tam olarak oluşturulamamışdır, fakat bazı pozisyonlar için net iş tanımları ve gerekleri mevcuttur. İşe alım sürecinde genellikle mülakat yöntemi kullanılmaktadır. Fakat mülakat zamanı sorular ve analiz edilecek genel becerilerle ilgili standartlar mevcut deyil. Boş pozisyonlar yarandığı zamanda bazen genel müdürler, bazen üst yönetim, bazen ise İK müdürleri tarafından adaylar sunulmaktadır. Yedek insan kaynakları kısmen mevcuttur ve bu boş pozisyon yarandığı zaman pozisyonun doldurulması süreci gecikmekte ve bu işlerin gidişatını aksatmaktadır.

	Sorunlar	Çözüm önerileri
1	Adayların seçimi zamanı teknik ve akademik personel için iş tanımları ve gereklerinin net olmaması	Yüksek Öğretim Kurumlarında elemanların görevleri ile ilgili profesionel bir iş analizi yapılmalı. Hem akdemik, hem teknik personel için iş tanımları netleşdirilmelidir.
2	Boş pozisyonların doldurulması zamanı seçim sürecinin oluşturulmaması	Eleman seçme ve yerleştirme süreciyle ilgili net bir prosedur belirlenmeli ve standartartlar oluşturulmalıdır.
3	Elektron eleman seçme sistemi uluslararası standartlara uygun deyil	Sisteminin elektronlaştırılması zaman ve bilgilere ulaşma açısından tasarruf sağlayacaktır. Bunla ilgili uluslararası tecrübe benimsenilmelidir.
4	Boşalan pozisyonların gec doldurulması ve İK departmanında yedek insan kaynakları bilgilerin yetersizliği	Eleman seçme süreci zamanı mülakattan geçemeyen elenen adayların CV-leri yedek İK kaynağı olarak toplanmalı ve hem iç, hem dış kaynaklardan pozisyonun dodurulması imkanları analiz edilmelidir
5	Seçim komisyonun üyelerinin mülakat aşamasında adaylardan beklentilerinin belirsizliği	Eleman seçme süreci ile ilgili resmi komisyon yaradılmalı. Akademik kadronun seçimi zamanı net olarak aranan özellikler ve mülakat soruları standartlaştırılmalıdır.

Sonuç

Yüksek Öğretim Kurumlarda İKY uygulamalarının hedefleri akademik ve idari personeli geliştirmek, bireysel performanslarını yükselmek ve dolayısıyla da beraberinde kurumsal başarıya ulaşmaktır. Bu açıdan bakdığımız zaman işe alım və yerleştirme süreci Yüksek Öğretim Kurumlarında çok önemli bir röle sahiptir.

Azerbaycan'daki Yüksek Öğretim Kurumlarında Eleman Seçme ve Yerleştirme Uygulamaları zamanı kurumun kamu kuruluşu olması, aynı zamanda Azerbaycan'da hatta özel kurumlara bile Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine geçiş sürecinin tam oturmaması bir sıra sorunlara yol açmıştır. Genel olarak araşdırma zamanı varılan nokta eleman seçme ve yerleştirme sürecinin Yüksek Öğretim kurumlarında gelişim aşamısında olmasıdır. Fakat Azerbaycan Devlet İktisat Universitesinde son 5 yıl boyunca akademik ve teknik personelin motivasyonu amacı ile çeşitli projeler uygulanmış, bu uygulamalar eğitim-gelişim, kariyer ve ücret sisteminin verimliliyini artırmıştır. Eleman seçme ve yerleştirme sürecinin kalitesini artırmak için ise profesional iş analizi yapılmalı, resmi seçim komisyonu yaradılmalı ve iş gerekleri ile ilgili standartlar belirlenmelidir.

Kaynakça

Akçay, C. (1996). Okul Yönetimi, 72 Ofset Tesisleri, Ankara.

Altinok Vicdan, "*Eğitim Kurumlarında Yöneticilerin İnsan Kaynağı Politikalarına İlişkin Görüşleri*" http://dergipark.gov.tr/download/article-file/408141 (indirilme tarihi : 25.09.18)

Argon Türkan, (2015) "*Eğitim Kurumlarında İnsan Kaynakları Yönetimi İşlevlerinin Uygulanabilirliğine İlişkin Eğitim Çalışanlarının Görüşleri*" Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3): 851-869

Aytaş, S. (2006): "Özelleştirme Sürecinde Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş ve T.C. Ziraat Bankası Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çalışkan E. N.(2015). "Sağlık sektöründe personel yönetiminden insan kaynakları yönetimine geçiş", 3.Sağlık Yönetimi Kongresi, 13-16 Nisan 2015.

Doç. Dr. Semra F. Aşcıgil, *"Etik Ve Sosyal Sorumluluk : Kamu Ve Özel Sektör Arasında Benzerlikler, Farklılıklar*" (https://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_IsEtigiKamu-SemraAscigil.pdf) (indirilme tarihi 25.10.18)

Doç. Dr. Semra F. Aşcıgil, *"Etik Ve Sosyal Sorumluluk : Kamu Ve Özel Sektör Arasında Benzerlikler, Farklılıklar*" (https://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_IsEtigiKamu-SemraAscigil.pdf) (19.09.2018)

Ebubekir Torun, İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Tatmini, Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, haziran , 2007, s 81

Ekinci, H. (2007): Türkiye'de İnsan Kaynakları, www.odevsel.com/genelkultur/1581/ harunekinci.html; E.T: 13. 10. 2014.

Emel Erdoğdu , İnsan Kaynakları Yönetiminde Personel Seçimi Ve Psikoteknik Testlerin Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013.

Güzelsari, Selime, "Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetim Yaklaşmaları", http:www.yönetimbilimi.politics.ankara.edu.tr, 01-04-2006

Hall, C&Lindzey (1985). İntroduction to Theories of Personality. New York: John Viley and Sons, s. 315.

http://www.arasindakifark.net/kamu-ve-ozel-sektor-farki-nedir-nasil/ (17.09.18)

İlhami FINDIKÇI , İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul : Alfa Basım Yayım Dağıtım 1999.

İnce, K. S. K. (2006): "Kamu Kuruluşlarında ve İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi ve iletişim İlişkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

K. Selcen Kerimoğlu İnce "*Kamu Kuruluşlarında Ve İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi Ve İletişim İlişkisi"* Yüksek Lisans Tezi, EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, İzmir, 2006

Leman BİLGİN ve digerleri, İnsan Kaynakları Yönetimi, Eskişehir , ISBN, 978 9760449-2, Temmmuz 2007

Özdemir M.(2014). Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi, s64

Özdemir Sami Sonat, POLAT Eray, ÖZDEMİR Meltem, "*Kamu Sektöründe Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler,* MERİÇ ULUSLARARASI SOSYAL VE KÜLTÜREL ARAŞTIRMA DERGİSİ" mart 2015, s 6

Özdevecioğlu Mahmut " *Kamu Ve Özel Sektör Yöneticileri Arasindaki Davranişsal Çalişma Koşullari Ve Kişilik Farkliliklarinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştirma",* Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, Temmuz-Aralık 2002 ss. 115-134.

Öznur YÜKSEL, İnsan kaynakları yönetimi , Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

Rainey H. (1991). Understanding and Managing Public Organization, San Francisco: Jossey Bass Publisher, s122

Sabuncuoğlu Zeyyat: "Personel Yönetiminde Uyarlık Sorunları", Akademi B.İ.T.İ.A. Dergisi C.VI.No 1- 2(Temmuz-Kasım, 1977), s 122

Sevinç Hüseyn, (2015) "*Kamu Çalışanlarının Motivasyonunda Kullanılan Araçlar"* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research, s 952

Tuğray Kaynak; Personel Planlaması, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990

Yüksel, Ö (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara. Gazi Kitapevi, s 135

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

AZERBAYCAN`DA YEREL HALKIN TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİYLE İLGİLİ ALGISI

Doç. Dr. Fariz Ahmedov
Azerbaycan Devlet İktisat Üniv. (UNEC),Uluslararası Master ve Doktora Merkezi ahmadovfs@hotmail.com

Araş. Gör. Şəfəq Orujova
Azerbeycan Devlet İktisat Üniversitesi shefegorujova2@mail.ru

Özet

Bölgeler arası ekonomik dengesizlik sürekli olarak büyüyen sorun haline gelmiştir. Dünyada ortaya çıkan ekonomik ve politik etkileşim bazı ülkelerin belirli bölgelerine pozitif etki katarken, bazı ülkelerde ise aynı sınırlar içerisinde bile farklı gelişme düzeylerini ortaya çıkarmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında turizmin hızlı gelişimi turizmin daha geniş kitlelere ve uzak mesafelere yayılarak önemli etkiler yaratan, ülke ekonomilerinde ve uluslararası ilişkilerde önemli sonuçlar doğuran bir sektör haline gelmesine ve bununla da ülkelerin kalkınmasının en büyük destekçilerinden biri haline gelmesine sebep olmuştur. Turizm, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişim imkanlarına sahip olmayan, ancak turistik arz değerlerinin zengin olduğu bölgelerin turizm gelirlerini arttırarak bölgesel kalkınmaya güçlü etki etmek ve bölgenin turistik açıdan dengeli olarak kalkınmasını sağlamak imkanlarına sahiptir. Turizmin bölgesel dengesizliğin giderilmesi yönünde sahip olduğu imkanlar göz önünde bulundurulduktа, gelişmekte olan bir ülke olan Azerbaycan`ın ekonomik açıdan dengeli büyümeyen, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişim imkanları olmayıp, zengin turistik arz kapasitesine sahip olan bölgelerinin araştırılarak dengeli şekilde kalkınmasının sağlanması önem arz etmektedir. Çalışmada, Azerbaycan`da yerel halkın turizmin gelişiminin bölgesel kalkınmaya etkileriyle ilgili algısı ve turizme verdiği destek değerlendirilmiştir. Anket yöntemiyle 262 örneklem üzerinden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırma zamanı katılımcıların kişisel özelliklerini ele alabilmek amacıyla Frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre cevaplayıcıların %54.6`sı kadın, %45.4`ü ise erkektir. %67`lik büyük bir bölüm cevapayıcı 18-25 yaş aralığında olan gençlerdir. Cevaplayıcılar büyük bir oranda bekar ( %70.6) bireylerden oluşmaktadır. Eğitim durumları değerlendirildiğinde %87.8`lik oranı üniversite mezunu kişilerin oluşturduğu görülmüştür. Gelir seviyesiyle ilgili dağılımda ise ilk sırayı 0-150 AZN aralığında geliri olan %30.9`luk çoğunluk oluşturmaktadır. Turizmin Azerbaycan`ın bölgelerinde yaşayan yerel halk tarafından algılanan ekonomik etkilere ilişkin düşünceleri, turizm bölgeye iş, kazanç ve yatırım olarak katkı sağlasa da, fiyat artıran ve hayat pahalılığına da sebep olan bir etken olduğu yönünde olsa da, genel olarak algı olumludur. Yerel halkın algısına göre turizm sosyal yapıya olumsuz etki etmemektedir. Yani, turizm yerel halkın kültürel gelişimine katkı eder, yaşam kalitesini yükseltir, bölgede var olan turizm arzının geliştirilmesi sonucunda yerel halkın da, turistik çekiciliklere kolaylıkla ulaşmasını ve onların da serbest zamanlarını olumlu şekilde değerlendirebilmelerine olanak sağlar. Yerel halkın yabancı turistlerle iletişim içerisinde olması onların kültürel değerlerinin yok olmasına ve diğer suç, fuhuş, uyuşturucu gibi problemlerin ortaya çımasına değil, başka kültürlerden haberdar olmalarına, kültürel alış-verişte bulunmalarına sebep olur. Yerel halk için çevresel etkiler hassas bir konudur. Araştırmanın sonuçlarına göre Azerbaycan`ın bölgelerinde yaşayan yerel halkın turizmin çevresel olumlu olduğunu algılasa da, olumsuz etkilerinin de olduğunu düşünmektedir. Şöyle ki, yerel halk çevresel etkilerin doğal çevrenin korunmasını, çevre kalitesinin iyileştirilmesini destekleyerek insanlar arasında çevre bilincini artırsa da, çarpık kentleşme, kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıklığı gibi sorunların da ortaya çıkmasına sebep olduğunu düşünmektedir. Genel olarak ele alırsak, yerel halkın ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler üzerine algısı olumlu yönde olduğundan turizmin gelişimini destekleyerek turizmin toplumun bir parçası olarak gelişimi için daha fazla çaba sarf edilmesi ve turizme olan yatırımların artırılması gerektiğini düşünmektedirler. Turizm ve onun çevre, ekonomi ve sosyal alana göstereceği etkiler için halk arasında bilinçlendirme, bölgelerin sahip olduğu turizm potansiyelinin ve turizm ürünlerinin tanıtımı, altyapı ve üstyapı olanaklarının iyileştirilmesi, hem turistlere hem de yerel nüfusa karşı yapılan yapay fiyat artışının önüne geçme, bu sorununun çözülmesi için devlet desteğinin artırılması ve aynı zamanda yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve pazara çıkarılmalısı işleri yapılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Turizm, bölgesel kalkınma, yerel halk, turizm algısı.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Abstract

The economic imbalance between regions has been a growing problem. In the aftermath of the Second World War the rapid development of tourism caused tourism to become a sector that has spread to wider masses and over long distances and has important effects in the national economy and international relations and thus become one of the biggest supporters of the development of the countries. The development of tourism helps to increase incomes in rich regions with touristic supply values and development of regions. Tourism has economic, social and environmental impact on the region. And the local people living in this region are the most affected. In this study, the perception of the local people living in the regions of Azerbaijan towards tourism and the support they give to tourism are tried to be determined. In this study, a questionnaire technique, which is a quantitative research technique, was used to collect data. 262 people were reached with easy sampling technique. According to the results of the study, it has been revealed that the local population generally welcomes the effects of tourism positively, the development of tourism has a positive impact on the region economically, socially and environmentally and the local people support tourism. However, local people don't ignore negative effects.

Keywords: Tourism, development, Azerbaijan, local people.

Giriş

1929 yılında yaşanan Ekonomik Kriz sanayisi gelişmiş kentlerle aynı zamanda kırsal kesimi de etkilemiştir. Bu kriz ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) Tenessee Vadisi'ni diğer bölgelerine nazaran daha fazla etkilemiştir. Ve bununla da 1933 yılında ilk bölgesel kalkınma programı Tenessee Vadisi'nde oluşturularak kavramın ilk ortaya çıkışını ABD'nin adına yazmıştır (Semiz, 2009: 8). Bölgesel kalkınma, bölgede var olan eksiklikler ve bu eksikliklerin giderilmesi için nelerin yapılabileceğini belirlenmek olup, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını minimuma indirmek ve gelişmemiş bölgelerin kalkındırılmasını amaçlamaktadır (Çeken, 2008: 205). Ve bunun için de uygun sanayi dağılımının sağlanması, kalkınma sonucunda gerçekleşen gelirin az gelişmiş diğer bölgelere aktarılması, bölgenin sağlıklı büyümesinin teşvik edilmesi gibi hedefler belirlenmiştir (Künü ve Hopoğlu, 2015: 83).

Günümüzde milyonlarla insan kendi yaşadıkları yeri terk ederek seyahat gereksinimlerini karşılamak amacıyla farklı ülke ve ya bölgelere giriş yapmaktadırlar. Turizm kavramının tanımlanması için 19 y.y. sonuna doğru birçok çalışmalar yapılmasa da ilk olarak tanımın ortaya çıkması Guy Feuer adıyla bağlıdır. O, turizm alanında sayısız araştırmalar yaparak 1905'te ilk tanımını ortaya çıkarmıştır. Bu tanıma uygun göre "turizm, insanların dinlenme ihtiyaçlarını, olağanüstü yerleri tanıma isteğinin altyapı olanaklarının gelişerek nerdeyse kusursuz hale gelmesi sonucunda gerçekleştirilmesi sonucunda ülke ve toplulukları daha entegre kılan olmasına sebep olan bir olay"dır (Kozak, 2014: 1).

Sanayileşme sonrası artan bölgelerarası gelişmişlik farkları devletleri rahatsız ederek bu sürece müdahale etmek mecburiyetinde bırakmış ve 1950'den bu yana bu farkları gidermeye yönelik politikalar geliştirilmeye başlamıştır.Tarım sektörünün ekonomik kalkınmanın iktisadi ve bölgesel gelişme aşamalarında önemli bir payı olmasına rağmen, sanayi ve hizmetlerin payı zamanla önemli ölçüde artmıştır. Küreselleşmeyle ortaya çıkan ulaşım, iletişim ve bilişim teknolojisinin gelişimi, kalkınmanın gelişmesinin tarım ve sanayi ile değil, bu sektörde zenginlik ve katma değer yaratan sektör olan hizmetler sektörü aracılığıyla gerçekleşeceğini göstermiştir (Tunçsiper, 2011: 95). Bölgesel kalkınma politikaları, bölgeler arasındaki eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamakta ve turizm ile yakından ilişkilidir. Turistler dinlenmek ve rahatlamak, ekonomik yöndeki gelirlerin büyümesi yanında,

iş yaratma özellikleri de vardır. Bölgesel dengesizlikler, farklı bölgelerdeki ekonomik boyutlarda ve sosyal fırsatların dengesizliği şeklinde kendini gösterebilir (Tunçsiper, 2011: 96). Ekonomik olarak zayıf ülkelere gelişmiş ülkeler karşısında çok az rekabet şansı tanıyan küreselleşme turizm sektörünü tüm ülkeler için cankurtaran haline getirmiştir. Yörelerin sahip oldukları zenginliklerin doğru politikalar sayesinde pazarlanarak yeni turistik yörelerin ortaya çıkmasını ve turizmin ülke ekonomisini olumlu şekilde etkileyen gelir kaynağı olmasını sağlamıştır. Turistin bir bölge veya yöreye gelmesi ve yaşadığı yere dönmesi arasında oluşan süreçte turizmin olumlu ve ya olumsuz olarak ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini yaratmaktadır (Yıldız, 2007: 14).

Azerbaycan küçük bir ülke olmasına karşılık, hem mimari hem coğrafi hem de kültür bakımından zengin olması turizm sektörü için olumlu bir zemin oluşturmaktadır. Kaynaklar bakımından zengin olması turizm faaliyetleri için elverişli olup, oranla rekreasyon (dinlenme) turizmine olanak sağlar. Doğu ve Batı arasında yerleşip köprü rolünü oynaması, tarihi İpek yolunun Azerbaycan topraklarından geçmesi, çok eski tarihe sahip olması, coğrafi özellikleri (iklimi, hidrografisi, bitki ve hayvanat alemi, toprak özellikleri) Azerbaycan'ın bir çok turizm türleri üzerine gelişmesine yardımcı olmaktadır. Tüm bu çekicilikler kültür, plaj, sağlık, termal, av, yayla, kongre, inanç, iş, dağ ve kış ve s. gibi turizm türlerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır (Bilalov, 2008: 225-229).

Azerbaycan 2000'li yıllara kadar turizm alanına yeterli düzeyde ilgi gösterememiş, 2000'li yıllara gelindikte ise petrol dışı sektörlerin geliştirilmesi öncelikle yön olarak kabul edilmiş ve turizm sektörünün gelişimini sağlamak için hem turizm politikaları kabul edilmiş hem de bölgesel kalkınma politikalarında turizm sektörüne yer verilmiştir. Azerbaycan'da yüksek ekonomik, sosyal ve çevresel gereksinimleri karşılayan modern turizm bölgeleri oluşturmak ve ülkenin ekonomisini kalkınmasının temel dayanaklarından biri haline getirmek, turizmin karşılaştığı sorunları çözmek ve turizm sektörünün gelişmesini sürdürmek ise bu politikaların temelini oluşturmuştur.

Turizmin bölgesel dengesizliğin giderilmesi yönünde sahip olduğu imkanlar göz önünde bulundurulduktа, gelişmekte olan bir ülke olan Azerbaycan`ın ekonomik açıdan dengeli büyümeyen, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişim imkanları olmayıp, zengin turistik arz kapasitesine sahip olan bölgelerinin araştırılarak dengeli şekilde kalkınmasının sağlanması önem arz etmektedir.

Yöntem

Çalışmada, Azerbaycan`da yerel halkın turizmin gelişiminin bölgesel kalkınmaya etkileriyle ilgili algısı ve turizme verdiği destek değerlendirilmiştir. 2018 yılının Nisan ayında gerçekleştirilmiş anket yöntemiyle 262 örneklem üzerinden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ankette kullanılan ifadelerin geneli ve anket form örneği GÜNEŞ Nilgün`ün yüksek lisans tezi için yapmış olduğu "Yerel Halkın Turzim Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği" adlı çalışmasından alınmıştır. Bu araştırma kapsamında gerekli veriler bilgisayar destekli istatiksel programı yardımıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Son olarak ise elde edilen bulgular yardımıyla Azerbaycan da yerel halkın turizmin etkileri üzerine algısı ve turizme verdiği destek öğrenilmiştir.

Bulgular

Araştırma zamanı katılımcıların kişisel özelliklerini ele alabilmek amacıyla Frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre cevaplayıcıların %54.6`sı kadın, %45.4`ü ise erkektir. %67`lik büyük bir bölüm cevapayıcı 18-25 yaş aralığında olan gençlerdir. Cevaplayıcılar büyük bir oranda bekar ( %70.6) bireylerden oluşmaktadır. Eğitim durumları değerlendirildiğinde %87.8`lik oranı üniversite mezunu kişilerin oluşturduğu görülmüştür.

Gelir seviyesiyle ilgili dağılımda ise ilk sırayı 0-150 AZN aralığında geliri olan %30.9`luk çoğunluk oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik veriler

Değişken	Kategori	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	143	54.6
	Erkek	119	45.4
Yaş	18-25	176	67.2
	26-35	55	21
	36-45	20	7.6
	46-55	6	2.3
	56 ve üzeri	5	1.9
Medeni Durum	Evli	77	29.4
	Bekar	185	70.6
Eğitim Durumu	Orta Okul	8	3.1
	Lise	24	9.2
	Üniversite	230	87.8
İş Durumu	İşsiz	23	8.8
	Serbest İşçi	21	8
	Maaşla İşçi	140	53.4
	Öğrenci	76	29
	Emekli	2	0.8
Gelir Düzeyi	150 AZN`den az	81	30.9
	151-250 AZN	33	12.6
	251-350 AZN	30	11.5
	351-500 AZN	62	23.7
	501-1000 AZN	37	14.1
	1001 AZN ve üzeri	19	7.3
Toplam		262	100

Araştırmaya ilişkin boyutları belirlemek için ölçeği oluşturan 28 ifade faktör analizine tabi tutulmuştur. Verilerin faktör analizine uygunluğunu ortaya çıkarmak için Barttlet (Barttlet Test of Sphericity) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testleri yapımış ve testin sonuçlarına göre veriler faktör analizine uygundur.

Araştırmada 28 değişkenden oluşan anket formuna faktör analizi yapılmıştır. Yapılan Anti İmaj Korelasyon matrisinde her bir değişkenin faktör analizine uygunluğunu ölçen Measures of Sampling Adequcy (MSA) değerinin 0.50`den büyük olması gerekir. Yapılmış olan matriste söz konusu değerler 0.70-0.90 arasında olduğundan bir sorun olmadığını söylemek mümkündür. Ölçeği oluşturan ifadeler yedi alt boyutta toplanmış ve bu altboyutlar toplam varyansın %62.5`ni açıklama düzeyine sahiptir. Faktör analizi zamanı en son sonucu elde edebilmek için iki defa değişkenler çıkarılarak analiz yapılmıştır. İlkinde "Turizm çevre bilincini artırmaktadır", "Turizm yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir" ve "Turizm suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır" ifadelerinin faktör yükleri 0.5`ten küçük olduğundan ve Sosyal Pozitif Etkiler ölçeğinin sorularının diğer altboyutların altına kaydığından bu sorular ve "Turizm geleneksel ürünlerin üretimini sağlamaktadır" değişkenindeki iki değerinin 0.5`ten büyük olması ve bir faktörün tek bir değişkenle açıklanamaması sonucunda da bu değişken de analizden çıkarılarak yeniden faktör analizi yapılmıştır. Yapılmış olan faktör analizin sonuçları Tablo 2`de gösterilmiştir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo 2. Faktör analizinin sonuçları

Faktörler	Faktör Yükleri	Öz Değer	Açıklanan Varyans%
Ekonomik Pozitif Etkiler		4.527	21.557
Turizm bölgeye daha fazla yatırım yapmayı sağlamaktadır	0.594		
Turizm ekonomik kazanç sağlamaktadır	0.783		
Turizm yerel ekonomiyi desteklemektedir	0.754		
Turizm yerel halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır	0.753		
Ekonomik Negatif Etkiler		3.471	16.53
Turizm bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır	0.723		
Turizm bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır	0.752		
Turizm yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır	0.672		
Sosyal Negatif Etkiler		1.588	7.56
Turizm yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir	0.745		
Turizm kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır	0.796		
Turizm yerel halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır	0.681		
Çevresel Pozitif Etkiler		1.427	6.793
Turizm doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir	0.816		
Turizm gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir	0.721		
Turizm tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir	0.721		
Çevresel Negatif Etkiler		1.204	5.735
Turizm çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır	0.795		
Turizm doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir	0.804		
Turizm çarpık kentleşmeye neden olmaktadır	0.586		
Turizm kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratmaktadır	0.633		
Turizme Destek		1.114	5.306
Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir	0.793		

ISBN : 978-605-81106-1-8

Turizm yatırımları artarak devam etmelidir	0.789		
Turizm gelişimini destekliyorum	0.634		
Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir	0.783		

Tablo 2`de görüldüğü gibi yapılan faktör analizi sonuçlarına göre Ekonomik pozitif etkiler olarak adlandırılan birinci faktör dört değişkenden oluşmaktadır ve özdeğerleri 4.527 ve açıklanan varyansı %21.557`dir. Ekonomik negatif etkiler üç değişkenden oluşmaktadır ve özdeğerleri 3.471 ve açıklanan varyansı %16.530`dur. Sosyal negatif etkiler üç değişkenden oluşmaktadır ve özdeğerleri 1.588 ve açıklanan varyansı %7.560`dır. Çevresel pozitif etkiler üç değişkenden oluşmaktadır ve özdeğerleri 1.427 ve açıklanan varyansı %6.793`dür. Çevresel negatif etkiler dört değişkenden oluşmaktadır ve özdeğerleri 1.204 ve açıklanan varyansı %5.735`dir. Turizme destek dört değişkenden oluşmuştur ve özdeğerleri 1.114 ve açıklanan varyansı %5.306`dır.

Faktör analizi sonrasında yerel halkın turzmin gelişimi sonucu doğan etkileri algılama biçiminin katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ölçmek amacıyla bağımsız t-testi analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 3. Yerel Halkın Turizmin Gelişimi Sonucu Doğan Etkilerini Algılama Biçimi ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki (T-Testi)

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ekonomik Pozitif Etkiler	Equal variances assumed	6.76	0.01	0.539	260	0.591	0.0579	0.10749	-0.1538	0.2696
	Equal variances not assumed			0.527	221.77	0.599	0.0579	0.10985	-0.1586	0.2744
Çevresel Pozitif Etkiler	Equal variances assumed	0.03	0.86	-0.4	260	0.691	-0.05189	0.13021	-0.3083	0.2045
	Equal variances not assumed			-0.4	254.17	0.69	-0.05189	0.12982	-0.3075	0.2038
Sosyal Negatif Etkiler	Equal variances assumed	0.09	0.77	0.485	260	0.628	0.06356	0.13103	-0.1945	0.3216
	Equal variances not assumed			0.485	251.11	0.628	0.06356	0.13108	-0.1946	0.3217
Ekonomik Negatif Etkiler	Equal variances assumed	0.29	0.59	1.247	260	0.214	0.15988	0.12821	-0.0926	0.4123

	Equal variances not assumed			1.25	253.55	0.212	0.15988	0.12791	-0.092	0.4118
Çevresel Negatif Etkiler	Equal variances assumed	3.77	0.05	0.999	260	0.319	0.12677	0.12695	-0.1232	0.3768
	Equal variances not assumed			0.986	236.33	0.325	0.12677	0.12853	-0.1264	0.38

Yapılmış olan analiz sonuçlarında tüm p değerleri 0.05`den büyük olduğu için erkeklerle kadınlar arasında ele alınan faktörler (ekonomik pozitif, çevresel pozitif, sosyal negatif, ekonomik negatif, sosyal negatif ve çevresel negatif etkiler) açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

Yerel halkın turizmin gelişimi sonucu doğan etkilerini algılama biçimi ile gelir düzeyi değişkeni arasındaki ilişkiyi ölçebilmek amacıyla tek yönlü Anova analizi yapılmıştır.

Tablo 4. Yerel Halkın Turizmin Gelişimi Sonucu Doğan Etkilerini Algılama Biçimi ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişki (Tek Yönlü Anova)

		Sum of Squares	df	Mean Square	f	p
Ekonomik Pozitif Etkiler	Between Groups	4.136	4	1.034	1.39	0.238
	Within Groups	191.184	257	0.744		
	Total	195.32	261			
Çevresel Pozitif Etkiler	Between Groups	7.132	4	1.783	1.64	0.165
	Within Groups	279.379	257	1.087		
	Total	286.511	261			
Sosyal Negatif Etkiler	Between Groups	7.979	4	1.995	1.816	0.126
	Within Groups	282.227	257	1.098		
	Total	290.206	261			
Ekonomik Negatif Etkiler	Between Groups	6.258	4	1.565	1.473	0.211
	Within Groups	272.972	257	1.062		
	Total	279.23	261			
Çevresel Negatif Etkiler	Between Groups	4.811	4	1.203	1.152	0.333
	Within Groups	268.41	257	1.044		
	Total	273.221	261			

Tablo 4`den de görüldüğü gibi, tüm boyutların sig (p) değerinin 0.05`ten büyük olması sebebiyle araştırmaya katılanlarının turizmin doğurduğu ekonomik pozitif, çevresel pozitif, sosyal negatif, ekonomik negatif ve çevresel negatif etkileri algılama biçimi ile aylık gelir düzeyi grupları arasında bir farklılık olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış olan

anova sonuçlarına göre, belirlenmiş olan aylık gelir düzeyi grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır

Turizmin gelişiminden dolayı ortaya çıkan etkiler ile, turizmin gelişimine verilen destek arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmamasını tesbit edebilmek için korelasyon analizinin yapılması gerekli olmuştur. Yapılmış olan korelasyon analizinin sonuçlarına göre turizme verilen destek ile yalnız ekonomik pozitif ve çevresel pozitif etkiler arasında ilişki vardır, diğerleriyle ise yoktur.

Tablo 5. Turizmin Gelişim Etkilerini Algılama ve Turizm Gelişimine Verilen Desteğe İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Çevresel Negatif Etkiler	Ekonomik Pozitif Etkiler	Çevresel Pozitif Etkiler	Sosyal Negatif Etkiler	Ekonomik Negatif Etkiler
Çevresel Negatif Etkiler	Pearson Correlation	1	0.075	-.291**	.475**	.357**
	Sig. (2-tailed)		0.228	0	0	0
	N	262	262	262	262	262
Turizme Verilen Destek	Pearson Correlation	0.029	.370**	.423**	-.130*	-0.099
	Sig. (2-tailed)	0.646	0	0	0.036	0.109
	N	262	262	262	262	262
Ekonomik Pozitif Etkiler	Pearson Correlation	0.075	1	.200**	-0.03	0.092
	Sig. (2-tailed)	0.228		0.001	0.631	0.139
	N	262	262	262	262	262
Çevresel Pozitif Etkiler	Pearson Correlation	-.291**	.200**	1	-.288**	-.206**
	Sig. (2-tailed)	0	0.001		0	0.001
	N	262	262	262	262	262
Sosyal Negatif Etkiler	Pearson Correlation	.475**	-0.03	-.288**	1	.363**
	Sig. (2-tailed)	0	0.631	0		0
	N	262	262	262	262	262
Ekonomik Negatif Etkiler	Pearson Correlation	.357**	0.092	-.206**	.363**	1
	Sig. (2-tailed)	0	0.139	0.001	0	
	N	262	262	262	262	262
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).						
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).						

İki değişken arasındaki ilişkinin (korelasyonun) değerine uygun gelen Sig. değeri 0.05 den büyük olan değişkenler arasında ilişki yoktur. Ekonomik pozitif etkiler (r=0.370) ve çevresel pozitif etkiler (r=0.423) ile turizme verilen destek arasında zayıf düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Yani, katılımcıların ekonomik pozitif etkileri ve çevresel pozitif

etkileri algılamaları pozitif yönde arttıkça turizmin gelişimine verilen destekte de artış olacaktır. Sosyal negatif etkiler (r=-0.130) ile turizme verilen destek arasında çok düşük düzeyde, negatif ilişki vardır. Yani, katılımcıların sosyal negatif etkileri algılamaları pozitif yönde arttıkça turizmin gelişimine verilen destek azalacaktır.

Analizden çıkan sonuca göre, turizmin gelişimine yönelik yerel halkın verdiği destek yerel halkın turizmin ekonomik pozitif ve çevresel pozitif etkilerinin algısı ile anlamlı bir ilişki içerisindedir.

Turizmin gelişmesi etkilerinin turizme verilen desteye etkisinin ölçülmesi için Regresyon analizi yapılmıştır. Önce yapılmış olan korelasyon analizinde ekonomik pozitif ve çevresel pozitif etkiler ile turizme verilen destek arasında ilişki orta, sosyal negatif etkiler ile ise çok düşük olduğu için regresyon analizi zamanı turizme verilen destek değişkeni üzerinde ekonomik pozitif ve çevresel pozitif etkiler değişkenlerinin etkisi ölçülebilir.

Tablo 6. Turizmin Ekonomik Pozitif Etkilerinin Turizm Gelişimine Verilen Desteğe Etkisine İlişkin Tek Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişkenler	ß değerleri	Standart hata	Beta değerleri	t değerleri	p
Sabit	3,229	0,163		19,826	0,000
Ekonomik pozitif etkiler	0,300	0,047	0,370	6,431	0,000
R=0,370 R²=0,137 Düzeltilmiş R²=0,134 F=41,363 p=0,000*					

Tablo 6`ya göre araştırmada yerel halkın turizmin ekonomik pozitif etkilerini algılama biçiminin turizmin gelişmesine verdikleri desteğe anlamlı etki edip etmediğini ortaya çıkarmak için gerçekleştirilen regresyon analizi (F=41.363, p=0.000, R=0.370) sonucunda regresyon modeli şu şekildedir:

Turizme Verilen Destek = 3.229 + 0.300x Ekonomik Pozitif Etkiler

Modele göre turizmin gelişim etkilerini algılamadaki her bir birimlik artış, turizmin gelişimine yönelik verilen destek üzerinde 0.300 lük bir artış meydana getirmektedir.

Tablo 7. Turizmin Çevresel Pozitif Etkilerinin Turizm Gelişimine Verilen Desteğe Etkisine İlişkin Tek Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişkenler	ß değerleri	Standart hata	Beta değerleri	t değerleri	p
Sabit	3,282	0,134		24,523	0,000
Ekonomik pozitif etkiler	0,283	0,038	0,423	7,520	0,000
R=0,423 R²=0,179 Düzeltilmiş R²=0,126 F=56.556 p=0,000*					

Tablo 7`ye göre araştırmada yerel halkın turizmin çevresel pozitif etkilerini algılama biçimi turizmin gelişmesine verdikleri desteğe anlamlı etki edip etmediğini ortaya çıkarmak için gerçekleştirilen regresyon analizi (F=56.556, p=0.000, R=0.423) sonucunda regresyon modeli şu şekildedir:

Turizme Verilen Destek = 3.282 + 0.283 x Çevresel Pozitif Etkiler

Modele göre turizmin gelişiminin etkilerini algılamadaki her bir birimlik artış, turizmin gelişimine yönelik verilen destek üzerinde 0.283 lük bir artış meydana getirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yerel halkın turizmin ekonomik etkilerini algılama düzeyini ölçmek için yapılmış olan anket sonuçlarına göre, yerel halkın fikirleri turizmin gelişiminin bölgede geleneksel ürünlerin üretimine ihtiyaç yarattığını, yerel halk için yeni iş imkanları sunduğu, ekonomik kazanç sağlamalarına sebep olduğu yönündedir. Tüm bunlar da, yerel ekonomini destekler.

Turizmin yapmış olduğu bu pozitif etkiler bölgeye daha fazla yatırım yapılmasını sağlayarak başka bir pozitif etki ortaya çıkarır. Yerel halkın turizmin ekonomik etkilerine ilişkin düşünceleri turizm bölgeye iş, kazanç ve yatırım olarak katkı sağladığı yönünde olsa da, çok küçük bir yüzde bu gelişimin fiyat arttıran ve hayat pahalılına da sebep olan bir gelişim olduğu düşüncesindedir.

Anketten doğan diğer sonuçlara göre yerel halkın algısına göre turizmin gelişiminden doğan etkiler sosyal yapıya olumsuz etki etmektedir. Yani , turizmin gelişimi yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlar ve yaşam kalitesini yükseltir; Bölgede var olan turizm arzının geliştirilmesi sonucunda yerel halkın da turistik çekiciliklere kolaylıkla ulaşmasını veonların da serbest zamanlarını olumlu şekilde değerlendirebilmelerine olanak sağlar; Yerel halka göre yabancı turistlerle iletişim içerisinde olunması bölgede kültürel değerlerin yok olması ve diğer suç, fuhuş, uyuşturucu gibi problemlerin oluşmasına değil, başka kültürlerden haberdar olmalarına, kültürel alışverişte bulunmalarına sebep olur.

Yerel halk için çevresel etkiler hassas bir konudur. Yapılmış olan araştırmanın sonuçlarına göre Azerbaycan`ın bölgelerinde yaşayan yerel halk turizmin çevresel etkilerinin olumlu olduğunu algılasa da, olumsuz etkilerinin de olduğunu es geçmemektedir. Şöyle ki, yerel halk, çevresel etkilerin doğal çevrenin korunmasını, çevre kalitesinin iyileştirilmesini destekleyerek insanlar arasında çevre bilincini artırsa da, çarpık kentleşme, kalabalıklaşma, gürültü kirliliği gibi sorunların da ortaya çıkmasına sebep olduğunu düşünmüktedir.

Genel olarak ele alırsak, yerel halkın ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler üzerine algısı olumlu yönde olduğundan turizmin gelişimini destekleyerek turizmin toplumun bir parçası olarak gelişimi için daha fazla çaba sarf edilmesi ve turizme olan yatırımların artırılması gerektiğini düşünmektedirler. Turizm ve onun çevre, ekonomi ve sosyal alana göstereceği etkiler için halk arasında bilinçlendirme, bölgelerin sahip olduğu turizm potansiyelinin ve turizm ürünlerinin tanıtımı, altyapı ve üstyapı olanaklarının iyileştirilmesi, hem turistlere hem de yerel nüfusa karşı yapılan yapay fiyat artışının önüne geçme, bu sorununun çözülmesi için devlet desteğinin artırılması ve aynı zamanda yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve pazara çıkarılmalısı işleri yapılmalıdır.

Kaynakça

Azərbaycan Respublikası`Nda 2002-2005-Ci Illərdə Turizmin Inkişafina Dair Dövlət Proqramı

Azərbaycan Respublikası`Nda 2010-2014-Cü Illərdə Turizmin Inkişafina Dair Dövlət Proqramı

Bilalov B. (2008) Turizmin Tarixi, Mütərcim Nəşriyyat.

Çeken H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerıne Teorik Bir inceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi, I.I.B.F. Dergısı, 10,*11, 293-306*

Kozak N., Kozak A. M., Kozak M. (2014), Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar, Gözden Geçirilmiş 16.Baskı, Ankara

Künü S., Hopoğlu S., Sökmen Ö., Güneş Ç. (2015). *Turizm Ve Bölgesel Kalkınma Arasındakı Ilişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir Inceleme*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7,71-93

Minnaert, L. (2012), Social Tourism Participatio: The Role Of Tourism Inexperience And Encertanty", Journal Of Tourism Management, 40, *282-289*

Tuncsiper, B., Temeloğlu E., & Altunöz Ö. (2011), Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolünün Yerel Halkın Görüşleri Çerçevesinde Belirlenmesi: Ayvacık (Assos) Örneği", Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 93-114

Yıldız Z. (2007), Turizmin bölgesel kalkınmaya sağladığı katkılar ve göller bölgesi uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ISBN : 978-605-81106-1-8

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK YENİ MEDYA KULLANIMI

Omar Suleiman Saleh Malkavi
Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi omar_sm08@yahoo.com

Özet

Herkesin bildiği üzere son yıllarda teknoloji gayet geniş ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmeye başlamıştır, bu büyük geliştirmenin sayesinde dünya farklı bir aşamaya girmiştir, aynı zamanda bu gelişme tek bir yönde hiç değildir hem çeşitli düzeylerde hem de ayrıntılı alanlarda olmuştur, ancak iyi bir şekilde bakarsak eğer, tam olarak medyanın alanındaki durum daha gelişmiş ve farklı olduğu çok açık bir şekilde gösterilmektedir ve gerçekten medyanın araçları artık tek bir araç gibi olmuştur yani hem gazetece hem radyo hem de televizyon bilgisayarda ve internet üzerinden herhangi bir bilgileri yada haberleri takip etmek istediğimiz zaman bu özelliğin sayesinde hemen hızlı ve kolay bir şekilde sağlanmaktadır , ancak zaman geçtikçe medyanın araçları önceki aşamadan daha gelişmiş bir şekilde olmuştur, hatta son yıllarda yeni bir araçları ortaya çıkmaya başlamaktadır örnek olarak (Facebook, Skype, YouTube, Bloglar ,, vb) sayıldığımız araçları hem uzmanlar hem de bilim adamları tarafından ‘’ yeni medyanın araçları ‘’ adı olarak onlara verilmiştir , sanki bu adıyla yeni bir aşamayı vurgulamak istemişleridir ve gerçekten bu araçları ortaya çıkar çıkmaz tüm ülkelerdeki var olan insanlar tarafından kullanmaya sık sık bir düzeyde başlanmıştır mesela son istatistiklere göre (2015 / 2016) yılında yaklaşık 75 % İnternet kullanıcılarından yeni medya araçları her gün kullanılmaktadır. Yeni medyanın araçları kullanıcılara bakarsak şunu buluruz: en daha kullanır o araçları okullar ve üniversitelerindeki öğrencilerdir, farklı bir şekilde ve farklı bir amaç için kullanılmaktadır ve bu tüm ülkelerde diyebiliriz ki, yani sadece bazı ülkelerde değildir, Türkiye’deki öğrenciler mutlaka durumların aynıdır yaygın bir şekilde yeni medyanın araçları kullanır, ancak buradaki söz konusu tüm öğrenciler aynı nedeni için kullanır yoksa çeşitli nedenleri için kullanılmaktadır, aynı zamanda yüksek lisans ve doktora yapan öğrenciler aynı şekil ve amaç için özel bir medya aracını mı tercih ederler acaba ! İşte yukardaki tespit edildiği üzere bu araştırmanın başlığı tam olarak şu şekilde olacaktır “*Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Yüksek Lisans Ve Doktora Öğrencilerine Yönelik Yeni Medya Kullanumı*” Aynı zamanda bu araştırmanın kapsamında üç bölüm bulunmaktadır, birinci bölüm kuramsal çerçevedir, ikinci bölüm kavramsal çerçevedir üçüncü bölüm ise verilerin sunumu, ancak yöntem olarak nitel yöntemi seçilmektedir ve buna bağlı olarak Araştırmaya katılan (4) öğrencilerden sonucu almak için aynı zamanda kullandığı nitel yönteme daha uygun olduğu için ‘görüşme’ aracı olarak kullanılmaktadır .

Anahtar kelimeler: Facebook, Skype, YouTube, bloglar, sosyal medya.

Abstract

As everyone knows, in recent years technology has begun to be developed in a broad and comprehensive manner, thanks to this great development, the world has entered a different stage, at the same time this development has not been in one direction, but it has been on various levels as well as in detail, but if we look at it well, it is clearly shown that the situation in the field of media is more advanced and different. And really the media's tools are now like a single vehicle, so both newspaper and radio and television can be quickly and easily provided with this feature when we want to keep track of any information or news on the computer and on the internet, but as time goes by the media's tools There has been an improved way, even in recent years a new tools are beginning to emerge as examples (Facebook, Skype, YouTube, Blogs, etc) as the tools we are considered by both experts and scientists "tools of the new media" as if given to them, as if they wanted to emphasize a new phase with this name, and indeed, as soon as these tools emerged, it was often used by people in all countries to start using it, for example, according to the latest statistics (2015/2016) in new media tools are used every day. Judging from the users of new media tools, we found the following: using the more that tools are students in schools and universities, are used to a different way and a different purpose and can say this in all countries, so it is not just in some countries, students in Turkey is the same as the absolute condition widely It

ISBN : 978-605-81106-1-8

uses the tools of new media, but if all of the students in question use the same reason for the same reason or if they are used for a variety of reasons, I think they would prefer a special media tool for the same shape and purpose. As it is determined above, the title of this research will be exactly as follows ır Kocaeli University Faculty of Communication Use of New Media for Master and Doctoral Students enc There are also three sections within the scope of this research, the first part is the theoretical framework, the second part is conceptual framework and the third part is The qualitative method is chosen as a method, and accordingly, it is used as an i interview el tool in order to obtain the result from the students (4) who are participating in the research, in order to be more suitable for the qualitative method.

Keywords: Facebook, Skype, Youtube, blogs, social media.

Giriş

Herkes bildiği üzere son yıllarda teknoloji gayet geniş ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmeye başlamıştır, bu büyük geliştirmenin sayesinde dünya farklı bir aşamaya girmiştir, aynı zamanda bu gelişme tek bir yönde hiç değildir hem çeşitli düzeyilerdi hem de ayrıntılı alanlarda olmuştur, ancak iyi bir şekilde bakarsak eğer, tam olarak medyanın analarına durum daha gelişmiş ve farklı bir şekilde olduğunu çok açık ve net bir şekilde fark etmektedir .

Gerçekten medyanın araçları artık tek bir araç gibidir olmuştur yani hem gazetece hem radyo hem de televizyon bilgisayarda ve internet üzerinden herhangi bir bilgileri yada haberleri takip etmek istediğimiz zaman bu özelliğin sayesinde hemen hızlı ve kolay bir şekilde sağlanmaktadır , ancak zaman geçtikçe medyanın araçları önceki aşamadan daha gelişmiş bir şekilde olmuştur , hatta son yıllarda yeni bir araçları ortaya çıkmaya başlamaktadır örnek olarak (Facebook , Skype , YouTube , Bloglar ,, vb) sayıldığımız araçları hem uzmanlar hem de bilim adamları tarafından ‘’ yeni medyanın araçları ‘’ adı olarak onlara verilmiştir , sanki bu adıyla yeni bir aşamayı vurgulamak istemişleridir ve gerçekten bu araçları ortaya çıkar çıkmaz tüm ülkelerdeki var olan insanlar tarafından kullanmaya sık sık bir düzeyde başlamıştır mesela son istatistiklere göre (2015 / 2016) yılında yaklaşık 75 % İnternet kullanıcılarından yeni medya araçları her gün kullanılmaktadır (http://marketsvoice.com) .

Yeni medyanın araçları kullanıcılara bakarsak şunu buluruz : en daha kullanır o araçları okullar ve üniversitelerindeki öğrencilerdir , farklı bir şekilde ve farklı bir amaç için kullanılmaktadır ve bu tüm ülkelerde diyebiliriz ki , yani sadece bazı ülkelerde değildir , Türkiye’deki öğrenciler mutlaka durumların aynıdır yaygın bir şekilde yeni medyanın araçları kullanır , ancak buradaki söz konusu tüm öğrenciler aynı nedeni için kullanır yoksa çeşitli nedenler için kullanılmaktadır , aynı zamanda yüksek lisans ve doktora yapan öğrenciler aynı şekil ve amaç için özel araçlar tercih ederler acaba !!

İşte bu sorular çıktığı için bu araştırmada ayrıntılı bir şekilde bahsedilecektir, bundan dolayı bu araştırmada ‘**Kocaeli üniversitesi iletişim fakültesi yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik yeni medya kullanımı’** konu olarak gerçekleştirilecektir.

İnternite genel bakış

Genel olarak bu konuda bir bilgi anlatmak istersek eğer birinci olan şunu başlangıçta aktarmak gerekmektedir, aslında ‘’ internet 1960’li yıllarda askeri amaçlı, 1970 ve 1980’li yıllarda elektronik posta ve newsgrouplarla birlikte akademik amaçlı kullanılmıştır, 1990’lardan itibaren World wide web ile halka açılmış ve kamunun malı olmuştur aynı zamanda internetin en önemli özelliği birebir iletişim kurmasından önce interaktif iletişim kullanıcılarına sağlamasıdır, internet ile tek taraflı bilgi vermek yerine, kullanıcının taleplerine göre yönlenen bir bilgi akışı gündeme gelmiştir (Kuyucu ve karahisar, 2013 , 23-44) .

ISBN : 978-605-81106-1-8

Gerçekten onun sayesinde toplama ve haber üretimi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. bir sayfada notlar alan, bir olayı videoua kaydeden veya telefon konuşmasını kayda alan gazeteciler hikayelerini anlatmak için kullandıkları ham veriyi elde etmek amacıyla çok çeşitli teknik araçlar kullanmaya alışkandırlar (John .v , 2013 , 77) .

Son olarak herkesin bildiği gibi artık internetin her geçen saniye geometrik olarak çoğalan görsal içeriği ile ilgili kuramsal bir perspektif geliştirme ihtiyacı , kişisel yayın sitelerin içeriğinin kelimenin tam anlamıyla dağınık bir görüntü sergilediği gözleminden kaynaklanmaktadır (Binarak , 2007 , 50) .

Yeni medya nedir?

Yeni medyanın araçları eski medya araçlarına göre çok yenidir, ancak buna rağmen onun hakkında araştırmacılar ve bilim adamları tarafından gayet önemli ve ayrıntılı bilgiler yazılmayı bulunmaktadır, ve buradaki söz konusu yeni medyanın araçları kavram olarak ne olduğunu belirmektedir, buna bağlı ise yeni medya ve eski medya özelliklerde farklar anlatmaya çalışılmaktadır .

Aslında bazı kaynaklarda şunu bulunmaktadır: yeni medya kavramı, 1995'li yıllardan itibaren hultimedya (çokluortam) kavramını karşılayacak şekilde kullanmıştır. multimedya; veri, ses görüntü resim ve video gibi farklı iletişim öğelerini bir iletişim şemsiyesi altında bulun duran bir alandır, yeni ifadesi hem bilgisayar teknolojisine dayanmasından hem de interaktif olmasından gelmektedir (Kuyucu ve Karahisar : 2013,54-55) .

Aynı zamanda ve basit bir şekilde bir şey diyecek olursak şunu söyleyebiliriz ki; genel olarak yeni medya vatandaşlar, görüş ve düşüncelerini paylaşmaya teşvik eden bir ortamdır. toplumsal tartışma platformalar, toplumsal paylaşım ağları ya da siteleri aracılığıyla ve anında mesajlaşmaya olanak tanıyan birçok farklı teknolojik ürün ile vatandaşlar her tür bilgi, haber ve görüntüyü paylaşabilmektedir (Erdoğan ,2014 , 80).

Buna bağlı yeni medya ortamındaki haberler metin, ses, video, grafik, animasyon ve 360 derecelik video gibi mevcut imkânların hepsinden yararlanabilirler. Bu imkânlar, gazetecilerin hikâyelerin en uygun şekilde, eski analog medyada bulunan sınırlı yöntemlerle kısıtlanmaksızın anlatmalarını sağlar (John, v: 2013, 11).

Son olarak yeni medyaya ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, yeni medya olanaklarının bir yandan kullanıcıyı bireyselleştirmesi, öte yandan da sanal uzmanda yeni bir şekilde toplum sallaştırmasıdır (Binark : 2007 , 23).



(Kuyucu ve Karahisar : 2013 , 54)

Yeni Medya'nın Özellikleri

Yeni medyanın araçları ne olduğunu öğrendikten sonra şimdi onun özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaya gerekmektedir, çünkü yeni medya ortaya çıktığı için mutlaka çok faydalar söylemekte vardır;

- ***Etkileşim***

Genel olarak yeni medyanın araçları en önemli özelliklerinden biri etkileşimdir ve iletişim alanında en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir, tam anlamıyla etkileşimi iletişim sürecinde kaynağa alıcı, alıcının da kaynak olabildiği durumla özdeşleştiren araştırmacılar vardır,ayrıca yeni iletişim teknolojilerinin geleneksel medyalarla karşılaştırılmasında kitle iletişim araçlarının tek yönlü olduğu varsayımı kabul edilmektedir(Geray: 2002, 17 – 18) .

Bir başka yaklaşımda etkileşim kavramı web sitelerinin temel özelliklerinden biri bağlamında ele alınmakta ve davranış olarak açıklanmaktadır, bu yaklaşıma göre etkileşim davranışı , doğrudan kullanıcının girdiği verilere bağlı ve ürettiği çıkışı kullanıcıya ileten bilgisayar tabanlı sistemleri tanımlar ‘’ (Aytekin , 106)

Aynı zamanda Rogersa göre, yeni medyanın üç özelliği vardır:

a) Etkileşim: iletişim sürecinde etkileşimin varlığı gereklidir .

b) Kitlesizleştirme (demassification) büyük bir kullanıcı grubu içinde her bireyle özel mesaj değişimi yapılabilmesini sağlayacak kadar kitleselleştirici olabilir.

c) Eşzamansız (asenkron) : yeni iletişim teknolojileri bireyi için uygun bir zamanda mesaj gönderme veya alma yeteneklerine sahiptir, aynı adalık gerekliliğini ortadan kaldırırlar (Geray : 2002 , 18 – 19)

- ***Katılım Kültürü***

İlk olarak bu konuda bir şey diyecek olursak şunu söylemekte fayda var aslında yeni medya kültürel ürünlerin dijitalleşme sürecini başlatmıştır. Kültür üzerindeki bu önemli değişimin kökleri yeni medya teknolojilerinin öncülü olan 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkmış olan tekniklerde bulunmaktadır. Bu teknikler kültürel ürünlerin yeniden üretimini mümkün kılarak, bunların kitleselleşmesine sebep olmuştur (başlar, 3) .

Buna bağlı ise Web 2,0 kullanıcılara içerik üretme şansı tanıyarak, diğer geleneksel medyanın tekil yapısını, çoğul ve etkileşimle bir yapıya taşımıştır. Wikiler, bloglar, sözlükler, mikrobloglar gibi sosyal ağlarla birlikte; internet bağlantısına sahip olan kullanıcılar, dijital ortamdaki enformasyon akışına, kimi zaman içerik üreterek, kimi zaman ise var olan içeriği yeniden üreterek dâhil olabilmektedir (Saka, 2012, 63) .

- ***Kişiselleştirme:***

Bazı insanlara göre yeni medya kullanıcılara kendilerine özgü kullanıcı profilleri oluşturmaya olanak tanıyarak onlara sanal dünya içerisinde özel bir alan vermekte, sanal kimlikler oluşturulmasına yardımcı olmaktır. Her türlü özelliğin kullanıcı tarafından verildiği, onaylandığı ve gerektiğinde değiştirildiği sanal karakterler, sistemin izin verdiği her türlü değişikliği yapabilmektedir. Öyle ki kullanıcılar, farklı yeni medya ortamlarında gerçekliğin ötesinde kurmaca kimlikler oluşturabilmekte, farklı yüzler ile sanal dünyada hayat sürebilmektedir. Kullanıcı oluşturduğu kimliği, “ sanal Ben’i, istediği düşünceler doğrultusunda değiştirerek idealize edebilmekte kendi zevkine göre şekillendirebilmektedir (çil ve Aytekin , 4) .

- ***Paylaşım:***

Genel olarak ‘’ teknolojik gelişmeler ve yeni medyanın ortaya çıkışı, beraberinde, yeni kullanım kalıpları oluşturmuştur. Örneğin İnternet üzerindeki sosyal paylaşım ya da müzik dosyaları gibi yeni medya hizmetleri, insanların medya kullanımlarında yaygın değişimlere neden olabilmektedir. Yeni medyanın ortaya çıkışı ve bu araçların beraberinde yeni kullanım biçimleri getirmesi, insanların medya ile ne yaptığı sorusuna yeniden cazip hale getirmiştir ‘’(Gülnar ve balcı, 2011, 82) . Mesela Facebook paylaşım, herhangi bir web sitesi ya da ağ güncesi üzerine eklenebilen bir paylaşım uygulamasıdır. Birçok web sitesinde, site içeriğinin Facebook’ta paylaşılmasına yönelik Facebook paylaşım butonunu görmeniz mümkündür. Facebook paylaşım butonu herhangi bir web sitesi üzerindeki içeriği Facebook

arkadaşlarımızla paylaşmayı kolay hale getirmektedir. Her tür web sitesi ve ağ güncesi bu uygulamayı siteleri üzerinde kullanarak, sitelerine Facebook'tan yeni ziyaretçiler gelmesini sağlayabilmektedirler. İstatistikler, Facebook'un web sitelerine trafik yaratma konusunda haber ve eğlence siteleri kategorisinde Google'ı bile geride bıraktığını göstermektedir. Facebook'un kendi istatistikleri, her ay site üzerinde 30 milyardan fazla içeriğin (video, fotoğraf, haber, ağ güncesi, web sitesi sayfaları, vb.) paylaşıldığını göstermektedir (Erdem, 2011 , 127) .

Önceden yeni medyanın özelliklerine bağlı olarak '' Mavnacı oğlu sosyal medyanın özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır ''

- Zaman ve mekân sınırlaması olmadan, paylaşımın ve tartışmanın esas olduğu bir internet uygulamaları zinciridir.
- Bireyler, kendi ürettikleri içerikleri çok kolay bir şekilde internet ortamında ve mobil ortamda yayımlamaktadır.
- Bireyler, başka kullanıcıların içeriklerini, yorumlarını takip etmektedirler.
- Birey, hem takip eden hem de takip edilendir.
- Temeli, kuralları belirlenmiş bir iletişime değil samimi bir sohbet mantığına dayanır.
- İçerikler detaylı incelendiğinde informel oldukları ve zamanla kullanıcılar arasında bir dedikodu zincirine dönüşebildiği görülmektedir. (Öztürk , 2015 , 6) .

Yeni medyanın genel katkıları

İlk olarak '' yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlarla erişimleri katlandığı ölçüde '' medyanın içeriğinin küresel (ABD ve batı merkezli olarak anlayın) tekellerin bütünleşik çıkarları doğrultusunda tek tipleştiği, böylelikle yerel ya da ulusal kültürlerin yok edilerek yutulduğu '' iddiasını sürdürdüğümüzde, ulusal ya da yerel kültürlerin hiçbir zaman türdeş olmadıklarını. Her zaman melez (hybird) bir nitelik taşıdıklarını unutmuş görünüyoruz. Nitekim bu düşünce dizgesini takip edenleri medyanın giderek ivmesi artan oranda –'' kültürel melezleşme ''ye yol açtığını söylüyorlar ''(Atabek, 2005, 38) .

Aynı zamanda yeni iletişim teknolojileri konusundaki haberler bizlere sunulurken genellikle artık bugünden sonra gibi ifadelerle bezense de yeni teknolojiler günlük hayatımıza girene kadar endüstriyel ve ekonomik nedenlerle uzun bir süre geçmektedir. Ona bağlı ise yeni iletişim teknolojilerinin medya için hali hazırda neler sunduğu bakacak olursak, bilgi toplama. Üretim / yapım ve dağıtım / yayın başlıklarında önemli kullanımlar görebiliriz:

- ***Bilgi toplum:***

Sayısal teknoloji, görsel işitsel medya açısından, görüntü ve ses kayıtlarının yapılması ve aktarılması konusunda önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Dijital fotoğraf makinesi ile çekilen görüntüler, banyo ve baskı aşamalarına gerek bırakmaksızın, çekildikten sonra hemen haber markizine aktarılabilmekte ve kullanmaya hazır hale gelmektir. Dijital video. Mini – Desc ses kaydedicileri gibi teknolojileri bu örnekleri artırmak mümkündür.

- ***Üretim / yapım:***

Genellikle yeni medya da benzeri veri ağları üzerinden yürütülen bir çalışma süreci oluşturmak da mümkün hale gelmektedir. Haber üretiminde yerinde yapım yöntemiyle haber kaydının olay yerinden ayrılmadan ya da haber merkezine dönmeden yayına hazır bir malzeme haline getirilmesi sağlanmaktadır.

- ***Dağıtım / yayın:***

Medya ürününün baskı /yayın noktalarında ulaştırılması konusunda da yeni iletişim teknolojileri yararlar sağlamaktadır. Ancak bunlar daha ziyade ulusal medya açısından kullnsılı olacak nitelikteki teknolojilerdir. yerel medya açısından baktığımızda, sayısallaştırma ve internet gibi veri ağlar sayesinde, gazete hazırlandıktan sonra matbaaya gönderilmesi aşamasında ya da televizyon / radyo yayınının bilgisayardan yürütülmesi. Otomasyon olanaklarından söz edilebilir (Tuncel, 2005, 93-96).

Yeni medya ve eski medya arasındaki farklardır:

Şimdi bir önemli şey hakkında söylememiz gerekmektedir aynen bu bölümü kapatılmadan önce ve şu ki, Yeni medyanın geleneksel medyadan farkı; Bazlılara göre " deneyim " Geleneksel medyada biz birer okuyucuyduk ve insanlar gazetelerde köşe yazıları yazıyorlardı. Biz onların hazırlamış olduğu şeyleri okuyorduk, izliyorduk. Tek taraflı bir deneyim vardı. Yeni medyayla birlikte bu deneyim tamamen çift taraflı bir hâle geldi; küçük yıldızları ortaya çıkarttı. Küçük küçük binlerce yıldızın doğmasını sağladı. Yeni fırsatların ortaya çıkmasına yaradı (Ergürel ve başka, 2013, 6) .

Ona bağlı olarak ise ve az önce anlattığımız yeni medyanın araçları özelliği en önemli özellikler sayılır ancak bu konu daha kapsamlı bir düzeyde anlatmak olursak hem eski araçlar hem de yeni araçlar arasında bazı yönlerde karşılaştırmayı gerekmektedir, mesela onun içeriği hakkında şöyle yapabiliriz:

ÖZELLİĞİ	''ESKİ '' MEDYA İÇERİĞİ	YENİ MEDYA İÇERĞİ
Sunulan hizmet	Enformasyon, eğitim, eğlence	Bilgi, iletişim ve eğlence bileşimi
Temel iletişim paradigması	Birden çoğa, kitlesel	Çift yönlü kişileştirilmesi
Kalite	'' kalite içreğin entelektüel ve sanatsal meziyetleri vardır	Kaliteli içerik, kullanıcıları bağlantı halinde tutan içeriktir
İçeriği kim üretir	İçreği uzmanlar belir: içerik üretim sanatsal uzmanlık ve seçici zihinler gerektirir	Kontrol kulanızdadır: neyin, ne zaman ve nasıl olacağına karar verir '' en iyisini gazeteci bilir ilkesinin sonu gelmiştir
Ticari unsurlarla ilişki	İçerik ve reklam katı biçimde birbirinden ayrı tutular ve açıklıkla etiketlenir	İçerik ve reklam birbirine ayrılmaz biçimde bağlıdır

(Kuyucu ve Karahisar: 2013. 17)

Yöntem:

Araştırmanın yöntemi

Aslında bu araştırma hem gerçekleştirilmek için hem de sonuç almak için üç bölümleri oluşturulmuştur , birinci bölümde kuramsal çerçevedir, ikinci bölümde kavramsal çerçevedir üçüncü ise verilerin sunumu, ancak yöntem olarak **nitel yöntemi** seçilmektedir ve '' nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir '' (Yıldırım ve şimşek, 2008, 39).

Araştırmanın problemi

Son yıllarda ortaya çıkan yeni medyanın araçları farklı ve çeşitli bir düzeyde kullandığı için bu araştırmada temel bir soru hakkında uygun bir cevap vermeye çalışılacaktır, tam olarak şu şekilde '' Kocaeli üniversitesi iletişim fakültesi yüksek lisans ve doktora yapan öğrenciler yeni medya araçları neden ve nasıl onların tarafından kullanılmaktadır.

Araştırmanın soruları

Bu araştırmada temel bir soru vardır onun için bu araştırma yapılmıştır ve şu ki : '' Neden ve nasıl yeni medya araçları Kocaeli üniversitesi iletişim fakültesi yüksek lisans ve doktora yapan öğrenciler tarafından kullanılmaktadır '' .

Veri toplama aracı

ISBN : 978-605-81106-1-8

Araştırmaya katılan (4) öğrencilerden sonucu almak için aynı zamanda kullandığı nitel yönteme daha uygun olduğu için '' **görüşme** '' araç olarak kullanılmaktadır ve bazı uzmanlara göre '' nitel ya da derin olarak adlandıran görüşme, yapılaşmamış ya da yarı-yapılaşmış görüşme olarak da adlandırılmaktadır, nitel araştırmaların temel karakteristiğinin, araştırma öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görme olduğu daha önce vurgulanmıştı '' (Kuş, 2003 , 87)

Verilerin sunumu:

Bu araştırmada önceden söylediğimiz gibi Kocaeli üniversitesi iletişim fakültesi okumakta olan hem yüksek lisans hem de doktora öğrenciler yeni medya kullanımı konu olarak gerçekleştirilmeye çalışılacaktır ve fark ederseniz tam olarak bu araştırmadaki seçildiği örneklem iletişim fakültesinden bir örnektir, buna bağlı şunu anlatmamız gerekmektedir: yeni medya herkesten çok yoğun bir düzeyde kullanmasını biliyoruz ancak iletişim fakültesinde okuyan öğrencilere daha yakın bölüm olarak seçilmektedir, aynı zamanda hem yüksek lisans hem de doktora öğrencileri oluşturulmuştur çünkü onlar bu konuda mutlaka daha uzmanlık taşımasını göstermektedir . Aynı zamanda bu araştırmada sonuçları elde etmek için '' **görüşme** '' araç olarak kullanılmaktadır ve aslında görüşme tekniği, nitel araştırmalarında da nicel araştırmalarda kullanılan bir yöntemdir. Ancak nitel araştırmalarda görüşme, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmak amacındadır. Ayrıca görüşme kolay bir veri toplama yöntemi olarak düşünülebilir ancak, derinine inildiği sadece konuşma, dinleme gibi herkes tarafından kullanılan öğelerden farklıdır (Yüksel ve başka, 2007, 5) .

Ve gerçekten görüşme aracı gerçekleştirilen dört soru katılımcılara sorulmaya çalışılmaktadır ve tam olarak şu şekilde:

1- Neden yeni medyanın araçları öğrenciler tarafından kullanılmaktadır.

2- Nasıl bir şekilde yeni medyanın araçları öğrencilerin tarafından kullanılmaktadır.

3- Öğrencilere göre yeni medyanın araçları pozitifleri var mıdır, varsa eğer nelerdir.

4- Öğrencilere göre yeni medyanın araçları negatifler var mıdır, varsa eğer nelerdir.

Bu dört soruları sorulduktan sonra katılımcılardan gayet önemli bilgileri almaktadır, bu bölümde elde ettiğimiz bulguları ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalışılmaktadır, ancak bunu yapmadan önce şunu söylememiz gerekmektedir aslında katılımcılar konuşma sırasına göre **K1, K2, K3, K4** olarak gösterilmiştir… Buna göre:

Birinci soru için şu şekilde katılımcılardan bilgileri tespit edilmiştir (Neden yeni medyanın araçları kullanıyorsunuz, özel nedeni var mıdır?)

K 1 : '' genel olarak ben '' blog '' aracı diğer yeni medyanın araçlarından kullanırım, ancak bunun için bölümüm ilgili bir nedeni vardır, açıkçısı bu aracı kullanırken benim bölümüm ilgili konular çok kaynakları bulabilirim hatta benim tarafımdan özel bir blog oluşturulmuştur ''

Görüldüğü üzere katılımcı blog araç olarak daha kullanır, onun bağlı bir açıklama yapmak istersek şunu söylemekte mutlaka fayda vardır, blog özelliklerine baktığımız zaman neden tercih edildiğini anlarız, aslında blog diğer yeni medyanın araçlar gibi hiç değildir mesela blogger tema yükleme, ziyaretçi istatistiklerini görme, yorumları yönetme , eklentilerin yerini değiştirme ve temel ayarları düzenleme menüleri ([2]) buna göre bu araç katılımcı tarafından seçilmesinin nedenini anlamaktadır

[2] http://www.ehliblog.com/2015/09/blogger-nedir.html

K 2 : ‘’ bak ben sadece Instagram kullanırım**,** bana göre en iyi bir araçtır onu kullanırken tüm çektiğim fotoğraflar paylaşırım sadece bu nedeni için eğlence bir duygular bana gelir ‘’

Buradaki katılımcıdan elde ettiğimiz bilgileri o kadar bize fayda vermez ancak şöyle söylenebilir ki: bazı öğrenciler bu araçları o kadar önemli nedenleri için hiç kullanmazlar, sadece normal nedeniler için onların tarafından bu araçları kullanılmaktadır.

K 3 : ‘’ vallahi ben tüm yeni medyanın araçları kullanırım böyle diyebilirsiniz, işte bu yüzden benim için her araç özel bir şey için benim tarafımdan kullanılır açıkçısı, mesela facebook haberleri takip etmek için ayrıca Skype arkadaşlarımla konuşmak için… vb ‘’.

Buradaki görüldüğü gibi yeni medyanın araçları sadece tek bir amaç hiç kullanmaz öğrenciler tarafından her araç özel bir nedeni kullanması için mutlaka vardır ve buna göre yeni medyanın özellikleri araçtan araca gayet farklıdır ve bu negatifler için söylenebilir.

K 4 : ‘’ ben bu araçlar arkadaşlarımla ve akrabalarımla ortak şeyler yayılmak için sadece hiç kullanmıyorum ki, mutlaka onun yanında akademik olarak bir nedeniler vardır yani ben yaptığım araştırmaları ve yazdığım makaleleri yayılmak için yeni medyanın araçları kullanırım daha doğrusu, zaten teknoloji insan tarafından neden icat edilmiştir biliyor musun, hayatımız daha kolay olmak için tabi ki, ve bu her şeyde bulunmaktadır ‘’

Bu cevap karşısında gayet önemli bir nokta ortaya çıkmıştır, tam olarak şu ki, bazı öğrenciler tarafından yeni medyanın araçları akademik olarak kullanılmaktadır ve onlara göre bu araçları zaten hayatımız daha kolay ve daha iyi olmak amacıyla uzmanlar tarafından ortaya çıkartılmıştır .

İkinci soru için katılımcılardan şu şekilde bilgileri tespit edilmiştir (yeni medyanın araçları öğrenciler tarafından nasıl bir şekilde kullanılmaktadır) :

K 1 : ‘’ ben yeni medyanın araçları sık sık bir şekilde kullanırım, yani sabahtan akşama kadar kullanmaktayım ‘’

K 2 : ‘’ ben bu araçları hem bilgisayarımda hem de cep telefonumda kullanırım bu araçları ve en fazla gecede kullanmayı tercih ederim ‘’

K 3 : ’’ asılında ben bu araçları sayesinde yeni bir dünyada girerim, şimdi gerçekten olmasaydı yaşamam ‘’

K 4 : ‘’ benim için ne zaman ihtiyacım olursa kullanmaya başlarım, yoksa her gün bir saat bana yeter ‘’

Bu soru katılımcılara sorulduktan sonra kısa bir şekilde şöyle ifade ederiz ki: genel olarak tüm öğrenciler yeni medyanın araçları kullanırlar aynı zamanda sık sık bir düzeyde hem cep telefonlardan hem de bilgisayarlardan kullanılmadıklarını göstermektedir.

Üçüncü soru için katılımcılardan şu şekilde bilgileri tespit edilmiştir (size göre yeni medyanın araçları pozitifleri var mıdır, varsa nelerdir) :

K 1 : ‘’ Evet vardır tatbiki, mesela bana göre ilgili konuları takip etmek kolay ‘’

Bu cevap sayesinde şunu söylenebilir ki, aslında önceden aktardığımız gibidir, yeni medyanın araçları en önemli özelliklerinden biri kolaylaştırmaktır, ve bu çok net bir şekilde olduğunu göstermektedir tam olarak eski araçları baktığımız zaman.

K 2 : ‘’ kullanıcı için online bir günlük hiçbir şekilde kaybetmez ‘’

Görüldüğü üzere katılımcı güzel bir fayda hakkında bilgileri verilmiştir, aslında yeni medyanın araçları bize önemli fayda veriyor ve şu ki: onun sayesinde bizim günlük hayatımız tüm arkadaşlarla onlin olarak paylaşabiliriz aynı zamanda bu şeyleri paylaştınız zaman kaybetmez.

K 3 : ‘’ kendini ifade etmek için etkili ‘’

Buna göre bazı yeni medyanın araçların kullanıcılar kendilerini daha iyi bir yer ve uygun bir alanlarda ifade yada görüş etmek için güzel bir fırsat sağlamaktadır .

K 4 : ‘’ pek çok farklı bölge ve kişiye ulaşabilmektedir ‘’

Genel olarak bu ifade karşısında şu şekilde söylenebilir ki: yeni medyanın araçları sayesinde daha çabuk ve hızlı bir şekilde her hangi bir bilgileri bir konuda sahip olmak istersek, kolay bir şekilde almaktadır.

Dördüncü soru için katılımcılardan şu şekilde bilgileri tespit edilmiştir (size göre yeni medyanın araçları negatifleri var mıdır, varsa nelerdir) :

K 1 : ‘’ bazı yeni medyanın araçları tarafsız değildir ‘’

K 2 : ‘’ çok fazla kişisel veri pirisi ‘’

K 3 : ‘’ çok vaktimi harcıyorum onun yüzünden ‘’

K 4 : ‘’ reklam aracıyla çok fazla oluşturulması ‘’

En son soru ise bize gayet önemli ve etkili bilgileri verilmektedir, aslında yeni medyanın araçları çok özellikleri sahip olmasına rağmen ancak bu özelliklerin karşısında mutlaka her şeyde gibidir bazı negatifler vardır, örnek olarak tarafsız olduğunu ayarca çok vakit harcamaktır ve çok başka şeyler sayılabilmektedir.

Bulgular ve tartışma

Bu kısımda önceden elde ettiğimiz bilgileri daha net ve ayrıntılı göstermeye çalışılmaktadır, tam olarak şu şekilde:

- Yeni medyanın kavramı olarak birkaç bilim adamları ve uzmanları tarafından onun için bilgileri vermeye çalışılmamıştır mesela diyor ki bir uzman ‘’ genel olarak yeni medya vatandaşlar, görüş ve düşüncelerini paylaşmaya teşvik eden bir ortamdır. Toplumsal tartışma platformalar, toplumsal paylaşım ağları ya da siteleri aracılığıyla ve anında mesajlaşmaya olanak tanıyan birçok farklı teknolojik ürün ile vatandaşlar her tür bilgi, haber ve görüntüyü paylaşabilmektedir (Erdoğan, 2014, 80) .
- Yeni medyanın en önemli özelliklerinden biri şu noktaları : (Etkileşim, katılım kültürü, kişiselleştirme, paylaşım).
- Yeni medyanın katkılardan biri şöyle söylenebilir ki : (Bilgi toplum, Üretim / yapım, Dağıtım / yayın) .
- Yeni medyanın araçları çok nedeniler için katılımcılar tarafından kullanılmaktadır , örnek olarak : bölümlerini ilgili konular takip etmek için , eğlenceli olduğu için , günlük hayatlarını paylaşmak için .. vb
- Yeni medyanın araçları katılımcılar tarafından genellikle sık sık bir şekilde kullanılmaktadır, daha açık bir şekilde aktarmak olursak şunu ayrıca söylenebilir: mesela vakit olarak akşam ve gece saatleri daha tercih edilmiştir, hem cep telefonları hem de bilgisayarlarla kullanılmaktadır.
- Katılımcılara göre yeni medyanın araçlar özellikleri şu şekilde sayılabilmektedir ki:
  - İlgili konular takip etmek Kolay’dır.
  - Kullanıcı için onlin bir günlük hiçbir şekilde kaybetmez.
  - Kendini ifade etmek için etkili.
  - Pek çok farklı bölge ve kişiye ulaşabilmektedir.
- Yeni medyanın araçları çok özellikleri var olmasına rağmen ancak bazı negatifleri mutlaka bulunmaktadır ve buna bağlı olarak katılımcılara göre şöyle noktaları sayılabil maktadır:
  - Tarafsız olduğu zaman bize zarar vermektedir.
  - Çok vakit harcamaktadır.
  - Reklam aracıyla çok fazla oluşturulması… vb .

Kaynakça

Aytekin, M & Çil, S. *Yeni medya ve demokrasi ilişkisi.* İstanbul Üniversitesi, Basin halkla ilişkiler müdürlüğü.
Binabark, M. (2002). Yeni medya çalışmaları.
Erdem, H. (2011). Yeni medya hizmetleri ve düzenlemeleri, Ankara .
Ergürel ve diğer. (2013). *Yeni medya: değişen ne?* Medya derneği. İstanbul. 21 Şubat.
Geray, H. (2002). *İletişim ve teknoloji uluslararası birtikim düzeninde yeni medya politikaları.*
Gülşah, B. *Yeni medyanın gelişmiş ve dijitalleşen kapitalizm.* Marmara üniversitesi, Radyo TV ve sinema bölümü, İstanbul.
Http://marketsvoice.com
Http://www.ehliblog.com/2015/09/blogger-nedir.html
Kuş, E. (2013). Nitel araştırma teknikleri. Ankara.
Kuyucu, M. & Karahisar, T. (2013). *Yeni iletişim teknolojileri ve yeni medya.*
Öztürk, Ş. (2015). *Sosyal medyada etik sorunlar,* Selçuk İletişim. 9 (1): 287-311
Pavlik, J. V. (2013). *Yeni medya ve gazetecilik.* Çeviren: Müge demir, berin Kalsın.
Saka. E. (2012). Türkiye'de yeni medya çalışmaları.
Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara.
Yüksel, A. & diğer (2007). *Nitel araştırma: neden, nasıl, niçin*. Ankara.

ISBN : 978-605-81106-1-8

ORTAOKUL 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ATILGANLIK BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK GRUP REHBERLİĞİ ÇALIŞMASI

Dr. Seyda Mavruk Özbiçer
Atike Akel Ortaokulu Mersin-Türkiye seydamavruk@gmail.com

Prof. Dr. Meral Atıcı
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi PDR ABD matici@egitim.cu.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık becerilerini arttırmaya yönelik geliştirilen 'Atılganlık Programı'nın işe yararlığını ve öğrencilerin bu programdan nasıl faydalandıklarını belirlemektir. Araştırma nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma modele sahip yarı deneysel desende bir araştırmadır. Katılımcıları belirlemek için Rathus Atılganlık Envanteri (Rathus, 1973) ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (Bilgin, 1999) kullanılmıştır. Öğrenci görüşlerinin belirlenmesi amacıyla da görüşme formu kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 20 programı ile analiz edilmiştir ve araştırmanın deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna 9 oturumluk Atılganlık Programı uygulanmıştır ve kontrol grubuyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Program sonlandırıldıktan sonra deney ve kontrol grubuna son testler uygulanmıştır. Nicel verilerin analizinden elde edilen bulgular uygulanan programın deney grubu öğrencilerinin atılganlık becerilerini arttırıcı bir etkisi olduğunu, zamanın atılganlık becerileri üstünde anlamlı bir etki yaratmadığını göstermiştir. Deney grubu öğrencilerinin kazanımlarının ortaya çıkarılması için bu öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Bu gruptaki öğrenciler, atılganlık becerileri ve atılganlıkla ilgili farkındalık kazanmış olduklarını, programı işe yarar ve faydalı bulduklarını belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Atılganlık eğitimi, grup rehberliği, ortaokul öğrencileri.

Abstract

The aim of this study is to determine the usefulness of the Assertiveness Program, which is designed to increase the assertiveness skills of 7th and 8th grade students in secondary schools, and how students benefit from this program. This research is a quasi-experimental design in which a combination of qualitative and quantitative methods is used. The Rathus Assertiveness Inventory (Rathus, 1973) and Social Self-Efficacy Scale (Bilgin, 1999) were used to determine the participants. The interview form was also used to determine student views. The data obtained from the scales were analyzed by SPSS 20 program and experimental and control groups of the study were formed. 9 sessions of Assertiveness Program were applied to the experimental group and no study was conducted with the control group. After the end of the program, final tests were applied to the experimental and control groups. The findings obtained from the analysis of quantitative data showed that the applied program had an effect of increasing the assertiveness skills of experimental group students and did not have a significant effect on the assertiveness skills of time. These students were interviewed in order to reveal the gains of the experimental group students. The students in this group stated that they had gained awareness about assertiveness skills and assertiveness and found the program useful and useful.

Key words: Assertiveness training, group guidance, secondary school students.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Giriş

İnsanların duygu ve düşüncelerini ortaya koyması psikolojik sağlıklılık açısından son derece önemlidir. Kişilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken çekingenlik (nonassertivenness), saldırganlık (aggressivenness) ve atılganlık (assertivenness) olmak üzere üç temel davranışta bulundukları söylenebilir (Torucu, 1994). *Saldırgan davranışlar,* kişinin kendini yücelterek, başkalarını suçlaması ve küçük görmesi gibi davranışları içerir. Bu kişiler için karşısındaki kişinin duyguları önemli değildir. Bu kişiler aynı zamanda tepkisel de davranırlar. Bu kişiler karşısındaki kişiye ya da kendine fiziksel ya da psikolojik zarar verme, incitme, yaralama amacı güderler (Eron, 1987).

Çevresine *çekingen* tarzda yaklaşan bireyler, kendi duygu, düşünce ve isteklerini belli edemezler. Kişisel sınırları ihlal edildiğinde ya da hakları çiğnendiğinde kendilerini savunamazlar ve bu duruma tepki gösteremezler. Herhangi bir durum karşısında karar veremeyebilirler ve başkasının kendileri için karar vermesini önleyemezler. Bu kişiler eksiklik kaygısıyla yada öfkeyle doludurlar (Baltaş & Baltaş, 1990). Aynı zamnada utangaçtırlar ve sosyal kaygılı bireylerdir (Hartman & Cleland, 1990)

Atılganlık kavramı, ilk tanımlayan araştırmacılar Wolpe ve Lazarus'tur (1966). Bu araştırmacılara göre atılganlık, kişisel hakların, duygu ve düşüncelerin sosyal açıdan kabul edilebilir şekilde ifade edilmesidir. Atılganlık becerilerinin yansıdığı davranışlar kişinin karşısındaki kişiye saygı duyarak ve onun haklarını da gözeterek, kendi haklarını koruyabilmesi ile duygu ve düşüncelerini ortaya koyabilmesiyle karakterizedir (Alberti & Emmons, 2002; Jakubowski-Spector, 1973). Atılgan kişi kendini ifade edebilir (Bandura, Ross & Ross, 1963). Bir tartışmada yerini alma, isteklerde bulunma, haksızlığa düşmanlık olmaksızın karşı koyma, iltifat etme ve iltifatı kabul etme, düşünce ve duygularını ifade edebilme, sosyal etkileşimi uygun olarak başlatma, sürdürme ve bitirme, uygun sorular sorabilme atılgan davranışın öğeleridir (Deluty,1985). Atılganlık becerileri kültürden etkilenir (Furham, 1979). 'Assertiveness' kelimesinin Türkçe'deki anlamı, "iddialı, atılgan, cerbezeli, girişken ve kendini ortaya koyan" kelimelerinin anlamlarının etkileşimi ile açıklanabilir (Voltan, 1980).

Atılgan ve saldırgan bireyler arasında, karşıdaki kişiyi de dikkate alarak kendini ortaya koyma konusunda önemli farklılıklar vardır (Alberti & Emmons, 2002). Atılgan kişi başkalarının duygu, düşünce ve inanışlarının en az kendisininki kadar önemli olduğunun farkındadır (Graham & Rees, 1991). Atılgan davranışta diğer insanlara karşı olumlu bir tutum söz konusudur (Fray & Mark, 1987). Atılganlık özgüvenle ilişkilidir. Özgüven kişinin kendisine ve başkalarına karşı olumlu duygu ve düşüncelere sahip olmasını ve olumlu davranışlar sergilemesini sağlar (Townend, 1991).

Atılgan davranışın; hayır diyebilme yeteneği; isteyebilme, ricada bulunabilme yeteneği; olumlu ve olumsuz duyguları ifade edebilme yeteneği; bir davranışı başlatabilme, sürdürebilme ve sona erdirebilme yeteneği olmak üzere birbirini tamamlayan dört özelliği vardır (Lazarus, 1973). Atılgan davranış sözel ve sözel olmayan birçok öğeden oluşur (Alberti & Emmons, 2002): göz teması, beden duruşu, mesafe/fiziksel temas, el ve beden hareketleri, ses tonu, akıcılık, zamanlama, dinleme, düşünceler, içerik.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Atılganlığın, ABC modeli olarak adlandırılan ve sözel içeriğin basamaklandırıldığı boyutları vardır (Heisler & Shipley, 1977). *A basamağında* birey, karşısındaki kişinin problem davranışından dolayı ortaya çıkan duygularını belirler; *B basamağında* duygularıyla atılganlık arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışır; *C basamağında* karşısındaki kişiye uygun bir şekilde ricada bulunur.

Hakları hakkında gerçekçi olmayan bir fikre sahip olmak, kişileri diğerleri tarafından yönlendirilme pozisyonuna koyabilir (Baugh, 1980). Atılgan kişilerin sahip olması muhtemel olan bazı haklar vardır (Smith, 1975). Bu haklar şu şekilde sıralanabilir: kendi 'son kararını' verme hakkı, karar verilen davranış için sebep ya da bahane göstermek zorunda olmama hakkı, diğerlerinin sorunları için sorumlu olup olmamaya karar verme hakkı, fikrini değiştirme hakkı, hata yapma ve onlardan sorumlu olma hakkı, 'bilmiyorum' deme hakkı, diğerleriyle baş etmeden önce onların iyi niyetlerinden bağımsız olma hakkı, mantıksız kararlar verme hakkı, 'anlamadım' deme hakkı, 'umurumda değil" deme hakkı.

Atılganlık davranışının 4 farklı biçimi vardır (Göktürk, 2009): *Temel atılganlık;* inançların, duyguların, düşüncelerin, basit ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesi. *Empatik atılganlık;* etkileşimde bulunulan bireye karşı duyarlılık: burada birey, karşıdakinin içinde bulunduğu durumu ve duygularını anlar ve kendi hakkını da kollayan bir biçimde, bu anlayışı dile getirir. *Daha önceki atılgan davranışları basamak olarak kullanma;* atılganca davranış karşılık bulmadığında atılganca davranışların dozunun artırılması söz konusudur. '*Ben-Dili' Etkisini Kullanma*; atılgan kişi iletişimde ben dili kullanır.

Eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerin sosyal yeterlikleri de desteklenmelidir. Olumlu arkadaş ve aile ilişkileri, kendini ifade etme, kendine güven davranışları sosyal yeterlik olarak kabul edilmeli ve grup rehberliği programları ile öğrencilerin bu becerilerini geliştirmelerine destek olunmalı.

Kişilerarası sağlıklı bir ilişki kurabilme, sosyal bir beceridir ve "atılganlık" da kişilerarası ilişkilerde önemli rol oynayan en önemli sosyal becerilerden biridir (Deniz, 1997). Atılganlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik yapılan bu grup rehberliği çalışmasında, öğrencilerin atılganlık becerilerinin yükseltilerek, kendilerini ifade edebilmeyi öğrenmeleri amaçlanmıştır. Kendini ifade edebilmeyi başaran kişilerin, ikincil kazanç olarak benlik saygıları artar, endişe duyguları azalır, depresyonu yenerler, daha fazla saygı görmeye başlarlar, hayatları ile ilgili hedeflere ulaşmada daha başarılı olurlar, kendilerini daha iyi anlarlar ve diğer insanlarla daha iyi iletişim kurabilirler (Alberti & Emmons, 2002).

Dolayısıyla atılganlık becerilerini geliştirme programına dayalı deneysel çalışma yolu ile elde edilen bulguların psikolojik danışma ve rehberlik alanına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programının ortaokul 7. ve 8. sınıfta okuyan ve atılganlık düzeyi düşük öğrencilerin atılganlık düzeylerinin yükseltici etkisinin olup olmadığını belirlemektir. Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programı ile öğrencilerin atılganlık becerilerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

Alt Amaçlar

1. Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programının deney grubu öğrencilerinin atılganlık düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek,
2. Zamanın Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programının kontrol grubu öğrencilerinin atılganlık becerileri üzerindeki etkisini belirlemek.
3. Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilerin hangi farkındalıkları kazandıklarını belirlemek.
4. Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilerin bu proğramla ilgili neler düşündüklerini belirlemek.

Yöntem

Çalışma grubu

Çalışma grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Mersin'de bir ortaokulun 7. ve 8. sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. 45'i 7. sınıf, 85'i 8. sınıf olmak üzere toplam 130 öğrenciye Rathuss Atılganlık Envanteri (Rathus, 1973) ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (Bilgin, 1999) uygulanmıştır. Elde edilen puanlar üzerinde gerekli analizler yapılarak, onikişer kişi olmak üzere deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney ve kontrol grubu, aynı puanı alan öğrenciler eşleştirilerek oluşturulmuştur. Deney grubundaki öğrencilerin 3'ü 7. sınıf 9'u 8. sınıf; 2'si erkek ve 10'u kızdır. Kontrol grubundaki öğrencilerin 4'ü 7. sınıf, 8'i 8. sınıf; 7'si erkek ve 5'i kızdır.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin atılganlık becerilerinin düzeyini belirlemek için Rathuss Atılganlık Envanteri (Rathus, 1973) ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (Bilgin, 1999) uygulanmıştır. Ölçeklerle ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Rathuss Atılganlık Envanteri (Rathus, 1973)

Rathus Atılganlık Envanteri (RAE) Rathus (1973) tarafından geliştirilmiştir. Envanterin güvenirlik çalışmaları birçok araştırma kapsamında testin tekrarı, testi yarılama metotlarından birinci ve ikinci yarı ile tekler, çiftler metoduyla yapılmıştır (Voltan, 1980).

Testin incelenmesinde, on beşer günlük arayla yapılan testin tekrarı güvenirlik katsayısı 0.76 olarak bulmuştur (Rathus, 1973). Psikiyatrik hastalar üzerinde yapılan çalışmada ise test yarılama güvenirlik katsayısı 0.84 olarak bulunmuştur (Rathus & Nevid, 1977). Ortaokul öğrencileriyle yapılan çalışmada testin tekrarı yoluyla güvenirlik katsayısı 0.77 bulunmuştur (Vaal & McCullagh, 1977). Rathus (1973) testin geçerlik katsayısının 0.70 olduğunu bildirmiştir.

RAE'nin ülkemizdeki geçerlik ve güvenirlik çalışması Voltan (1980) tarafından yapılmıştır. Buna göre testin geçerlik katsayısı .70'tir. Testin tekrar güvenirliği katsayısı .92, ilk envanter puanlarından iki yarım metoduyla elde edilen güvenirlik katsayısı .60 ve son envanter puanlarından tekler-çiftler metoduyla elde edilen güvenirlik katsayı .77'dir (Voltan 1980).

ISBN : 978-605-81106-1-8

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (Bilgin, 1999)

Sosyal yetkinlik beklentisi ölçeği (SYBÖ) Bilgin (1999) tarafından geliştirilmiştir. Testin benzer ölçütler geçerliği .18'dir ve yapı geçerliği .31 ile .70 arasında değişen değerlerdedir. Testin güvenirliğine ilişkin yapılan analizler sonucunda test yarılama güvenirlik katsayısı .86; iç tutarlık katsayısı .93 bulunmuş ve madde toplam puan korelasyonlarının da .43 ile .56 arasında değişen değerlerde olduğu tespit edilmiştir.

Görüşme Soruları

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrenciler, program sonlandırıldıktan sonra görüşme formunu doldurmuşlardır. Görüşme soruları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Öğrencilere atılganlık grup rehberliği programından nasıl faydalandıklarına, bu program sayesinde neleri farkettiklerine, programdan önceki ve soraki hallerini kıyasladıklarında kendilerinde ne gibi farklılıklar gördüklerine, programın olumlu yönlerine ve tekrar uygulanması durumunda nasıl olmasını istediklerine ilişkin beş soru yöneltilmiştir.

İşlem

RAE ve SYBÖ batarya haline getirilmiş, 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören toplam 130 ögrenciye ilk ölçüm olarak Mart 2014'te grup halinde bir oturumda uygulanmıştır. Ölçeklerin yanıtlanmasi ortalama 40 dakika sürmüştür.

İlk ölçümden elde edilen veriler analiz edilmiş; deney ve kontrol grubundaki öğrenciler bu analizden çıkan bulgulara göre seçilmişitir. Deney ve kontrol grubu, aynı puanı alan öğrenciler eşleştirilerek oluşturulmuştur. Deney grubundaki öğrencilerle, araştırmacı tarafından geliştirilen atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına Nisan 2014'te başlanılmıştır. Toplamda dokuz oturum gerçekleştirilmiştir. Program içeriği Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. *Atılganlık Becerilerini Geliştirme Grup Rehberliği Program İçeriği*

Etkinlik No	Etkinlik Konusu
1	Tanışma
2	Beden duruşum - jest ve mimiklerim - ses tonum
3	Duygu öyküsü
4	Ben dili - sen dili
5	Evet - hayır
6	Hakkını arama
7	Sahne
8	Atılgan davranışlar
9	Sonlandırma

ISBN : 978-605-81106-1-8

İlk oturumda program tanıtılmıştır. Sonrasındaki her oturum, bir önceki oturumun özeti ile başlatılmıştır. Oturumların çoğunda özetten ısınma oyunu oynanmış ve yine bazı oturumlar sonlandırma oyunuyla sonlandırılmıştır. Oturumlarda konunun içeriğine uygun olarak bilgi verme, açıklama, tartışma, soru sorma, yaşantı paylaşımı, örnek verme, geribildirim verme, özetleme, örnek problem çözme teknikleri kullanılmıştır. Oturumlar çok amaçlı salonda gerçekleştirilmiştir. Her bir oturum yaklaşık olarak 90 dakika sürmüştür.

İkinci ölçüm, atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programı sonlandırıldıktan sonra, Mayıs 2014'te, birinci ölçümle aynı süreç takip edilerek deney ve kontrol grubundaki öğrencilerle yapılmıştır. Son ölçüm alınırken deney grubunun katılımcıları görüşme sorularını da yanıtlamışlardır.

Nicel Verilerin Analizi

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin öntest-sontest şeklinde doldurmuş oldukları RAE ve SYBÖ'den elde edilen verilerin analizi için SPSS 20 programından faydalanılmıştır. İlk olarak, sırasıyla deney ve konrol grubunun öntest ve sontest puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. Sonrasında deney ve konrol grubunun son test puanları karşılaştırılmış ve analmlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Nitel Verilerin Analizi

Atılganlık grup rehberliğine katılan toplam 12 öğrenci, oturumlar sonlandıktan sonra, atılganlık grup rehberliği programından nasıl faydalandıklarına, bu program sayesinde neleri farkettiklerine, programdan önceki ve sonraki hallerini kıyasladıklarında kendilerinde ne gibi farklılıklar gördüklerine, programın olumlu yönlerine ve tekrar uygulanması durumunda nasıl olmasını istedikleirne ilişkin beş sorudan oluşan görüşme formunu doldurmuştur. Nitel veriler Mayıs 2014'te toplanmıştır ve her bir öğrenci ortalama olarak 30 dakikada soruları cevaplamıştır.

Görüşme sırasında görüşmeci, katılımcılara soruların yazılı olduğu kağıdı vermiş, görüşme sorularına ilişkin açıklamalar yapmış ve katılımcılardan gelen sorular olduğunda bunları cevaplamıştır.

Bu doğrultuda elde edilen 12 sayfalık metin içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde açık ve seçici kodlama (Strauss ve Corbin, 1990) süreci takip edilmistir. Bunun için her bir görüsme sorusuna, her bir öğrencinin verdiği yanitlar bir araya getirilmiştir. Görüşme metni birkaç kez okunmuş ve ilgili literatür göz önüne alınarak olası kodlarla ilgili notlar alınmıştır.

Bulgular

Bu araştırmada elde edilen nicel ve nitel bulgular sırasıyla sunulmuştur.

Nicel Verilere Yönelik Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin RAE ve SYBÖ ilktest ve sontest puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo 2. *Deney ve Kontrol Grubu RAE ve SYBÖ İlktest ve Sontest Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

	Deney Grubu				Kontrol Grubu			
	İlktest		Sontest		İlktest		Sontest	
	X	SS	*X*	SS	*X*	SS	*X*	SS
RAE	107,5	7,3	132,4	11,8	107,6	7,1	114,5	13,4
SYBÖ	71	7,5	60,0	4,05	59,8	4,5	62,1	8,6

Atılganlığın zamana bağlı değişiminin belirlenmesi amacıyla kontrol grubundan elde edilen nicel veriler üzerinde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmış ve çıkan sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *Kontrol Grubunun RAE ve SYBÖ Öntest- Sontest Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

	Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
	Negatif Sıra	4	3,88	15,5	-1,84	0,065
RAE	Pozitif Sıra	8	7,81	62,5		
	Eşit	0				
	Negatif Sıra	6	4,75	28,5	-0,82	0,409
SYBÖ	Pozitif Sıra	6	8,25	49,5		
	Eşit	0				

z puanı negatif sıralar temeline dayalıdır.

Tablo 3 incelendiğinde kontrol grubundaki öğrencilerin atılganlık becerilerinin zamana bağlı anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır, RAE z=-1,84, p >.05; SYBÖ z= -0,82, p >.05.

Deney grubunun atılganlık eğitimi grup rehberliği programından sonra gösterdikleri değişimin anlamı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla öntest ve son test puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo 4. *Deney Grubunun RAE ve SYBÖ Öntest- Sontest Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları*

	Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
RAE	Negatif Sıra	0	,00	,00	-3,05	,002
	Pozitif Sıra	12	6,5	78,0		
	Eşit	0				
SYBÖ	Negatif Sıra	0	,00	,00	-3,05	,002
	Pozitif Sıra	12	6,5	78,0		
	Eşit	0				

z puanı negatif sıralar temeline dayalıdır.

Tablo 4'e göre atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliğine katılan öğrencilerin RAE ve SYBÖ öntest ve sontest puanları anlamlı olarak farklılaşmaktadır, RAE z= 3,05, p <.05; SYBÖ z= 3,05, p <.05. Buna göre grup rehberliği programı, deney grubundaki öğrencilerin atılganlık becerilerinin gelişmesine yarımcı olabilmiştir.

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilerin atılganlık becerilerinin bu programa katılmamış olan öğrencilerin becerilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için son testler üzerinde Mann Whitney U-testi yapılmış ve bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. *Deney ve Kontrol Grubunun RAE ve SYBÖ Punalarına İlişkin Mann Whitney U-testi Sonuçları*

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
RAE	Deney	12	16,83	202,00	20,00	0,003
	Kontrol	12	8,17	98,00		
SYBÖ	Deney	12	15,92	191,00	31,00	0,018
	Kontrol	12	9,08	109,00		

Tablo 5 incelendiğinde, atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrenciler ile bu programa katılmayan öğrencilerin atılganlık becerileri arasında anlamlı bir farklılık vardır, RAE U= 20,00, p <.05; SYBÖ U= 31,00, p <.05. Bu sonuç atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programının öğrencilerin atılganlık becerilerini geliştirmede etkili bir program olduğunu göstermektedir.

Nitel Verilere Yönelik Bulgular

Bu kısımda öğrencilerle atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği sonlandırıldıktan sonra Mayıs 2014'te yapılan görüşmeler sırasında elde edilen bulgular sunulmuştur. Bulgular açıklanırken öğrenciler için Ö kodu ve sıralanmaları için de rakamlar kullanılmıştır. Örneğin, atılganlık eğitimine katılan öğrencilerden birincisi Ö1 şeklinde kodlanmıştır.

Programdan sağlanan faydalar

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilere programdan nasıl faydalandıklarına ilişkin soru sorulduğunda, kazanımlarının olumlu yönde olduğunu, 'ben dilini' öğrendiklerini ve artık kendine daha çok güvendiklerini bildirmişlerdir. Aynı zamanda öğrencilerin tamamı atılganlığının arttığını düşünmektedir. Öğrencilerin ifadeleri ile ilgili alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Bu eğitimden faydalandığımı düşünüyorum. Ö1
Atılganlık becerilerim arttı, çekingenliğimi ve saldırganlığımı neredeyse kaybettim. Ö2
"Evet-hayır" demeyi kolaylıkla dile getirebiliyorum. Ö3
Hakkımı arıyorum, derste parmak kaldırıyorum. Ö4
Duygu ve düşüncelerimi, hal ve hareketlerimi karşımdaki kişiye yansıtıp beni anlamsını sağlıyorum. Ö5
Çekingenlik ve saldırganlık yerine atılgan olup, evet-hayır diyebilmeyi tercih etmeyi öğrendim. Ö6
İstediğim kişiye istediğim görüşü söyleyebilirim. Ö7
"Evet-hayır" deme şansımız var. Ö9
Ne zaman, nerede, nasıl davrandığımı, nasıl davranacağımı öğrendim. Ö8
Evet ve hayır diyebiliyorum ve bu etkinliklerden çok faydalandım. Ö12
Ben dili ile konuşabiliyorum. Ö7
Her seans sonrasında bir daha kendimize güveniyoruz. Herkesin kendine olan güveni bir kat daha arttığını farkettim Ö3.

Kazanılan farkındalıklar

Programa katılan öğrencilere, hangi noktalarda farkındalık kazandıklarına ilişkin soru sorulduğunda kendilerindeki ve diğer insanlardaki atılganlık, çekingenlik ve saldırganlık davranışlarına ilişkin farkındalık kazandıklarını bildirmişlerdir. Özellikle atılganlık kavramına ve davranışlarına ilişkin farkındalıklar kazanılmıştır. Öğrencilerin ifadeleri ile iligli alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Atılganlık ve çekingenliğimi farkettim. Ö1
Atılganlığı, hakkımı aramam gerektiğini, karşımdaki kişinin atılgan ve saldırgan davranışlarını farkettim. Ö4.
Atılgan, saldırgan ve çekingen olduğumu farkettim, yani kendimi farkettim. Ö8
Atılganlığın nasıl olduğunu fark etmemiz ve güzel olduğunu anlamaız çok iyi. Ö9

Programın öncesi ve sonrasına ilişkin görüşler

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilere, programa katılmadan önceki durumları ile program bittikten sonraki durumları arasıda farklılık olup olmadığı, olduysa bunun ne yönde olduğuna ilişkin görüşleri sorulmuştur. On iki öğrenciden on biri programdan önce saldırgan ya da çekingen tarzda davrandığını, programdan sonra atılgan davrandığını bildirmiştir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşlerine ilişkin alıntılar şu şekildedir:

Eğitim öncesi atılganlık becerilerimi fazla kullanmıyordum, şimdi atılganlık becerilerimi çok iyi kullanıyorum. Ö1
Önceden her şeye göz yumardım ama şimdi öyle değilim. Ö2
Karşımdaki kişiyle artık kavga etmiyorum. Rahatlıkla her şeyi açık söylüyorum. Ö4

Daha önce istemediğim şeylere bile evet diyordum, şimdi ise atılganlık gösterip istemediğim şeylere hayır diyebiliyorum. Ö6
Bu etkinliğe katılmadan önce atılgan olmadığımı bilmiyordum, ama bu etkinliğe katıldığımda her şeyin farkına vardım. Ö8

Öğrencilerden biri, daha önceden sen dili kullanıyor olduğunu farkettiğini bildirmiştir.

Hep sen dili ile konuşuyorduk, şimdi ben dili ile konuşuyoruz. Ö12

Öğrencilerden biri program sonrasında eskiye nazaran daha özgüvenli hissettiğini bildirmiştir.

Daha önceden çekingenlik gösteriyordum. Ama bu eğitim sonrası kendime güvenim arttı. Ö3

Eğitimin olumlu yönleri

Programa katılan öğrencilere, atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliğinde hangi olumlu özellikleri gördükleri sorulduğunda öğrenciler, eğitimin sağladığı atılganlık becerisinin gelişimini, kazanılan farkındalıkları ve öğrenilen unsurların eğitimin olumlu yönleri olduğunu bildirmişlerdir. Aynı zamanda ısınma oyunları olumlu değerlendirilen unsurlar arasındadır. Öğrencilerin ifadelerine ilişkin bazı alıntılar aşağıda sunulmuştur:

Her bireyin fikirlerinin önemli olduğunu herkes benimsiyordu. Ö2
Bu etkinlikler çok olumlu ve faydalı, bize çok yararlı oldu. Eğlenceli ve bilgi verici. Ö11

Programın tekrarlanmasına ilişkin görüşler

Programa katılan öğrencilere bu program tekrar uygulanmak istense nasıl olmasını istedikleri sorulmuştur. On iki öğrenciden dokuzu, bu programın çok iyi olduğunu ve aynı şekilde uygulanmasını istediklerini bildirmişlerdir. Üç öğrenci de yeni şeyler eklenmesini istediğini bildirmiştir fakat bunlardan bir tanesi konu belirtmiştir. Bu öğrenci programa 'yardımlaşma becerileri' ile iligli etkinlik eklenilmesini istediğini bildirmiştir. Öğrencilerin ifadelerine ilişkin alıntılar şu şekildedir:

Aynen böyle ısınma oyunlarının olmasını isterdim. Ö3
Aynı şekilde olsun. Ö2, Ö4, Ö5, Ö10, Ö11, Ö12
Bir çok şey öğrendik, daha da yenilerini öğrenmek isterim. Ö6

Tartişma, yorum ve öneriler

Atılganlık becerileri, özellikle ortaokul öğrencilerinin bulunduğu gelişim dönemi açısından son derece önemlidir. Bu bakış açısıyla araştırmacı tarafından geliştirilen atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programı 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulanan RAE ve SYBÖ'den elde edilen verilerle yapılan istatistiksel analizler sonucunda, bu programın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin atılganlık becerileri üzerinde, zamanın anlamlı etkisinin olmadığı fakat atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programının etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir. Program sonrasında, grup rehberliğine katılan öğrencilerin atılganlık becerilerini geliştirdikleri ve grup rehberliğine katılmayan öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilerin görüşleri alındığında, atılganlıkla ilgili farkındalık kazandıklarını ve atılganlık becerlerini geliştirdiklerini düşündükleri dikkat çekmiştir. Bu öğrenciler atılganlık-saldırganlık ve çekingenliğe ilişkin farkındalık kazanmanın yanında kendilerinde olan bu özellikleri kontrol edip, atılganlık becerilerini ön plana çıkarmaya çalıştıklarına ilişkin görüş bildirmişlerdir.

Öğrencilerle yapılan görüşme sonuçlarına göre bu programın, temel kazanımı olan atılganlık becerilerinin yanında sağlamış olduğu ikincil faydalar olduğu da söylenebilir. Buna göre öğrencilerin gruba katılmalarından dolayı kendilerine daha çok güvendikleri, özgüven kazandıkları söylenebilir. Ayrıca, ben dilinin öğrenilmesi ve kullanılmaya çalışılmasının da bir diğer önemli kazanç olduğu söyenebilir.

Atılganlık becerilerini geliştirme grup rehberliği programına katılan öğrencilerin, duygu ve düşüncelerini ifade edebilme, istemedikleri durumlara hayır diyebilme, rica edebilme, ricayı kabul ya da reddedebilme gibi atılganlık becerileri açısından geliştikleri düşünülmektedir. Bu becerilerini kullanmada devamlılık göstermeleri umut edilmektedir.

Eğitim-öğretim programlarına, bu tarz sosyal beceri programlarının entegre edilmesinin, öğrencilerin sosyal gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma 2013-2014 eğitim öğretim yılında Mersin ilindeki bir ortaokulda okuyan öğrencilerle sınırlı olduğundan ileride bu tarz çalışmaların diğer eğitim kurumlarında da ve daha çeşitli şekillerde uygulanması umut edilmektedir.

Kaynakça

Alberti, R. & Emmons, M. (2002). *Atılganlık Hakkınızı Kullanın.* (çev. Katlan, Sibel). Hyb Yayınları, Ankara.

Baltaş, A. & Baltaş, Z. (1990). *"Stresle Başa Çıkma Yolları".* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bandura, A., Ross, D. & Ross, S. (1963). Imitation of Agressive Models. *Journal of Abnormal Social Psychology. 67*, 601-607.

Baugh, R. (1980). *Assertive Behavior: Taking Action to Get Your Needs Met In James. R*. Baugh (Ed) Solution Training: Overcoming Problem Solving.

Bilgin, M. (1999). 14-18 yaş grubu ergenlere yönelik sosyal yetkinlikbeklentisi ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2,* 12.

Deniz, E. (1997). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve kültürel farklara dayalı atılganlıkları üzerine bir atılganlık eğitimi denemesi.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Deluty, R. H. (1985). Consistency of assertive, aggressive and submissive behavior for children. *Journal of Personality and Social Psychology, 49 (4),* 1054-65.

Eron, L. D. (1987). The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. *American Psychologist 42 (5)*, 435-442.

Fray, S. J. & Mark, H. A. (1987). The Assertive-Aggressive Distinction and The Cross- Cultural Perspective. *Internatiol Journal for the Advancement of Counseling, 10*, 103-111.

Furham, A. (1979). "Assertiveness in Three Cultures: Multidimensionality and Cultural Differences. *Journal of Clinical Psychology, 35,* 522-527.

Göktürk, G. Ö. (2009). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Atılganlık Eğitimi Programının Öğrencilerin Atılganlık Düzeyine Etkisi.* Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Graham, R. S. & Rees, S. (1991). *Assertion Training: How To Be Who You Really Are.* First Edition. London and New York: Routledge.

Hartman, L. M. & Cleland, P. A. (1990). *Social anxiety, personality and the self: Clinical research and practice. Shyness and embarrassment: Perspective from social psychology.* W. Ray Crozier (Ed), Cambridge University Press, 338-356.

Heisler, G. & Shipley, R. H. (1977). The ABC Model of Assertive Behavior, *Behavior Therapy, 8,* 509-512.

Jakubowski-Spector, P. (1973). Facilitating the growth of women through assertiveness training. *The Counseling Psychologist. 4 (1),* 75-86.

Lazarus, A. A. (1973). On assertive behavior. *Behavior Therapy, 4*, 697-699.

Rathus, S. A. (1973). 30-item Schedule for assesssing assertive behavior. *Behavior Therapy, 4,* 398-406.

Rathus, S. A. & Nevid J. S. (1977). Concurrent validity of the 30-item assertiveness schedule with a psychiatric population. *Behavior therapy, 8,* 393-397.

Smith, M. J. (1975). *When I Say No, I Feel Guilty.* Dial, New York.

Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded the Ol'y procedures and techniques.* Newbury Park and London: Sage Publications.

Torucu, B. K. (1994). Eğitim sürecinde grupla danışma uygulamarının gençlerin girişimcilik gelişimine etkisi (Yenişehir Sağlık Meslek Lisesi'nde Deneysel Bir Uygulama). Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstütüsü, İzmir.

Townend, A. (1991). *Developing Assertiveness*. First Edition. London: Routledge.

Vaal, J. J. & McCullagh, J. (1977). The Rathus assertiveness schedule: Reliability at the junior high school levels. *Adolescence, 12,* 411-419.

Voltan, N. (1980), Rathus Atılganlık Envanteri geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi, 10,* 23-25.

Wolp

ISBN : 978-605-81106-1-8

AZERBAYCAN'DA KADIN GİRİŞİMCİLERDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALQILANMASI

Doç. Dr. Fariz Ahmedov
Azerbaycan Devlet İktisat Üniv. (UNEC),Uluslararası Master ve Doktora Merkezi ahmadovfs@hotmail.com

Ülker Bayramova
Azerbaycan Devlet İktisat Üniv. (UNEC), Yüksek Lisans ulkerbayramova93@gmail.com

Ülker Zeynalova
Azerbaycan Devlet İktisat Üniv. (UNEC), Yüksek Lisans ulker.zeynalova95@gmail.com

Özet

Günümüzde işletmeler kendi sağlıklı imajını yaratmak, öneminin giderek artırılması ve toplum içinde güçlü bir kurum halinde görülmeleri için bir takım sorumluluklar üstlenmeleri gerektirmektedir. Hele ki, bu işletmenin rehberi bir kadınsa omzundakı yükün iki kat fazla olduğu gerçeğini kabullenmeliyiz.Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin toplumun iyileştirilmesine ve çevre korumasına katılma konusundaki gönüllü kararını yansıtmaktadır. Bu araştırmada amacımız Azerbaycan'da kadın girişimciler arasında kurumsal sosyal sorumluluğun nasıl alqılandığını ve kadın girişimcilerin kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde hangi sıklıkla yer aldığını gün yüzüne çıkarmaktır. Kurumsal sosyal sorumluluk gelişmiş ülkelerde daha yayqın olduğu halde, gelişmekde olan ülkelerde ise daha yeni olduğunu görmekteyiz ve Azerbaycan'da büyük işletmelerin ilgi alanında olduğunu görmekteyiz. Mekalenin araştırma yöntemi olarak kadın girişimciler ve işletme çalışanları arasında iki farklı anket yöntemi yapılmışdır. Veriler toplanarak SPSS proqramında analiz edilmiş aynı zamanda eski araştırmalardan da kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, kadın girişimcilik, sosyal sorumluluk.

Abstract

Today, businesses need to create their own healthy image, increase their importance and take over a number of responsibilities in order to be seen as a strong institution within the society. We should accept the fact that this is a woman who is twice the burden on her shoulder if her business directory is a woman. The aim of this study is to show how the social responsibility of women entrepreneurs in Azerbaijan is alienated and how often women entrepreneurs take part in corporate social responsibility projects. While corporate social responsibility is more widespread in developed countries, we see that it is more recent in developing countries and we see that large enterprises are in the area of interest in Azerbaijan. Two different survey methods have been conducted among women entrepreneurs and business employees as the research method of the venue. The data were collected and analyzed in the SPSS program and were also used in previous studies.

Key word: Corporate social responsibility, women entrepreneurship, social responsibility

Giriş

Günümüzde işletmeler kendigüçlü imajını yaratmak, öneminin giderek artırılması ve toplum içinde güçlü bir kurum halinde görülmeleri için bir takım sorumluluklar üstlenmeleri gerektirmektedir. Hele ki, bu işletmenin rehberi bir kadınsa omzundakı yükün iki kat fazla olduğu gerçeğini kabullenmeliyiz. Yaşadığmız dünyada bilinçli olarak ve ya bilinçsiz şekilde

doğaya zarar vere biliyoruz, bunun yanı sıra bazı sosyal problemleri yalnızca birlik olarak çöze bileciğmiz gerçeğini malesef unutuyoruz.

Kadınlar toplumda önde olmayan ancak toplumun gelişiminde önemli rol oynayan bireylerdir. Bir toplumda kadın ne kadar etkili gelişmeler elde etmişse toplum bir o kadar gelişmiş demektir. Eğitimli, deneyimli, sosyal ve ekonomik anlamda başarılı bir kadın sağlıklı geleceyin teminatıdır.

Kadın haklarının korunduğu toplum gelişiyor ve bu da ülke ekonomisini olumlu etkiliyor Azerbaycan bağımsız, moderin ülke olsa da hala kadınlar tam olarak ekonomiye sosyal projelere katılma oranları diğer gelişmiş ülkelerle kiyaslandıkda aşağı oranlardadır. Bir çok yerde olduğu gibi iş hayatında da erkek egemenliğini görüyor olsakda, son yıllarda hızlı şekilde kadınlarında ekonomie katıldıklarını, girişimciliğe teşebbüsünün artmasını sezmekdeyiz ki, bu da Azerbaycanda girişimci kadınlara destek ve ilgiden kaynaklanıyor. Kadın girişimcilerin giderek artması yanı sıra Kurumsal Sosyal Sorumluluk algısınıda gözler önüne sermekdedir. Kadınlar sosyal sorunlara başka taraftan bakmayı onu kendilerine hassa yöntemlerle çözmeye çalıştığından ortaya güzel fikirler çıkıyor ki, bu da toplumdaki sorunlara dikkat çekiyor ve problemin hızlı bir şekilde çözüm yollarının bulunmasına getire bilir.Kurumsal sosyal sorumluluk sadece sosyal veya çevresel ortam değerlerinin değil, ayrıca kurumsal değerin oluşturulmasında ve gelişimde önemli bir faktördür. Bu çalışmanın Azerbaycan'da faaliyet gösteren işletmelerde sosyal sorumlulukla ilgili çalışmaların var olup olmadığını, işçilerin sosyal sorumluluk projelerinde gönüllü katılıp katılmadığını, işletmelerde sosyal sorumluluk projelerinin yapılıp yapılmamasını, işletmelerde sosyal sorumluluk standartlarının kullanılmasını, işletmelerde sosyal sorumlulukla ilgili hangi sorunların olduğunu araştırmak ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi için öneriler sunmaktır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Azerbaycan'da yeni bir alan gibi düşnüle bilir. Eskiden hiç bir işletmenin ilgi odağında olmayan lakin son yıllarda büyük işletmelerinde ilgi alanında olan Kurumsal Sosyal Sorumluluk, toplumda baş veren herhangi bir sosyal problemi, daha çok proje ireli sürerek ve ya sosyal soruna dikkat çekerek aradn götürmeye çalışmaktadırlar.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Tanitimi Ve Azerbaycanda Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramı ilk olarak 1953'te William J.Bowen'in "Social Responsibilities of the Businessman" yayınında yer almıştır. Ancak, KSS terimi sadece 1990'larda popüler hale geldi. Terim hala kesin değildir ve uygulaması yaygın olarak farklıdır. Konuyla ilgili geniş çaplı literatüre rağmen, KSS, çeşitli fikirleri ve uygulamaları kapsayan geniş, karmaşık ve sürekli gelişen bir kavram olmaya devam etmektedir.

Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda Nobel Ekonomi ödülü sahibi Milton Friedman'ın da aralarında bulunduğu bazı ekonomistler, işletmelerin toplumsal sorunların çözümünde sorumluluk üstlenmesinin, ekonomik sistemin temelini çürüteceğine inanıyorlar ve bu inancın etkisiyle kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına olumsuz eleştiriler yöneltiyorlardı. (Griffin,1996:116) Milton Friedmana göre "işletmelerin sadece ve sadece tek bir sosyal sorumluluğu vardır: hilesiz, dolansız, açık ve serbest rekabete 18 dayalı olan bir oyunun kuralları dahilinde kaldığı sürece ekonomik kaynaklarını kullanarak karlılığını arttıracak faaliyetlerde bulunmak." (Friedman,1962:133)

KSS, hiçbir evrensel tanımı olmamakla birlikte genellikle, etik değerlere dayalı, yasal gerekliliklere uygun ve insanlar, topluluklar ve çevreye saygılı şeffaf iş uygulamalarını ifade eder (Hayford, 2013, s.2).

Avrupa Birliği (AB) 2011 bildirisinde KSS hakkında "KSS, işletmelerin toplum üzerindeki etkileri bakımından yerine getirmeleri gereken sorumluluklardır. Yürürlükteki mevzuata ve toplu sözleşmelere saygı göstermek, bu sorumluluğu yerine getirmenin bir önkoşuludur. İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluğunu layıkıyla yerine getirebilmek için

paydaşlarıyla işbirliği yaparak toplumsal, çevresel ve etik konuların yanı sıra insan hakları ve tüketiciyle ilgili hususları da işletme faaliyetlerine ve temel stratejilerine dâhil etmelidirler" ifadesi yer almaktadır (European Commission, 2011, s.6).

Kotler'e göre ise kurumsal sosyal sorumluluk bir kurumun halk sağlığını, güvenliğini çevreyi ya da toplumun refahını iyileştirmeyi amaçlayan bir davranış değiştirme kampanyasının gelişimini ve/veya uygulamaya konmasını desteklediği bir araçtır (Kotler 2000: 113).

Kurumsal sosyal sorumluluk, dünyanın dört bir yanındaki şirketlerin topluluğa geri veren diğer faaliyetlerde bulunmalarını sağlar (Crowther ve Rayman-Bacchu 172). Yararlı sayılan birçok etkinlik; toplumu, ihtiyaç sahipleri için kaynak yaratma, toplumdaki dezavantaja ve diğer benzer faaliyetlere yardım etmeye çalışan olaylara topluma dahil etmeyi amaçlayan etkinlikler düzenlenmesi. Mali ve kurumsal dünyada, kurumsal sosyal sorumluluk, performans üzerinde olumlu etkisi ile verilmektedir. Bununla birlikte, kurumsal sosyal sorumluluğa olan ihtiyacı gösteren birkaç faktör vardır. Birinci etken nüfustur. Gelişmekte olan bölgelerdeki nüfusun genişlemesi, gelişmiş dünyanın yaşam standardına sorgulanabilir erişimi olan genç bireylerin hakim olduğu daha büyük pazarlar yaratacaktır. İstatistikler, dünya nüfusunun yüzde seksen beşinin 2025 yılına kadar gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağını gösteriyor (Crowther ve Rayman-Bacchu 165). Bu, bu topluluklar için çok fazla maddi desteğin gerekli olduğu açık olduğundan, kendilerini kurumsal sosyal sorumluluk içine sokmak isteyen şirketler için bir meydan okumadır.

Günümüzde de ekonomik sorumluluk, tüm dünya çapında rekabetlere bağlı olarak hala en önemli unsur olarak kalmaya devam edecektir. Çünkü yeni yüzyıl; karmaşık, hızlı ilerleyen, sermaye, teşebbüs, bilgi ve teknoloji pazarlarının katlanarak üsler halinde genişlediği küresel bir duruş sergilemektedir (Kehoe, 1998). Rekabet gelecekte farklı olacaktır. Ticarette ekonomik anlamda başkaldırılar, var olan mevcut sanayilerin evrimi ile eşanlamlıdır. Bu sanayiler sağlık, ulaşım, bankalaşma, basın, telekomünikasyon, farmasötik ve perakendeciliktir (Hamel ve Prahalad, 1994).

Ekonomik ve Sosyal Gelişim Merkezi tarafından kurumsal sosyal etkinlik üzerine yürütülen araştırma, bu alandaki mevcut durumu Azerbaycan'da değerlendirmiştir. Sonuç olarak, Azerbaycan'daki şirketlerin sosyal faaliyet seviyeleri dünya ülkelerine göre nispeten düşüktür. Sovyetler Birliği terkibinde olmuş diğer devletler gibi Azerbaycan'da da kolektif sistemin uygulanması, devletin özel bizneslərə yarattığı engeller ve koyduğu yasaklar bu alanın gelişmeden kalmasına neden olmuştur.

2011 yılı sonunda, 2012 yılının başında SIAR Research and Consulting işletme zenciri "Azerbaycanlıların Kurumsal Sosyal Sorumluluğa bakışı" konulu bir araştırma yürütmüştür.

Bakü, Ganja ve Sumgayit'te yanıt verenlerin sayısı 1000 kadılımcı oluşturmuştur. Araşdırma sonuclarına bakdığımızda:

1. % 54'ü kısmen ya da tamamen "büyük işletmelerin nüfus için iyi şartlar yarattığı" fikre katılıyorlar.
2. % 52'si, şirketlerin çoğunluğunun "halk için değil, imajlarını arttırmaktan sorumlu olduklarını" düşüncesine katılıyor.
3. % 48'i, "büyük şirketler için en iyi yolun, sosyal olarak sorumlu olması gerektiğine, kısmen de kişisel gelirlerini arttırmak, işyerlerini güvenli hale getirmek ve bütçeye verginin ödenmesini sağlamak" kısmen veya tamamen kabul ediyorlar.
4. Katılımcıların% 29'u "büyük şirketlerin sosyal ve çevresel projelerini şu anda tanımlamaktadır" ifadesiyle aynı fikirdedir.

Bundan başka bu araştirmadaki katılımcılar "üretim ve gıda ürünleri", "petrol ve gaz sektörü", "telekomünikasyon" ve "bankalar" ekonominin en aktif sektörleri olarak kabul ediyorlar.

- Araştırmanın "Üretim ve Gıda Sektörü" sektöründeki katılımcıların% 15'i "Azersun Holding" ve "Gilan Holding" isimlerini adlandırılmıştır. Coca-Cola ismini %13 katılımcı adlandırmıştır.

- Petrol ve gaz sektöründe SOCAR'ın% 20 (2010 yılında% 10) ve BP% 12 (2010 yılında% 7) olduğu tahmin edilmektedir.

- Telekomünikasyon sektöründe Bakcell, yüksek büyüme oranlarına sahip (2010 yılında% 4) ve yanıt verenlerin% 12'si dikkat çekmiştir; Azercell, ankete katılanların% 11'i tarafından not edildi (2010'da% 6)

- Ankete katılanlara göre, Uluslararası Azerbaycan Bankası ve AccessBank, bankacılık sektöründeki sosyal sorumluluk programı çerçevesinde daha çok fayda sağlamışlar.

Azerbaycanda Kadın Girişimcilik

Girişimcilik ekonomik bir değeri ifade etmenin yanı sıra toplumsal ve kültürel bir olgu olan girişimcilik kavramı, ülkelerin ekonomik gelişme ve kalkınmalarında son derece önemli bir yere sahiptir (Keleş vd, 2012: 107). Girişimcilik dünyasında sosyal yaşamdaki rol ve sorumlulukları gereği kadınların geri planda kaldıkları görülse de (Batı ve İnel, 2015: 101), kadın girişimciliğinin ekonomik büyümeyi sağlamada ve istihdam olanaklarını artırmadaki rolü hem gelişmekte olan hem de gelişmiş olan ülkelerde kadın girişimciliği konusuna olan ilginin giderek artmasını sağlamaktadır (Najimudinova, 2015: 8).

Kalkınmış ülkelere bakıldığında, eğer bir ülkede emek eksik ise dışarıdan tedarik edilmektedir. Sermaye eksik ise dışardan kolayca kredi bulunmaktadır. Ham-madde, doğal kaynaklar ve toprak eksik ise bu da dışarıdan elde edilmektedir. Ancak girişimci eksik olduğu zaman üretim ve yatırım başarılamamaktadır. Bu yüzden yatırımda, üretimde ve ekonomik kalkınmada girişimci faktörü son derece önemlidir (http://www.gazetebilkent.com/2014/11/09/kalkinmada-girisimcilik-ve-kadin-girisimcilerin-onemi/).

Kadınların ekonomide aktif rol almaları, girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları, tüm devletler için “stratejik” bir önem taşımaktadır. Çünkü bazı alanlar yalnızca kadınların gücü ve potensiyeli sayesinde etkin hale getirmek mümkün, yeni alanlar kurula ve işsizlik problemleri ortadan kaldırıla bilinir. Kadınları girişimciliğe teşvik edilmesi ve mevcut kadın girişimcilerin desteklenmesi, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında başarılı bir yoldur.

Azerbaycan'da kadınlar nüfusun % 51.2 teşkil edir ve erkeklerle eşit haklar sağlar. Ekonomide, parlamento ve çeşitli organizasyonlara katılmaktadırlar fakat bu katılımda onların sayısı erkeklerle mükayisede oranla çok düşüktür.

1998 yılında "Azərbaycanda kadınların rolünün artırılması haqqında" Azerbaycan Cumhurbaşkanının kararnamesi yayımlandı. Bu kararnamede yüksek dikkat gerektiren öncül alanlar belirlenmiş. Aynı zamanda ülke Cumhurbaşkanının kararnamesi ile Kadın Sorunları Devlet Komitesi yaratılmıştır (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H.Əliyev Bakı şəhəri, 6 mart 2000-ci il № 289).

Kadın girişimcilere yönelik destek ve ilgiden kaynaklanarak son zamanlarda kadınlar arasında sahibkarlığa ilginin arttığını görüyoruz. Devletin öncelikli yönlerinden biri ülkede kadınların sosyal, ekonomik, sosyo-politik hayatta rolünün genişlendirilmesidir. Şu anda kadınlar ekonominin farklı sektörlerinde çalışmakta ve ekonomik başarıya katkıda bulunmaktadırlar. Devlet kadınları girişimcilik faaliyetlerine yönlendirmek, iş alanları oluşturmak için krediler vermek ve girişimciliğe ev hanımlarının katılımını sağlamak için çeşitli eğitimler düzenlenmektedir. Aynı zamanda, ülkenin köy ve dağlık bölgelerinde, göçmenlerin yoğun nüfuslu olduğu bölgelerde yaşayan kadınların kendi işini ve tarım teserrüfatlarını yaratması için de önlemler alınmaktadır. Bunun sonucudur ki, son yıllarda

kadın girişimcilerin sayısı önemli ölçüde artmıştır (https://az.trend.az/business/economy/2253977.html).

Azerbaycan'da 2018 istatistik verilerine baktığımızda 170934 kadının ve 623507 erkeyin girişimcilik faaliyetinde bulunduğunu görmekteyiz. Girişimcilikle meşğul olan 170934 kadından % 35.2 tarım, ormancılık ve balıkçılık, % 24.4 ticaret; araçların onarımı ile ilgili alanlarda faaliyetde bulunuyor (2018-ci il yanvar ayının 1-i vəziyyətinə fəaliyyət növləri üzrə fərdi sahibkarların gender bölgüsü https://www.stat.gov.az/source/gender/).

Azerbaycan kanunvericiliğinde girişimcilik faaliyeti alanında kadınlar için herhangi kısıtlama görülmez, girişimcilik faaliyetlerinde vergi yükümlülüklerinden, denetimlerden, lisans ve izinlerin sağlanmasında erkeklerle eşit imkanlara sahiptirler.

Araştırma

Bu konuyu araştırmak için iki anket kullanılmıştır. Biri 55 katılımcının yanıtlamasıyla "kurumsal sosyal sorumlulugun işletme çalışanları arasında nasıl alqılandığını", digeri ise 30 katılımcının yanıtlamasıyla "kadın girişimcilerin özellikleri" adı altında yapılmıştır.

Anket 1. Kurumsal sosyal sorumlulugun işletme çalışanları arasında nasıl alqılandığı

Tablo 1.

Katılımcıların genel özellikleri		**Frekans**	**Yüzde**
Cinsiyyet	Kadın	24	43.6
	Erkek	31	56.4
Yaşınız	18-23	35	63.3
	24-29	12	21.8
	30-35	6	10.9
	36-40	1	1.8
	40 yaş ve üzeri	1	1.8
Eğitim durumunuz	Lise ve dengi okullar mezun	8	14.5
	üniversite davam	10	18.2
	Üniversite mezun	17	30.9
	Yüksek lisans devam	14	25.5
	Yüksek lisans mezun	2	3.6
	Doktora devam	2	3.6
	Doktora mezun	2	3.6

Tablo 2.

Sorular	**kesinlikle katılıyorum**	**katılıyorum**	**kararsızım**	**katılmıyorum**	**kesinlikle katılmıyorum**	**Total**
Çalıştığım şirket toplum üzerinde olumlu etki bırakacak çalışmalar yapmaktadır.	11	3	3	6	1	24

ISBN : 978-605-81106-1-8

Çalıştığım şirket doğal çevrenin korunması için çalışmalar yapmakta ve bu konuya özen göstermektedir.	6	3	4	8	3	24
Çalıştığım şirkette geri dönüşümü mümkün atıklar toplanmaktadır.	1	6	6	10	1	24
Çalıştığım şirket eğitime katkı anlamında çalışmalar yapmakta ve bu konuya özen göstermektedir.	9	6	1	8	0	24
Çalıştığım şirket toplum sağlığına yönelik çalışmalar yapmakta ve bu konuya özen göstermektedir.	6	5	3	9	1	24

Tablo 2 de SPSS proqramının çarpaz tablosundan kullanarak kadın katılımcıların çalıştıkları işletmelerde Kurumsal Sosyal Sorumluluq la ilgili sorular sorulmuştur.

Tablo 3.

Sorular	**kesinlikle katılıyorum**	**katılıyorum**	**kararsızım**	**katılmıyorum**	**kesinlikle katılmıyorum**	**Total**
Sosyal sorumluluk için yapılan harcamalar işletmeye ek bir maliyetten başka birşey değildir.	0	2	2	5	15	24
İşletmeye kısa vadede kar olarak dönmeyen hiçbir faaliyete destek vermekten yana değilim.	2	1	3	10	8	24
Çalıştığım şirket toplumu ilgilendiren sosyal konulara yönelirse, temel amacı olan kar sağlama konusunda başarısız olur.	0	3	3	8	10	24

Sosyal sorumluluk sadece büyük şirketler tarafından yapılmalıdır.	2	2	3	7	10	24
Sosyal sorumluluk adına yapılan tüm faaliyetler sosyal yardım ve yatırım olarak uzun vadede şirkete kar sağlayacaktır.	5	9	4	6	0	24
Eğitim, çevre, sağlık ve toplum sorunları ile ilgilenen özel kuruluşlar daha kalıcı bir başarı sağlar.	1	1	2	6	14	
Şirket ve çalışanları yüksek fiyat ödeme pahasına da olsa çevre dostu ürünleri tercih etmelidir.	4	6	6	4	4	24
Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ile ilgilenmesi çalışanlarının iş motivasyonunu arttıran bir etkendir.	8	5	6	2	3	24
Tüketiciler hizmet veya ürün satın alırken şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini göz önünde tutmalıdır.	8	8	4	3	1	24
Çalıştığım şirketin sosyal sorumluluk projeleri yapıyor olması şirketime olan bağlılığımı arttırır.	7	7	3	3	4	24

Tablo 3 de SPSS proqramının çarpaz tablosundan kullanarak kadın katılımcıların Kurumsal Sosyal Sorumluluk anlaşıyını nasıl algıladıkları ile ilgili sorular sorulmuştur.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Anket 2. kadın girişimcilerin özellikleri

Tablo 4.

Katılımcıların genel özellikleri		**Frekans**	**Yüzde**
Medeni durumunuz	Hiç evlenmedi	17	56.7
	Evli	13	43.3
Yaşınız	18-29	35	63.3
	30-39	12	21.8
Eğitim durumunuz	üniversite davam	5	16.7
	üniversite mezun	12	40.0
	Yüksek lisans devam	6	20.0
	Yüksek lisans mezun	7	23.3
İşletmenizi kurarken sermaye teminini nasıl sağladınız ?	Kendi birikimim	7	23.3
	Ailemden borc aldım	9	30.0
	Çevremden borç aldım	4	13.3
	Ortak buldum	3	10.0
	Banka kredisi kullandım	2	6.7
	Devlet desteği aldım	5	16.7

Tablo 4.

Sorular	**kesinlikle katılıyorum**	**katılıyorum**	**kararsızım**	**katılmıyorum**	**kesinlikle katılmıyorum**	**Total**
Risk üstlenebilme yeteneğim vardır	6	17	0	3	0	26
Kendime güvenim ve cesaretim vardır	13	13	0	0	0	26
Sabırlı ve hoşgörülü bir insanım	13	9	4	0	0	26
İnsanlarla kolay ve iyi iletişim kurarım	12	12	2	0	0	26
Yönetim becerisine sahibim	15	7	4	0	0	26
Aldığım eğitim ve deneyimlerime güvenirim	11	13	2	0	0	26
Hırslı kararlı bir yapım vardır	11	11	2	2	0	26
Sorunlara çözüm odaklı yaklaşırım	12	10	2	2	0	26
Özverili ve çalışkan bir yapım vardır	17	9	0	0	0	26
Liderlik	13	11	2	0	0	26

iş yapma(teknik) becerisi	15	11	0	0	0	26

Tablo 3'te SPSS ile "Girişimci olmayı başka kadınlara da tavsiye eder misiniz?" sorusuna Evet cevabını veren ve "Hangi özelliklere sahipsiniz" sorusunu yanıtlarıyla çapraz tablo yapılmıştır.

Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Ülkede girişimciliğin gelişmesi, onun rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması doğrultusunda kamu yönetimi geliştirilmeli, uluslararası tecrübeye uygun cazip iş ve yatırım ortamının oluşturulması, əlverişliliyinin daha da artırılması, bu alanda gelişmiş düzenleme ve yasal altyapının olması en önemli konulardandır. Iş sahibi olmaya ilginin artırılması için onun faydaları hakkında farkındalık ve kendi özgüvenin daha da güçlendirilmesini, ayrıca girişimcilik faaliyetinin Azerbaycan ekonomisi için önemi hakkında bilgi artırılmasına ihtiyaç vardır. Bununla bele Kurumsal Sosyal Sorumlulugun büyük sosyal problemleri farkındalık yaratarak çözüm yollarının bulmasına yol açа bildiğini topluma aşılamak, bu konuda bilgilendirmek önemli adımlardan biridir.

Hızlı değişen dünyadan kadın girişimciler biryanda toplumsal sosyal sorumlulukların çözümüne yönelik faaliyetlerde bulunarak, sosyal sorumluluklarını yerine yetirerek diger yandan da tüketicilerin duygusal beklentilerini karşılayarak kurumsal imajlarını ve marka alqılarını olumlu şekilde yansıtmaya çalışmaktadırlar. Lakin araştırmada göründüyü gibi kadın girişimcilerin az olması nedeniyle kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili projelerde de az oranda bulunmuşturlar.

Kaynakça

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H.Əliyev Bakı şəhəri, 6 mart 2000-ci il № 289. scfwca.gov.az/store/media/dövlət%20qadın%20siyasəti.doc

Bozoğlu bati, Gül Gönül ve İNEL, Mehmet Nuri (2015). "Kadın Girişimcilerin Profili Bağlamında Çatışma Düzeyleri Ve Yatırım Tercihleri: Yalova İli Üzerine İnceleme", Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi. Cilt 11, Sayı 44, Temmuz 2015, ss. 101-119

European Commission, (2011). Communıcatıon from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, Brussels

Friedman, M. (1962) Capitalism and Freedom, University of Chicago Press, Chicago.

Griffin, Ricky W. Management. 5. ed. U.S.A: Houghton Mifflin Company, 1996.

Hamel, G., ve Prahalad, C.K. 1994. Competing for the future. Boston: Harvard Business Scholl Pres.

Hayford, A. (2013). Assessing the Corporate Social Responsibility Activities of Atwima Kwawoman Rural Bank Limited and its Impact on the Communities it Operates, Researchjournali's Journal of Business Ethics, 1(2): December.

Kalkınmada Girişimcilik ve Kadın Girişimcilerin Önemi 2014 http://www.gazetebilkent.com/2014/11/09/kalkinmada-girisimcilik-ve-kadin-girisimcilerin-onemi/

Kehoe, W. J. 1998. GATT and WTO facilitating global trade. Journal of Global Business, Spring: 27–45.

Keleş, Hatice Necla, Kiral Özkan; Tuğba, Doğaner, Mustafa ve Altunoğlu, Ali Ender (2012), "Ön Lisans Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", Uluslararası İktisadi İncelemeler Dergisi, Yıl 5, Sayı 9, ss. 107-118.

Kotler, Philip. 'Marketing Management', 10.Edition, Printice Hall, New York, 2000.

Lez Rayman-Bacchus, David Crowther "Perspectives on Corporate Social Responsibility" 2004

Najimudinova, Seyil (2015). "Kırgızistan'da Kadın Girişimciliği: Durum Analizi ve Perspektifleri", Sosyoekonomi 2015, 23(24), ss. 7-22

2018-ci il yanvar ayının 1-i vəziyyətinə fəaliyyət növləri üzrə fərdi sahibkarların gender bölgüsü https://www.stat.gov.az/source/gender/

ISBN : 978-605-81106-1-8

KOSOVA'DA - MİTROVİÇA OKUL DEFTERLERİNDE (1951 – 1980) TÜRK AD VE SOYADLARI ÜZERİNE

Doç. Dr. Ergin Jable
Priştine Üniversitesi/Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü erginj@gmail.com

Arş. Gör. Tülay Hasanay
Sv. Kliment Ohridski Universitesi Pedagoji Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Dr. Öğretim Üyesi Cevdet Şanlı
YTÜ/Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretimi Bölümü

Özet

Kosovanın kuzeyinde bulunan Mitroviça şehri genellikle savaşların merkezi haline gelmiş, tarih boyunca olduğu gibi bugün de kendi kaderine terk edilmiş bir şehirdir. Yugoslavya dönemi dahil olmak üzere Mitroviça'da nüfusun çoğunluğunu oluşturan Arnavutlarla beraber Türkler, Sırplar, az sayıda Boşnaklar, Romlar da bulunmaktadır. Savaşların getirdiği bunalım, birçok belgeye, bilgiye ulaşmayı zorlaştırmıştır. Birinci ve ikinci dünya savaşı arasında olup bitenlerle ilgili pek fazla bilgiye rastlayamamıza rağmen, ikinci dünya savaşından sonra Yugoslavya tarafından yönetilen bölgenin tamamında bugün bulunmayan Türk soyadlarına rastlıyoruz. İkinci dünya savaşının getirdiği anarşi ile Sırp baskısı altında kalan Arnavutlar, Türkler ve Müslüman toplumlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Yıllarca devam eden Sırp baskısı 1950 – 1970 yılları arası bölge en büyük göç sahnesini yaşamıştır. 1999 NATO harekatı ise Sırplar'ın tamamen eser, bilgi, belge, arşiv yakmasına ve yıkmasına sebep olmuştur. Bugün Mitroviça şehri ikiye bölünmüş, kuzeyi Sırplara, güneyi Arnavutlara aittir. Arşivin bir kısmının Belgrad'a taşınması, bir kısmının da yakılması pek çok gerçeği çözümsüz kılmıştır. Okullarda bile öğrenci kayıtlarının sınıf defterlerinde bulunamaması tarihi açıdan işimizi zorlaştırmaktadır. 1951'de Kosova'da Türkçe eğitimin başladığı yıl itibariyle son yıllara kadar Mitroviça'da Türklerin okuduğu okul arşivinden elde ettiğimiz bilgilerle yetinerek, bu makalede elimizde olan belgelerden faydalanarak Türk soyadlarıyla ilgili bilgi vermeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Mitroviça, Türkler, soyadı, göç, eğitim.

Abstract

Mitrovica, located in north of Kosovo, has been the centre of wars. This city has been a battlefield throughout history, also today is abandoned to its own fate .Including the Yugoslavian period, the majority of population in this city is made up by Albanians, Turks, Serbians, and a small number of Bosnians and Romans. Due to crisis of wars, it has been difficult to access many documents and information. Even though we do not find much information about what had happened between the first and second world wars, in the entire region governed by Yugoslavia after the Second World War, we can find some of the surnames of the Turks, which are not present today.With the anarchy of the Second World War, Albanians, Turks and Muslim communities were under the Serbian oppression so they have had to emigrate. The Serbian oppression has been going on for years and the largest immigration in the region has been seen from 1950 to 1970. NATO operation in 1999, destroyed Serbian building, consequently the information, documents, and archives. Today Mitrovica is divided into two regions, Serbians in north of Kosovo, and Albanians in south. Because one part of the archive has been transferred to Belgrade and one part has been burned many truths remained unresolved. The fact that even students do not have student registration diaries makes our job difficult in terms of history. In this article we will try to give more information about Turkish surnames, based on the information that we have obtained from the school archive in which the Turks have studied in Mitrovica from the beginning of Turkish language education in Kosovo in 1951 until the last years.

Key words: Mitrovica, Turks, surname, immigration, education.

ISBN : 978-605-81106-1-8



Mitroviça şehrini gösteren bir harita.

"*Balkanlar, insanlık tarihi bakımından oldukça eski ve önemli bir coğrafyadır. Bölge'deki Türk varlığı, Avrupa Hunlarının bu toprakları ele geçirmesiyle başlar. Balkanlar'daki asıl kalıcı ilişkiler ise, Osmanlı ile kurulur. Balkanlar, hem Osmanlı devlet yönetimine, hem de Osmanlı edebiyatına damga vuran şahsiyetleri yetiştirmesi bakımında da önemli bir bölgedir* (Okumuş, 2017 : 2).

"*1354 yılında meydana gelen bir depremden sonra Türk kuvvetleri hasara uğrayan bütün kaleleri ve Gelibolu Yarımadasını ele geçirdiler ve orasını Balkan Yarımadasının fethinde önemli bir askeri üsse dönüştürdüler. Ciddi bir Bizans direnişine rastlamayan Türk orduları Trakya'da ilerlemeye devam ettiler ve 1361 yılında Edirne'yi fethettiler. Edirnenin alınmasıyla İstanbulun ve Bizansın Balkan Yarımadası ve Avrupa ile kara yolu üzerinden yapılan bütün ekonomik, ticari, askeri ve diğer bağları kesildi. Türk ordularının Trakya'da ilerleyişi Bizans, Bulgaristan, Sırbistan ve diğer Balkan ve Avrupa ülkelerini paniğe düşürdü. Bu yıllardan itibaren XVI. asrın sonuna kadar Balkanlar'da ve Avrupa'da Türk ordularını durdurabilecek kuvvet bulunmuyordu. Bu yıllarda Balkan ve Avrupa unsurları Türk millet ve ordusu hakkında yok denecek kadar az bilgiye sahiptiler*" (Hamzaoğlu, 2004 : 44)

Coğrafi konumu

Mitroviça , Kosova Cumhuriyetinin kuzey kesiminde olduğu gibi, aynı adı taşıyan belediyenin ve bölgenin merkezidir. Şehir alanı 350 km²'dir. Komşu belediyeler; güneyde Skenderay ve Vuçitırın Belediyeleri, doğuda Poduyeva Belediyesi, kuzeyde Leposaviç ve Zveçan Belediyeleri, batıda Zubin Potok Belediyesidir. İki nehir İbre ve Sitnitsa arasındaki coğrafi konumu ise bu bölgede yaşanan yerleri etkilemiştir. Madenciliğin gelişmesiyle birlikte, bu bölge önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. Mitroviça şehrinin ortasından geçen İbre Nehrinin kuzey kısmında kalan şehrin diğer kısmı, 1998 - 1999 Kosova Savaşı sonrasında oluşan BM yönetimi döneminde ve 17 Şubat 2008'de ilan edilen bağımsızlık döneminde Kosova Cumhuriyeti idari yapılarının tam olarak yerleşemediği bölge içindedir. Zubin Potok, Leposaviç, Zveçan ve Mitroviçanın kuzeyi fiilen Kosova Cumhuriyeti idaresine bağlı değil, Sırbistan idaresine bağlıdır. Zubin Potok gibi Kosova yapılanmasına aykırı ve ona karşı ayrı bir yapılanmanın kurulmaya çalışıldığı bu bölgenin durumu, Kosova ile Sırbistan arasında çözülmesi gereken konuların başında gelir. Belediye sınırlarında 2011 sayımına göre 71.601 kişi yaşamaktadır. Bu nüfus sayısı sadece şehrin güney kısmını belirtir. 2011 yılında yapılan Kosova Genel Nüfus Sayımı'nda (REKOS2011) Mitroviçanın sadece güney kesimi sayılmıştır. (wikipedia.org).

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tarihi

Bu bölgede yapılan arkeolojik buluntulara göre, en eski yerleşimcilerin tarımsal gelişme olasılığını çizen Dardanlar olduğu anlaşılmaktadır. Romalıların gelişiyle birlikte bir askeri posta ve metal işleme alanı haline gelir. Kosova toprakları ile birlikte Bulgaristanın Simeon eyaleti (897-927) devletinin egemenliği altında ve bu krallığın yıkılmasından sonra Bizans egemenliği altına geçer. 1185'de Arnavutluğun kuzey Kosova bölgeleri Sırp devleti Nemanje tarafından işgal edilir. Bu ailenin hükümdarlığı döneminde bu topraklar Slavların ünlü isimleri ile doludur. Slavların bu bölgelere gelişiyle toponomastika haritası yüzünü radikal bir şekilde değiştirir. Eski İllyrian-Arnavut isimlerinin çoğu yeni Slav isimleriyle değiştirilir. Kendi asimilasyon politikalarını uygulayarak. Çar Duşan yönetimi zamanında Arnavutlar, Slav ortodoksluğuna yönelmeleri için Katolikliği terketmeye zorlanırlar. Çar Duşanın gelmesiyle, halklar Katolik dininden ortodoks dinine geçmeye başlarlar. 15 Haziran 1389 tarihinde başlayan I. Kosova Savaşı'nda Türk kuvvetlerini bizzat Padişah I. Murat yönetti. Sırplar kaybettikleri savaşın sebeplerini Türk kuvvetlerinin 300 bin, Sırp kuvvetlerinin ise 100 bin askerden oluşunda aramaktadırlar. Türk tarihçisi Neşrî ise Knez Lazar'ın ve Vuk Brankoviç'in ordusunda Ulah, Macar, Hırvat, Çek, Arnavut, Bulgar, Frank ve diğer Hıristiyan milletlerin birliklerinin yer aldığını ve onların 300 bin, Türk kuvvetlerinin ise sadece onun yarısı kadar olduğunu öne sürmektedir (Neşrî, 1969 : 8; Hamzaoğlu, 2004 : 47). Mitroviçanın 13 km uzaklığındaki Mazij köyünde (Mitroviça şehrinin kuruluş yeri) hicri Zilhicce 956 sonları (Kanunî evvel 1549 sonlarıdır) Muslihuddin bin Abdül-ganî (Müezzin Hoca) tarafından günümüzdeki ismiyle Mazij (Majiç) camii yaptırılır (İbrahimgil / Konuk, 2006 : 252)

Stratejik Konumu

Özellikle önemli iki nehir olan İbre ve Sitnica arasındaki coğrafi bölge, tarih öncesi dönemlerden bu yana Mitroviça topraklarına dahil olur. Arnavutluk (Monte Argentarum), gümüş bakımından zengin ve eski çağlardan Ortaçağa kadar, daha sonra Trepçe başlıca bir yol kaynağı olarak, uygun iklim, tarım, hayvancılık, ticaret ile başa çıkmak için bu ortamdaki nüfus yoğunluğunu etkilemiştir. Bu sebeple yerleşim yerlerinin kurulması ve bu alandaki nüfusun yoğunlaşması için ekonomik unsurlar, her şeyden önce, hayvancılık, tarım, avcılık ve daha sonra madencilik ile Mitroviça önemli bir askeri, ekonomik, ticari merkez olur. (https://sq.wikipedia.org/wiki/Mitrovica)

"*1951 yılında Kosovalı Türklerin Yugoslavya yönetimi tarafından millî azınlık olarak tanınması, çoğunlukta oldukları bölgelerde kendi okullarını kurma ve anadillerinde eğitim-öğretim yapma hakkını kazandırır*…" (Okumuş, 2017 : 13)

1951 yılında Kosova'da Türk müziğini yeniden halkla buluşturan, gelenek, görenek örf, adet ve kültürümüzün bekçiliğini yapan "Türk Derneklerinin" gelişiminde büyük hizmetleri olan, Türkiye ve dünyaya Kosova'daki Türk müziğini tanıtan, sanatçılar yetiştiren, Türkiye dışında devlet bünyesinde profesyonel olarak çalışan TRT'den sonra tek Türk Sanat Müziği Orkestrasını 1951 yılında Priştine'de kuran ve başta Türkiye olmak üzre bölge ve dünyada udu, kemanı ve müzik bilgisi ile takdir edilen "Ustad Udi ve Kemani Rasim Salih Mitroviçalıdır. Türk kültürü ve müziğinin günümüze taşınmasına ön ayak olmuş bir şahsiyettir (http://timebalkan.com/rumelide-bir-udi-rasim-salih).

Bununla birlikte aydın kesimden olan Türk kültür ve sanatına hizmet eden isimlerden "TAN" gazetesinde hizmet etmiş olan (Çerkez) Muharrem Tsey, Türkçenin kaybolmaması için Remzi Zekeriya, Erol Zekeriya, Ergin Köroğlu, Erhan Köroğlu, Zümrüt Pantina, Adnan Köroğlu gibi birçok isim Mitroviça'da asimilasyona ve bunca Türk'ün göç etmesine rağmen Türk eğitim ve kültürünün ayakta kalması için ellerinden geleni yapmışlardır.

Arşivlerin olmaması, Mitroviça Türklerinin önde gelen aydınlarıyla yaptığımız mülakatlarda, Mitroviça'da yaşayan Türklerle ilgili olup biten birçok meseleyi aydınların sayesinde öğrenmiş bulunuyoruz. Bugün Mitroviça'da Türklerin çok az sayıda olmalarının iki sebebi olduğunu öğrenmiş olduk. Asimilasyon ve göç. 1951 yılından sonra artan Sırp baskısı çoğu Türk'ün yanında Arnavutlar'ın, Boşnaklar'ın da birlikte göç ettiği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan 1970'lerde başlayan asimilasyon sebebiyle birçok Türk soyadının "Arnavutça'daki soyadları ünsüz ile biterse "i" , ünlü ile biterse "u" ekini alarak" Arnavutlaştırıldığını, bununla birlikte Sırplar'ın kelime sonuna "ç","iç" ile "viç" eklediklerini görüyoruz. Örneğin: 1950 yılları arası kullanılan " Çerkez / Çor / Fazlı / Hacı / Hüseyin / Kazag / Kuyumci / Rahman / Simitçi / Terzi / Yusuf " soyadları, 1970'lerde " Çerkezi / Çoroviç / Fazliu / Kazagiç / Kuyumciu / Haciu / Hüseyini / Rahmani / Simitçiu / Terziç / Yusufi" olarak geçmektedir. Okul arşivlerindeki öğrenci sınıf defterlerinde ad ve soyadlar dikkatimizi çekmekle birlikte doğum tarihleri 1940 yılından 1980 yılına kadar olan öğrencilerin bazı sınıf defterleri bulunamadı. 1951 yılından sonra öğrenim görenlerin, farklı sınıflara ait sınıf defterleri ile birkaç yıla ait sınıf defterleri, 1970'li yıllarda öğrenim gören öğrencilerin sınıf defterlerinin de bazıları bulunamadı. 2007 – 2008 yılları arasında doktora tezi çalışmaları için yapmış olduğumuz mülakat ve derlemelerdeki kayıt ve metinlerden de faydalandık.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Mülakat ve değerlendirmelerden örnekler

Erol Zekeriya / Yaş 53 / Mitroviça / Öğretmen

Erol Zekeriya 35 yılı aşkın Mitroviça'da Türkçe öğretmenliği yapmış, Mitroviça'da Türklüğü yaşatmak uğruna KDTP'nin (Kosova Demokratik Türk Partisi) şubesini kurmuş, Belediye'de Başkan Yardımcılığı görevinde bulunmuş, Türk dernekleri ile birlikte faaliyetlerde bulunmuştur. Öğretmenlik görevine halen devam etmektedir.

" *…Türkçe çok konuşulurdu. Mahallemizde Türkçe hava eserdi. Yüzde 70'i, 80'i artık Arnavutça konuşuyor…*"

Necat Baliç / Yaş 55 / Mitroviça / Memur

Yıllarca Türk olarak spor faaliyetlerinde bulunmuş, Türk Spor derneği kurmakla meşgul olmuş, KDTP ve Türklerin " Birlik" Kültür Güzel Sanat Derneği'nde folklor faaliyetlerini yürütmüştür. 5 yıl önce vefat etmiştir.

" *… Çoğu Rankoviç baskısından Türkiye'ye göç etti. Vatikan politikası Türkçe'yi Arnavutça'ya çevirmekti. Gelin verdik Arnavut olduk, gelin aldık Arnavut olduk. Gelinleri köyden almışız, ben Arnavut olmadım; ama eşim Arnavut oldu. Çok kaybettik biz asimile ile…*"

"*Balkanlar'da bugün de mevcut pek çok merkezi yerleşim yerleri Osmanlı Türkleri zamanında oluşturulmuş; buna bağlı olarak da hangi menşeden gelirse gelsin insanlarda bir "şehirlilik" kültürü oluşmuştur. Hatta Balkanlıların bugün hala Türkçe bilenleri "şehirli" (kasabali) Türkçe bilmeyenleri ise "köylü"(çüyli) adlandırmaları hep bu yüksek kültürün tesirinden olsa gerek…*" (Şanlı / Jable, 2009 : 43)

Remzi Zekeriya / Yaş 68 / Öğretmen

Bunca yıl Türkçe eğitim ve öğretimde hizmet etmiş, Mitroviça'da Türk dernek faaliyetleri ile Mitroviça Türklüğünün yaşaması için elinden geleni yapmıştır. Bugün emeklidir.

" *… 64'ünde ikişer sınıf Türkçe idi. 4. Sınıfa kadar Arnavutçaydı diğer sınıflar Türkçe. Yavaş yavaş azalmaya başladı…*"

Salih Zekeriya / Yaş 63 / Memur

Türk dernek ve siyasi faaliyetlerde bulunmuş, bugün emeklidir.

"*…elli birinde 104 kişi kayıt yapmıştır Türkçe. Sonra Türkiye'ye çıktılar. Büyükler, yaşlılar Türk olduklarını bilirler; ama çocuklar ve torunlar artık Türk demiyorlar kendilerine…*" (Jable, 2016 : 294)

1951 yılında Kosova genelinde olduğu gibi Mitroviça'da da Türkçe eğitime ilgi yoğundur. Üç dilde, Arnavutça, Sırpça ve Türkçe eğitim görülen Kosova'da, 1951'de Mitroviça ilk öğretim okulunda 104 öğrenci 1. sınıfa kayıt yaptırır. Bir sınıfın 24 öğrencisi, bir sınıfın 37 öğrencisi ve bir sınıfın 43 öğrencisi olmakla birlikte toplam üç sınıf Türkçe eğitim alır. Bugün, Anton Zoka Çajupi (eski Rüştiye) ilk öğretim okulunda 1. ve 9. sınıflar arası Türkçe eğitimde 2. / 5. / 7. ve 8. sınıflarda toplam 8 öğrenci Türkçe eğitim görmektedir. 1. / 3. / 4. ve 6. sınıflarda Türkçe eğitim gören öğrenci bulunmamaktadır.

"*Bu çerçevede Priştine, Prizren, Mamuşa, Mitroviça, Vıçtırın ve Gilan belediyelerinde Türkçe resmi bir statüye sahip olsa da, Mamuşa dışında ciddi/resmi bir etkinliği yoktur. Kosova Türklerinin durumunun/geleceğinin, Kosova-Türkiye ilişkileriyle doğru orantılı bir şekilde geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.*" (Okumuş, 2017 : 5)

İkinci Dünya savaşının da içinde bulunduğu 1940 – 1960 yılları arasında doğum tarihleri olan Mitroviçalı Türklerin adları sınıf defterlerinde olduğu gibi yazılmış, tekrar edilen ad ve soyadlar yazılmamıştır. Verilen adların Türkiye'den ve Türk Dünyası'ndan bir farkı olmadığı görülmüştür.

"Abdurahman, Abdül, Abedin, Abide, Adnan, Adviye, Ahmet, Asim, Asiye, Ayhan, Ayten, Bahriye, Bayar, Bayram, Bekir, Cabir, Cavide, Ceylan, Derviş, Dilşat, Durak, Eclale, Ecmat, Elşam, Elyesa, Emin, Erol, Fadil, Faruk, Feride, Ferki, Fevzi, Fikriye, Gülsüm, Gülşen, Gülten, Hacer, Halil, Hava, Hayriye, Hayretin, Hazbiye, Hürmet, Hüseyin, İbadet, İbrahim, İfet, İgbal, İsmail, İsmet, Kadriye, Kemal, Leman, Leyla, Macide, Mahmut, Makbule, Mediha, Mehmedali, Mehriban, Melek, Meral, Mirnaz, Muharem, Murat, Mübera, Müredet, Mürvet, Müşerref, Mustafa, Muzafer, Nafiye, Nail, Nazan, Nazlı, Necati, Nedime, Nesrin, Neşet, Nezaket, Nuh, Orhan, Osman, Pembe, Perihan, Pervin, Petek, Ramiz, Raziye, Recep, Remziye, Reşat, Ruşit, Sacide, Salih, Sebahat, Sedat, Selvet, Serim, Sermet, Sıtkı, Süleyman, Şahin, Şefik, Şefkat, Şefket, Şehnur, Şemsi, Şeriban, Şükrü, Şükran, Şükriye, Tahsin, Türkan, Türkyan, Yusuf, Zehra, Zekeriya, Zeynep, Zümrüt".

Sırp baskısıyla birlikte kavimler arası milliyetçilik dalgasının artması ile göçlerin yaşandığı bu topraklarda, hem milli isimlerin çoğaldığını, hem de 1960 – 1980 yılları arasında doğum tarihleri olan Mitroviçalı Türklerin adlarının ve kişi sayısının azaldığını görüyoruz.

"Abdül, Ahmet, Aliye, Altın, Ayten, Belkiz, Bürhan, Cansaray, Cengiz, Cenk, Dila, Ercan, Ergin, Erhan, Emire, Erol, Fahire, Faik, Fatma, Fevzi, Fikriye, Gülfidan, Gülşen, Günay, Hamiyet, Hürmet, Hüsni, Kadri, Lokman, Macide, Mair, Malik, Mehdi, Mehmet, Mihriban, Mizbah, Müvecet, Müvedet, Müzeyen, Nebahat, Nesrin, Nuray, Nurcan, Nurcihan, Nurten, Pervin, Recep, Sebahat, Sencar, Severcan, Sevim, Sezen, Sonar, Şahzade, Şermin, Şükriye, Teoman, Türkan, Zümrüt".

ISBN : 978-605-81106-1-8

Bugün fazlasıyla Arnavutların "i" veya "u" ekini, Sırpların "ç" , "iç" , "viç" ekini almış olan soyadlar, 1940 – 1960 yılları arasında doğum tarihleri olan Mitroviçalı Türklerin soyadlarında da durumun pek farklı olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

"Abaz, Abdi, Abdulah, Abdurahim, Abdürauf, Abozcik, Acamel, Acan, Acanela, Acioğlu, Adil, Ali, Aluş, Arap, Arif, Atala, Atiç, Atik, Ayet, Azem (bugün Azemi), Aziz, Baça, Bahtiyar, Bakir, Balik, Bayram, Beg, Behcet, Bekir, Beytulah, Bilal, Bişik, Buzol, Cafer, Cemal, Çerkez, Çoroviç, Daut, Dik, Div (Jable, 2007 : 99), Dolak, Durak, Emin, Ethem, Fazli, Fevzi, Feyzula, Gaş, Gırca, Grbo, Gruda, Grudi, Hacacik, Hacan, Hacanela, Hacer, Hacıoğlu, Hacioğlu, Halacez, Halim, Hayrulah, Hızır, Hoca, Hüseyin, İbrahim, İdriz, İslam, İzniç, Kaçamak, Kadribeg, Kazagiç, Kozgor, Köroğlu, Kurşumli, Kurteş, Kuyumci, Levacik, Mahmut, Maliç, Malik, Mehmet, Meral, Mercan, Meşekran, Misin, Misini, Monoğlu, Muhacer, Muhacir, Muhamet, Mustafa, Müftar, Müfti, Müşevik, Nalbant, Nazioğlu, Nevolan, Nicli, Nişli, Novolan, Nuh, Omer, Ordo, Osman, Ömer, Piriyus, Potok, Rahman, Ramacik, Ramadan, Ramiz, Raşet, Raşit, Rauf, Recep, Remzi, Ruşit, Sadik, Sadulah, Salih, Saraç, Selman, Süleyman, Şaban, Şeh, Şeralar, Şekular, Şercular, Şerif, Şükrülah, Tasteme, Tatlici, Terzi, Terziç, Terziçe, Tişik, Tsey, Tuna, Ümer, Vehap, Yetulah, Zayim, Zeçir, Zehir, Zekeriya, Zekir, Zeynulah".

Göç ve asimilasyon ile birlikte 1960 – 1980 yılları arasında Mitroviçalı Türklerin sayılarının azaldığını görüyoruz.

"Abazcik, Abdullah, Abdurahman, Abdül, Ali, Atik, Ayhan, Balik, Baykuş, Bekir, Bekteş, Beleş, Bilal, Bülent, Çerkez, Dila, Dolak, Durak, Feyza, Goriça, Gruda, Grudiç, Gülfidan, Hacan, Hacimehmet, Halim, Hasan, Haskuka, Hayriz, Kaçamak, Kaçık, Kamberçe, Kani, Kirbo, Köroğlu, Kurşumli, Kurşumliu, Latif, Macun, Malik, Mehmet, Meşekran, Misini, Müradiye, Nalbant, Nezir, Nuhi, Pantina, Potok, Recep, Salih, Saraç, Sey, Sıktaş, Süleyman, Tartaş, Terziç, Tulumçe, Tumbak, Yaşar, Yusuf, Zaim, Zekeriya, Zümber".

Sonuç ve öneriler

Bugün Mitroviça şehrinde 20 – 30 ailenin Türk olarak, Köroğlu, Pantina, Saraç, Zekeriya soyadlarıyla her ne pahasına olursa olsun 100'ü aşan nüfuslarıyla Türk olarak kalmak amaçlı yaşamaya devam ettiklerini görüyoruz.

1. Türk tarihi eserleri araştırılmalı ve onarılmalı.
2. TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi Türk Kurumları Mitroviça'daki Türkçe eğitimi ve öğretimi desteklemeli.
3. Türk Halk bilimi çalışmaları yapılmalı.
4. Mezar taşları araştırmaları yapılmalı.
5. Kültür ve Sanat dernekleri yanında Türk nüfusu tarım ve hayvancılık dernekleri kurmalı, TİKA, dünyanın her yerinde desteklediği gibi bu dernekleri desteklemeli.

Ekler



Mazij (Majiç) camiden görüntü. (Temmuz 2018)

ISBN : 978-605-81106-1-8



Okul sınıf defterlerinden örnek fotoğraflar.

Kaynakça

Andon Zako Öajupi İlköğretim Okulu 1951 – 1980 Türkçe sınıf defterleri.
Balıç, N. (2008) Kişisel iletişim, Mayıs 2008.
Hamzaoğlu, Y. (2004). *Sırbıstan Türklüğü.* Logosa Yayınevi, Üsküp.
http://timebalkan.com/rumelide-bir-udi-rasim-salih
https://sq.wikipedia.org/wiki/Mitrovica.
Ibrahimgil, M; Z, Konuk, & N, (2006). *Kosova'da Osmanlı mimari eserleri.* AYK, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
Jable, E. (2007). *Kosova – Prizren Türk Ağzı Ses Olayları.* Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Jable, E. (2016) Kosova Türk Ağızları, İnceleme – metin. Truva Yayınları. 272/281/286/294
Mitrovicawikipedia.org
Neşrî, (1969). I. *Kosova zaferı (1389).* Sadeleştırme: Yılmaz Öztuna. Tarıh Mecmuası. Istanbul. 9, *8-13.*

Okumuş, S. (2017). *Yüz yıllık Yalnızlık: İmparatorluktan Yalnızlığa Kosova'da Türkler*. Karadeniz Araştırmaları Dergisi. 54, *1-18.*

Rekos (2011) Kosova'da Nüfus Sayımları.

Şanli, C. & Jable, E. (2009). *Balkanlarda Türk dili ve edebiyatı.* I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi. Priştine.

Zekeriya, R. Kişisel iletişim, Mayıs 2008.

Zekeriya, S. Kişisel iletişim, Mayıs 2008.

Zekerıya, E.. Kşisel iletişim, Mayıs 2008.

ISBN : 978-605-81106-1-8

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YARATICILIK ÖZELLİKLERİNİN KARİYER GELECEĞİ ALGISINA YÖNELİK ARAŞTIRMA: KÜLTÜREL BİR KARŞILAŞTIRMA

Prof. Dr. Muhsin Halis
Kocaeli Üniversitesi İİBF / AİBU İletişim Fakültesi mimhalis@gmail.com

Canan Baysal
Kocaeli Üniversitesi SBE cnnbysl24@gmail.com

Özet

Bu çalışma, lisans ve lisansüstü eğitimine devam etmekte olan Türk ve yabancı uyruklu öğrencilerin kariyerlerine ilişkin gerçekleştirdikleri planlamaya bakış açılarını yaratıcılık özellikleri bakımından değerlendirmeye odaklanmaktadır. Çalışmanın asıl amacı, üniversite öğrencilerinin Kariyer Geleceği Ölçeği başlığı altında; kariyer uyumluluğu algısı, kariyer iyimserliği algısı ve iş piyasasına ilişkin bilgi algısı boyutlarının ve Yaratıcılık Ölçeği başlığı altında; risk alma ve yaratıcılık boyutlarının kültürel olarak (Türk uyruklu-yabancı uyruklu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Bu amaçla Kocaeli Üniversitesinde farklı bölümlerde eğitim gören 224 Türk uyruklu ve 201 yabancı uyruklu öğrenci olmak üzere toplam 425 öğrenciden ölçme araçları kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kariyer Geleceği Ölçeği ve Yaratıcılık ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın temel bulgusu yabancı uyruklu öğrencilerin kariyer uyumluluğu algısı ve iş piyasasına ilişkin bilgi algısının Türk uyruklu öğrencilere göre daha yüksek olduğu yönündedir. Bir diğer önemli bulgu ise erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre iş piyasasındaki trendlere ilişkin bilgi düzeyinin yüksek olduğu doğrultusundadır.

Anahtar kelimeler: İş piyasasına ilişkin bilgi, kariyer planlaması, kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği, risk alma, yaratıcılık.

Abstract

This study focuses on assessing the perspectives of Turkish and foreign students studying their careers in terms of their creativity characteristics. The main aim of the study was to determine the university students' Career Future Scale; Under the title of perception of career adaptability perception of career optimism and perception of knowledge of the labor market and the Scale of creativity; to determine whether the dimensions of risk taking and creativity differ culturally (Turkish national/foreign nationals). For this purpose, data obtained from a total of 425 students 224 Turkish nationals and 201 foreign students studying In different departments at Kocaeli University were obtained by using measurement tools. The Career Future Scale and Creativity Scale were used as data collection tools. The main finding of the study is that the perception of career adaptability of foreign students and the perception of knowledge of the labor market are higher than the students of Turkish nationality. Another important finding is that male students have high level of knowledge about trends in labor market compared to female students.

Keywords: Career adaptability, career optimism, career knowledge, creativity, risk taking.

Giriş

Çalışma şartlarının giderek farklılaşması, teknolojik ilerlemeler ve sosyal gereksinimlere bağlı olarak çeşitli faaliyet alanları ortaya çıkmaktadır. Bireyler, geçimlerini sağlamak amacıyla işlerde çalışmakta ve süreç içerisinde farklı görevleri yerine getirmek

durumunda kalmaktadırlar. Bireylerin eğitim hayatında kazandıkları kuramsal birikim, edinilen uygulama becerisi yanında kişilerarası etkileşimdeki yeterlik ve yetkinlik de işe alınmada veya diğer bir ifadeyle seçilebilirlik aşamasında dikkate alınır hale gelmiştir. Çağdaş yaşamın gereği olarak işverenler daha geniş bir perspektife sahip, çeşitli yeterlik alanlarına hakim ve iletişim becerilerini verimli ve etkin kullanabilecek işgücü arayışındadır. (Korkut ve Keskin, 2016) Bireylerin geleceğine yön veren önemli kararlardan biri kariyer tercihleridir. Bu seçimde, bireyin kendine net hedefler koyarak, yeteneklerinin güçlü ve zayıf yönlerini de dikkate alarak ileride icra edeceği mesleği belirlemesi açısından önem arz etmektedir. Genel olarak kariyer, bireyin çalışma hayatındaki kazandığı pozisyonlar ve bu pozisyonda deneyim ve becerisini ve aynı zamanda çalıştığı süreçte işindeki sürekli ilerlemeyi ifade eden kavramdır.(Arık ve Seyhan,2016). Kısaca kariyer statik bir durum olmayıp, gelişim sürecinin bir parçasıdır. Bireyin geçmiş yaşantısı, ailesi ile ilişkisi, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi, çevresi, değerleri, inanç ve tutumları, beklentileri, kişiliği ve işin geleceği hakkındaki görüşleri kariyer seçimini etkileyen sosyal ve psikolojik faktörlerdir (Karadaş ve diğerleri, 2017). Üniversite öğrencilerinin kariyer kararlarında etkili olan aile ve kültür öğelerinin de belirleyici unsurlar olarak öne çıktığı bilinmektedir (Kozak ve Dalkıranoğlu,2013).

Kariyer geleceği algısı, bireyin kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve iş piyasası hakkında bilgi sahibi olması ile açıklanmaktadır. Her ne kadar bu kavramlar bireylerin kariyer gelişimi açısından önemli unsurlar olsa da bu değişkenlerle ilgili özellikle üniversite öğrencilerine yönelik az sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir (Büyükyılmaz ve diğerleri, 2016) Bu bağlamda iş hayatına hazırlanan üniversite öğrencilerinin, kariyer planlamalarına ilişkin tutumları kapsamında kariyer uyumluluğu algısının, kariyer iyimserliği algısının ve iş piyasasına ilişkin bilginin derecesinin belirlenmesi hem iş hayatındaki kişisel başarısı hem de örgütsel başarısı açısından önem arz etmektedir. Alanyazın incelendiğinde üniversite öğrencilerinin kariyer geleceği algısının genellikle cinsiyet değişkeni açısından incelendiği görülmekte olup kariyer geleceği algısının üniversite öğrencilerinin uyruklarının ele alınarak incelendiği çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda bu çalışmanın bir ilk olması açısından alanyazına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Kavramsal çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde kariyer, kariyer geleceği algısı ve yaratıcılık kavramlarına değinilmektedir. Bu kapsamda kariyer geleceği tutumu altında kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve iş piyasasına ilişkin bilgi kavramları açıklanmaktadır.

1. Kariyer geleceği (*career futures)*

Kariyer kavramı sözlükte; "Bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık" olarak tanımlanmaktadır (Tdk, 22.08.2018). Kariyer geleceği algısı ise bireyin kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliğine ve iş piyasası hakkında bilgi sahibi olması ile açıklanmaktadır. Rottinghaus, ve diğerleri (2005) 'e göre, Kariyer uyumluluğu, bireyin ileride çalıştığı iş ile ilgili beklenmedik bir durumla karşılaşması ve değişen iş koşullarına karşı ayak uydurmasıdır. Kariyer iyimserliği, bireyin gelecekte kariyeriyle ilgili pozitif şeyler olacağına inanmasıdır. İş piyasasına ilişkin algılanan bilgi ise kişilerin iş piyasasını ve istihdamı ne kadar iyi algıladıklarıyla ilgilidir .

1.1. Kariyer uyumluluğu (*career adaptability)*

Kariyer uyumluluğu kavramının alanyazında farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Super ve Knasel (1981)'e göre kariyer uyumluluğu değişen iş ve çalışma şartları ile baş etmeye hazır olma durumu olarak ifade edilirken; Savickas (1997)'e göre ise, bireyin bir mesleki role hazırlanırken ya da o role girmek üzereyken karşılaşması muhtemel olan sorunlara hazır olmasının yanında mesleğin kendisinden ya da çalışma şartlarından kaynaklanan beklenmeyen değişimlerle başa çıkmaya

hazır olma gücü olarak ifade edilmektedir. Kalafat (2012), tarafından ise kariyer uyumluluğu, bireyin gelecekteki değişimlerle başa çıkma ve bu değişimlerden faydalanma konusunda sahip olduğu yeteneklere ilişkin bakış açısı, yeni iş sorumlulukları karşısında kendini rahat hissetme düzeyi ve kariyer planlarının değişmesine neden olan beklenmedik olaylar karşısında kendini toplama yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Kariyer uyumluluğu üzerine yapılan bazı çalışmalar, kariyer uyumluluğu yüksek olan kişilerin daha iyi iş fırsatları bulması, işiyle ilgili yükselmede başarıyı yakalaması ve kaliteli istihdam elde etmesinde daha yetkin olduğunu göstermektedir (Siyez ve Belkıs,2016)

1.2. Kariyer iyimserliği (*career optimism)*

İyimserlik kavramı genel olarak bireylerin bir durum ya da olay karşısında olumlu hissetme düşüncesi olarak bilinmektedir. Carver ve Scheier'in (2001) iyimserlik kavramı, "gelecekte iyi olayların çok ve olumsuz olayların nadir görülmesini bekleyen olumlu bir bakış açısı sürdürmek için genelleştirilmiş eğilimi ifade etmektedir" şeklinde tanımlamaktadır. Kalafat(2012)'e göre ise kariyer iyimserliği, bireyin kariyer gelişimi ile ilgili hep olumlu sonuçlar elde edeceği beklentisi içinde olması ya da olayların en olumlu yönlerine odaklanarak kariyer planlama sürecinde kendini rahat hissetmesidir. Özellikle, bireylerin kariyer seçimleri ile ilgili sorumluluk almasının önemini vurgulayan kariyer kontrolü algısında iyimserlik önemli bir etkiye sahiptir. Kötümser bireyler bir amaca ulaşma ve kişisel başarı için iyimser bireylere göre daha az çaba sarf etmektedirler (Güngör ve diğerleri, 2017).

1.3. İş piyasasına ilişkin bilgi (*career knowledge*)

Bireylerin iş piyasası koşullarını ve istihdam eğilimlerini ne kadar iyi anladığı konusundaki algıları değerlendirir (Rottinghaus vd., 2005).

2. Yaratıcılık

Yaratıcılık kavramı üzerine sistemli olarak bilimsel çalışmalar İtalyan Psikiyatr Cesare Lombroso ve İngiliz Bilim Adamı Francis Galton gibi araştırmacıların katkılarıyla 19. yüzyılın ortalarında başlamasına rağmen yaratıcılık konusuna duyulan ilgi ve bu konu hakkında yapılan çalışmaların sayısı 1950 ve 1960'larda J. P. Guilford'un yaratıcılığa dikkat çekmesiyle artmıştır (Ayden ve İşgüzar, 2016). Guilford (1950) yaratıcılık kavramını dar anlamda bireylerin en karakteristik yetenekleri olarak ifade ederken, bireylerin bu yetenekleri kaydadeğer bir şekilde sergileme gücüne sahip olup olmaması şeklinde tanımlamaktadır. Guilford ayrıca, yaratıcılığın özgünlük, akılcılık ve etkinlik gerektiren bilişsel bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Örgütsel davranış literatüründe yaratıcılık kavramının temellendirmesinde farklı bakış açıların olduğu ve 1900lü yılların başında yaratıcılık daha çok yaratıcı bir ürün ortaya koyma düşüncesine dayanırken günümüzde yaratıcı ürün, yaratıcı birey, yaratıcı ortam ve yaratıcı süreç olarak dört farklı yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. (Arslan, 2016). Farklı bakış açıları ile ele alınan yaratıcılık kavramı hakkında ortak bir tanımlama yapmak zor olsa da yaratıcılığın temelinde bireye odaklanıldığı için bu kavrama yönelik ayrımların keskin çizgilerle ayrılmadığı görülmektedir. Yaratıcılık kavramına ilişkin farklı tanımlamalara bakıldığında Stein (1953) yaratıcılığı ürün boyutunda değerlendirmiş ve yaratıcı bir çalışmanın bir grup tarafından zaman içinde kabul edilebilir, yararlı ve tatmin edici olarak kabul edilen yeni çalışmalar bütünü olarak ifade etmektedir. Yeni ve yenilik kavramları dışında yararlı olmasına dikkat çekmiştir. Hutchinson (1931)' e göre ise yaratıcılık, pratiklik olarak ifade edilmektedir. Bireylerin yaratıcı eylemlere bakış açısının pratik olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Fisher ve Specht (199)'e göre yaratıcılığı, yaşam boyu devam eden bir süreç, başarılı ve uyum gösterici bir kişiliğin kilit noktası, aynı zamanda ikilemlerle ve meydan okumalarla baş edebilmenin bir formülüzasyonu olduğunu ifade etmektedir. Lee ve diğerleri (2002)'ne göre ise yaratıcılık, geleneksel olarak hem sosyo-bilişsel yeteneklerin ölçüsü, hem de karşılaşılan sorunlara yönelik yeni çözümler getiren pro-aktif bir bilişsel süreç

şeklinde ifade edilmektedir. Yaratıcılık üzerine önemli araştırmalar yapmış olan Torrance ise yaratıcılığı tanımlarken bireysel özellikler, sosyal faktörler, yaşam şekli yaklaşımını da kapsayacak bir şekilde "Sorunlara, bozukluklara, eksik bilgilere, kaybolmuş unsurlara, uyumsuzluklara karşı duyarlı olma; zorluğu tanıma, çözümler arama, tahminler yapma ya da yeni varsayımlar kurma, bunları değiştirme veya yeniden deneme ve sonuçlarını inceleme'' şekilde ifade etmektedir (Kim, 2006). Araştırmada ele alınan tanımlara bakıldığında yaratıcılık kavramının özünü yenilik ve özgün olma düşüncesinin oluşturduğu görülmektedir. tüm tanımlardan yola çıkılarak yaratıcılık hakkında bir tanımlama yapılacak olursa yaratıcılığı alışılmış ve kalıplaşmış düşüncelerden arınmış bir düşünce tarzı yada düşünme süreci şeklinde ifade etmek mümkündür.

Yaratıcılık kavramına bakış açıların farklılaşması araştırmacıların yaratıcılığın boyutlarını ele alış biçimlerini de farklılaştırmış ve alanyazın da yaratıcılığı ölçmek için tasarlanan bir çok ölçüm aracı olduğu görülmüştür. Bu çalışma da Byrd (1971) tarafından geliştirilen, yaratıcı ve özgün fikirler üretme kapasitesini ve bu fikirleri olumsuzluklara karşı ileriye götürmek için risk almayı değerlendirmek üzere tasarlanan yaratıcılık envanteri kullanılmıştır.

Metodoloji

Araştırmanın Problemi

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin meslek hayatına atılmadan önce kariyer geleceğine ilişkin algılarında yaratıcılık ve risk alma faktörlerini ne ölçüde dikkate alarak meslek seçimlerini gerçekleştirdiği ve bu durumun türk uyruklu ve yabancı uyruklu öğrenciler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı sorunsalı üzerinde durulmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi Ve Hipotezleri

Çalışmada analiz için kullanılan verinin toplanmasında anket yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen hipotezler şu şekildedir.

H1:Katılımcıların a) kariyer uyumluluğu b) kariyer iyimserliği c) iş piyasasına ilişkin bilgi algıları uyruklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların a) risk alma b) yaratıcılık algıları uyruklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Katılımcıların a) kariyer uyumluluğu b) kariyer iyimserliği c) iş piyasasına ilişkin bilgi algıları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4: katılımcıların a) risk alma b) yaratıcılık algıları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır

Anket formunun ilk bölümünde araştırmaya katılan hedef kitleye yaşı, cinsiyeti, anne ve babasının eğitim durumu, uyrukları bilgilerine ulaşabilmek amacıyla toplam 5 soruluk demografik bilgi formu hazırlanmıştır. İstenilen bilgilere dair maddeler seçenekler halinde sunulmuş ve kendilerine uygun olan seçeneğin işaretlenmesi ve gerekli yerleri doldurmaları istenmiştir.

İkinci bölümünde, Rottinghaus, Day ve Borgen (2005) tarafından bireylerin olumlu kariyer planlama tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL) ve Türkçe'ye Kalafat (2012) tarafından uyarlanan ölçek kullanılmıştır Ölçek, kariyer uyumluluğu (KU), kariyer iyimserliği (Kİ) ve iş piyasalarına ilişkin algılanan bilgi (AB) olmak üzere 3 alt boyuttan ve toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçek likert tipinde 1-5 arası derecelendirme ile değerlendirilmektedir. Maddelere verilen tepkiler, , 1=Asla katılmıyorum, 2=Nadiren katılıyorum, 3=bazen katılıyorum, 4=çoğunlukla katılıyorum, 5=tamamen katılıyorum şeklinde derecelendirilir. KU alt boyutu 11 maddeden (örnek maddeler; 2. Kariyer planlarımdaki değişikliklere kolayca uyum sağlayabilirim; 6. İş

yaşamının artan taleplerine kolayca uyum sağlayabilirim), Kİ alt boyutu 11 maddeden (örnek maddeler; 12. Kariyerim hakkında düşündüğümde heyecanlanırım; 14. Kariyerim hakkında düşünmek canımı sıkar) ve AB alt boyutu ise 3 maddeden (örnek madde; 24. İş piyasasındaki eğilimleri anlayamıyorum) oluşmaktadır. Ölçek 15 olumlu, 8 olumsuz madde içermektedir. Ölçeğin içerdiği ters maddelerde puanlar tersine çevrilmek kaydıyla, bütün maddeler 1-5 arası puanlanmaktadır. KU ve Kİ alt boyutlarından alınabilecek en yüksek puan 55, en düşük puan ise 11, AB alt boyutundan ise en yüksek puan 15, en düşük ise 3'dür.

Üçüncü bölümünde ise, Byrd (1970,1971) tarafından bireylerin yaratıcılıklarını ve risk almalarını ölçmek amacıyla "risk alma boyutu" ve "yaratıcılık boyutu" olmak üzere toplam iki boyut şeklinde geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Risk alma boyutunda 28, yaratıcılık boyutunda ise, 27 ifade olmak üzere toplam 55 ifadeden oluşmaktadır. "Risk Alma" boyutunda toplam 5 alt boyut bulunmaktadır. Bu boyutlar; Öz saygınlık (6 ifade), Yaşam Tarzı (3 ifade), Bireysel zayıflıklarını algılama (2 ifade), Diğerleriyle ilişki (2 ifade), Duygu ve Ahlak (2 ifade) olmak üzere toplam 15 ifade yer almaktadır. "Yaratıcılık" boyutunda ise Kişisel Özellikler (10 madde), Düşünme Tarzı (2 madde), Kendini Algılama (2 madde), Durumsal Faktörler (2 madde), Fikirlere Bakış (2 madde) ve Yeni Fikirlere Karşı Tutum (2 madde) olmak üzere toplam 6 alt boyut ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek likert tipinde 1-5 arası derecelendirme ile değerlendirilmektedir. Maddelere verilen tepkiler, 1=Asla katılmıyorum, 2=Nadiren katılıyorum, 3=bazen katılıyorum, 4=çoğunlukla katılıyorum, 5=tamamen katılıyorum şeklinde derecelendirilir.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Profiline İlişkin Betimsel Analizler

Tablo3.4.1.1.*Katılımcıların demografik özellikleri*

Demografik özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	152	35,8
	Erkek	273	64,2
Yaş	20 yaş ve altı	102	24,0
	21-25 yaş arası	248	58,4
	26 yaş ve üzeri	75	17,6
Uyruk	TC uyruklu	224	52,7
	Yabancı uyruklu	201	47,3
Baba eğitim durumu	Okumadı	4	0,9
	İlkokul	108	25,4
	Lise	140	32,9
	Lisans	124	29,2
	Yüksek lisans	35	8,2
	Doktora	14	3,3
Anne eğitim durumu	Okumadı	5	1,2
	İlkokul	192	45,2
	Lise	129	30,4
	Lisans	83	19,5
	Yüksek lisans	12	2,8
	Doktora	4	0,9
Toplam		N :425	100

Tabloya bakıldığında %35,8'i kadın, %64,2'si erkek, % 24'ü 20 yaş ve altı, %58-4'ü 21-25 yaş arası, %17,6'sı 26 yaş ve üzeri, %52,7'si yabancı uyruklu, %47,3'ü ise türk uyruklu

öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların babasının eğitim durumu %32,9 ve annesinin eğitim durumu %30,4'lük bir oranla lise düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir.

Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi Bulguları

Güvenilirlik katsayısı her zaman 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Yapılan analizler sonucunda Cronbach alfa (α) katsayısı şöyle yorumlanmaktadır (Uzgören, 2012: 54).

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değil.
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenirliliği oldukça düşük.
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir.
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Araştırmada kullanılan Kariyer Geleceği (KARGEL) ölçeğinin güvenirlik analizi bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo 3.4.2.1.*Kariyer Geleceği (KARGEL) Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Bulguları*

	Cronbach alpha (α)	Madde adedi
Kariyer uyumluluğu	0,783	11
Kariyer iyimserliği	0,777	11
İş piyasasına ilişkin bilgi	0,745	2
Toplam	0,837	24

Tabloya bakıldığında geçerlilik analizi bulgularının oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

Araştırmada kullanılan Yaratıcılık ölçeğinin güvenirlik analizi bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.4.2.2.*Yaratıcılık Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Bulguları*

	Cronbach alpha (α)	Madde adedi
Risk alma	0,707	15
Yaratıcılık	0,807	19
Toplam	0,839	34

Tabloya bakıldığında geçerlilik analizi bulgularının oldukça güvenilir olduğu görülmektedir

Ölçeklerin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır Faktör analizi sonucunda kariyer geleceği ölçeğinin Kaiser-Meyer-Olkin örneklem değeri 0,906; Barlett' Küresellik Testi değeri 4584,122 değeri ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde gerçekleşmiştir Yaratıcılık ölçeğinin ise Kaiser-Meyer-Olkin örneklem değeri 0,839; Barlett' Küresellik Testi değeri 3454,895 değeri ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde gerçekleşmiştir.

Hipotezlerin Test Edilmesi

Tablo 3.4.3.1. *Uyruk değişkenine göre t testi analizi bulguları*

		Ortalama	Standart sapma	t testi	Sig (p)	Durum
Kariyer uyumluluğu	Yabancı uyruk	3,85	,631	3,103	**0,002**	**Kabul**
	Türk uyruk	3,68	,455			
Kariyer iyimserliği	Yabancı uyruk	3,61	,595	0,085	0,933	Red

	Türk uyruk	3,61	,674			
İş piyasasına ilişkin bilgi	Yabancı uyruk	3,60	,924	4,159	**0,000**	**Kabul**
	Türk uyruk	3,24	,899			
Risk alma	Yabancı uyruk	3,71	,518	0,156	0,876	Red
	Türk uyruk	3,72	,408			
Yaratıcılık	Yabancı uyruk	3,41	,638	0,780	0,436	Red
	Türk uyruk	3,37	,463			
N : Yabancı uyruk: 201, Türk uyruk; 224						

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu kariyer uyumluluğu algısının uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmekte (p=0,002< 0,05) ve H1a hipotezi kabul edilmektedir. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğunu öğrenmek için ortalamalarına bakıldığında yabancı uyruklu öğrencilerin ortalamaları: ***3,85*** ve türk uyruklu öğrencilerin ortalamaları***: 3,68*** olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ortalaması büyük olan değişkenin kariyer uyumluluğu algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca yabancı uyruklu öğrencilerin türk uyruklu öğrencilere göre kariyer uyumluluğu algısı daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. h1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu kariyer iyimserliği algısının uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmekte (p=0,933> 0,05) ve H1b hipotezi reddedilmektedir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu iş piyasına ilişkin bilgi algısının uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmekte (p=0,000< 0,05) ve h3 hipotezi kabul edilmektedir. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğunu öğrenmek için ortalamalarına bakıldığında yabancı uyruklu öğrencilerin ortalamaları: ***3,60*** ve türk uyruklu öğrencilerin ortalamaları***: 3,24*** olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ortalaması büyük olan değişkenin iş piyasasına ilişkin bilgi algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca yabancı uyruklu öğrencilerin türk uyruklu öğrencilere göre iş piyasına ilişkin bilgi algısının daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. H1c hipotezi kabul edilmiştir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu kariyer iyimserliği algısının uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmekte (p=0,876>0,05) ve H2a hipotezi reddedilmektedir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu yaratıcılık algısının uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmekte (p=0,436>0,05) ve H2b hipotezi reddedilmektedir.

Tablo 3.4.3.1. *Cinsiyet değişkenine göre t testi analizi bulguları*

		Ortalama	Standart sapma	t testi	Sig (p)	Durum
Kariyer uyumluluğu	Kadın	3,76	,505	,089	,929	Red
	Erkek	3,76	,576			
Kariyer iyimserliği	Kadın	3,67	,607	1,396	,163	Red
	Erkek	3,58	,653			
İş piyasasına ilişkin bilgi	Kadın	3,21	,932	3,433	**,001**	**Kabul**
	Erkek	3,52	,909			

Risk alma	Kadın	3,74	,497	0,649	0,516	Red
	Erkek	3,70	,443			
Yaratıcılık	Kadın	3,37	,577	0,325	0,746	Red
	Erkek	3,39	,539			
N : kadın 152 erkek 273						

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu iş piyasasına ilişkin bilgi algısının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmekte (p=0,001< 0,05) ve H3c hipotezi kabul edilmektedir. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğunu öğrenmek için ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin ortalamaları: ***3,52*** ve kadın öğrencilerin ortalamaları***: 3,21*** olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ortalaması büyük olan değişkenin kariyer uyumluluğu algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre iş piyasına ilişkin bilgi algısı daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. H3c hipotezi kabul edilmiştir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu kariyer uyumluluğu algısının (p=0,929>0,05), ve kariyer iyimserliği algısının (p=0,163>0,05), cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmekte olup H3a ve H3b hipotezi reddedilmektedir.

Tabloya bakıldığında, yapılan analiz sonucu risk alma algısının (p=0,516>0,05), ve yaratıcılık algısının (p=0,746>0,05), cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmekte olup H4a ve H4b hipotezi reddedilmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin kariyer planlama algılarının derecesi belirlemek bu çerçevede kariyer uyumluluğu algısının, kariyer iyimserliği algısının ve iş piyasasına ilişkin bilgi algısının öğrencilerin uyruklarına ve cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaratıcı ve özgün fikirler üretme kapasitesini ve bu fikirleri olumsuzluklara karşı ileriye götürmek için risk almayı değerlendirmek için yaratıcılıklarının uyruklarına ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Belirtilen amaç çerçevesinde çalışma, Kocaeli üniversitesinde öğrenim gören 425 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada hipotezler, t-testi analizi ile test edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, ilk olarak, yabancı uyruklu öğrencilerin kariyer uyumluluğu algısı ve iş piyasasına ilişkin bilgi algısının türk uyruklu öğrencilere göre daha yüksek derecede olduğu belirlenmiştir. Bu çerçevede kariyer planlama unsurları açısından değerlendirildiğinde araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin mesleklerinde karşılaşması muhtemel zorluklar ile başa çıkmaya hazır olma ve iş piyasası koşullarını türk uyruklu öğrencilere nazaran daha yakından takip ettiği söylenebilmektedir. Yaratıcılık algıları ise türk ve yabancı uyruklu öğrenciler açısından farklılaşmamaktadır.

Hipotezler kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ise kariyer planlamaya ilişkin algılarda öğrencilerin iş piyasasına ilişkin bilgi seviyelerinin kadın ve erkek öğrenciler açısından farklılaştığıdır. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin iş piyasasını ve istihdam politikalarını fark etme dereceleri ve algıları kadın öğrencilere göre daha yüksektir. Dolayısıyla kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle kıyaslandığında meslek hayatına atılma ve iş piyasası konusunda daha fazla endişeye sahip olduğu söylenebilir. Büyükyılmaz ve diğerleri (2016) üniversite öğrencileri üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla iş piyasasındaki eğilimleri takip ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Siyez ve Yusupu (2013) ise, maskülen ve androjen cinsiyet rolüne sahip üniversite öğrencilerinin kariyer uyumluluğu ve kariyer iyimserliğinin feminen ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip üniversite öğrencilerinden

daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Balaban ve Karademir (2017), üniversitede öğrencilerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre kariyer uyumluluğu düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar araştırma bulgularıyla paralellik göstermemektedir. Yaratıcılık alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark oluşturduğu hipotezinde ise kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Kaynakça

Akoğlan Kozak, M, Dalkıranoğlu, T. (2013) Mezun Öğrencilerin Kariyer Algılamaları: Anadolu Üniversitesi Örneği, Anadolu Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 41-52.

Arık, N.,Seyhan, B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Planlamasında Teknoloji Bilgisi ve Gelecek Beklentilerinin Rolü, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2218-2231.

Arslan, E. (201). Kavram Boyutunda Yaratıcılık, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2(16), 15-21.

Ayden, C, İşgüzar, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Yaratıcılık Düzeyleri ve Motivasyonları Arasındaki İlişkiyi İncelemeye Yönelik Araştırma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 201-218,

Balaban, Ö, Karademir, Ö. (2017), İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Okuyan Lisan Ve Önlisans Öğrencilerinin Kariyer Gelecek Algıları Üzerine Bir Araştırma:Sakarya Üniversitesi İle Kastamonu Üniversitesi Karşılaştırması, *Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi,* 19-22 May, 2017 *Sarajevo-BOSNIA.*

Büyükyılmaz, O, Ercan, S, ve Gökerik, M. (2016). Öğrencilerin Kariyer Planlama Tutumlarının Demografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi: Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5(7), 2066-2076.

Byrd, R. E. (1971). The Creatrix Inventory (C&RT). Pfeiffer and Company Limited.

Carver, C. S.,ve Scheier, M. F. (2001). Optimism, pessimism, and self-regulation. *Optimism and pessimism: Implications for theory, research, and practice.* 31-51.

Fısher, B.J., Specht, D.K. (1999).Successful Aging and Creativity in Later Life, *Jurnal of Aging Studies,*13(4), 57-472.

Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5, 444–454.

Güngör, A, Şeyba, E ve Yaman, S. (2017). Konaklama İşletmelerinde Üst Düzey Yöneticilerin Kariyer Yönetimine Bakış Açısı: Düzce Örneği, *Internatıonal West Asıa Congress Of Tourısm (Iwact'17) The Book Of Full-Tex*t, 13-27.

http://www.tdk.gov.tr .2018

Hutchinson, E. D. (1931). Materials for the study of creative thinking. *Psychological Bulletin,* 28, 392–410.

Kalafat, T. (2012). Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL): Türk Örneklemi İçin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (38), 169-179.

Karadaş, A, Duran, S ve Kaynak, S. (2017) Hemşirelik Öğrencilerinin Kariyer Planlamaya Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi, *Sdü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* / 8(1), 1-8.

Kim., K.H. (2006). Can We Trust Creativity Tests? A Review of the Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT), *Creativity Research Journal*, 18(1), 3–14.

Korkut,A, Keskin, İ. (2016) Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Algıları: Metaforik Bir Analiz Çalışması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,13(33), 194-211.

Lee, J.E., Day, J.D., Meara, N.M., Maxwell, S. (2002).Discrimination of Social Knowledge and Its Flexible Application from Creativity: A Multitrait–Multimethod Approach", Personality and Individual Differences, 32, 913–928.

Rottinghaus, P. J., Day, S. X., ve Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A Measure of Career-Related Adaptability and Optimism. *Journal of Career Assessment, 13 (1)* , 3-24.

Savickas, M. L. (1997). Career adaptability: An İntegrative Construct For Life Span, Life-Space Theory. *The Career Development Quarterly, 45*, 247-259.

Siyez, D, Yusupu R. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Kariyer Uyumluluğu ve Kariyer İyimserliğinin Cinsiyet Rolü Değişkenine Göre İncelenmesi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 17(1), 78-88.

Siyez,D.M, ve Belkıs, Ö. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Kariyer İyimserliği ve Uyumluluğu İle Toplumsal Cinsiyet Algısı Arasındaki İlişki, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5(4), 276-285.

Stein, M. I. (1953). Creativity and culture. *Journal of Psychology, 36*, 31–322.

Super, D. E. (1981). A Developmental Theory: Implementing a Self-Concept. *Career Development in the 1980s: Theory and Practice içinde* D. H. Shinkman, (s. 28-42)). San Francisco: Jossey-Bass.

ISBN : 978-605-81106-1-8

THE ROLE OF ORGANIZATIONAL FACTORS IN MANAGING KNOWLEDGE

Assoc. Prof. Dr. Gulzhanat Tayauova
Turan University, Almaty, Kazakhstan dr.gulzhanat@gmail.com

Bakytgul Tundikbayeva
KIMEP University, Almaty, Kazakhstan bakytgul@kimep.kz

Abstract

Today many organizations are starting to initiate the creation of knowledge management system, relying on the fact that knowledge management can improve effectiveness of their activities. In fact knowledge management is multidimensional issue and the most important is not only the availability of material resources, but also providing proper organizational behavior. This article examines organizational factors, in particular, organizational culture, structure of power, and trust, which have significant influence on the effectiveness of knowledge management system.

Keywords: Knowledge management, organizational culture, power structure, trust, Kazakhstan.

Introduction

Despite the large number of research and practical experience in knowledge management conducted abroad over the last twenty years, the concept of "knowledge management" is, to date, a relatively new and relevant topic in the scientific and business spheres of Kazakhstan. Many organizations are starting to initiate the formation of a knowledge management system, relying on the fact that knowledge management can improve the effectiveness of their activities. Knowledge management evolves in the form of publications, research in the framework of doctoral dissertations, scientific projects, academic disciplines, conferences, and seminars. However, studies conducted by Kazakh scientists in the field of knowledge management are not yet sufficient. The novelty of the problem of knowledge management influenced the appearance of diverse approaches, models and concepts that are considered by specialists and scientists of various scientific fields.

Knowledge Management

Definition of Knowledge Management

There are many different definitions of the concept of "knowledge management." Davenport and Prusak (1998) argue that knowledge management is "the process of extracting, disseminating and effectively using knowledge". Alavi and Leidner (2001) define knowledge management as "a dynamic organizational phenomenon that consists of interdependent processes". According to Bill Gates, knowledge management is the fulfillment of the following principles; creating conditions under which the right people can receive the necessary information and knowledge at the right time to perform the necessary tasks (Efimov, 2005). Based on the diversity of approaches to the process of knowledge management, it is necessary to take into account that the definition of this concept especially for each practitioner can be completely different. For example, the consultancy company Ernst & Young presents the definition of knowledge management as "the systematic capture,

storage and use of professional experience and knowledge". Lotus Develorment and the Gardner Group focus more on information resources and define knowledge management as a discipline and/or management actions providing an integrated approach to the use of the company's information resources. Thus, it can be stated that the definition of the concept of "knowledge management" is related to how an organization approaches process of knowledge management. This is a process in which the organization generates, accumulates and uses knowledge for gaining competitive advantage.

Knowledge Management Approaches

Despite of the fact that the issue of knowledge continues from ancient times, knowledge management as a new scientific discipline has evolved over the past two decades as a result of the transition of developed countries to an innovative economy in which intellectual resources play a major role. According to the studies conducted in the field of knowledge management, three stages of its development have been identified (Krymskaya, 2015). The first stage which starts from early 60's to 1985 was based on the structuring of the flow of information for decision-making based on the integrated use of internal and external information. The American scientist P.Drucker (1959) used the term "knowledge worker" (or "knowledgeable worker") and determined that a person with an education, skills in applying their analytical and theoretical knowledge completely differently thinks and approaches work (Drucker, 1993, 1994). It is necessary to "unite knowledge" by creating appropriate mechanisms and organization in a postindustrial (or information) society (Galbreight, 1969). The second stage covers the period from 1986 to 1995 and includes the emergence of three basic approaches to the concept of "knowledge management", widely used today in knowledge-based organizations and business. This is the "European approach" of Carl Sveiby (1992), the "American approach" of Karl Weig (1993), and the "Japanese approach" of Ikujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi (1995). This was followed by books and articles that presented the results of scientific research on knowledge management, as well as practical experience. The third stage of the development of the theoretical basis of knowledge management is the period from 1995 to the present and includes the management of the flow of knowledge, the formation of "knowledge management technology", the recognition by scientists and the business community of the rapidly growing role of professional knowledge and competencies. The technology of knowledge management is a set of processes, methods, techniques and software and technological tools to ensure the free movement of knowledge and their generation. In addition to the model of Nonaka and Takeuchi, models and approaches that represent a diverse typology of knowledge, as well as the resource and strategic importance of knowledge management in organizations, are becoming popular (Von Krogh and Roos, 1995; Powell and Dent-Micallef, 1997; Gold et al., 2001)

Influence of Organizational Factors in Managing Knowledge

The process of knowledge management consists of the constant interaction between human resources that aims to create integration with various objects, components and activities of the organization and aims to plan a production process, supporting and increasing knowledge base in the knowledge management system. In this regard, the organizational system of knowledge management largely depends on organizational culture, structure of power, and trust in organization.

Organizational culture

Knowledge management theorists note that it is possible to copy technology, a product, but it is difficult to copy organizational culture that is unique and that can be the embodiment of the organization's implicit knowledge (Davenport and DeLong, 2007; Delong

and Fahey, 2009). If until recently it was believed that in the competitive struggle wins the strongest, and all efforts of managers were put to become better company, in recent years competitive efforts have been directed to become a unique company. In order to ensure the company's unique competitiveness, an organizational culture plays a special role, which refers to a rare and most difficultly imitated intangible strategic resource. Organizational culture refers to a group of implicit knowledge, which maximizes the consciousness of organization, controls behavior of people and is itself formed under the influence of their behavior (Tayauova, 2014). Thus, a unique organizational culture as a result of the joint activities of people connected with the mission, common values, rules, acquired experience, corporate knowledge, is the source of new ideas and creating competitive products and services, which allows the company to remain competitive for a long time. In order to correctly assess the relevance of existing organization to knowledge management, managers need concepts that will help them determine how culture affects the ability of their units to create and apply knowledge. Only then, they will be able to develop strategies for adapting to culture or for adjusting culture in accordance with the objectives of knowledge management in the company. Culture is reflected in values, norms and practices of organization. Knowledge culture makes knowledge a value, creates a context for creation, dissemination and use of knowledge (Milner, 2009; Leidner et al., 2006).

Structure of power

The power structure of knowledge gained from the knowledge management process influences creation and adoption of evaluation criteria used by organizations to gain knowledge. It also influences the choice of information and communication processes that precede the verification of knowledge. There is a contradiction between ability of organization to adapt and influence power structure in knowledge management system. Basically, the problem arises when choosing criteria for testing knowledge. If an organization establishes inadequate verification criteria, this can create a basis for knowledge that will only be valid from an organizational point of view, but this will not be objective, but subjective knowledge (Millis and Smith, 2011). Pfeffer and Sutton (1999) stated that internal competition existing in a company hinders successful knowledge sharing. They drew attention to the fact that internal competition may seem fair to employees, but it costs a lot of money for organizations. As a rule, the ranking of people, departments and units, as well as internal competition to which it leads, is justified by the fact that it is fair and encouraged by the desired patterns of behavior. However, all people primarily care about their status, so at best they simply refuse to help their colleagues, which can increase their effectiveness, and at worst consciously prevent them from working.

Trust

When implementing a knowledge management system, a process of knowledge sharing between employees can become a barrier. Support of knowledge management policy in a company can be through the creation of a culture for knowledge usage. Many authors mentioned the importance of trust for knowledge transfer between employees, the employee and client relationship, and between different organizations (Tayauova and Amirbekova, 2013). There are three types of organizational commitment which influences trust and attachment to the organization and colleagues as well: affective (a feeling of emotional attachment to organization), continuance (a feeling of needing to continue employment) and normative (a feeling of obligation towards the organization) (Serenko et al., 2007). Ribiere (2001) examined the impact of interpersonal trust on knowledge-centered organizational culture and concluded that an atmosphere/ culture of trust is necessary for sharing knowledge.

The problem of information exchange in a company is closely connected with general management problems and leader's leadership qualities. Creating special conditions for exchange of knowledge is the goal of trust within an organization. Trust makes an employee feel equal with others and encourages them to share knowledge, as a result can positively influence effectiveness of knowledge management system and development of innovation in an organization (Chmielewska-Muciek and Sitko-Lutek, 2013). Trust creates creativity because of the openness it creates during communication and interactions.

Development of Knowledge Management in Kazakhstan

The development of knowledge management system is relatively new In Kazakhstan. Increase in interest by scientists in knowledge management is due to the entry of Kazakhstan into the world educational space and transition to a new form of training for specialists. Another reason is related to the fact that all spheres of production now include information component, as well as increasing amount of information necessary for decision-making, which is constantly changing. Development of theory and practice of knowledge management has a number of characteristics: lack of information about fundamentals and practice of knowledge management often leads to ambiguous interpretations of this concept; management of knowledge is often accepted as only processes associated with the development of information technology, including schemes for optimizing workflow, storing information and its search, etc. However, the ability of companies to absorb knowledge and use it efficiently could increasingly determine the economic strength of the nation and its welfare. The most difficult task in implementing knowledge management system is to create an appropriate organizational culture. Insufficient level of innovative activity at Kazakh enterprises, the need to increase the status of a person engaged in innovative activity in Kazakhstan by forming an appropriate value system, creating an environment for development and realizing his abilities in order to achieve his planned results, insufficient knowledge of the contents of the organizational culture that is consistent with the principles of knowledge management are key arguments in favor of creating knowledge management culture.

Conclusion

Knowledge management is a multidimensional issue and covers many aspects of organization's activities, and knowledge as a strategic resource can be fully used only if all available models, strategies and knowledge management system are developed. When creating a knowledge management system in an organization, it is necessary to take into account elements of the organizational environment, since the organization is in constant interaction with other organizations and systems both inside and outside it. To be successful, organizations must create and maintain a balanced portfolio of intellectual capital, establish common priorities and integrate goals to improve effectiveness of knowledge management system. In an ideal world of business, each member of the organization has easy access to knowledge of their colleagues. Employees readily share their know-how, and organization is developing rapidly due to the continuous flow of new knowledge. Unfortunately, the modern world of business is very far from ideal. This is a world where knowledge is not shared, but safely stored and protected. Often, by changing jobs, people take with them not only experience and knowledge, but internal and external connections. Therefore, organizations should make careful ttransformation of organizational culture which requires a conscious change in old procedures and structures that can allow activating the use of the most valuable assets of the company (ideas, talents and experience of the whole team) and support

knowledge management by focusing on people, trust, mutual respect, equality between boss and subordinates, and innovation.

References

Alavi, M. and Leidner, D. (2001) "Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues", *Management Information Systems Quarterly*, Vol 25, No. 1, pp 107 – 136.

Chmielewska-Muciek, D. and Sitko-Lutek, A. (2013) "Organizational Culture Conditions of Knowledge Management", *Proceedings of International conference on Knowledge Management and Learning*. Zadar, Croatia, pp. 1363-1370.

Davenport, T.H and DeLong, D. (2007) "Building Successful Knowledge Management Projects", *Working Paper*, Ernst & Young Center for Business Innovation.

Davenport, T.H. and Prusak, L. (1998) *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*, Harvard Business School Press, Boston, MA.

Delong, D.U. and Fahey, L. (2009) *Diagnostics of cultural barriers in knowledge management* (Delong, D.U. Knowledge Management: a Reader), 2nd ed., St. Petersburg. Publishing House «Graduate School of Management», PH St.Petersburg University, pp 243–274.

Drucker, P. (1993) *Post – Capitalist Society*, Oxford University Press.

Drucker P. (1994) *The Age of Social Transformation*, The Atlantic Monthly.

Efimov, V.V. (2005) *Knowledge Management: Tutorial*, Ulyanovsk: UlGTU.

Galbreight, J. (1969) The New Industrial Society, Moscow, Progress.

Gold, A.H., Malhotra, A. and Segars, A.H. (2001) "Knowledge Management: an Organizational Capabilities Perspective", *Journal of Management Information System*, Vol 18 No. 1, pp 185-214.

Krymskaya, A. (2015) "Chronological Scale of the Main Events in the Development of the Concept of Knowledge Management Abroad and in Russia", Retrieved from http://www.kmtec.ru/publications/library/select/chron_km.shtml.

Leidner, D., Alavi, M. and Kayworth, T. (2006) "The Role of Culture in Knowledge Management: A Case Study of Two Global Firms", *International Journal of e-Collaboration*, Vol 2 No. 1, pp 17-40.

Millis, M.A. and Smith, A.T. (2011) "Knowledge Management and Organizational Performance: a Decomposed View", *Journal of Knowledge Management*, Vol 15 No. 1, pp 156-171.

Milner, B.Z. (2009) *Knowledge Management in Innovation Economy*, M: Economics.

Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995) *The Knowledge Creating Company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, Oxford University Press, Oxford.

Pfeffer, J. and Sutton, R.I. (1999) *The Knowing-Doing Gap: How Smart Companies Turn Knowledge into Action*, Harvard Business School Press.

Powell, T.C. and Dent-Micallef, A. (1997) "Information Technology as Competitive Advantage: the Role of Human, Business and Technology Resources", *Strategic Management Journal*, Vol 18, No. 5, pp 853-877.

Serenko, A., Bontis, N. and Hardie, T. (2007) "Organizational Size and Knowledge Flow : A proposed Theoretical Link", *Journal of Intellectual Capital*, Vol 8, Issue. 4, pp 610-627.

Sveiby, K.E. (1992) "The Knowledge Company: Strategy Formulation in Knowledge-Intensive Industries", *International Review of Strategic Management*, Vol 3.

Tayauova, G. (2014) «The Role of Organizational Culture in Knowledge Management of Company», *Vestnik University of Turan*, Vol 2, No. 62.

Tayauova, G. and Amirbekova, D. (2013) «Theoretical Background of Knowledge Management in Organizations», Vestnik KazNU, No. 6(100), pp 73-79.

Von Krogh, G. and Roos, J. (1995) *Organizational Epistemology*, New York: St. Martin's Press.

Wiig, K.M. (1993) *Knowledge Management Foundations: Thinking about Thinking how People and Organizations Create, Represent, and Use Knowledge*, Arlington, TX: Schema Press.

ISBN : 978-605-81106-1-8

NEAR-DEATH EXPERIENCES AS AN EXAMPLE OF SCIENCE-RELIGION INTEGRATION MODEL

Mushtaq Ahmad Wani
Ibn Haldun University Alliance of Civilizations Institute peacemushtaq1988@gmail.com

Abstract

Near-death experiences are events that take place as a person is dying or is clinically dead. They take place in life-threatening situations either because a person is extremely ill or because an accident happened with him that brought him to this experience. Near-death experiences have been reported almost from every part of the world and every culture and religion. Although there is no universal definition of Near-death Experience, it is regarded as a state of the individual wherein the individual enters a world which is totally different from this observable world. Since the language of the hereafter is not accessible to the men on the earth, it cannot be even made to understand properly by somebody who had a glimpse of it. While science is not concerned with the life hereafter in general (even if it cannot reject it out rightly), it cannot ignore the innumerable repeated evidences put forward by scientists and common people about the signs of hereafter life. Now, when near-death experiences are regarded as proof of the hereafter life, how does it explain the science-religion interaction? If both science and religion have some explanation for this experience, can we say that near-death experience is a field where religion and science meet together and one helps the other in explaining this seemingly 'pseudoscientific' phenomenon. Different scientific theories explain it in different ways, but what boils down in all explanations it that the contents of theology and the contents of science have a meeting point in the case of near-death experiences. While many scientific explanations try to refute the NDE as hallucinations because of their 'brain-dead' theory and fail to explain the things like the preciseness of the experiencer about the things he witnesses about real life, there are explanations like that of Beck and Coli which are accommodative of veridical evidence . The paper will try to answer how near-death experience is an example of integration of science and religion.

Keywords: Near-death, experience, interaction, science, religion.

Introduction

Near-death experiences are events that take place as a person is dying or is clinically dead. They take place in life-threatening situations either because a person is extremely ill or because an accident happened with him that brought him to this experience. Near-death experiences have been reported almost from every part of the world and every culture and religion. Although there is no universal definition of Near-death Experience, it is regarded as a state of the individual wherein the individual enters a world which is totally different from this observable world. Since the language of the hereafter is not accessible to the men on the earth, it cannot be even made to understand properly by somebody who had a glimpse of it. While science is not concerned with the life hereafter in general (even if it cannot reject it out rightly), it cannot ignore the innumerable repeated evidences put forward by scientists and common people about the signs of hereafter life. Now, when near-death experiences are regarded as proof of the hereafter life, how does it explain the science-religion interaction? If both science and religion have some explanation for this experience, can we say that near-death experience is a field where religion and science meet together and one helps the other in explaining this seemingly 'pseudoscientific' phenomenon. Different scientific theories

explain it in different ways, but what boils down in all explanations it that the contents of theology and the contents of science have a meeting point in the case of near-death experiences. While many scientific explanations try to refute the NDE as hallucinations because of their 'brain-dead' theory and fail to explain the things like the preciseness of the experiencer about the things he witnesses about real life, there are explanations like that of Beck and Coli which are accommodative of veridical evidence . The paper will try to answer how near-death experience is an example of integration of science and religion.

Explanation of NDE

According to NDERF[3] study an individual is considered to be 'near-death' if he is so physically compromised that if his condition did not improve, he will die. And the 'experience' component had to occur at the time they were near death and had to be clearly expressed and understood. Although near-death experiences have been reported in earlier times in folklore and in the writings of European, Middle Eastern, African, Indian, East Asian, Pacific and Native American cultures, the modern experience of near-death has been published in 1892 by Albert von St. Gallen Heim[4]. But these experiences were first medically studied by Raymond Moody in 1975. "Some say it was not only the most real thing to ever happen to them but also the best event of their lives[5]." The experiencer just doesn't think or feel this way but also watches this state of matter and mind through his own eyes. Some say it was not only the most real thing to ever happen to them but also the best event of their lives[6]. The people who undergo such type of experiences are called as Near-death Experiencers or NDErs. It was Dr. Raymond Moody, an American physician, philosopher and psychologist who coined the term Near-death Experience in 1975. Dr. Raymond Moody was the first to medically research and describe the near-death experiences in his famous book *Life After Life.* Dr Moody collected hundreds of interviews with near death experiencers and collected in his book Life After Life and Reflections on Life AfterLife. Starting with skepticism, Dr Moody ultimately concluded with believing in the hereafter.
The contact between body and soul is strongest while being awake in full conscience. While the person is sleeping this contact between the body and soul becomes looser, and accordingly this coordination between the body and the soul is the weakest during near-death experiences. Experienced between the states of biological life and death, the individuals feel badly the lack of language to express this experience while, other people don't reveal the experience at all because of the fear of being mocked at .The language we speak in our daily life is a language of three dimensions but the language of this experience is multi-dimensional. It has a different spatio-temporal frame of reference. Although every reported near-death experience is not same, but there are similarities in every one of them. These similarities are: 1) Out-of-body experience: separation of the consciousness from the physical body, 2) Heightened senses, 3) Intense and generally positive emotions or feelings, 4) Passing into or through a channel, 5) Encountering a mystical or brilliant light, 6) Encountering other beings, either mystical beings or deceased relatives or friends, 7) A sense of alteration of time or space, 8) Life-review, 9) Encountering unworldly ("heavenly") realms, 10)Encountering or learning special knowledge, 11) Encountering a boundary or barrier, 12) A return to the body , either voluntary or involuntary[7]. Some descriptions also mention about the interesting question asked 'what have they done in this world'. " We can have a similar description from a saying

[3] Near Death Experience Foundation .The soft copy of the book Evidence of the Afterlife doesn't bear page numbers, but if we calculate the page number counting from the introduction it is page number
[4] Greyson, Bruce, Western Approaches to Near-Death Experiences
[5] Jaffery Long and Paul Perry, Evidence of the Afterlife in the Introduction. The soft copy of the book doesn't bear page numbers, but if we calculate the page number counting from the introduction it is page number 2.
[6] Evidence afterlife
[7] Jaffery Long and Paul Perry, Evidence of the AfterLife, pp. 11

of the Prophet Muhammad wherein he says, " When the believing slave (of Allah) is about to depart this world and enter the Hereafter , there come down to him from heaven, angels with white faces like the sun, and they sit around him as far as the eye can see. They bring with them shrouds from Paradise and perfumes from Paradise. Then the Angel of Death comes and sits by his head, and he says, 'O good soul, come forth to forgiveness from Allah and His pleasure. .. '"" (Ahmad)

Hallucination or Proof of Hereafter

What do near-death experiences mean? Are they the actual visits to the hereafter or merely mental hallucinations of a dying brain[8]? This central question is the main inspiration regarding the recent research behind these near-death experiences. Since science is indifferent towards the notion of hereafter, it considers NDEs as pseudoscience. Near-Death Experiences are now widely said to be proof of the Hereafter. The experiencers "out of body experience (OBE)" and watching of their bodies at a distance or see themselves floating on their bodies while having separated from this worldly body. They seem to be clothed in white, weightless 'clothes'. Apart from this separation of body from its consciousness, they also experience many common elements like hearing oneself declared dead, feelings of peace and love, meeting spiritual beings, a bright light often experienced as a beam of light, panoramic life review, a realm in which all knowledge exists, sensing an uncrossable border or limit , and returning to the body, etc. All of these elements imply to a life hereafter, that this life is not the end and there is a life after death. Near-death experiences have now been widely regarded as a proof of the Life-Hereafter because the person having near-death experience "watches and feels" the events of the other world, totally different from the space, time and geography of this world.

For the sake of our argument that near-death experiments are a demonstration of science and religion integrating with each other, I will try to discuss the scientific and religious explanation of near-death experiences. While science is the knowledge of observation and experimentation and thus is related with the question of 'how', religion relies on belief and experience, and is concerned with the question of the meaning of life and answers the question of 'why'. Because of the popularity of near-death experiences, it has re-invited the debate of science and religion .Near-death experiences provide a field of operation of science and religion integration.

Aftereffects of NDE

While the Near-death experiencers feel a lot of peace and love in this experience that is why they do not want to return back to this life, it has a lasting effect on their lives afterwards. They become positive about life, and also become a ray of hope for the other people. Near-death experiences establish the fact that this life is not the end of everything, so whatever difficulties and troubles one would have faced in this life, there is a chance to be in a better position in the life hereafter. This dispels the hopelessness and despair not only in those experiencing it but also the non-experiencers. Although this experience is reported across (non-)religious backgrounds, many experiencers have been reported to become (more) religious, spiritual and pious. The experiencers become more passionate towards fellow human beings and nature. Some have devoted their whole lives to the charity and have become less interested in material gains. Such an impact is more profound in Western societies maybe because of the directionless material culture prevailing. There is an increased sense of purpose of life, diminished fear of death and increased belief of post-death survival.

[8] Holy Wallace, Near-death experiences, religion and life after death, pp. 7

Scientific Explanation

Although most of the experiencers of NDE interpret their NDE in sort of spiritual experience, and frame their whole process in terms of religious understanding, scientists cannot ignore such an experience experienced by some of the renowned doctors of the world themselves. There are many scientific models which try to explain the near-death experience from biological point of view. Some of the proponents of biological models propose that NDEs can be explained purely on the basis of the biological functions of a dying brain[9]. These proponents often invoke the processes like temporal lobe seizures or anoxia as the cause of NDE phenomenon[10]. Wettach bases his arguments on biology and evolutionary theory. Wettach further says that evolutionally, human brain has two parts- one older and another younger. The older part (reptilian brain) located in the pons can even function under duress and low temperatures than the younger part (mammalian brain). The more complex mammalian brain is more fragile and is the one responsible for overall human consciousness. Under normal conditions the mammalian brain controls the subconscious reptilian part; Wettach posits that it might be able to function under duress conditions when the cerebral cortex no longer functions. So at such times of physical duress and the states like sleep, coma etc., the reptilian brain could become dormant. According to Wettach, this interaction between the two parts of brain during the physical duress is the basis of NDE. When a person is declared dead (clinical death), the cerebral brain seizes to function. As per Wettach, when the patient sees a bright light, the patient has improved in his physical condition. Similarly the life-review would constitute the past memories that flash before the patient as the patient starts to regain his position. In the similar manner, he explains the other steps like OBE, in the same way. But most of the Western scientific models are mechanistic-reductionist reject anything beyond observation and experimentation. However, the 20th century physics has gone beyond the classical paradigm and embraced the quantum mechanics which revolutionized the physics itself.

Muslim Perspective of NDE

While near-death experiences are experienced in much less magnitude among Muslims as compared to other religious communities like Christians, Buddhists, Hindus, etc., it might be because of the fact that NDEs occur among the people who need them most. Muslim scholars and most of the ordinary Muslims believe in the hereafter because it is one of the fundamental beliefs of Muslim faith. A religious decree[11] issued by Darul Uloom, Karachi, Pakistan describes the following statement about Near-death experiences while mentioning about an NDEr,

1. The above mentioned person and those people who saw these scenes, they had not encountered death yet so whatever they saw can be the glimpses of the other world but not those events that happen after death.
2. The state in which those people saw these scenes was actually a state of life and at least life was still remaining in some hidden parts of the brain. So in these contemplations the possibility of possession of brain is not far from inference.

Can Science and religion integrate

While the religion and science debate has been continuing for a quite long time and is expected to remain debatable in the future also, various models have been proposed to explain

[9] Holy Wallace, Near-death experiences, religion, and afterlife, pp. 7
[10] ibid
[11] The religious decree or Fatwa is mentioned in a booklet is actually written by Justice (Mufti) Muhammad Taqi Usmani, a prominent religious scholar of Pakistan. The booklet in Urdu is "Dunya key Us Paar" (Beyond this World) is based on Dr Raymond Moody's books Life After Life, and others and it has been translated into English as Beyond The World by Yaqueenul Haq Ahmad Sikandar, a Kashmiri author.

the interaction between these two world-views and paradigms. While we tend to see all religions from Church- point of view, we end up mixing everything with Christianity. Despite similarities between many religious notions of different religions, all religions are not the same. While some prominent scientists, doctors and academicians have established that life hereafter is a reality beyond doubt, they have reached to this truth after being skeptical about this phenomenon.

Differing explanations of science for NDEs

The scientific model of near-death experience will use the complexity of human psychology to explain the experience. One of such biological models based on evolutionary theory and biology is presented by Wettach. This theory distinguishes between two parts of the human brain: one evolutionary older, reptilian brain located in the pons and the other younger, more complex mammalian brain represented by the cerebral cortex. It is the mammalian brain that is functional under normal conditions, while as under conditions of stress and during low-brain functions like sleep, reptilian brain comes into play. The interaction between the two brains during the physical duress is the basis of near-death experience as the cerebral cortex stops functioning when the experiencer is clinically dead. It occurs that when the patient sees the white light, Wettach assumes that there is an improvement in the patient's condition. But recent studies have shown that this reductionist-materialistic position is incomplete as does not explain the out of body experience but just accepts the hallucination. One such model was presented by Beck and Colli's quantum biomechanical model. This model accommodates the veridical evidence of the NDE experiencer. As per this model, the ND experiencer's strange objects, the resuscitation procedures and conversations overheard could all result from the access of others' memories located in the zero-point field. What actually begins as a biological explanation ends up in metaphysics. While science looks at reality in parts, religion sees it as a whole, establishing that creation is a continuous process. Death does not end the life but is just another stage of the same continuum. Human being is a combination of spirit and body. Science has added to the awareness of hereafter which men have believed.

On the other hand, religious proponents of near-death experiences believe that there is real body-soul separation during this experience and that they support continued existence of human existence after death. The oldest connection between near-death experience and religion is said to be found in the religious practices of Shamanism. Shamanism constitutes of practices of ecstasy that is they can leave their bodies and travel towards the spiritual world. In the book of Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy, it is mentioned that the practice is as old as pre-historic times. So Shamans are the individuals who have the skill to leave their physical bodies and travel towards the spiritual world. Thus this practice is a sort of connection between this world and the world hereafter, acting a medium between the living and the dead. One of the most important striking features of Shamanism that bears similarity to NDEs is what we call as Shamanic initiation. Shamans often begin their vocation after going through a tremendous physical crisis. Some of the crisis cannot be induced artificially like serious illness, being hit by falling stones, being struck by lightning, etc.[12]

Conclusion

Near-death experiences are considered as new revolutionizing field that promises a continuing interaction between science and religion. Science and religion debate has been perceived as debatable field for a quite long time. While there is possibility of more insights

[12] Near –death experiences, religion and afterlife, pp. 6

into the taboo like topics of afterlife, there might be more clear explanations about the near death experiences. With the advancement of science, it is becoming clearer that near-death experiences are becoming a field of integration of science and religion. This might change the perception of scientism being the only yardstick for measuring the truth. Although it has been established that human being does not just comprise of a physical body, but is also a soul which is inseparable part of the body, we come to the conclusion that Near-death experiences throw more light on the consciousness.

References

Evidence of Western Scientific Approaches to Near-Death Experiences the Afterlife
Greyson, Bruce, *Western Scientific Approaches to Near-Death Experiences*
Holly, Wallace, *Near-death experiences, religion, and life after death.*
Joel Ibrahim Kreps, The Search for Muslim Near-Death Experiences
Kewin R. Williams, Near-death Experiences and Islam
Long, MD Jaffery and Perry, Paul, *Evidence of the After Life*
Raymond A. Moody, Life After Life
Raymond A. Moody, Reflections on Life After Life
Usmani, Muhammad Taqi , *Beyond this world*
Zammit ,Victor James, *A Lawyer Presents the Case for the Afterlife*
12 https://www.youtube.com/embed/lWjYjsh8i0w
13 https://newmuslimtube.com/near-death-experience/
17 Near-Death Experiences Accounts from beyond the light, http://www.nderf.org/Archives/NDERF_NDEs.html

ISBN : 978-605-81106-1-8

CONCEPTUAL ANALYSIS OF TURKISH SECULARISM

Mushtaq Ahmad Wani
Ibn Haldun University Alliance of Civilizations Institute peacemushtaq1988@gmail.com

Abstract

Secularism is usually understood as the simple separation of religion and politics, or the separation of public from private life but Turkish secularism does not properly fit in this definition. This is because the model of secularism in Turkey was not willingly chosen by the people but was forced upon them through many decades of aggressive secularization. That model of secularism is called Laicism, denoting control of the religion by the state. After the formation of Republic of Turkey in 1924, the Caliphate was abolished and Islam as the official religion of the state was removed from the constitution. The institution of Caliphate was replaced with Diyanet as the care-taker of the religious affairs of the people. No doubt Diyanet was established as an institution under the government in order to control the religion; it has, however become powerful with time and gets a budget more than many ministries. On the other hand, the ban on headscarf signifies the strict control of the religion by the state. In an overwhelmingly Muslim-majority country, this headscarf ban speaks high of the confusing nature of the Turkish secularism. The paper will try to deal with the changing connotations of secularism during the contemporary Turkey.

Keywords: Institution, caliphate, control, laicism, secularism.

The Idea of Secularism[13]

The separation of Church and State or the separation of the public and private life of an individual is what is understood by secularism. The idea grew out of the years of conflict between Church and state that took place in Europe. The ultimate triumph of state over the church lead not only to the exclusion of religion from the public space but at times gave birth to the control of religion by the state. This was not a silent and peaceful shifting of authority but rather it was a very bloody affair and cost a huge amount of resources. So this was the power struggle of who will control the state. This paved the way towards what is largely known as the Enlightenment and the Age of Science. A huge scholarly work has gone in spending to look onto the possibility and impossibility of this divide.

Turkey was influenced by this Enlightenment process because of its close proximity to Europe. The trends of modernity were getting into the blood and flesh of societal-body. Industrialization was transforming every aspect of life. The Muslim World was literally at the lowest ebb. The last leg of Muslim Power was also lost. The Western system of governance and life was getting an edge because of technological supremacy. This separation has never been a phenomenon in Muslim history as it is today. The Muslim World was very backward and underdeveloped in terms of technology and science. No doubt scientific thought had

[13] Secularism cannot be defined in "black and white" terms. It can be debated, discussed, but not defined. It varies with time and space. See also Bulac, Ali, *Turkey's Democracy Saga* (USA: Blue Doom Press, 2015) pp. 18-20

actually originated in the Muslim minds with the advent of Final Message of Quran through the last Prophet Muhammad (peace be upon him). Islam inspires and invokes human beings to work for the humanity because it considers all human beings as the "Creation of God". The making of secular polities was not a successful experiment and has subsequently created havoc on the face of this planet.

The issue of secularism is often taken to be the key to understanding Turkish politics. Until recently the image of Turkey as a secular state since its establishment in 1923 was almost uncontested and firmly rooted at both academic and popular levels. Turkish politics in national as well as global senses has been seen in light of this long-standing secular image. It is commonly held that Turkey diverted from the rest of the Islamic world and assumed a Western identity due to its secular character. With the disestablishment of Islam in the foundational years of Turkish Republic became legally and constitutionally a lay state, secular and modern in her constitution, her laws and her aspirations.

Its domestic politics has also been interpreted through this lens well. The political landscape of the previous decade is framed as a struggle between Islamist and the secularist segments of Turkish society over its secular identity. The most important issue regarding the controversial issue of secularism is the state employment of thousands of imams, preachers, Quran teachers, muezzins (Callers to prayer) as well as other staff as civil servants in Turkey as well as abroad. This becomes more important when we say that Turkey is the most secular out of the Muslim states on the world map. The Diyanet, concerned with the religious affairs is in fact the one of the highest budget-receivers out of the Ministries.

There are two approaches about understanding the religion-state relationship in Turkey. In the first approach, considering the duality in legal norms the Ottoman state had two sources of legitimacy: those depending on the Islamic canon law and those depending on the *Sultan*'s acts. This can be traced back to the rule of Mehmet II in the beginning 15th century. The other approach states that the Ottoman state did not have duality, rather the state and religion had coexisted in the same person of *Caliph-Sultan*. As per this view the Ottoman state was a theocratic state, and thus the whole structure was based on the rules drawn from Islam. This proposition is based on the fact that Caliph-*Sultan* had both religious as well political identities. And both the *vizier* and *Sheikhul Islam*[14] (The Chief Religious Official in the Empire) were subservient to the Caliph-Sultan in political and religious matters. The *Sultan*-Caliph had the authority to appoint and dismiss the *Sheikhul Islam*.

There exists a third approach which states that from the Ottoman times to the Republican Turkey there has always been a state control of religion. *The Sultan-Caliph* had the power to appoint as well as dismiss the *Sheikhul Islam*, and that *Sheikhul Islam* would attend to religious matters on behalf of the Sultan. There was no possibility of an emergence of a separate institution like Roman Catholic Church in the Ottoman system.

There seem to be both continuity as well as changing pattern from Ottoman times to Republican times in the relation between religion and state. From the *Sheikhul Islam* to *Sheriya ve Evkaf Vakeleti*[15](Ministry of Religious Affairs and Pious Foundations) and finally to the Presidency of Religious Affairs. The power of *Sheikhul Islam* included judicial, legal, scholarly, administrative as well as religious responsibilities, while the Sheriya Ve Evkaf Vekaleti, which was founded by Ankara government on May, 1920 was responsible for only religious matters and pious foundations. The Sheriya Ve Evkaf Vekaleti was an operative

[14] It is an Arabic phrase meaning The Chief of Islam.

[15] It is a Turkish phrase. Sheriya refers to Islamic law, Ve in Turksih means 'and'. Evkaf Vekaleti means Presidency of Religious Affairs.

institution formed at the ministerial level. The institution of Diyanet as intended by the founding fathers of Republic was to be an administrative unit under the Prime Ministry.

Right from the formation of Turkey in 1920's as a secular Republican state, the link between religion and state was broken abruptly. Religion was put under the control of the state. Any public display of religion was considered anti-state activity. The headscarf for women was banned. The Call to Prayer (Adhan)[16] was forced to be said in Turkish rather than in Arabic. The religious scholars were persecuted.

Laicism

The state control of religion is called laicism; and Turkey has preferred this model rather than the secular model which is the separation of religion and state. The control of religion by the state was a top-down process wherein the individual was forced to accept the state policies unwillingly. The religion was forced to be inside the home only. The role of religion in public life was not allowed at all. Laicism comes from the French Laicite is the control of religion in public spaces by the state in contrast to secularism. Secularism implies the complete separation of state and religion and laiklik (laicité) is the concept that is preferred by Turkey's Republican decision-making elite in all legislation and other legal regulations which actually shape up its substance. But this secularism/laicism distinction needs to be made clear in order to understand the state-religion relationship in the historical perspective presently in vogue. However, because of the differing nature of socio-political societal conditions, the notion of secularism and also laicism is also understood differently in legal and political matters. Although concerned about the state-politics, law-making and the related constitutional practices, they affect the daily life of the individuals. Both secularism and laicism are about state politics, law-making, and constitutional principles, they influence the daily practices[17] of the individual. Both laicism and secularism operate in the power-imposed space and is basically a bunch of abstract principles. The Turkish Republic's founding elite planned the new Turkish state as a 'modernity project' and therefore secured no expenses to satisfy this objective. Actually the radical program of restructuring and Westernization that the Republican cadres followed in the 1920s and 1930s was actually the result of the reforms started much earlier in the Ottoman Empire in the middle of the 19th century when the Western codes and political principles were accepted by the empire. However, what was intended by the leadership in the period was not only to modernize and secularize the state and the political but also to convert the societal-body into modern body. Thus the biggest dissimilarity between Republican and Ottoman Westernizations was the range of their telos; and laicism was one of the pillars for the Republican founding elite.

From the last decade when AKP came into power it has been observed that there is an ongoing struggle between those who would like to see Turkey more aligned with the

[16] In Islamic tradition, Muslims are supposed to give Adhan only in the words taught by the Prophet Muhammad (peace be upon him!) which are Arabic

[17] Topal, Semiha, "Everybody Wants Secularism- But Which One? Contesting Definitions of Secularism in Contemporary Turkey", *International Journal of Politics, Culture and Society,* Vol. 25, No. 1, September 2012

Islamic world and values and those who want it to remain more secular, Western and pluralistic. But the last two decades of Turkish politics signify that Turkey is unequivocally a secular state. This narrative shows that Turkish secularism which is the central tenet of Turkey's official ideology is not still sufficiently understood. The Western image of Turkey as a secular state has long been "a comforting but unexamined myth" (Fuller 2004, 51)[18]. This myth needs to be questioned and dealt with to explore the relevance of this concept in the present times. This secular paradox of Turkish secularism has caught the attention of many academicians. The complete separation of state and Islam in Turkish political system is understood because of the regime's goal to control and manipulate the role of Islam in public and politics[19]. This is perceived to be paradoxical because this objective cannot be achieved without violating the human rights. On the other hand, the Turkish Model of Secularism which is defended and promoted by its proponents as an indivisible prerequisite of democracy undermines constitutionalism and human rights in the name of upholding these principles.

This official laikik discourse is not questioned only as an academic interest, but also because it has been systemically used to delegitimize and criminalize actors, practices and institutions of Turkish politics that do not fit into the official discourse. These illiberal policies have all been followed in the name of safeguarding Turkish secularism and democracy from irtica (religious reaction), which is considered as the principal threat to Turkish democracy and modernity.

Paradox of Turkish Secularism

The inconsistency in the Turkish secularism can be understood on the basis of the historical context of exigencies related with the identity formation of Turkey. Because of the supreme role of religious scholars (Ulema) in the Turkish society for quite a long time, the ultimate authority actually vested in them. Mustafa Kamal Ataturk wanted to break this authority of ulema over the matters of society and politics. The role of military in guarding the state is of paramount importance to discuss. It is regarded as the bastion and guardian of secularism. The four coup d'état of military in 1960, 1971, 80 and 1997 are in fact testimony to the fact that the army does not tolerate any sort of compromise on the secular character of the state. The state-building process was done in the aftermath of wars won over against Allied Powers in Chanakkelle and in the Eastern Side. The hyphen between the state and nation was bridged. There was an urgency of saving what was now in the hands of leaders. Most of the Ottoman Empire was lost as it was eaten up by the Allied Powers. This is where Mustafa Kamal Pasha played a crucial part in ensuring the newly-formed Turkey remained in his hands. This prompted the birth of a particular form of Turkish Nationalism which was of an ethno-linguistic type. One of the consequences of this was the fact that residents within the borders of former lands were said to be "Turk". In addition, Secularism is regarded to be the most important part of Turkish constitution. But this secularism was not in line with the desires of people.

1. Meaning of this paradox:

The widespread involvement of the government in the matters of religion makes it hard to compare the Anglo-American type of secularism based on the principle of separation

[18] Orhan, Ozguc, The Paradox of Turkish Secularism, Journal of Turkish Politics Vol.4 No. 1 Summer 2013, pp. 30

of religion and state. This principle as stated in the First Amendment of the American Constitution declared that "Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof…" Three components can be deduced from this principle[20]: (1) freedom of religion, (2) state impartiality toward different religions, and (3) state neutrality toward the question of (ir)religion. The Turkish secularism contradicts with all these components. The freedom of religion has not been there fully in the initial years of Republic up to 1950's. The state looked at religion as a threat and so securitized it by banning its public display. Ataturk did not allow Islam in the public life. Even after the 1950's when the system opened up and Islam got its role in the politics, minorities were not treated equally. There were thus certain restrictions on Christians and Alevites. Some scholars have actually called Turkey a semi-secular state or that Turkey never had a "genuine secularism" But the present regime has facilitated their rights and ensured their freedom in a manner nowhere seen in the entire Republican period. The state impartiality towards different religions is also debatable in the sense that *Diyanet* doesn't manage the affairs of other religions, except Sunni Islam. The state neutrality towards the question of (ir)religion is also not valid in the Turkish context as we come to know that religion was used by none other than Ataturk himself in the war against the British. The Turkish Islamic Synthesis (TIS) used by the state in the context of coup de etat of 1967 is a reminder of how the state is not neutral towards the question of religion itself[21]. The religion of Islam was invoked to strengthen the same state itself which had declared Islam as a security threat for the state. Thus the idea that Turkey is a purely secular state cannot be substantiated well without actually knowing the conditions under which it took shape. It is the same for every state, so there are different types of secularisms arising out of different conditions for different states.

2. Kemalist Roots of Secular Paradox

From the very start of State-formation, Kemalistic keys of Secularism, Republicanism, Populism, Statism were used. The political identity of Turkey was maintained by the state-elites through constitutional means. The constitution was made secular.

On the one side, the Kemalistic state tried to create a uniform Turk loyal to the state, while on the other hand it robbed the Turk of his own identity. Historically speaking A Turk is synonymous with "Muslim-ness". The other contradiction is the place and role of Diyanet.

The Role of *Diyanet*[22]

The Ministry of Religious Affairs, *Diyanet* was established in 1924 under the auspices of Prime Minister; its president is appointed by the President of the Republic of Turkey on the proposal of Prime Minister. This administration takes care of the functioning of more than 85,000 registered mosques and employs more than 117,000 imams, Quran teachers, muezzins and other religious workers. All of the employees of the institution are civil servants with regular salaries. In the meantime the scope of the institution was widened from just supervising faith and worship to conducting the affairs of belief, worship and enlightening the society on religious matters and the moral matters of Islamic religion. This was done through an Article No. 154 of the 1961 Constitution of Turkey, which was put into power on 15 August 1965 after a long debate through Act No.633.

[20] Orhan, Ozguc, The Paradox of Turkish Secularism, Journal of Turkish Politics Vol.4 No. 1 Summer 2013, pp.
[21] Cizre, Umit (ed.), *Secular and Islamic Politics in Turkey: Politics in the Justice and Develpoment Party* (Ankara: Routledge,2008)

[22] Official website of Diyanet is http://www.diyanetvakfi.org.tr/en-US/ (accessed on 15 May 2018)

The Republic got the mechanisms of regulation of religion from the system established by Ottomans through *Diyanet Isleri Baskanigi* or Directorate of Religious Affairs. This is the office that directly reports to the prime minister and which is having a budget larger than most of the ministries. This office is the succeeding organization to the Sheikhul Islam that was in vogue in Ottoman times. The organization differs from Sheikhul Islam office in the manner that the management Awqaf as an institution was separated from the Ministry of Religious Affairs established by the first republican government.

Diyanet takes care of only the Sunni sect of Islam. Other religions are being taken care of by their Millets and are self-governing but come under Turkish laws and regulations, especially those belonging to minorities. There are two functions *Diyanet* has to do: The governance of Seventy-seven thousand mosques and the job of explaining Islam to people in the best possible way. Thus religious books are produced in abundance to meet this requirement and demand of people. The institution handles the religious scholars and muftis who issue legal opinions in different matters. The political matters are not dealt with by *Diyanet*, but sometimes it becomes inevitable for the officials to touch upon them like the headscarf issue. *Diyanet* has expresses its opinion by saying that is a religious need for women to cover especially at the time of prayer as Quran says in Chapter No. 6, Verse No. "And tell the believing women to lower their gaze (from looking at forbidden things), and protect their private parts (from illegal sexual acts) and not to show off their adornment except only that which is apparent (like both eyes for necessity to see the way, or outer palms of hands or one eye or dress like veil, gloves, headcover, apron), and to draw their veils all over Juyoobihinna (i.e. their bodies, faces, necks and bosoms) and not to reveal their adornment except to their husbands, or their fathers, or their husband's fathers, or their sons, or their husband's sons, or their brothers or their brother's sons, or their sister's sons, or their (Muslim) women (i.e. their sisters in Islam), or the (female) slaves whom their right hands possess, or old male servants who lack vigour, or small children who have no sense of feminine sex. And let them not stamp their feet so as to reveal what they hide of their adornment. And all of you beg Allaah to forgive you all, O believers, that you may be successful.

Every province and district in Turkey has a mufti who is state employee. There are Imam Hatip schools; state-sponsored religious schools are responsible for producing these employees. There are also religious-education institutions in the country that also cater to the need of imams and muftis. The Friday sermons are also prepared together by the preachers.

Headscarf Controversy

The biggest controversy ever since the Republic formation was regarding the Headscarf issue. Ataturk had banned it in public places including universities. It was part of the secularization reforms initiated by the regime to discontinue and disconnect the masses with the Islamic past. The latter as a characteristic feature of Ottoman legacy was considered as obstacle to modernity. Hijab was considered as the display of a political mentality that challenges the state's secular ideology. Covering women is considered as a control over their bodies and freedoms.

The debate in Turkey is not about secularism and Islam, but which type of secularism fits best for Turkey. The Secularists/ Kemalists on the one hand consider Headscarf as part of political Islam while Islamists/Conservatives consider it as the very right

of Muslim women to cover their bodies.[23] More so, there are Qur'anic injunctions that command women to cover their bodies to protect them from any harm.

During the recent times, headscarf has become a very important symbol regarding the debate on the role of religion and the state although this is not priority issue for most of the people. The AKP supporters consider wearing headscarf as the matter of personal choice, so any restrictions on its use are violating the very individual liberty. Practically this ban violates the woman's right to education and their religious freedom. In the AKP view the people should be able to express their Islamic identity in the institutions of state. For secularists, the use of headscarf in public is an attack on the secular fabric of the state rather than a personal choice. They see the headscarf as a visible symbol of the Islamization of Turkish society that is a threat for them. The survey of TESEV 2006 shows that only 22 percent of the respondents believe that secularism is under threat, meaning 72 percent disagree with this viewpoint, which is overwhelming majority. The headscarf issue became so public because of headscarf-wearing spouses of President Erdogan and other leaders in official events. The objections to former Presidential candidate Abdullah Gull were also because his wife wears a headscarf. But ever since the overwhelming victories of AKP in 2002, 2007, 2011, 2015 emboldened the Erdogan's government to try to get this ban lifted for women attending universities. Two articles of the constitution were amended in February 2008 so as to create the constitutional framework for lifting the ban in universities. The head of Higher Education Council (YOK in Turkish), on the basis of this recommendation, instructed all universities in the country to start admitting students wearing headscarves with immediate effect.

Controversy surrounding Imam Hatip Schools

Imam Hatip schools are religious type schools established in 1950's as vocational schools that cater to the needs of the religious sphere like mosque imams, preachers, Quran teachers, instructors and other miscellaneous services. Their curriculum is a mix of both the courses in religion along with the secular courses. The Imam hatip graduates are recruited in public sector as full-time employees in Turkey as well as abroad. As per a decision by YOK in 1997 that secondary-school graduates who took the university entrance examination would earn higher grades if they applied for graduate programs that coincided with the type of secondary school they attended. This means that the graduates of Imam Hatip schools would obtain higher scores only if they apply for theology faculties. This also means that they would have to face a tough competition if they applied for non-theology faculties, thus putting them to disadvantage.

But the fact is major portion of Turkish population considers Imam Hatip Schools should be given equal opportunity in the entrance examinations for choosing their field of study. According to the TESEV study 2006, 82 percent of the respondents believe that Imam Hatip graduates should be treated on equal footing at the university exam level. The AKP government has been trying to allow Imam Hatip school graduates to receive preferential treatment in gaining admission to non-theology faculties. A regulation passed in December 2005 for allowing Imam Hatip Students to earn degrees from regular state schools by taking

[23] Bora, Aksu and Calisskan, Koray, "What is Under a Headscarf? Neo-Islamist vs. Kemalist Conservatism in Turkey", The Arab Studies Journal, Vol 15/16, N0.2/1 (Fall 2007/Spring 2008) pp. 140-155

correspondence courses. This is objected by YOK and the Council of State suspended the regulation in February 2006 pending a final ruling.

References

Bora, A. & Calisskan, K., "What is Under a Headscarf? Neo-Islamist vs. Kemalist Conservatism in Turkey", The Arab Studies Journal, Vol 15/16, N0.2/1 (Fall 2007/Spring 2008) pp. 140-155

Cizre, Umit (ed.), *Secular and Islamic Politics in Turkey: Politics in the Justice and Develpoment Party* (Ankara: Routledge,2008)

Official website of Diyanet is http://www.diyanetvakfi.org.tr/en-US/ (accessed on 15 May 2018)

Orhan, O., The Paradox of Turkish Secularism, Journal of Turkish Politics Vol.4 No. 1 Summer 2013, pp. 30

Orhan, O., The Paradox of Turkish Secularism, Journal of Turkish Politics Vol.4 No. 1 Summer 2013, pp.

Secularism cannot be defined in "black and white" terms. It can be debated, discussed, but not defined. It varies with time and space. See also Bulac, Ali, *Turkey's Democracy Saga* (USA: Blue Doom Press, 2015) pp. 18-20

Topal, S., "Everybody Wants Secularism- But Which One? Contesting Definitions of Secularism in Contemporary Turkey", *International Journal of Politics, Culture and Society,* Vol. 25, No. 1, September 2012

ISBN : 978-605-81106-1-8

INTERACTION OF EDUCATION, SCIENCE, AND PRODUCTION: AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE IN KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Gulzhanat Tayauova
Turan University, Almaty, Kazakhstan

Dr. Zhanserik Ilmaliyev
JSC "Institute of Metallurgy and Ore Beneficiation" Satbayev University, Almaty, Kazakhstan

Olzhas Kenzhaliyev
PhD student, JSC "Institute of Metallurgy and Ore Beneficiation" Satbayev University, Almaty, Kazakhstan

Dr. Gulnaz Alibekova
Institute of Economics, Almaty, Kazakhstan

Abstract

This article is devoted to the description of the general characteristics of the elements of the system of commercialization of technologies such as education, science and production. The paper presents statistical data on indicators of the state and development of science in the Republic of Kazakhstan over the past 5 years, examines the experience of foreign countries in financing R & D, as well as the innovative activity of enterprises in Kazakhstan. The results of the study show that education, science and production need to create effective programs and mechanisms to support their interaction, improve the level of the manufacturing industry, and develop an entrepreneurial ecosystem.

Keywords: Science, production, innovative activity, R&D.

Introduction

For the formation of a successful system of commercialization of scientific research, it is necessary to analyze the existing structure of science and introduce new organizational links between science, education and production. The growth of knowledge-intensive industries, the usage of innovative scientific developments in the production process, the development of an information-oriented economy, as well as the need for constant improvement and replacement of production equipment and human resources make new demands on science, education and business.

Science is based on the needs of various sectors of the economy and their costs for research and development in the field of fundamental, applied and experimental design, including design and technological work, production of prototypes, batches of products, design work.

Business or manufacturing sector includes all organizations engaged in the production of products or services, both private and public.

Education is represented by high education institutions, universities and research institutes. Of the three components in the science-education-production triad, universities and the development of innovative education are the main link for state-level integration, as the competence of university graduates within knowledge-abilities-skills directly affect the interaction of education and science, science and production, and education and production.

Literature Review

Science is one of the main factors for reforming the country's economy and it is necessary to take into account the amount of financing the scientific and technological potential of the country with other countries with developed economies. Today, the share of domestic expenditures on research developments and training of specialists in total GDP in developed countries is 3%. The share of high-tech products in the United States on the world market is 25%, EU countries - 35%, Japan - 11%, Singapore - 7%, China - 2%, South Korea - 4%, Russia - 0.3-0.5% (Alibekova, 2017). In Kazakhstan, the share of domestic expenditures on R&D from gross domestic product in 2017 was 0.13%.

Table 1.*The main indicators of the state and development of science of the Republic of Kazakhstan over the past 5 years (2013-2017)*

Indicators	2013	2014	2015	2016	2017
Gross domestic product, billion tenge	35 999,0	39 675,8	40 884,1	46 971,2	51 556,8
Domestic expenditures on R&D, million tenge	61 672,7	66 347,6	69 302,9	66 600,1	68 884,2
Share of domestic expenditures on R&D from gross domestic product, %	0,17	0,17	0,17	0,14	0,13
The number of organizations (enterprises) engaged in R&D	341	392	390	383	386
Number of employees performing R&D, person	23 712	25 793	24 735	22 985	22081
Note – (Statistics Committee of the MNE RK, 2017)					

The problem of science lies in the insufficient funding of basic research and the commercialization of scientific research, which entails other problems associated with the decrease in the material and technical base and the loss of highly qualified human resources.

In 2017, the share of basic research in the structure of science of domestic expenditures on R&D according to the types of works was 15.7%, applied research - 59.4%, and experimental development - 25%. Compared with 2013 indicators (30:54:16) over the past five years, the share of basic research has decreased significantly, while the share of experimental development has increased.

Table 2. *Domestic expenditures on R&D according to the types of works (2013-2017)*

	2013	2014	2015	2016	2017	2017
	billion tenge					%
Total:	61,7	66,3	69,3	66,6	68,9	100%
including:						
research and development:	51,6	53,7	52,8	49,7	51,7	
fundamental research:	18,2	15,3	15,8	13,8	10,8	15,7%
applied research:	33,4	38,4	37,0	35,8	40,9	59,4%
experimental development:	10,1	12,7	16,5	16,9	17,2	25,0%
design and technological works:	7,4	9,5	12,7	12,3	14,8	
manufacture of prototypes, batches of products:	1,4	1,8	1,5	2,5	0,9	
design work for construction	1,3	1,4	2,4	2,1	1,5	
Note - (Statistics Committee of the MNE RK, 2017)						

In developed countries, these figures differ significantly, for example, in the USA - 16:21:63, in France - 21:35:44, and in Japan - 15:25:60, that is, a significant part of domestic R&D expenditures is paid to design development. The structure of research in Kazakhstan is based on the practice of financing science. As a result, a significant part of scientific research does not turn into scientific and technical production that has interest from the production side (Ibrayev, 2009).

Table 3. *Comparative analysis of the structure and growth rate of domestic spending on research and development by sector of activity for 2007-2017.*

Indicators	2007		2017		Growth rate, 2017 к 2007,%
	billion tg	%	billion tg	%	
State sector	16,3	41,0%	21,0	30,5%	128,8
High education sector	4,5	11,3%	13,1	19,0%	291,1
Business sector	18,7	47,0%	28,7	41,6%	153,5
Non-profit sector	0,3	0,7%	6,1	8,9%	2033,3
In total	39,8	100%	68,9	100%	
Note - (Statistics Committee of the MNE RK, 2017)					

According to the analysis of the cost structure of research and development over the past 10 years, significant changes have been identified in various areas of activity. In 2017, the business sector used a significant share (41.6%) of domestic expenditures on R&D in Kazakhstan. In Kazakhstan, the state budget is the main source of R&D implementation.

According to the calculations, the share of sources of R & D funding by sectors of activity for 2017, 80.5% of research and development of the business sector are implemented at their own expense, in the higher education sector this share is 9.9%, in the governmental sector - 10%. The high share of research and development in favor of the business sector may be due to the reduction or exemption from VAT of research projects carried out as part of the state order.

Table 4. *Share of sources of funding for R&D by activity sectors for 2017,%*

Indicators	Total	including		
		Own funds	The state budget	Foreign investments and other funds
	Costs by sources and sectors, billion tg			
Total	68,9	28,2	35,3	5,4
State sector	21,0	2,1	16,8	2,1
High education sector	13,1	1,3	10,3	1,5
Business sector	28,7	23,1	4,3	1,3
Non-profit sector	6,1	1,7	3,9	0,5
	Distribution of sources by sectors, %			
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

State sector	30,5	7,5	47,6	38,9
High education sector	19,0	4,6	29,2	27,8
Business sector	41,6	81,9	12,2	24,0
Non-profit sector	8,9	6,0	11,0	9,3
	Source structure within sectors, %			
Total	100,0	40,9	51,2	7,9
State sector	100,0	10,0	80,0	10,0
High education sector	100,0	9,9	78,6	11,5
Business sector	100,0	80,5	15,0	4,5
Non-profit sector	100,0	27,9	63,9	8,2
Note - Developed on the basis of data (Statistics Committee of the MNE RK, 2017)				

The main source of the state sector and the high education sector funding is the state budget. The share of public funding in research and development of the state sector is 80%, in the university sector - 78.6%.

The number of organizations (enterprises) that carried out R&D in 2017 is 386. Despite the fact that the state allocates billions of tenge for the development of R&D, the return of public funds in the form of achievement from the implementation of scientific research by both research organizations and enterprises remains an important issue. To overcome the low level of innovative activity of enterprises and organizations in Kazakhstan, effective and innovative forms of interaction between science, education and production, the reform of high education institutions and the financing of science are needed.

State programs in the field of education have been tasked with ensuring the quality of education, highly qualified personnel by creating innovative regulatory mechanisms, practice-oriented and continuous learning of the country's human capital. On the other hand, knowledge ceases to be a unique domain of universities. As Quake (2012) quotes Williams (2012), "... as developing economies, especially in Asia, are building up their higher education systems,“knowledge” is unlikely to provide premium earnings during the 20th century”. To increase the competitiveness of enterprises, active training of production personnel and the transfer of knowledge between business and science are also necessary.

World experience suggests that entrepreneurial universities, as educational, research and production centers, play a large role in the development of the country's innovative potential. The entrepreneurial university includes certain features, in particular, in the concept of organization, innovation, commercialization, creation of new enterprises and possibility of finding employment (Hannon, 2013; Clark, 2011).

For example, in the USA, 235 universities are entrepreneurial universities that have their own financial resources and funds (Harvard, Berkeley, Yale University, etc.). The interaction of education, science and business is successfully provided by such mechanisms as Silicon Valley, the Research Triangle and the Boston Road 128 Techno park, and others (Kett, 2012).

The center of scientific, technical and applied research in Israel is Haifa Technological University "Technion", where there are 58 technological incubators. Herzliya Interdisciplinary Center consists of 16 institutes and centers that carry out scientific and research work. The development of entrepreneurial education and innovation, the promotion of the patents of teachers and university staff is supported by government programs of (ACEA, 2012).

Despite the fact that in Europe the development of entrepreneurial universities began relatively recently, the UK is famous for the high level of entrepreneurship and innovation in the world. The development of an entrepreneurial university and the interaction of science, education and business is considered at the state level. There are various centers (for example,

the National Center for Entrepreneurship in Education) and programs (for example, the Entrepreneurial University Leadership Development Program) for the development of business education in the UK (Williams, 2012). In Germany, the Maas-Rhine region unites research centers, medical and technical universities in the triangle and contributes to the development of an entrepreneurial university with the innovative activity of the regions (Lehrer, Nell, and Gärber, 2007).

In Kazakhstan in accordance with the State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011–2020, approved by Decree of the President of the Republic of Kazakhstan of December 7, 2010 No. 1118., the State Program for Industrial and Innovative Development of the Republic of Kazakhstan for 2015–2019, the Nation Implementation Plan of 100 specific steps of the Head of State, the Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan in 2017 "The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness", a reform of the education system is undergoing.

The development of entrepreneurial education and an entrepreneurial university in Kazakhstan is still at an early stage of development. The idea of an entrepreneurial university is actively promoted by such universities as Pavlodar National University, Karaganda State Technical University, Nazarbayev University, Almaty Management University and others. Many domestic universities are mainly engaged in educational activities.

There are many problems hampering the transformation of Kazakhstani universities into entrepreneurial universities: there is no entrepreneurial education that provides the basis for the development of entrepreneurial and innovative thinking; there is no innovation infrastructure; lack of qualified teachers with practical skills and creative thinking; lack of autonomy for universities; low level of knowledge in the field of commercialization of research and development, etc. (Tayauova&Bektas, 2014).

The process of integration between science, education and production is developing in the form of technology parks, business incubators, research and educational institutions, manufacturing centers, commercialization offices. In contrast to countries with a developed economy and a high level of entrepreneurship and innovation, in Kazakhstan the innovation infrastructure consists of mechanisms created through state funding (Amirbekuly, 2008). For example, the Science Foundation JSC, the National Agency for Technological Development (JSC NATD), the National Agrarian Research and Education Center, the autonomous cluster fund of the Special Economic Zone Park of Innovative Technologies Alatau are aimed at ensuring the coordination of innovation development processes in the country.

Table 5. *Techno parks and business incubators in Kazakhstan*

№	Techno parks	Business incubators
1	JSC «The KazNRTU named after K.I. Satpaev techno park» (Almaty)	Atyrau Business Incubator
2	LLC «Regional techno park in South Kazakhstan region» (Shymkent)	LLC «Small Business Incubator - KRTP»
3	« Techno park «UniScienTech»	Business Incubator «SODBI», Shymkent
4	LLC «Techno park «Sary-Arka» (Karaganda)	LLC «Karaganda Business Incubator»
5	LLC Technopark «Alatau»	SF «Hromtau Business Incubator»
6	LLC «Regional Techno park of Astana»	Semey Municipal Business Incubator
7	LLC «East Kazakhstan regional techno park «Altai» (Ust-Kamenogorsk)	Business Incubator LLC «East Innovative center «Jardem»
8	LLC « Techno park «Algoritm» (Uralsk)	
9	Autonomous Cluster Fund Special Economic Zone Park of Innovative Technologies Alatau	

10	«Alatau IT City Management»	
Note: (Luskalova, 2014; Nakipova, 2013).		

Statistical data on the main indicators of innovative activity in 2017 showed the number of enterprises throughout Kazakhstan only 30,854 units, of which having innovations - 2,974 enterprises, respectively, the level of innovation activity of enterprises and organizations for technological innovations was 9.6% (in 2013 - 8,0%). The amount of innovative products (goods, services) over the past 5 years has increased by 46% (in 2017 - 844,734.9 million tenge).

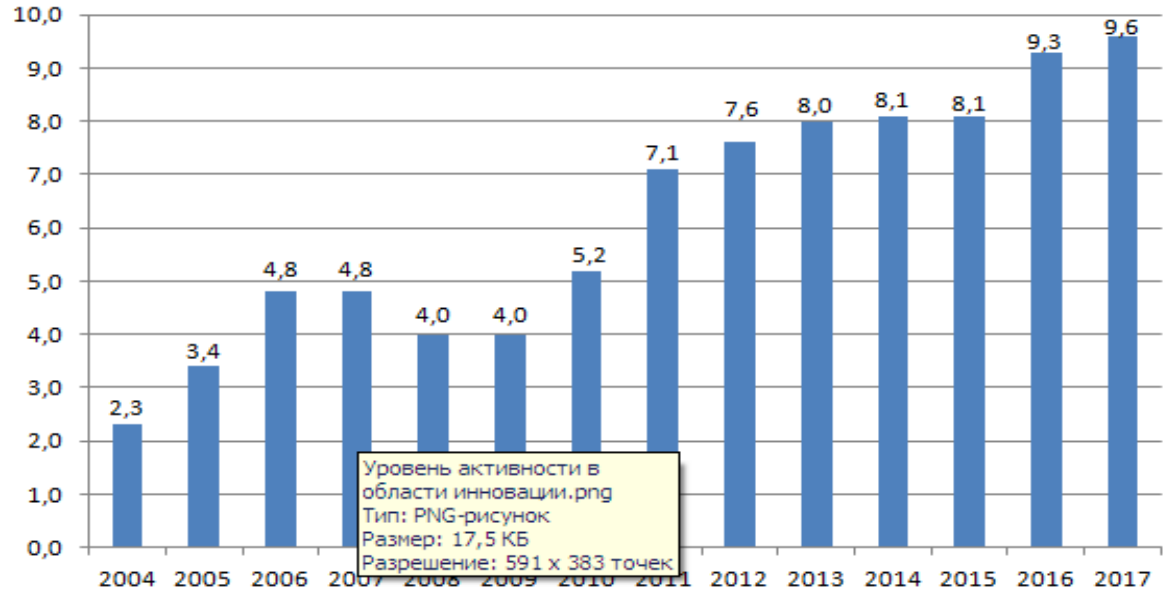


Figure 1. The level of activity in the field of innovation, %.

Conclusion

To sum up, it can be said that today in Kazakhstan, grants for commercialization, acquisition and development of technologies are being implemented on co-financing conditions, the country has real conditions for ensuring high-tech production. However, the low level of the manufacturing industry, the lack of research organizations (mechanisms) focused on production, poorly developing entrepreneurial ecosystems, the lack of effective programs supporting the interaction of science and production impede the full development of the country's innovation system.

Based on the specifics of the development of the Kazakhstani economy, it is necessary to take into account promising scientific and technical areas - potential sources of innovative activity in the production sector - and provide specialists with appropriate qualifications. For example, in such areas as the development of information technology, biotechnology, mineral processing, and so on.

References

ACEA (2012) Entrepreneurship Education at School in Europe, National Strategies, Curricula and Learning Outcomes, *European Commission Report*, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.

Alibekova, G.J. (2017) «Formation and development of the national system of commercialization of scientific developments in the Republic of Kazakhstan» (in Rus.

Formirovanie i razvitie nacionalnoi sistemy kommercializacii nauchnyx razrabotok v Respublike Kazakhstan), *PhD Dissertation*, Republic of Kazakhstan, Almaty.

Amirbekuly, E. (2008) «Peculiarities of functioning of elements of innovative infrastructure in the Republic of Kazakhstan» (in Rus. Osobennosti funkcionirovaniya elementov inovaccionnoi infrastruktury v Respublike Kazakhstan), *Vestnik KazEU*.

Clark, B. (1998) *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Pergamon Press.

Hannon, Paul D. (2013) «Why is the Entrepreneurial University Important», *Journal of Innovation Management*, Vol 1 No. 2, pp 10-17.

Ibrayev, A. (2009) "Science: with an eye for Tomorrow" (in Rus. Nauka: s pricelom na zavtra), *Kazakhstan Truth*.

Kett, Joseph F. (2012) *The History of a Founding Ideal from the American Revolution to the Twenty-First Century*, Cornell University Press.

Kweick, M. (2012) *Knowledge Production in European Universities*, Higher Education Research and Policy – 3. Peter Lang Edition.

Lehrer, M., Nell, P. Gärber, L. A (2007) «National Systems View of University Development: Towards a Broadened Perspective on the Entrepreneurial University Based on the German and US Experience», *Kiel Working Papers*, No 1370.

Luskalova, V., Kusaingazy, E. (2014) «Development of business incubators in Kazakhstan (in Rus. Razvitie deyatelnosti biznes-inkubatorov v Kazakhstane), *PU Kazakhstan Marketing Association*.

Ministry of National Economy of the RK Committee on Statistics (2017), Internal costs of R&D by type of Work, Retrieved from http://www.http://stat.gov.kz.

Ministry of National Economy of the RK Committee on Statistics (2017), Main Indicators of Current State and Development of Science for 2003-2017 years, Retrieved from http://www.http://stat.gov.kz

Nakipova, Zh. (2013, August 9) "20 Business Incubators Operate in Kazakhstan" (in Rus. V Kazakhstane funksiyoniruyet 20 biznes-inkubatorov – K. Uskenbayev. *BNews.kz*, Retrieved fromhttps://bnews.kz/ru/news/ekonomika/v_kazahstane_funktsioniruet_20_biznesinkubatorov-kuskenbaev.

Tayauova, G., Bektaş, C. (2014) «A Model Suggestion for Increasing Effectiveness of Higher Education: University-Industry Collaboration», *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol 116, pp 2270-2277.

Williams, G. (2012) *Some Wicked Questions from the Dismal Science*, in P. Temple (ed.) Universities in the Knowledge Economy: Higher Education Organization and Global Change. Routledge, pp 19-37.

Williams, D. (2012) «On the Way to the Entrepreneurial University: Experience of Great Britain», *Journal University Management: Practice and Analysis*, Vol 6.

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

Some Generalized Inequalities for the Berezin Number of Operators

Dr. Öğr. Üyesi Ulaş Yamancı

Department of Statistics, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey, ulasyamanci@sdu.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Gürdal

Department of Mathematics, Suleyman Demirel University, Isparta, Turkey. gurdalmehmet@sdu.edu.tr

Abstract

The Berezin symbol of an operator A on a reproducing kernel Hilbert space $\mathbf{H}$ is defined by

$$\widetilde{A}(\lambda)=\left\langle A\hat{k}_{\lambda},\hat{k}_{\lambda}\right\rangle_{H},$$

where $\hat{k}_{\lambda}:=\frac{k_{\lambda}}{\|k_{\lambda}\|_{H}}$ is the normalized reproducing kernel in $\mathbf{H}$. The Berezin number of an operator A on $\mathbf{H}$ is defined by

$$ber(A)=\sup\left\{\left|\widetilde{A}(\lambda)\right|:\lambda\in\Omega\right\}.$$

The number $\widetilde{c}(A)$ is defined by

$$\widetilde{c}(A)=\inf\left\{\left|\widetilde{A}(\lambda)\right|:\lambda\in\Omega\right\}$$

(see Yamancı et al., 2018). It is obvious that $\widetilde{c}(A)\leq ber(A)$. We give some new inequalities between the numerical values.

***Key words*:** Berezin number, Berezin symbol, Inequalities, Reproducing kernel.

INTRODUCTION and NOTATIONS

Let Ω be an arbitrary set. Denote by $\mathbf{F}(\Omega)$ the set of all complex valued functions on Ω. A reproducing kernel Hilbert space (RKHS for short) on the set Ω is a Hilbert space $\mathbf{H}=\mathbf{H}(\Omega)\subset\mathbf{F}(\Omega)$ with a function $k_{\lambda}:\Omega\times\Omega\to\mathbf{H}$, which is called the reproducing kernel enjoying the reproducing property $k_{\lambda}:=k(.,\lambda)\in\mathbf{H}$ for all $\lambda\in\Omega$ and

$$f(\lambda)=\left\langle f,k_{\lambda}\right\rangle_{\mathbf{H}}$$

holds for all $\lambda\in\Omega$ and all $f\in\mathbf{H}$ (see Saitoh and Sawano, 2016). It is known (see Aronzajn, 1950; Saitoh and Sawano, 2016) that

$$k_\lambda(z)=\sum_{n=0}^{\infty}\overline{e_n(\lambda)}e_n(z)$$

for any orthonormal basis $\{e_n(z)\}_{n\geq 0}$ of the space $\mathbf{H}(\Omega)$.

Let $\hat{k}_\lambda := \frac{k_\lambda}{\|k_\lambda\|_H}$ be the normalized reproducing kernel of the space $\mathbf{H}$. For any bounded linear operator A on $\mathbf{H}$, the Berezin symbol of A is the function $\widetilde{A}$ defined by (see Berezin, 1972; Nordgren and Rosenthal, 1994)

$$\widetilde{A}(\lambda) := \left\langle A\hat{k}_\lambda, \hat{k}_\lambda \right\rangle_{\mathbf{H}} \ (\lambda \in \Omega).$$

The Berezin symbol of a bounded operator contains a lot of information about the operator. For instance, the Berezin symbol uniquely determines the operator on the reproducing kernel Hilbert spaces, that is, if $\widetilde{A}_1(\lambda)=\widetilde{A}_2(\lambda)$ for all λ, then $A_1=A_2$ (see Karaev, 2006; Karaev, 2013).

The Berezin set and the Berezin number for operator A are defined by (see Karaev, 2006; Karaev, 2013)

$$Ber(A) := Range(\widetilde{A}) = \{\widetilde{A}(\lambda) : \lambda \in \Omega\}$$

and

$$ber(A) := \sup\{|\widetilde{A}(\lambda)| : \lambda \in \Omega\},$$

respectively. It follows from the definition of Berezin symbol by the Cauchy-Schwartz inequality that

$$|(\widetilde{A}\lambda)| \leq \|A\hat{k}_\lambda\|, \text{ for all } \lambda \in \Omega.$$

Then, by considering that

$$\|A\hat{k}_\lambda\| = \left\langle A^*A\hat{k}_\lambda, \hat{k}_\lambda \right\rangle^{1/2} = \left\langle |A|^2\hat{k}_\lambda, \hat{k}_\lambda \right\rangle^{1/2} \leq ber\left(|A|^2\right)^{1/2},$$

and hence

$$ber(A) \leq ber\left(|A|^2\right)^{1/2}$$

for any operator A in $\mathbf{B}(\mathbf{H})$.

Also, $ber(A) \leq w(A) := \sup\{|\langle Af, f\rangle| : f \in \mathbf{H}, \|f\|=1\}$ (the numerical radius of A). For more information about the numerical radius, see in (Abu-Omar and Kittaneh, 2015; El-Haddad and Kittaneh, 2007; Gostafson and Rao, 1997; Kittaneh, 2005) and the references therein.

For $A \in \mathbf{B}(\mathbf{H})$, its Crawford number $c(A)$ is defined by

$$c(A) := \inf\{|\langle Ax, x\rangle| : x \in \mathbf{H}, \|x\|=1\}$$

(see Zamani, 2017). The number $\widetilde{c}(A)$ was defined in (Yamancı et al., 2018) by

$$c(A) := \inf\{|A(\lambda)| : \lambda \in \Omega\}.$$

It is clear that

$$c(A) \le \tilde{c}(A) \le ber(A).$$

These related numerical characteristics have been studied by many authors in the last few decades (see, for instance, Yamancı et al., 2018; Zamani, 2017; Zamani et al., 2018).

MAIN RESULTS

In this section, our goal is to give new inequalities between the Berezin numbers $ber(A)$ and the number $\tilde{c}(A)$ of operators on a RHKS $\mathbf{H}(\Omega)$.

We give some useful lemmas which will be used in the proof of the theorems.

Lemma 1.(Zamani et al., 2018) Let H be a Hilbert space and $a, b \in H$. Then

$$\|a+\beta b\|^2\|b\|^2 - |\langle a+\beta b, b\rangle|^2 = \|a\|^2\|b\|^2 - |\langle a, b\rangle|^2 \quad (\beta \in \mathbb{C}).$$

Lemma 2. (Dragomir, 2017) If $a, b, e \in H$ and $\|e\| = 1$, then

$$2|\langle a, e\rangle\langle e, b\rangle| \le \|a\|\|b\| + |\langle a, b\rangle|.$$

Theorem 1. Let $A : \mathbf{H} \to \mathbf{H}$ be a bounded linear operator on the *RKHS* $\mathbf{H} = \mathbf{H}(\Omega)$ and $\zeta \in \mathbb{C} \setminus \{0\}$. Then for any $\beta \in \mathbb{C}$

(i)

$$\|A\|^2 - ber^2(A) \le \|A-\beta\|^2 - \tilde{c}^2(A-\beta I).$$

(ii)

$$\frac{\tilde{c}^2\left(A^*(A-\zeta)\right)}{|\zeta|^2} - ber^2(A) \le \left(\frac{\|A-\zeta\|^2}{|\zeta|^2} - 1\right)\|A\|^2.$$

Proof. (i) Let $\lambda \in \Omega$ be an arbitrary point. Put $a = A\hat{k}_\lambda$ and $b = -\hat{k}_\lambda$ in Lemma 1. Then we have

$$\begin{aligned}\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2 - \left|\tilde{A}(\lambda)\right| &= \left\|A\hat{k}_\lambda - \beta\hat{k}_\lambda\right\|^2 - \left|(A-\beta)^{\sim}(\lambda)\right| \\ &\le \|A-\beta\|^2 - \tilde{c}^2(A-\beta I)\end{aligned}$$

for all $\lambda \in \Omega$ and $\beta \in \mathbb{C}$.

If we take the supremum on $\lambda \in \Omega$ above inequality

$$\|A\|^2 - ber^2(A) \le \|A-\beta\|^2 - \tilde{c}^2(A-\beta I).$$

(ii) Take $a=-\zeta\hat{k}_\lambda$, $b=A\hat{k}_\lambda$ and $\beta=1$ in Lemma 1. Then we get

$$|\zeta|^2\left(\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2-\left|\widetilde{A}^*(\lambda)\right|^2\right)=\left\|A\hat{k}_\lambda-\zeta\hat{k}_\lambda\right\|^2\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2-\left|(A^*(A-\zeta))^{\sim}(\lambda)\right|^2$$

and hence

$$|\zeta|^2\left(\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2-\sup_{\lambda\in\Omega}\left|\widetilde{A}(\lambda)\right|^2\right)\le\left\|A\hat{k}_\lambda-\zeta\hat{k}_\lambda\right\|^2\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2-\inf_{\lambda\in\Omega}\left|(A^*(A-\zeta))^{\sim}(\lambda)\right|^2$$

for all $\lambda\in\Omega$ and $\beta\in\mathbb{C}$. From the inequality above, we obtain

$$|\zeta|^2\left(\|A\|^2-ber^2(A)\right)\le\|A-\zeta\|^2\|A\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^*(A-\zeta)\right)$$

and therefore

$$\frac{\widetilde{c}^2\left(A^*(A-\zeta)\right)}{|\zeta|^2}-ber^2(A)\le\left(\frac{\|A-\zeta\|^2}{|\zeta|^2}-1\right)\|A\|^2.$$

Theorem 2. Let $A\in\mathbf{B}(\mathbf{H}(\Omega))$ be an operator. Then for any $\beta\in\mathbb{C}$ one has the inequality:

$$ber^2(A)-ber\left(A^2\right)\le\frac{\left\|A-\beta A^*\right\|^2\|A\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^2-\beta AA^*\right)}{4ber^2(A)}.$$

Proof. Let $\lambda\in\Omega$ be an arbitrary point. Putting $a=A\hat{k}_\lambda$, $b=-A^*\hat{k}_\lambda$ in Lemma 1, we have for any $\beta\in\mathbb{C}$

$$\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2\left\|A^*\hat{k}_\lambda\right\|^2-\left|\widetilde{A}^2(\lambda)\right|=\left\|A\hat{k}_\lambda-\beta A^*\hat{k}_\lambda\right\|^2\left\|A^*\hat{k}_\lambda\right\|^2-\left|\left(A^2-\beta AA^*\right)^{\sim}(\lambda)\right|^2$$

and also

$$\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|^2\left\|A^*\hat{k}_\lambda\right\|^2\le ber^2\left(A^2\right)+\left\|A-\beta A^*\right\|^2\|A\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^2-\beta AA^*\right). \qquad (1)$$

By putting $a=A\hat{k}_\lambda$, $b=A^*\hat{k}_\lambda$ and $e=\hat{k}_\lambda$ in Lemma 2, we obtain

$$\begin{aligned}2\left|\widetilde{A}(\lambda)\right|^2&\le\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|\left\|A^*\hat{k}_\lambda\right\|+\left|\widetilde{A}^2(\lambda)\right|\\&\le\left\|A\hat{k}_\lambda\right\|\left\|A^*\hat{k}_\lambda\right\|+ber\left(A^2\right).\end{aligned} \qquad (2)$$

By using the (1) and (2), we get

$$2\left|\widetilde{A}(\lambda)\right|^2\le\sqrt{ber^2\left(A^2\right)+\left\|A-\beta A^*\right\|^2\|A\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^2-\beta AA^*\right)}+ber\left(A^2\right).$$

Taking the supremum on all $\lambda\in\Omega$, we have

$$\left(2ber^2(A)-ber\left(A^2\right)\right)^2\le ber^2\left(A^2\right)+\left\|A-\beta A^*\right\|^2\|A\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^2-\beta AA^*\right).$$

This gives

$$ber^2(A)-ber(A^2)\leq \frac{\left\|A-\beta A^*\right\|^2\left\|A\right\|^2-\widetilde{c}^2\left(A^2-\beta AA^*\right)}{4ber^2(A)}.$$

REFERENCES

Abu-Omar, A., Kittaneh, F. (2015). Notes on some spectral radius and numerical radius inequalities, *Studia Math., 272*, 97-109.

Aronzajn, N. (1950). Theory of reproducing kernels. *Trans Amer Math Soc.*, *68*,:337-404.

Berezin, F.A. (1972). Covariant and contravariant symbols for operators. *Math USSR-Izv.*, *6,* 1117-1151.

Dragomir, S.S. (2017). A survey of some recent inequalities for the norm and numerical radius of operators in Hilbert spaces, *Banach J. Math. Anal., 1*, 154-175.

El-Haddad, M., Kittaneh, F. (2007). Numerical radius inequalities for Hilbert space operators II., *Studia Math., 182*, 133-140.

Gustafson, K.E., Rao, D.K.M. (1997). *Numerical Range*, New York: Springer Verlag.

Karaev, M.T. (2006). Berezin symbol and invertibility of operators on the functional Hilbert spaces. *J. Funct. Anal.*, *238*,181-192.

Karaev, M.T. (2013). Reproducing kernels and Berezin symbols techniques in various questions of operator theory, *Complex Anal. Oper. Theory, 7*, 983-1018.

Kittaneh, F. (2005). Numerical radius inequalities for Hilbert space operators, *Studia Math., 168*, 73-80.

Nordgren, E., Rosenthal, P. (1994). Boundary values of Berezin symbols, *Oper Theory Adv Appl., 73*, 362-368.

Saitoh, S., Sawano, Y., (2016). *Theory of reproducing kernels and applications*. Springer Singapore.

Yamancı, U., Garayev, M.T., Çelik, C. (2018). Hardy-Hilbert type inequality in reproducing kernel Hilbert space: its applications and related results, *Linear Multilinear Algebra*, DOI: 10.1080/03081087.2018.1490688.

Zamani, A. (2017). Some lower bounds for the numerical radius of Hilbert space operators. *Adv Oper Theory.*, *2*, 98-107.

Zamani, A., Moslehian, M.S., Chien, M.T. and Nakazato, H. (2018). Norm-parallelism and the Davis--Wielandt radius of Hilbert space operators, Linear Multilinear Algebra, DOI: 10.1080/03081087.2018.1484422.

ISBN : 978-605-81106-1-8

TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

Prof. Dr. Kadir Temurçin
Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü kadirtemurcin@sdu.edu.tr

Arş. Gör. Mahinur Kılıç
Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü mahinurkilic@sdu.edu.tr

Arş. Gör. Yolcu Aldırmaz
Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Özet

Bireyler arasında yetişkinler kadar çocukların da suça karışması günümüz toplumlarının büyük problemlerinden birisidir. Gelişim çağını tam olarak tamamlamamış, topluma kendini kanıtlama çabası içerisinde olan ve çeşitli nedenlerle farklı yollara başvuran çocuklar suç işleyebilmektedir. Türkiye'de de giderek artış gösteren suça sürüklenen çocuk sayılarının zamansal ve mekânsal boyutları incelenmesi gereken bir husustur. Bu açıdan çalışmada, Türkiye'de son 10 yılda suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özellikleri ile isnat edilen suç türlerinin zamansal ve mekânsal dağılışı belirlenmek istenmiştir. TUİK verileri itibariyle 2008-2017 yılları arasında güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Suça karışan çocukların çoğunlukla 15-17 yaş aralığında olduğu ve erkek çocuklarının kız çocuklarına göre suça daha meyilli oldukları görülmektedir. Ayrıca isnat edilen suç türleri içerisinde hırsızlık ve yaralama öne çıkan iki suç türünü oluşturmaktadır. Sonuç itibariyle çalışmada suç sayıları, suç türleri ve suç oranları bölgeden bölgeye hatta ilden ile farklılaşmakta ve suçun mekânsal dağılışında bir takım değişiklikler olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, suç, suça sürüklenen çocuklar

CHILDREN DRIFTING INTO CRIME IN TURKEY

Abstract

Involvement in criminal activities of children as well as adults is one of the major problems of present day societies. Children who have not fully completed the developmental age and are trying to manifest themselves as individuals in society resort to different means due to various reasons and commit crimes and face sanctions. Spatial and temporal dimensions of number of juvenile pushed to crime showing increase by degrees also in Turkey is also issue needed examine. From this point of study, temporal and spatial distribution types of offense being charge and socio-demographic characteristics of children drifting into crime in last 10 years in Turkey, has been requested to be determined. According to TUIK data, there has been a significant increase in the number of minors who have come or been delivered to security units between 2008-2017. It has been noted that children who commit crimes are mostly between the ages of 15-17 and boys are more prone to crime than girls. In addition, robbery and lacerating compose but standing two types of crime within imputed types of crime. As a result, in spatial distribution of the crime is seen that occured some changes and are differentiated from province to province even from region to region crime rates and types of crime, the number of crime in study.

Keywords: Turkey, crime, children drifting into crime

Giriş

Suç, toplumsal düzen içerisinde aykırı davranışlar sonucu ortaya çıkan, yasalar veya kanunlar aracılığıyla yasaklamalar getirilen ve zararlı sonuçlar neticesinde de cezai uygulamalar gerektiren eylemleri kapsamaktadır (Dönmezer, 1994). Marshall (2005), daha genel anlamda suçun tanımlamasını yaparken kişisel alanı aşıp kamusal alana giren, yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiillerin suç sayıldığını belirtmektedir.

Suç, aslında geçmiş çağlardan bu yana vuku bulan, insanlıkla birlikte var olan/olacak ve arka planında pek çok dinamikleri (sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik, ekonomik vs.) barındıran bir olgudur. Bireyin yetişme koşulları, yaşadığı çevre, aile, arkadaş ortamı gibi farklı etkenler suça zemin hazırlayabilmektedir. Günümüz toplumunda suça itilenler arasında yetişkinler kadar çocukların da suça karışması aslında bu konunun önemini vurgulamaktadır.

İngilizce'de *"juvenile delinquency"* kavramıyla açıklanan ve Türkçe'de *"reşit olmayanın suçluluğu"* anlamına gelen çocuk suçluluğu, gelişmiş pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de suçlu çocuk ibaresi yerine *"suça sürüklenen çocuk"* ifadesiyle kullanılmaktadır. Suç işleme eğilimi gösteren çocukların 18 yaşını doldurmamış bireylerden oluştuğu ve suça karışmalarında yetersiz aile eğitimi, psikolojik sorunlar, gençler arasında yaşanan ciddi sosyal problemler, aile ve okul yaşantısındaki ciddi zorluklar vs. etkili olabilmektedir (Çopur, vd., 2015). Ancak suçun nedenlerinin açıkça belirlenmesi oldukça karmaşıktır ve belirli bir özellik veya faktörün her zaman çocuk suçlarına yol açacağını söylemek zordur. Örneğin, düşük gelirli evlerde büyümekte olan çocukların hepsi suçlu değildir, fakat yoksulluk bu tür eylemlerde bulunan birçok çocuğun hayatında önemli bir rol oynayabilmektedir (Murrell ve Lester, 1981).

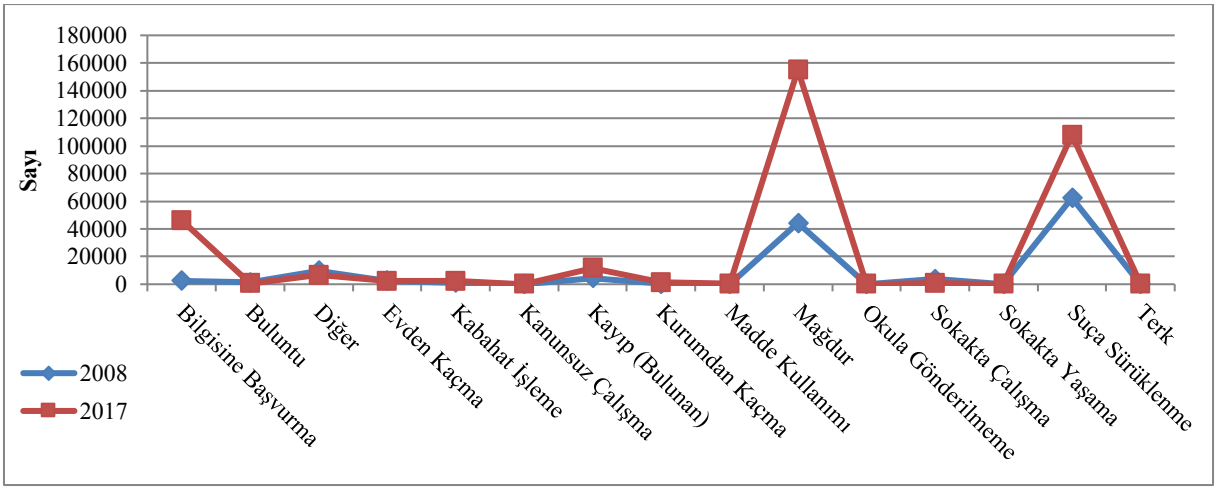
Türkiye'de özellikle çocuk suçluluğuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; çocukları suça yönelten sebepler, çocuk suçluluğuna yol açan toplumsal riskler, çocuk suçluluğunun karakteristik ve yapısal özellikleri, çocuğun suçun bir parçası haline gelmesi (Coşar, 2005; Kurtuluş, vd., 2009; Toprak, 2011; Ediz ve Türe, 2015; Özalp, 2015; Çopur, vd., 2015) gibi çalışmalar yoğunluktadır. Ancak suçun dinamik bir yapıda olduğu ve zamansal ve mekânsal boyutta da farklı bir desen oluşturduğu düşünüldüğünde (Ceccato ve Uittenbogaard, 2014; Newton vd., 2014; Newton ve Felson, 2015) suça sürüklenen çocuk profilinde de önemli değişikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Tümertekin ve Özgüç (1997) suçun belirli bir mekân üzerinde farklı bir dağılış göstermesi nedeniyle olayın mekânsal anlamına dikkat çekerek, coğrafyada mekânın önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Sargın ve Temurçin (2011) benzer şekilde suç araştırmalarında, suçun işlendiği yeri, suça yönelmedeki faktörleri, mekânsal ilişkileri ve farklı mekânsal dağılış kalıplarını incelemede coğrafya biliminin ayrı bir yeri olduğunun altını çizmektedir. Bu nedenle Karakaş'ın da değindiği gibi (2005:59), suçun belirli bir mekâna ait olması, artış ve azalış göstermesinin temel sebepleri, suça karışan ve mağdurunun da insan olması coğrafi bir perspektifle incelenmesi gereken bir husustur.

Yapılan bu çalışmada ise çocuğu suça iten faktörler dışında suçun işlendiği yer ile mekânsal ilişkiler yeniden kurularak suçun mekânsal dağılış kalıpları zamansal olarak ele alınmıştır. TUİK'ten 2008 ile 2017 yılları arası temin edilen veriler ışığında Türkiye'de çocuklara isnat edilen suçlar, artış oranları ve dağılış özellikleri araştırılmıştır. İsnat edilen suç türleri şahsa ve mala karşı suçlar ile diğer suçlar bağlamında değerlendirilerek, 12-14 yaş ve 15-17 yaş arası çocukların karıştığı suçlar, ele alınan yıllarda aynı yaş aralığındaki toplam çocuk sayısına oranlanarak iller düzeyinde incelenmiştir. Ayrıca suça itilen çocukların sosyo-demografik özellikleri irdelenerek Türkiye'deki suça sürüklenen çocuk profili ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ISBN : 978-605-81106-1-8

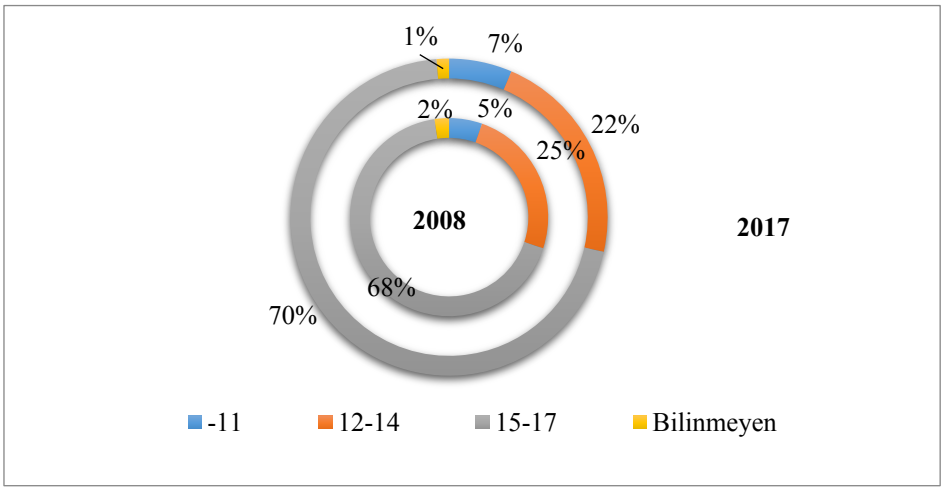
Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Coğrafi İncelemesi

Çalışmada, Türkiye'de 2008 ile 2017 yıllarında güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayıları incelenmiştir. 2008 yılı itibariyle güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayısı 132592 iken, bu değer 2017 yılında 335255'e ulaşmıştır. Geliş sebepleri arasında yalnızca suça karışma veya itilme durumu dışında bilgisine başvurma, kayıp, evden veya kurumdan kaçma, okula gönderilmeme, sokakta yaşama vs. gibi farklı nedenler de olabilmektedir. Ancak çocukların büyük bir çoğunluğu genellikle mağdur veya suça sürüklenmiş rolündedir (Şekil 1). Nitekim bu çalışmayla da yalnızca güvenlik birimine gelen veya getirilenler arasında suça sürüklenen çocuklar ele alınmıştır.



Kaynak: *TUİK, 2018*
Şekil 1. *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Geliş Sebepleri*

2008 yılında 0-11 yaş aralığında 3378, 12-14 yaş aralığında 15411, 15-17 yaş aralığında 42169 ve yaş grubu bilinmeyen 1472 çocuk suça sürüklenmiş iken, 2017 yılında sırasıyla 6972, 23842, 75828 ve 1325 çocuk suça sürüklenmiştir (Şekil 2).



Şekil 2. *Suça Sürüklenen Çocukların Yaş Grupları (2008-2017)*
Kaynak: *TUİK, 2018*

Böylece güvenlik birimine gelen veya getirilen 0-17 yaş aralığındaki suça sürüklenen veya suça itilen çocuk sayısı 2008 yılında 62430 iken, bu sayı 2017 yılında 107967'ye yükselmiştir. 0-17 yaş aralığındaki toplam çocuk sayıları içerisinde suça sürüklenen çocukların oranları incelendiğinde ise 2008 yılında % 0.28 olan çocuk sayısı, 2017 yılında % 0.47'ye yükselmiştir (Tablo 1). Suç isnat edilen çocukların cinsiyet özelliklerine bakıldığında erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla suça karıştıkları görülmektedir. 2008 yılında bu çocukların % 90'ını erkek, % 10'unu kız çocukları olurken, 2017 yılında bu sayının % 86'sını erkek, %14'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Suçluluğun erkeklerde kızlardan daha sık görülmesini Murrell ve Lester (1981), toplumdaki erkeklerin saldırgan ve maceracı davranışları ile kız çocuklarının duygusal davranışlarını teşvik eden cinsiyet rol tanımlarından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Tablo 1. *Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocuk Sayılarının Değişimi (0-17 Yaş) (2008-2017)*

Yıllar	**Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (0-17 Yaş)**	**Türkiye Toplam Çocuk Sayısı (0-17 Yaş)**	**%**
2008	62430	22497241	0.28
2009	68344	22638411	0.30
2010	83393	22699503	0.37
2011	84916	22709283	0.37
2012	100831	22692174	0.44
2013	115439	22761702	0.51
2014	117486	22838482	0.51
2015	118245	22870683	0.52
2016	108675	22891140	0.47
2017	107967	22883288	0.47

Kaynak: *TUİK, 2018*

Türkiye'de ele alınan yıllarda ise işlenen çocuk suç türleri mala karşı, şahsa karşı ve diğer olmak üzere üç ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Mala karşı işlenen suçlar; mal varlığına karşı suçlar, hırsızlık ve kanuna karşı suçlardır. Şahsa karşı işlenenler ise öldürme, yaralama, tehdit ve hakaret, genel ahlaka aykırı suçlar, kötü muamele, toplumsal olaylar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak suçları olurken, trafik suçları, yangın çıkarma ve bilinmeyen suçlar ise diğer suçları oluşturmaktadır (Tablo 2).

2008 yılında en fazla işlenen suç türlerini % 45.6 ile şahsa karşı işlenen suçlar, % 38.4 ile mala karşı işlenen suçlar ve % 16 ile de diğer suç türleri oluşturmaktadır. 2017 yılında şahsa karşı işlenen suç türleri % 58.6'ya, mala karşı işlenen suç türleri de % 41'e yükselmiştir. Böylece belirtilen her iki yılda da şahsa karşı işlenen suçlar, mala karşı işlenen suçlardan daha fazla olmuştur. 2008 yılında tüm suç türleri arasında mala karşı işlenen suçlardan hırsızlık suçu % 28.6 iken, çok az bir düşüşle 2017 yılında % 24.8'ye gerilemiştir. Ancak 2008 yılında şahsa karşı işlenen suçlardan yaralama suçu ön plana çıkarak % 31.6'dan 2017 yılında % 34.4'e yükselmiştir. Bu durum çocukların hırsızlıkla birlikte bir yandan da kişilere zarar verdikleri ve şiddete yöneldiklerinin önemli göstergelerinden birisidir. Öte yandan 2017 yılında uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak, tehdit, hakaret ve cinsel suçlar da çocukların en çok karıştığı suç türleri olmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. *Türkiye'de Mala ve Şahsa Karşı İsnat Edilen Çocuk Suç Türleri (0-17 Yaş) (2008-2017)*

	İsnat Edilen Suç Türleri	**2008**	**%**	**2017**	**%**

ISBN : 978-605-81106-1-8

Mala Karşı	Mal Varlığına Karşı Suçlar	4938	8	9444	8.9
	Hırsızlık	17884	28.6	26773	24.8
	Kanuna Karşı Suçlar	1097	1.8	7838	7.3
	Toplam	**23919**	**38.4**	**44055**	**41**
Şahsa Karşı İşlenen Suçlar	Öldürme	317	0.5	454	0.4
	Yaralama	19726	31.6	37160	34.4
	Tehdit ve Hakaret	2556	4.1	7782	7.2
	Genel Ahlaka Aykırı Suçlar	1997	3.2	3966	3.6
	Kötü Muamele	1097	1.7	2313	2.1
	Toplumsal Olaylar	991	1.6	5085	4.8
	Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kul., Satmak, Satın Almak	1829	2.9	6713	6.2
	Toplam	**28513**	**45.6**	**63473**	**58.6**
	Diğer	**9998**	**16**	**439**	**0.4**
	Genel Toplam	**62430**	**100**	**107967**	**100**

Kaynak: *TUİK, 2018*

Suçun önlenmesi konusunda özellikle ailelere büyük görevlerin düştüğünün altını çizen Birleşmiş Milletler (BM), Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme konusunda birincil rol oynadıklarını vurgularken, hükümetleri de ana rollerini yerine getirmede ebeveynleri desteklemeye zorlamaktadır (UN, 2010). Ancak her ne kadar aile çocuğu yetiştirme ve koruma konusunda gerekli tedbirleri gösterse de özellikle ergenlik devresinde çocuğun suça karışması bazı durumlarda kaçınılmaz olabilmektedir. Bu konuda çocuğun yakın çevresinde, akranları arasında veya rol model olarak gördükleri birinin suç işlemiş olması çocuğu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ya da Toprak (2011)'ın da belirttiği gibi bir yetişkine kıyasla cezai ehliyeti nedeniyle çocuklara suçun işletilmesi de önemli olabilmektedir.

Örneğin, 19 Ocak 2007 tarihinde Ogün Samast tarafından öldürülen Hrant Dink Türkiye'de bir dönem akıllara kazınmıştı. Kötü bir eğitim sonucu suça sürüklendiğini savunan Samast'ın, suçu işlediği tarih itibariyle 18 yaşından küçük olması verilen cezada etkili olmuştur.[24] Türkiye'de bu gibi örnekler çoğaltılabilmekle birlikte, yakın bir tarihte Adana'da cinayet işleyen 14 yaşında bir çocuğun anne ve babası tarafından suça azmettirildiği ve baba tarafından öldürülecek kişinin çocuğa gösterildiği ekranlarda önemli bir yankı uyandırmıştı. Ancak suçlamalar karşısında ebeveynlerin suçu kabul etmedikleri ve buna karşılık çocuğun kendisini rahatsız ettiği gerekçesiyle şahsı öldürdüğü yönünde ifade verdiği görülmüştür.[25] Türk Ceza Kanunu'nda çocuğa ilişkin düzenlemeler göz önüne alındığında, 12-18 yaş arası çocukların işlediği suçlardan suçlu sayılabilecekleri ve ceza alabilecekleri vurgulanmakta ve ceza ehliyet yaş sınırı, kusur yeteneğinin varlığı da kabul edilerek olağanüstü haller dışında 12 yaş olarak belirlenmektedir[26] (Ayan, 2011). Bu nedenle suça sürüklenen 12-17 yaş arası çocuklar çalışmada esas olarak irdelenmiştir. Bu yaş aralığında suça sürüklenen çocukların sayısı 2008 yılında 57580 iken, 2017 yılında 99670 olmuştur. Bu veriler ışığında 2008 ve

[24] http://www.milliyet.com.tr/ogun-samast-22-yil-10-gun-hapis-cezasina-carptirildi--10-yil-sonra-di-gundem-1418570/ (24.10.2018)

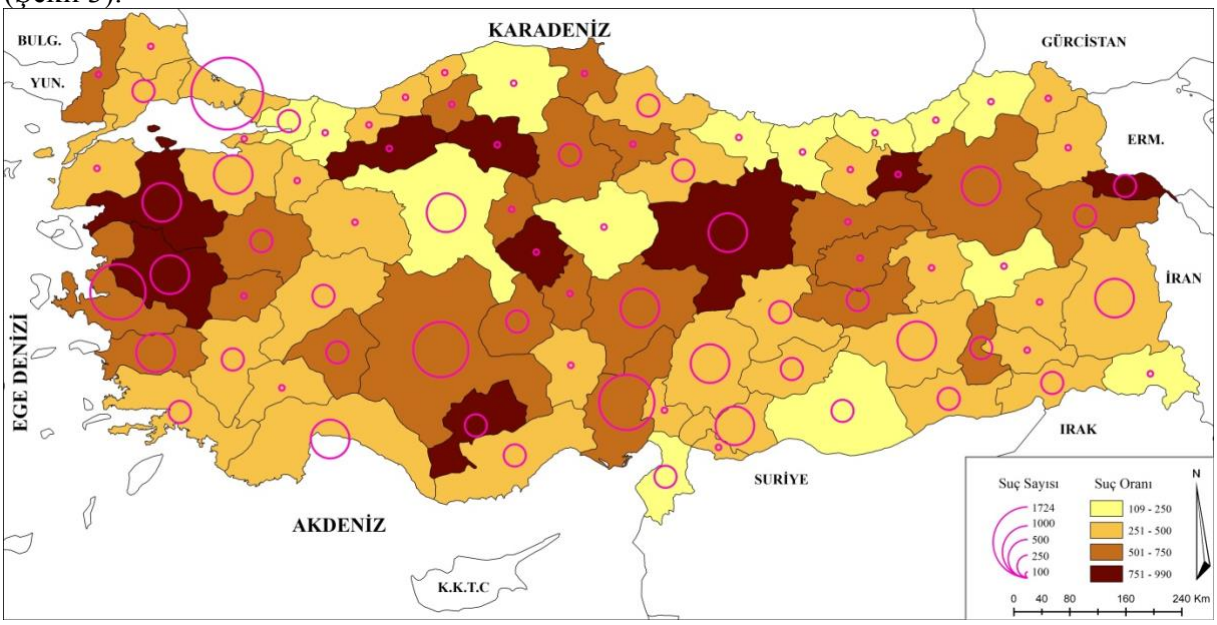
[25] https://www.posta.com.tr/karisinin-yasak-askini-ogluna-oldurttu-2051805 (05.10.2018)

[26] Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir (TCK, Madde 31/1).

ISBN : 978-605-81106-1-8

2017 yılları baz alınarak 12-14 yaş ile 15-17 yaş aralığında suça sürüklenen çocuk sayıları, ele alınan yıllarda Türkiye'de toplam çocuk sayılarına oranlanarak her 100.000 kişiye düşen suç oranları hesaplanmıştır.

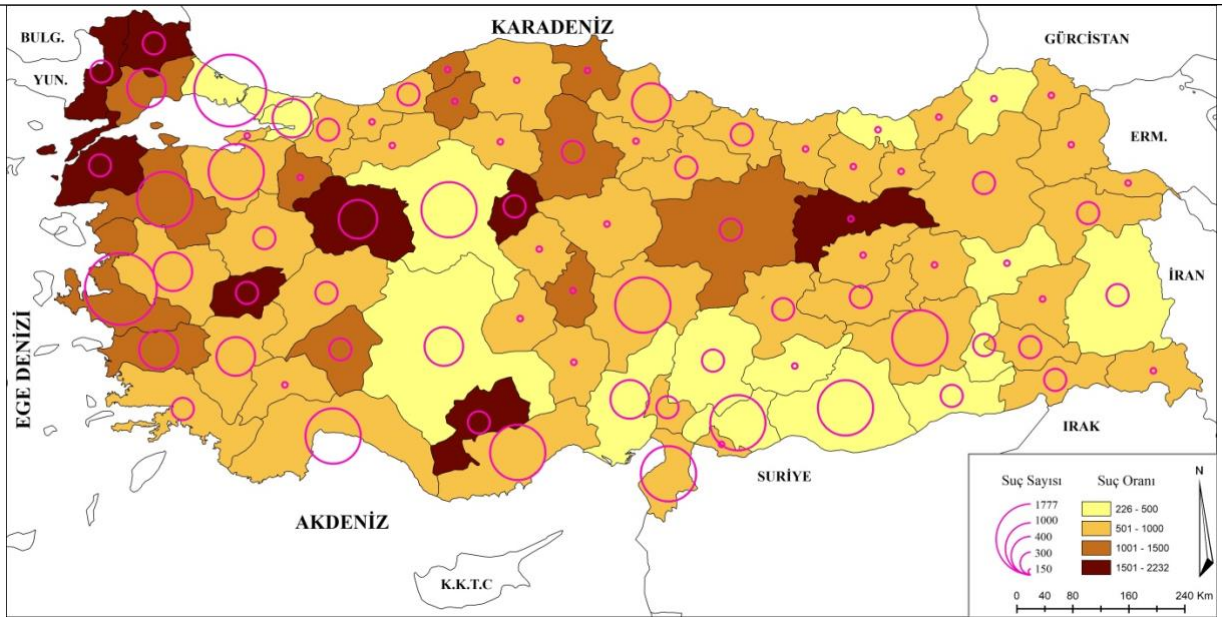
2008 yılında 12-14 yaş aralığında suça sürüklenen çocuk sayısında İstanbul (1724), İzmir (1085), Konya (752) ve Adana (723) illeri öne çıkmaktadır. Bu sayıların diğer şehirlere göre fazla olmasında elbette nüfusları etkili olmuştur. Ancak bu dönemde aynı yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranları, iller bazında değerlendirildiğinde belirgin farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Her 100.000 kişiye düşen suç oranının en yüksek olduğu iller arasında 990 suç oranı ile Iğdır ve 932 suç oranı ile Karaman ön sıralarda gelmektedir. Bu illeri 877 suç oranı ile Sivas, 838 ile Çankırı, 821 ile Bayburt, 813 ile Kırşehir, 809 ile Bolu takip etmektedir. Bu dönemde her 100.000 kişiye düşen suç oranının en düşük olduğu iller arasında ise 109 suç oranı ile Muş ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra 131 suç oranı ile Şanlıurfa, 139 suç oranı ile Artvin, 145 suç oranı ile Yozgat ve 152 suç oranı ile Giresun izlemektedir (Şekil 3).



Şekil 3. *Her 100.000 Kişide 12-14 Yaş İsnat Edilen Suçlar (2008)*

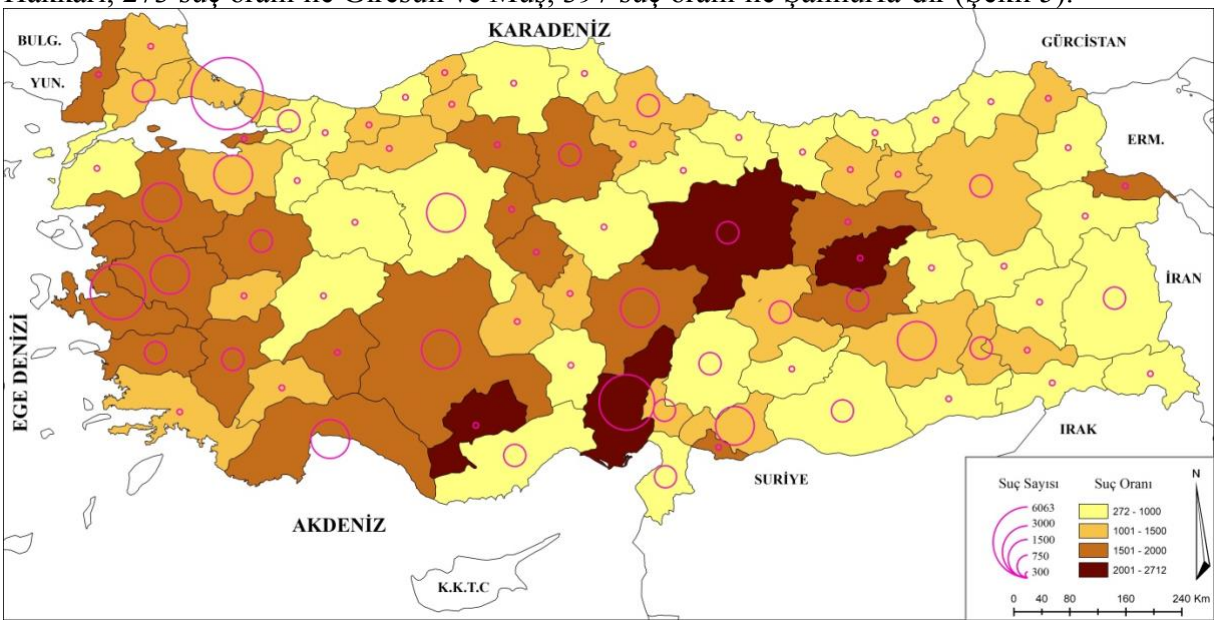
2017 yılında 12-14 yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranları incelendiğinde Karaman hariç tablonun 2008 yılına göre değiştiği görülmektedir. Her 100.000 kişiye düşen suç oranının en yüksek olduğu iller arasında ilk sırada 2232 suç oranı ile Kırklareli ve 2122 ile de Edirne yer almaktadır. Bu illeri 1920 ile Karaman, 1918 ile Kırıkkale ve 1817 ile Erzincan izlemektedir. Bu yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranının en az olduğu iller ise 226 suç oranı ile Artvin ve 274 suç oranı ile Kahramanmaraş'tır. Bu illeri sırasıyla 284 suç oranı ile İstanbul, 367 suç oranı ile Trabzon, 403 suç oranı ile de Muş ve Konya takip etmektedir. Görüldüğü gibi 2017 yılında İstanbul ve Ankara gibi büyük ve kalabalık illerde her 100.000 kişiye düşen suç oranı oldukça azdır (Şekil 4).

ISBN : 978-605-81106-1-8



Şekil 4. *Her 100.000 Kişide 12-14 Yaş İsnat Edilen Suçlar (2017)*

2008 yılında 15-17 yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranları değerlendirildiğinde her 100.000 kişiye düşen suç oranının en yüksek olduğu illerden diğer yaş grubunda olduğu gibi 2712 suç oranı ile Karaman yine ön plana çıkmaktadır. Bu ili daha sonra 2191 suç oranı ile Sivas, 2093 suç oranı ile Adana ve 2009 suç oranı ile Tunceli izlemektedir. Her 100.000 kişiye düşen suç oranının en az olduğu iller ise 272 suç oranı ile Hakkari, 273 suç oranı ile Giresun ve Muş, 397 suç oranı ile Şanlıurfa'dır (Şekil 5).

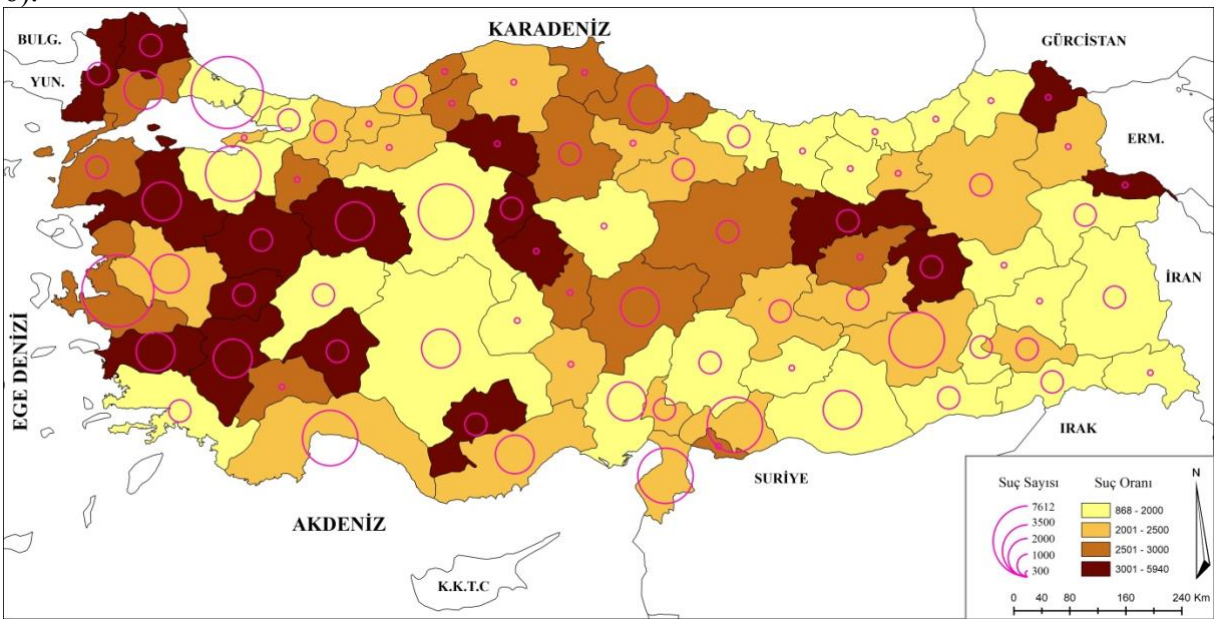


Şekil 5. *Her 100.000 Kişide 15-17 Yaş İsnat Edilen Suçlar (2008)*

2017 yılında 15-17 yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranları irdelendiğinde ise önceki yıllara göre suç oranlarının yüksek olduğu illerin önemli ölçüde değiştiği görülmektedir. Her 100.000 kişiye düşen suç oranının en yüksek olduğu iller arasında 5940 suç oranı ile Erzincan ve 5479 suç oranı ile Kırklareli ilk sıralarda yer almaktadır. Bu illeri 5038 suç oranı ile yine Karaman, 4212 suç oranı ile Edirne ve 4113 suç oranı ile de Eskişehir

ISBN : 978-605-81106-1-8

izlemektedir. Bu yaş aralığında her 100.000 kişiye düşen suç oranının en az olduğu iller ise 868 suç oranı ile Kahramanmaraş, 1016 suç oranı ile Muş ve 1043 suç oranı ile Van'dır (Şekil 6).



Şekil 6. *Her 100.000 Kişide 15-17 Yaş İsnat Edilen Suçlar (2017)*

Sonuç

Doğuştan hiç kimse suçlu olarak dünyaya gelmediği gibi yetişkinler kadar çocuğun da suça itilmesinde ya da yönelmesinde çok farklı değişkenler söz konusu olabilmektedir. Suçun öznesi konumundaki bir çocuğun suça karışması günümüzde daha fazla görünür hale gelmiş ve sosyal bir sorun olarak çoğu ülkenin üzerinde durduğu önemli problemlerden birisi olmuştur. Aslında çocuğun suç kavramıyla yan yana anılması ve özdeşleşmesi bu fenomeni trajedik bir şekilde gün yüzüne çıkarmaktadır. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de suça sürüklenen çocuklar giderek daha fazla gündemde yer almaya başlamıştır.

Çocuğa uygulanan ceza hükümleri nedeniyle suçun işlenmesi ya da iştirak edilmesi suç sayısının artışında önemli bir faktör olabilmektedir. Türkiye'de 2017 yılında güvenlik birimine gelen ve getirilen çocukların geliş nedenlerine bakıldığında suça sürüklenme oranının % 32 olduğu görülmektedir. Suça sürüklenen/karışan çocuklar ise 2008 yılından 2017 yılına kadar % 73 oranında bir artış göstermiştir. Suçun mekânsal dağılış kalıpları incelendiğinde, ele alınan yıllarda işlenen suç sayısı ilden ile farklılık gösterirken, belirgin suç türleri de çocukların en çok karıştığı suç türlerini oluşturmuştur. Hırsızlık ve yaralama gibi hemen hemen her gün duymaya alıştığımız suçlar dışında cinsel suçlar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak ve satın almak suçları da ön plana çıkan suç türlerindendir. Bir başka artışın yaşandığı Pasaport Kanunu'na muhalefet suçu da 2017 yılında İzmir ve Çanakkale gibi deniz kıyısındaki illerin yanı sıra komşu ülkelere sınırı olan Ağrı, Hatay, Şırnak, Edirne ve Kırklareli gibi illerde dikkat çektiği görülmektedir.

İstanbul, İzmir, Ankara gibi kalabalık şehirler nüfus artışına bağlı olarak işlenen suç sayısı bakımından öne çıkan illerdir. Ancak burada yalnızca nüfusu göz önüne alarak bir değerlendirme yapmak doğru sonuçlar vermeyebilir. Nitekim her 100.000 kişiye düşen suç oranlarına bakıldığında bu gibi büyük iller çoğunlukla suç işlenen yerler olmadığı gibi küçük illere göre suç oranları daha düşüktür. Ele alınan yıllarda ve belirtilen yaş aralığında en yüksek suç oranına sahip iller değişiklik gösterse de bazı iller her dönem ilk on içerisinde yer almıştır. Örneğin Karaman ve Balıkesir ele alınan dört ayrı tasnifte en yüksek suç oranına

sahip iller olarak ön plana çıkmıştır. Yine her 100.000 kişide 12-14 yaş (2017) ile 15-17 yaş (2008-2017) aralığında yüksek suç oranına sahip illerden Kırıkkale ve Edirne'de de benzer bir durum söz konusudur. Buna karşın ele alınan dört ayrı tasnifte Artvin, Muş ve Trabzon'da suç oranları hep düşük çıkmıştır. Bu illerde suç oranının yüksek veya düşük çıkmasını açıklamak için genel bir yargıdan ziyade derinlemesine bir inceleme yapılması suç oranını açıklama konusunda detaylı bilgileri yansıtacaktır. Çünkü bir ilde oluşan suç, aynı il içerisindeki ilçelerde hatta mahallelerde dahi farklı nedenlerle gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla çok boyutlu incelemeler suçun arka planındaki sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik veya mekânsal etkileri açıklamada etkili olurken, diğer yandan disiplinler arası detaylı çalışmaları da gerektirmektedir.

Kaynakça

Ayan, S. (2011). *Suçlu Kim? Türkiye'de Çocuk Suçluluğu.* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ceccato, V. ve Uittenbogaard, A.C. (2014). Space-Time Dynamics of Crime in Transport Nodes. *Annals of the Association of American Geographers,* 104 (1), 131-150.

Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. *TBB Dergisi,* 56, 281-327.

Çopur, E.Ö., Ulutaşdemir, N. ve Balsak, H. (2015). Çocuk ve Suç. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 120-124.

Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji.* İstanbul: Beta Basım.

Ediz, A. ve Türe, H. (2015). Ankara İlinde Çocuk Suçluluğuna Yönelten Sebeplerin Chaid Analizi ile İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 14 (54), 247-250.

Karakaş, E. (2005). Uygulamalı Coğrafyada Suç Haritaları I. *Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi,* 15 (1), 57-69.

Kurtuluş, A., Salman, N., Günbet, G., Boz, B., Cenger, C.D., Acar, K. (2009). Denizli İli'nde 12-15 Yaş Arasındaki Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri. *Pamukkale Tıp Dergisi,* 2 (1), 8-14.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (2. Baskı), (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Murrell, M.E. ve Lester, D. (1981). *Introduction to Juvenile Delinquency.* USA: Macmillan Publishing Co., Inc.

Newton, A., Partridge, H., ve Gill, A. (2014). Above and Below: Measuring Crime Risk in and around Underground Mass Transit Systems. *Crime Science,* 3 (1), 1–14.

Newton, A. ve Felson, M. (2015). Editorial: Crime Patterns in Time and Space: The Dynamics of Crime Opportunities in Urban Areas. *Crime Science,* 4 (11), 1-5.

Özalp, A. (2015). Çocuk Suçluluğu. Adem Öcal (Edt.), *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Bilgiler* içinde (s. 95-120). Ankara: Pegem Akademi.

Sargın, S. ve Temurçin, K. (2011). *Türkiye'nin Suç Coğrafyası-Şehir Asayiş Suçları*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Temurçin, K ve Yakar, M. (2013). Türkiye Kırsalında Suçlar ve Suçların Türlerine Göre Dağılışı (1997), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 6 (28), 403-431.

Temurçin, K. ve Haydaroğlu, İ., (2017). Kadın Suçluluğu Üzerine Bir Araştırma: Mardin ve Antalya Kapalı Cezaevleri Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 41, 197-212.

Temurçin, K. (2018). Suç Coğrafyası: Göreli Kavramsallaştırmadan Mekânsal Yorumlamaya. Edt: Nurettin Özgen, *Sosyal Coğrafya*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Temurçin, K. ve Gürlevik, D. (2018). Almanya'da Suçun Coğrafi Açıklaması: Suçluluk, Göçmenlik ve Mekânsallık. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 43, 16-45.

The UN, (2010). *Convention on the Rights of the Child.* Ireland: United Nations Publications.

Toprak, U. (2011). Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri. *TBB Dergisi,* 95, 313-330.

TUİK (2018). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (2008-2017). (https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr) (05.10.2018).

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân.* İstanbul: Çantay Kitabevi.

12/10/2004 ve 25611 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 31/1.

https://www.posta.com.tr/karisinin-yasak-askini-ogluna-oldurttu-2051805 (05.10.2018).

http://www.milliyet.com.tr/ogun-samast-22-yil-10-gun-hapis-cezasina-carptirildi--10-yil-sonra-di-gundem-1418570/ (24.10.2018).

ISBN : 978-605-81106-1-8

NOVEL MONO AZO DYES INCLUDING RIBOFURANOSE AND PYRAZOLE MOIETIES: SYNTHESIS, CHARACTERIZATION AND ABSORPTION PROPERTIES

Prof. Dr. Tahir Tilki
Süleyman Demirel University Faculty of Science & Art, Department of Chemistry, tahirtilki@sdu.edu.tr

Prof. Dr. Abdullah Kaplan
Süleyman Demirel University Faculty of Science & Art, Department of Physics

Assoc. Prof. Dr. Çiğdem Karabacak Atay
Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education, Department of Basic Education

Abstract

In this study, it was aimed to synthesize new mono azo dyes which are expected to show high biological activity due to the ribofuranose ring they have in their structure. *-ortho, -meta, -para* nitroaniline were used as the starting material and ethylcyanoacetate was used as active methylene compound. Respectively, diazotization, cyclization, coupling and hydrolysis reactions were performed. The structures of the compounds were clarified by Fourier Transform Infrared (FTIR) Spectroscopy and Proton Nuclear Magnetic Resonance (^{1}H-NMR) Spectroscopy. In addition, solvent and acid-base effects on the absorption spectra of the compounds were investigated by UV-Visible spectrophotometer.

Keywords: Heterocyclic compound, Mono azo dyes, Nucleoside

Introduction

Azo dyes are synthetic dyes containing an azo group (-N=N-) in their structure. The most important feature that extends the azo dyes commercially is the advantage in terms of cost. It does not require a very complex operating structure in the industrial area. Reactions are carried out with easy starting agents. But a significant portion of azo compounds have carcinogenic effects. As a result of scientific studies on the damages of the products produced with the use of azo dyes, it has been observed that these products can be absorbed into the body through direct contact and prolonged use through the skin. Therefore, allergenic, carcinogenic and mutagenic effects occur over time. In the light of scientific researches, functional groups of azo compounds are derivatized and their carcinogenic properties are reduced with each passing day. When the studies about azo compounds are examined, it is seen that they have anticancer, antimicrobial, antifungal, antibacterial, antitumor, antioxidant activities (Karcı, Şener, Yamaç, Şener, & Demirçalı, 2009); (Sayed, Aboul-Fetouh, & Nassar, 2012); (Yazdanbakhsh et al., 2005); Xu & Zeng, 2010). Since the finding and development of more effective derivatives may be new hopes for the treatment of diseases, such compounds have gained a great importance in drug design. So, in our work, it was aimed to synthesize new mono azo dyes which are expected to show high biological activity due to the ribofuranose ring they have in their structure. -ortho, -meta, -para nitroaniline were used as the starting material and ethylcyanoacetate was used as active methylene compound. Respectively, diazotization, cyclization, coupling and hydrolysis reactions were performed. The structures of the compounds were clarified by Fourier Transform Infrared (FTIR)

ISBN : 978-605-81106-1-8

Spectroscopy and Proton Nuclear Magnetic Resonance (ıH-NMR) Spectroscopy. In addition, solvent and acid-base effects on the absorption spectra of the compounds were investigated by UV-Visible spectrophotometer.

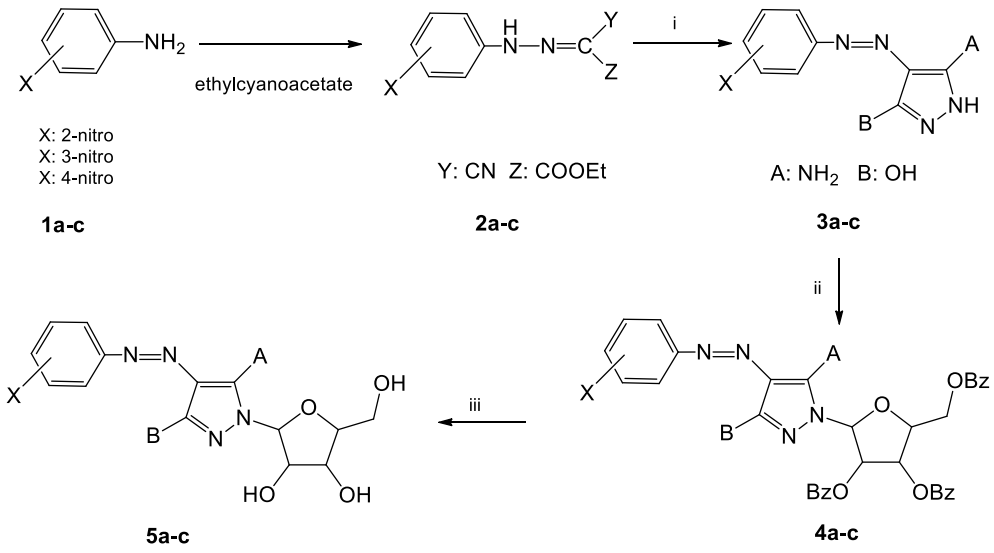
Experimental

Experimental equipments

Chemicals used during the experiment were purchased from Merck and Aldrich Chemical Company. For FT-IR analysis → Shimadzu IR Prestige-21 Fourier Transforminfrared (FT-IR) spectrophotometer, for Nuclear magnetic resonance (^{1}H-NMR) analysis → Bruker Ultrashield Superconducting 400 MHz, for Ultraviolet–visible (UV–vis) absorption analysis →Shimadzu UV-1601 double beam spectrophotometer was used.

Synthesis of compounds

In hydrochloric acid, *o-, m-, p*-nitro substitüe aniline compounds (0.01 mol) was dissolved and cooled to –5 ºC. And then, sodium nitrite (0.01 mol) in water was added to this solution at the same conditions. To a stirred solution of ethylcyanoacetate, obtained diazonium solution was added little by little; together with that to maintain the pH at 7-8, solid sodium acetate was added. This mixture was stirred at salt-ice bath for 4 h. The resulting solid was filtered, washed with cold water and dried. The obtained solid (0.005 mol) is dissolved in ethanol and solution was heated under reflux with hydrazine hydrate until the reaction was complete. After that with water, the reaction mixture was saturated. The obtained solid was filtrated, crystallized and heated under reflux in hexamethyldisilazane with $(NH_4)_2SO_4$. The solution was concentrated and residue was dissolved in anhydrous 1,2-dichloroethane. To this solution 1-O-acetyl-2,3,5-tri-O-benzoyl-ß-D-ribofuranose and Trimethylsilyl trifluoromethanesulfonate were added and until the reaction was complete, stirred at room temperature. When the reaction was complete, it was dried with sodium sulfate, filtered and evaporated. In methanol–amonia solution, obtained compounds were dissolved, stirred at room temperature and evaporated. The general route for the synthesis is shown in **Figure 1**.



i) hydrazine hydrate
ii) hexamethyldisilazane, $(NH_4)_2SO_4$, 1-O-acetyl-2,3,5-tri-O-benzoyl-beta-D-ribofuranose, trimethylsilyl trifluoro-methanesulphonate, 1,2-dichloroethane
iii) MeOH/NH_3

Figure 1. The general route for the synthesis.

Results and discussion

When the FTIR spectra of the synthesized compounds were examined, the aromatic (Ar-H) band at 3370-3160 cm^{-1}, aliphatic (Alip.-H) band at 2940– 2900 cm^{-1} , asymmetric N-O band at 1680-1660 cm^{-1} , azo (N=N) band at 1580–1500 cm^{-1} , symmetric N-O band at 1450-1400 cm^{-1} and C-O band at 1240-1220 cm^{-1} were observed. When the ^{1}H-NMR spectra of the synthesized compounds were examined, hydroxyl proton bound to the pyrazole ring at 11.63 ppm, hydrogens of aromatic ring at 8.09-7.09 ppm, amino group proton bound to the pyrazole ring at 7.82–7.65 ppm, -CH proton of ribofuranose at 5.54 ppm, -CH_2 protons of ribofuranose at 4.34 ppm, hydroxyl protons bound to the ribofuranose at 3.86–3.38 ppm were recorded. When the UV–vis absorption spectra of the synthesized compound **5a** were examined at five different solvents, acetic acid, DMF and DMSO showed more bathochromic shifts according to chloroform, except for methanol. When potassium hydroxide and hydrochloric acid were added to solutions of compounds in methanol, compared with those for neutral methanol, methanol+HCl showed bathochromic shifts, methanol+KOH showed hipsochromic shifts. When a small amount of piperidine was added to the solution in chloroform, chloroform+piperidine showed hipsochromic shifts according to neutral chloroform and acetic acid. When the UV–vis absorption spectra of the synthesized compound **5b** were examined at five different solvents, DMSO showed more bathochromic shifts and methanol showed more hypsochromic shifts according to chloroform. When potassium hydroxide and hydrochloric acid were added to solutions of compounds in methanol, compared with those for neutral methanol, methanol+HCl and methanol+KOH showed bathochromic shifts. When a small amount of piperidine was added to the solution in chloroform, chloroform+piperidine showed hipsochromic shifts according to neutral chloroform and acetic acid. When the UV–vis absorption spectra of the synthesized compound **5c** were examined at five different solvents, double maximum was observed in all solvents. λmax values in second maximum at DMF and DMSO showed more bathochromic shifts according to chloroform. When potassium hydroxide and hydrochloric acid were added to solutions of compounds in methanol, compared with second maximum for neutral methanol, methanol+HCl and methanol+KOH showed hypsochromic shifts. When a small amount of piperidine was added to the solution in chloroform, chloroform+piperidine showed hipsochromic shifts according to neutral chloroform and acetic acid like **5a** and **5b**.

Conclusion

As a result, new azo dyes containing ribofuranose and pyrazole ring were synthesized and characterized by ^{1}H-NMR and FT-IR spectroscopy. Also, solvent and acid-base effects were investigated on wavelength with UV-vis spectroscopy. When the all synthesized compounds were dissolved in DMSO, bathochromic shifts were observed and absorption spectra of compounds did not correlate with solvent polarity.

In the next steps of our study, it is planned to examine the antimicrobial activities of these synthesized compounds against pathogenic bacteria. We believe that the results will be useful in developing potential anticancer drugs.

References

Karcı F., Şener N., Yamac M., Şener İ., Demircalı A. (2009) The synthesis, antimicrobial activity and absorption characteristics of some novel heterocyclic disazo dyes. *Dyes and Pigments*, *80,* 47–52.

Sayed A.Z., Aboul-Fetouh M.S., Nassar H.S. (2012) Synthesis, biological activity and dyeing performance of some novel azo disperse dyes incorporating pyrazolo[1,5-a]pyrimidines for dyeing of polyester fabrics. *Journal of Molecular Structure, 1010*, 146–151.

Yazdanbakhsh M.R., Yousefi H., Mamaghani M., Moradi E.O., Rassa M., Pouramir H., Bagheri M. (2012) Synthesis, spectral characterization and antimicrobial activity of some new azo dyes derived from 4,6-dihydroxypyrimidine. *Journal of Molecular Liquids, 169*, 21–26.

Xu H., Zeng X. (2010) Synthesis of diaryl-azo derivatives as potential antifungal agents. *Bioorganic and Medicinal Chemistry Letters, 20,* 4193–4195.

ISBN : 978-605-81106-1-8

İÇ KAYNAK BAĞIMLILIĞI VE PERSONEL GÜÇLENDİRME ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bayram Bolel
Kocaeli Üniversitesi SBE bbolel@outlook.com

Prof. Dr. Muhsin Halis
Kocaeli Üniversitesi İİBF / AİBU İletişim Fakültesi mimhalis@gmail.com

Özet

Kaynak bağımlılık yaklaşımı, işletmelerin, çevreleriyle olan ilişkilerini ele alarak izleyecekleri yol konusunda saptamalarda bulunmaktadır. 1978 yılında açık sistem düşüncesinden yola çıkarak Pfeffer ve Salancik tarafından oluşturulan bu kuram, işletmelerin rakipleriyle olan ilişkileri ve bağımlılıkları üzerine de argümanlar üretmiştir. Her işletme, çevresiyle bir tür bağımlılık içerisindedir. Bu bağımlılıklar simetrik veya asimetrik olabilir. Yine her işletme bu bağımlılıkları azaltmaya veya kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. Dış kaynaklar ve çevre üzerine yoğunlaşan kaynak bağımlılığı yaklaşımı, kendi çalışanlarına karşı oluşabilecek iç kaynak bağımlılığı üzerinde çok durmamaktadır. Oysa işletme içerisinde güçlü kişisel bağlantıları olan çalışanlar güç kazanırlar. Bu güç kazanma bir süre sonra işletmeyi, çalışanlarına karşı da bağımlı hale getirmektedir. Kendisine bağımlı olunan çalışan bu durumda, görevini kötüye kullanabilir, iş değiştirebilir veya istifa edebilir. Böylesine bir durum işletme için ciddi zararlar doğurabilir. Bunun yanında işletmeler çalışanlarını güçlendirmek istemektedir. Güçlendirme beraberinde verimliliği artırmakta, çalışanların motive olmalarını sağlamakta ve beraberinde etkin ve verimli bir şekilde çalışmalarını beraberinde getirmektedir. Fakat bu güçlendirme aynı zamanda kendisine daha da bağımlı hale gelinen çalışanlar oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışma, iç kaynak bağımlılığını irdeleyerek, personel güçlendirme ile arasındaki ilişkisi üzerine literatüre dayanarak tartışmayı amaçlamıştır. Bu noktadan hareketle, kendi içinde bir paradoksu barındıran personel güçlendirme ve iç kaynak bağımlılığına dair tespitler yapılmış, tartışılmış ve önermeler oluşturulmuştur. Çıkan sonucu göre, iş rotasyonu, işletmelerin çalışanlarına olan bağımlılığını azaltmada önemli bir yöntem olarak görülmüştür. Bu sayede çalışanın yeri değiştirilerek hem çalışan kaybedilmemiş, hem de daha önce bulunduğu pozisyondaki gücü azalmıştır. Fakat bu durum tek başına yeterli bir çözüm üretmemiştir. Aynı zamanda kendisine bağımlı olunan çalışanın rotasyona girmemesi durumu da değerlendirmeye alınmıştır. Bu durumda işletmenin kendisine bağımlı olduğu çalışanın emekli olması, ölmesi, işi bırakması gibi durumlar için ise, personel yedekleme çözüm olarak önerilmiştir. Bu sayede işletme içerisinde güçlü olan çalışanın yerini daha önceden planlanmış şekilde bekletilen başka bir çalışan alarak, işletme faaliyetleri ve operasyonları kesintisiz olarak devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: Kaynak bağımlılığı yaklaşımı, iç kaynak bağımlılığı, iş rotasyonu, personel güçlendirme, personel yedekleme.

Abstract

The Resource dependency theory determines the way businesses route their relations with their environment. This theory, which was formed by Pfeffer and Salancik in 1978 based on the idea of open system, also produced arguments on the relations and dependencies of businesses with their competitors. Each business is in a state of dependence with its environment. These dependencies can

be symmetrical or asymmetric. Every business tries to reduce these dependencies or turn them into their favor. The resource dependence theory, which focuses on external resources and the environment, does not stand much on the internal resource dependency that may occur towards its employees. However, employees with strong personal connections within the business gain power. After a while this gaining power makes the business dependent on its employees. The employee who business is dependent on himself may in this case abuse, dismiss or resign. Such a situation may cause serious damage to the business. In addition, businesses want to empower their employees. Empowerment generally increases productivity, enables employees to be motivated and allows them to work effectively and efficiently. However, this empowerment makes more the business dependent on its employees. Therefore, this study aims to discuss the relationship between internal resource dependence and empowerment based on the literature. Thus, there were made determinations, discussions and suggestions on the empowerment and internal resource dependence that contained a paradox within themselves. According to the result, job rotation is seen as an important method in reducing the dependence of businesses on their employees. In this way, the employees' positions were rotated, and the employees were not lost and their power in the previous position decreased. However, this situation is not a sufficient solution. At the same time, the situation in which the employee who business is dependent on himself does not rotate is also evaluated. In this case, the succession planning was suggested for the retirement, dying and quitting of employees who businesses are dependent. In this way, the employee who is powerful within the business is replaced by another employee who has been waiting in the planned way and business continues its activities and operations without interruption.

Keywords: Resource dependence theory, internal resource dependence, job rotation, succession Planning, empowerment

Giriş

Örgüt kuramları bilindiği üzere örgütleri daha iyi anlamayı, analiz etmeyi (Daft, 2015) ve çevre ile nasıl bir ilişki kurduklarını açıklamayı (Keskin, Akgün ve Koçoğlu, 2016) amaçlamaktadır. Bu noktada Pfeffer ve Salancik'in 1978 yılında örgüt kuramları literatürüne kazandırdıkları Kaynak bağımlılığı yaklaşımı da işletmelerin, çevresinde olan rakipleri ile olan ilişkilerine ve bu ilişkilerin getirmiş olduğu zorluklara karşı üretmek zorunda oldukları yöntemlere (Pfeffer ve Salancik, 2003) odaklanmaktadır. İnsan kaynakları stratejilerden birisi de 1980'li yılların sonunda literatüre girmiş (Edwards, Green ve Lyons, 2002) olan personel güçlendirme anlayışıdır. Personel güçlendirme günümüzde sıkça başvurulan yöntemlerden birisi olarak görülmektedir. Güçlendirilmiş bir çalışan sahip olduğu yeteneği daha bilinçli ve sorumlu davranarak açığa çıkaracak, bu sayede hem kendisine hem de diğer çalışanların motivasyonu için olumlu etkiler bırakacaktır. Bu çerçevede bu çalışma, iç kaynak bağımlılığını irdeleyerek, personel güçlendirme ile arasındaki ilişkiyi literatüre dayanarak tartışmayı amaçlamaktadır.

Kaynak Bağımlılığı

Genel olarak kaynak bağımlılığı yaklaşımı, örgütler arası güç ilişkisi ve dengeleri ile ilgilenmektedir. En basit ifadeyle bir örgüt -diğer örgütlere karşı bağımlılığı varsa- bu bağımlılığı en aza indirmeye çalışmaktadır. Kendi bağımlılığını azaltması ile birlikte ise, diğer kendine bağımlı olan örgütlerin bağımlılıklarını artırmayı amaçlamaktadır (Ulrich ve Barney, 1984:472). Bir işletmenin en önemli varlık sebeplerinden birisi hayatta kalmaya çalışmasıdır. İşletmeler içinde bulundukları çevre göz önüne alındığında, diğer işletmeler ile kendi lehine olan ilişkiler kurmak, geliştirmek ve sürdürmek istemektedir. Aynı zamanda

kendi sahip olduğu kaynakları da verimli ve etkin olarak kullanmayı amaçlamaktadır (Pfeffer, 1972: 220).

Kaynak bağımlılığı yaklaşımında, çevre bir belirsizlik kaynağı olarak görülmekte ve bu çevreyle olan ilişkilerde, işletmeler özerkliklerini korumak ve muhafaza etmek istemektedirler (Üsdiken, 2015: 84-85). İşletmeler bu denli belirsiz bir çevrenin etkisi ile mücadele etmek için iki farklı yol izleyebilmektedirler. Bunların ilki; çevreye uyum sağlamak ve kendi stratejilerini çevreye uygun olarak oluşturmak, diğeri ise; çevreyi kendi çıkarları çerçevesinde dizayn etmeye çalışmaktır (Pfeffer ve Salancik, 2003:106).

İç Kaynak Bağımlılığı

Bir işletmenin sahip olduğu kaynaklar iç ve dış kaynaklar olarak ayrılabilmektedir. Genel anlamda kaynak bağımlılığı yaklaşımı incelendiğinde, dış kaynaklara bağımlılık üzerinden hareketle oluşturulmuş bir anlatım bulunmaktadır. Bununla beraber işletmelerin iç kaynaklara da bağımlılıkları olabilmektedir. Bu noktada iç kaynaklar; "…İnsan kaynakları, finansal kaynaklar, teknoloji, tesis ve ekipmanlar, yenilikçi yetenekler, iç süreç sistemleri gibi doğrudan bir organizasyonun kontrolü altında olan…" (Nemati vd, 2010: 111) kaynaklar olarak tanımlanmaktadır. İç kaynakların tanımının ardından dış kaynaklar ise, ...üretim süreçleri, organizasyonun dış bağlantılarını, örgütsel davranış…" (Nemati vd, 2010: 111) gibi kaynakları kapsamaktadır.

İşletmeler için faaliyetlerini devam ettirmede kaynaklara ulaşmak çeşitli zorluklar getirebilmektedir. İhtiyaç duyulan kaynaklara ulaşmak işletme açısından kritik bir durum halini almaktadır. Bu kaynaklara erişimi ve devamlılığı sağlayan kişiler örgüt içinde diğerlerine karşı güçlü konuma geçmektedirler (Pfeffer ve Salancik, 2003:232).

Personel Güçlendirme

Rappaport (1984:3) güçlendirmenin bir süreç olduğunu belirtmiştir; "…Güçlendirme, insanların, organizasyonların ve toplumların kendi hayatları üzerinde hâkimiyet kurma mekanizmasıdır…" Aynı zamanda güçlendirmenin olmadığı zamanlarda; "…Gerçek veya hayal edilen güçsüzlük, öğrenilmiş çaresizlik, yabancılaşma, birinin kendi yaşamı üzerinde kontrol hissinin kaybı…"'nın olacağını iddia etmektedir.

İş Rotasyonu

Günümüzde artık daha sık tercih edilen bir kavram iş rotasyonu, temel olarak çalışanların yatay olarak işlerini değiştirmelerini ifade etmektedir. Rotasyon ile birlikte çalışanlar sürekli olarak aynı pozisyonda kalmazlar ve sürekli olarak yer değiştirirler. Genel itibariyle tekrar eski pozisyonlarına dönmezler (Campion, Cheraskin ve Stevens, 1994: 1518-1519). Periyodik olarak değişim içeren iş rotasyonu, sadece alt seviyedeki çalışanları kapsamamakta ve yönetici sınıfına mensup çalışanları da bu değişime tabii tutmaktadır (Arya ve Mittendorf, 2004: 400).

Personel ve Yönetici Yedekleme

Personel yedekleme, çalışanların ve yöneticilerin emeklilik, ölüm, terfi etmek, iş değiştirmek gibi sebeplerle boşaltmış oldukları pozisyonlarını, yeni çalışan ve yöneticiler ile doldurmalarını amaçlayan bir insan kaynakları uygulamasıdır. Bu sayede boşaltılan pozisyona yenileri dinamik bir şekilde atanarak işletme operasyonların aksamamasını amaçlanmaktadır (Sambrook, 2005: 580). Personel yedekleme sadece üst veya alt yöneticileri değil, işletme için her düzeyde önemli pozisyonu kapsamaktadır (Singer ve Griffith, 2010:2).

ISBN : 978-605-81106-1-8

İç Kaynak Bağımlılığı ve Personel Güçlendirme

Kaynak bağımlılığı yaklaşımı işletmenin dış kaynaklara (Pfeffer ve Salancik, 2003) karşı izlemesi gereken yollara odaklanırken, aynı zamanda işletme içinde zamanla bazı bağımlılıkların oluşabileceği konusuna yeterince ilgili yaklaşmamaktadır. İşletme içinde bulunduğu konuma göre kişisel ağını (Hillman, Withers ve Collins, 2009) kullanarak, işletmenin çıkarlarına uygun kararlar alan yöneticiler veya çalışanlar organizasyon içinde güç (Pfeffer ve Salancik, 2003) kazanmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda dış kaynaklara ve çevreye karşı bağımlılıktan kurtulmaya çalışırken, işletmenin iç kaynaklarına karşı bir bağımlılığı ortaya çıkarmaktadır. Bu bağımlılık kimi zaman maaş artırılması gibi iyileştirmeler dolayısıyla işletmenin maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır.

İşletmeler aynı zamanda kendi bünyesindeki çalışanlarını güçlendirme ihtiyacı hissetmektedirler. Motive edilen çalışanlar birer nitelikli personel veya yönetici olarak işletme çıkarları doğrultusunda yeni görevler alarak işletmeye destek olmaktadırlar. Fakat güçlendirmenin sonuçlarından bir tanesi de, daha önce bahsedilen bağımlı olan yöneticiyi bizatihi işletmenin kendisinin oluşturmasıyla ortaya çıkabilmesidir. İşletmeler bu durumda kendi içlerinde bir paradoksu kendileri oluşturmuş olacaktır.

İş rotasyonu ile birlikte yöneticiler, farklı iş ve pozisyonlara atanarak (Campion, Cheraskin ve Stevens, 1994) yeni görevler alacak ve bu sayede kendilerine olan bağımlılıkları örgüte karşı suistimal etmelerinin önüne geçilmiş olacaktır. Fakat bu durum kendi içinde bir paradoksu barındırmaktadır. Zira kendisine bağımlı olan yönetici, mevcut gücü ile işletme hedeflerini gerçekleştirme, ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşma, ortalama üstü kar elde etme ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etme gibi işletmenin temel amaçlarını gerçekleştirmede ve yönetmede kritik bir rol oynayabilmektedir.

Personel ve yönetici yedekleme, kendisine bağımlı olan yöneticilerin iş rotasyonu veya başka (ölüm, iş değiştirme vb) (Sambrook, 2005) sebeplerle pozisyonları boşaldığında, yerine başkalarının hızlı ve dinamik bir şekilde doldurulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Eğer kişisel ağları ile güçlü bir iş ağı kurmuşsa -ki kendisine bağımlı olunması ve işletme içinde güçlü konumda (Pfeffer ve Salancik, 2003) olması için önemli bir sebeptir- bu durum işletme için de kritik bir kazanç olarak ön plana çıkmaktadır. Personel ve yönetici yedekleme tam da bu noktada pozisyon boşalmaları için önemli ve alternatif bir etken olarak görülebilmektedir.

Sonuç

Literatürde görülen bu eksiklik üzerine yapılan bu çalışma, iç kaynak bağımlılığı ve personel güçlendirme ile olan ilişkiyi literatüre dayandırarak incelemiştir. Bu inceleme sonucunda şu çıktılara ulaşılabilir;

- Güçlü bağlantılara sahip çalışanlar işletme içerisinde güç kazanırlar.
- İşletme çalışanları dostluk ve arkadaşlık gibi kişisel ilişkiler ile işletme içinde güç kazanırlar. Bu güç kazanma, çalışanın işletme pozisyonuna göre bağımlılığın önem ve derecesini belirlemektedir.
- İş rotasyonu, işletme içinde güç kazanan çalışana olan bağımlılığı azaltır.
- Çalışanlarına bağımlı olan işletme için çıkar bir yol, çalışanını iş rotasyonuna tabii tutmaktadır. Bu sayede hem çalışan tümden kaybedilmemiş, hem de işletme içerisindeki gücü azaltılarak, bağımlılığın derecesi aşağı çekilmiştir.
- Personel yedekleme, bağımlı olunan çalışanın işi terk etmesi üzerine yerine yeni personel getirerek hem bağımlılığı azaltır hem de işlerin aksamamasını sağlar.

Bağımlı olunan çalışanın iş değiştirmesi, emekli olması, ölümü ve iş rotasyonuna tabi olmaktan rahatsız olup istifa etmesi gibi sebeplerden dolayı boşalmış olan işletme pozisyonu, yedeklenmiş personel ile hızlı bir şekilde doldurulur. Bu sayede hem bağımlılık azalmış olur hem de yerine zaten öncesinden hazırlanmış olan personel atanarak, işletme operasyonlarına kesintisiz olarak devam eder.

Kaynakça

Arya, A., & Mittendorf, B. (2004). Using job rotation to extract employee information. Journal of Law, Economics, and Organization, 20(2), 400–414. https://doi.org/10.1093/jleo/ewh039

Campion, M. A., Cheraskin, L., & Stevens, M. J. (1994). Career-Related Antecedents and Outcomes of Job Rotation. Academy of Management Journal, 37(6), 1518–1542. https://doi.org/10.2307/256797

Daft, R. L. (2015). Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak. Özmen Ö. N. T. (Çev.). Ankara: Nobel.

Edwards, J. L., Green, K. E., & Lyons, C. A. (2002). Personal empowerment, effiancy, and enviromental characteristics. Journal of Educational Administration, 40(1), 67–86. https://doi.org/10.1108/09578230210415625

Hillman, A. J., Withers, M. C., & Collins, B. J. (2009). Resource dependence theory: A review. Journal of Management, 35(6), 1404–1427. https://doi.org/10.1177/0149206309343469

Keskin, H., Akgün, A.E., & Koçoğlu İ., (2016). Örgüt Teorisi. Ankara: Nobel

Nemati, A. R., Bhatti, A. M., Maqsal, M., Mansoor, I., & Naveed, F. (2010). Impact of Resource Based View and Resource Dependence Theory on Strategic Decision Making. International Journal of Business and Management, 5(12), 110–115. https://doi.org/10.5539/ijbm.v5n12p110

Pfeffer, J. (1972). Size and Composition of Corporate Boards of Directors : The Organization and its Environment. Administrative Science Quarterly, 17(2), 218–228.

Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (2003). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Approach. Stanford: Stanford University Press. https://doi.org/10.2307/2392573

Rappaport, J. (1984). Studies in powerment: Introduction to the issue. Prevention in Human Services, 3, 1–7.

Sambrook, S. (2005). Exploring succession planning in small, growing firms. Journal of Small Business and Enterprise Development, 12(4), 579–594. https://doi.org/10.1108/14626000510628243

Singer, P. M., & Griffith, G. (2010). Succession Planning in the Library: Developing Leaders, Managing Change. Chicago: American Library Association. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/15228959.2010.521428

Ulrich, D., & Barney, J. a Y. B. (1984). Perspectives in organizations: Resource and population University of Michigan. Academy of Management Review, 9(3), 471–481.

Üsdiken, B., (2017). Çevresel Baskı ve Talepler Karşısında Örgütler: Kaynak Bağımlılığı Yaklaşımı (Eds.), Örgüt Kuramları (p. 77-132). London: Palgrave Macmillan.

ISBN : 978-605-81106-1-8

GÜLTEN AKIN'IN "KESTİM KARA SAÇLARIMI" BAŞLIKLI ŞİİRİNİN PSİKOLOJİK DANIŞMADA KULLANILABİLİRLİĞİ

Dr. Ersun Çıplak
MEB Sıtkı Kulak Orta Okulu Adana -Türkiye. ersunciplak@gmail.com

Özet

Amaç: Şiir'in psikolojik danışmada danışanın kendini açmasını sağlamak gibi bir işlevi vardır. Bu işlevin gerçekleşmesi için genellikle psikolojik danışmanın oturumlarda var olan bir şiiri sürece katmasıdır. Psikolojik danışman bu aşamada danışanın şiire yönelik duygularını ifade etmesini isteyebilir. Bu noktada şiirin estetik olarak değil de terapötik olarak işlev göstermesi amaçlanır. Yani danışanın yaşadığı duygular önceliklidir. Elbette bu noktada psikolojik danışmanın asıl sorumluluğu, şiirin yaşattığı duygu durum ile danışanın duygu durumunu eşleştirmeye çalışmaktır. Bunun için psikolojik danışmanın ilk olarak şiirin kendisine yaşattığı duyguları sorgulamalıdır. Bununla birlikte şiirin farklı bireylere yaşattığı duyguları tespit etmek de oldukça faydalıdır. Alan yazın incelendiğinde yurtdışında psikolojik danışmada kullanılacak şiirleri belirlemek amacıyla yürütülmüş olan çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak ülkemizde bu konuda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin psikolojik danışmada kullanılabilirliğini incelemektir. Bu temel amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların cinsiyetlerine göre yaşadıkları duygular nelerdir?

2- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların eğitim düzeylerine göre yaşadıkları duygular nelerdir?

Yöntem: "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin psikolojik danışmada kullanılabilirliğinin incelendiği bu çalışmada toplam 236 katılımcı yer almıştır. Bu çalışmada ilk olarak "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiire içerik analizi uygulanmıştır. Öncelikle kodlamalar yapılmış, ardından da bu kodlar temalar altında toplanmıştır. Böylece şiirin içerdiği duygular ve düşünceler açığa çıkarılmıştır. İkinci olarak kişisel bilgi formu, şiir, Goleman'ın Duygusal Zeka başlıklı kitabında yer alan duygu kategorileri ve katılımcıların şiiri okuduktan sonra yaşadıkları duyguları 1 ila 10 arasında derecelendirecekleri bir cetvelin yer aldığı ölçme aracı, doğrudan ya da dolaylı olarak yani dijital ortamda katılımcılara ulaştırılmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan katılımcılar cevaplarını araştırmacıya doğrudan ya da elektronik posta yoluyla araştırmacıya ulaştırmışlardır. Elde edilen niceliksel veriler dijital ortama aktarılarak SPSS 22.0 paket programıyla betimsel istatistik tekniklerinden frekans, yüzde, Mann-Whitney testi ve Kruskal-Wallis testi kullanılarak çözümlenmiştir.

Bulgular: "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiir toplam beş dizge ve on sekiz dizeden oluşmaktadır. "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların en çok üzüntü (f: 140, % 59,3) kategorisindeki duyguları yaşadıkları saptanmıştır. Katılımcıların en çok yaşadıkları üzüntü duygusunun, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı (Z: -1,11, p>.05) görülmektedir. Katılımcıların yaşadığı üzüntü duygusunun eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı (X2: 0,13, p>.05) gözlenmiştir.

Sonuç: "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiir psikolojik danışma sürecinde hem bütün olarak hem de kıta ya da dize alıntılanarak kullanılabilir. Ancak şiirin, üzüntü ve öfke kategorisinde değerlendirilebilecek mesajlar içermesi nedeniyle psikolojik danışmada sakınımlı bir şekilde kullanılmasında yarar vardır. Bu sonuca bağlı olarak "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin psikolojik danışma sürecinde danışanların yaşadıkları deneyimlere farklı bir perspektiften bakmalarına yardım etmek amacıyla kullanılabileceği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Psikolojik danışmada şiir kullanımı, var olan şiir, eşleştirme ilkesi.

ISBN : 978-605-81106-1-8

EXAMINATION OF THE USABILITY OF GÜLTEN AKIN'S POEM KESTİM KARA SAÇLARIMI IN PSYCHOLOGICAL COUNSELING

Abstract

This paper's aim is to investigate usability of "Kestim Kara Saçlarımı" (written by Gülten Akın) in psychological counseling. Firstly "Kestim Kara Saçlarımı" was analyzed by content analysis in this study. Primarily encodings were made and themes were identified. Thus the emotions and thoughts that are contained in the poem were revealed. After 236 participants were assigned to working group. Measuring instrument contains personal information form, "Kestim Kara Saçlarımı" and Goleman's main feelings list and rating scale which participant will mark the emotions after reading this poem. Quantitative data were analysed by Mann-Whitney and Kruskal-Wallis. Qualitative analyses show following results: "Kestim Kara Saçlarımı" consist of eighteen stanzas. Quantitative analyses show following results: It is revealed that participants who read "Kestim Kara Saçlarımı" feel sadness. Feeling of sadness not differ from according to the gender. Furthermore, feeling of sadness not differ from according to the education level. It can be used to as whole in psychological counseling. Additionally, psychological counselor can benefit from the poem's a certain stanzas or lines.

Keywords: Using poetry in psychological counselling, existing poem, isoprinciple

Giriş

Günümüzde psikolojik danışma alanında sanat ve bilimin birleştirildiği görülmektedir. Psikolojik danışma uygulamalarında söz sanatlarına yer verilmesi, bibliyoterapi, naratif terapi ya da şiir terapi olarak adlandırılmaktadır (Chavis, 1986; Mazza, 2014). Bu yaklaşımın karakteristik özelliği, şiir başta olmak üzere farklı söz sanatlarının, danışanın kendini açmasını kolaylaştırmak amacıyla terapötik bağlamda yer verilmesidir (Leedy, 1969; Mazza, 2014). Kısacası, şiir psikolojik danışmada kolaylaştırıcı bir unsur olarak kullanılmaktadır (Mazza, 2014).

Psikolojik danışmada şiir kullanımının en yaygın yöntemlerinden biri, daha önceden yazılmış, varolan bir şiirin (preexisting poem) danışan(lar)a okutulması ya da ses kaydının dinletilmesidir (Mazza, 2014). Danışanın okuduğu ya da dinlediği şiire tepki vermesinin istendiği bu işlemde, psikolojik danışmanın eline geçen herhangi bir şiiri rastlantısal bir şekilde kullandığı düşünülemez. Danışman her şeyden önce, kullanacağı şiiri belirlerken öncelikle kendisinin o şiire yönelik tepkilerine odaklanmalı, bununla birlikte daha çok içeriğini ve verdiği mesajı nesnel bir şekilde incelenmiş şiirlere başvurmalıdır. Bu süreçte, şiirin estetik boyutundansa terapötik amaca uygunluğu, yani şiirin, danışanın yaşadığı duyguyu ifade etmesine yardımcı olması çok daha önemlidir.

Şiirin danışanın yaşadığı duygularla örtüşmesini Leedy (1969), eşleştirme ilkesi olarak kavramsallaştırmıştır. Eşleştirme ilkesi, şiirin olumlu mesaj içermesi ya da olumlu mesaj içermemesine bağlı olarak iki yönlüdür (Leedy, 1969; Mazza, 2014). Leedy'nin eşleştirme ilkesinin kuramsal temeli, Eliot'un (1987; 1988) nesnel bağlılaşım kavramında bulunabilir. Eliot (1987; 1988), şiirin gücünü, okuyan kişiye bir duygu yaşatmasıyla ilişkilendirmiştir. Bunun için şair, okurun şairle aynı yaşantıları deneyimleyebilmesi, yani belli bir duyguyu hissetmesini kolaylaştırmak açısından yeterli güce sahip kelimeleri ya da tamlamaları seçmelidir. Yakından bakıldığında Eliot'un nesnel bağlılaşım olarak adlandırdığı bu işlemin, psikolojik danışmada kullanılacak şiirin seçiminde temel ölçüt olan eşleştirme ilkesi ile benzer olduğu görülmektedir. Kısacası danışma sürecinde danışanın duygularına temas eden bir şiir; tanıma, büyülenme, bilgi ve şok işlevini yerine getirebilir (Felski, 2016). Böylece danışan duygusal boşalım (katarsis) yaşayabilir. Bu süreç, psikolojik danışma sürecinde danışanın yardım arayışında olduğu konuda, aydınlanma yaşamasını sağlayabilir.

Bunun için psikolojik danışmanın ilk işi danışanın yaşadığı duyguları dile getirmesine yardım etmektir. Goleman'a (1998) göre duygu, "bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler,

psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi"dir (s. 359). Duygular, bireyin öznelliğini açığa vuran görüngülerden (fenomen) biridir. Düşünce ve davranış kolaylıkla engellenebilirken duygular için aynı şeyi öne sürmek daha zordur. Bunun en önemli nedeni, duygu ifadelerinin organizmanın fizyolojisinde de pek çok değişimi açığa çıkarmasıdır. Yani yalnızca sözcüklerle değil, suskunlukla, jest ve mimikle, beden duruşuyla ister istemez kendine bir ifade olanağını kolaylıkla bulabilmesinden kaynaklanmaktadır (Ekman, 1999). Elbette bu noktada, bireyin cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi değişkenler de etkilidir. Dolayısıyla psikolojik danışmanın, danışanın duygularına temas eden şiiri seçerken cinsiyet ve eğitim düzeyine dikkat etmesinde yarar görülmektedir (Bayraktar, 2011, Brody, 1999; İşmen Gazioğlu, 2004; Tunay Akan ve Barışkın, 2017).

Dünya genelindeki literatür incelendiğinde psikolojik danışma sürecinde kullanılacak şiirlerin belirlenmesine yönelik az sayıda araştırmaya rastlanmaktadır (Luber, 1976, 1978; Rolf ve Supper, 1988; Rossiter, Brown ve Gladding, 1990). Bu çalışmalarda, araştırmacıların danışmada kullanılacak şiirleri edebiyat alanında çalışan akademisyenler ve patolojik bireyler üzerinde test ettikleri, ayrıca, içerik açısından analiz ettikleri görülmektedir. Ülkemizde bu konuda yürütülmüş bir çalışmaya, ulaşılamamıştır. Bununla birlikte grupla psikolojik danışmada şiirin kullanıldığı çalışmalarda, şiir seçiminin danışmanın tercih ve öznel yargılarına, kısacası rastlantıya bırakıldığı görülmektedir (Atıcı ve Çıplak, 2015, 2016; Çıplak, 2016a, 2016b). Dolayısıyla dünya genelinde ve yurtiçinde yapılan çalışmaların konunun önemiyle doğru orantılı olmadığı ileri sürülebilir. Oysa bilimsel titizlik, psikolojik danışmada kullanılacak şiirlerin içeriğinin nesnel olarak analiz edilmesini, belli bir şiirin okuyan bireylere neler hissettiğinin saptanmasını ve şiir seçiminin nesnelliğe dayanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle belirli bir şiirin, evreni temsil niteliğine sahip bir örneklemde yer alan katılımcılara yaşatacağı duyguların açığa çıkarılması oldukça önemlidir.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin psikolojik danışmada kullanılabilirliğini incelemektir.

Bu nedenle çalışmanın ilk aşamasında, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin yapısal özelliklerini açığa çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin biçimsel özellikleri nelerdir?
- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin mesajı nelerdir?
- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin içerdiği duygular nelerdir?

Çalışmanın ikinci aşamasında ise Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin katılımcılara yaşattığı duyguları açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların cinsiyete göre yaşadıkları duyguların yoğunluğu farklılaşmakta mıdır?
- "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların eğitim düzeyine göre yaşadıkları duyguların yoğunluğu farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Model

İlk aşamasında Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin psikolojik danışmada kullanılabilirliğinin değerlendirildiği; ikinci aşamasında ise "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin katılımcılara yaşattığı duyguları açığa çıkarmanın amaçlandığı bu araştırma, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma desenli bir çalışmadır.

Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaca uygunluk ölçüt alınmıştır. Buna bağlı olarak 25 Ocak-10 Şubat 2016 tarihleri arasında elektronik postayla kendilerine gönderilen anketi yanıtlayan ve yaşları 16 ila 55 arasında değişen Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan 236 birey bu çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Örnekleme ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo.1.*Katılımcıların Cinsiyet ve Eğitim Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri*

Kadın		**Erkek**		**Lise Öğrencisi**		**Üniversite öğrencisi**		**Üniversite mezunu**	
f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
124	52.5	112	47.5	76	32.2	59	25.0	101	42.8

N: 236

Veri Toplama Aracı

Kişisel bilgi formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan ölçme aracının ilk sayfasında katılımcıların cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerini işaretleyecekleri bir kişisel bilgi formu yer almaktadır.

Yaşanan Duygular Anketi: İkinci sayfada ise Daniel Goleman'ın sekiz duygu kategorisinin yer aldığı bir açıklamaya yer verilmiştir. Her bir duygu kategorisinin içerdiği duygular açıklama bölümünde şu şekilde gösterilmiştir:

Öfke: Hiddet, hakaret, içerleme, gazap, tükenme, kızma, sinirlenme, hınç, kin, rahatsızlık, alınganlık, düşmanlık, patolojik nefret ve şiddet

Üzüntü: Acı, keder, neşesizlik, kasvet, melankoli, kendine acıma, yalnızlık, can sıkıntısı, umutsuzluk, patolojik depresyon

Korku: Kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, uyanıklık, vicdan azabı, huzursuzluk, çekinme, ürkme, dehşet, fobi, panik

Zevk: Mutluluk, coşku, rahatlama, tatmin, haz, sevinç, eğlenme, gurur, tensel zevk, heyecan, vecd hali, hoşnutluk, kendinden geçme, aşırı zindelik, kapris, mani

Sevgi: Kabul görme, dostluk, güven, iyilik, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, aşırı tutkunluk, muhabbet

Şaşkınlık: Şok, hayret, afallama, merak

İğrenme: Hor görme, aşağılama, küçümseme, tiksinme, nefret etme, hoşlanmama, itici bulma

Utanç: Suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşme, üzülme, çile, nedamet (Goleman, 1998, s. 359, 360).

Ardından katılımcılardan ne beklendiğine dair bir açıklama yapılmıştır. Ölçme aracının üçüncü sayfasında ise Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirine yer verilmiştir. Şiirin altında ise katılımcıların şiiri okurken yaşadıkları duyguları işaretleyip 0 ila 10 arasında derecelendirecekleri bir çizelge bulunmaktadır. 0, şiiri okurken o duyguyu hiç yaşamadıkları, 10 ise o duyguyu yoğun bir şekilde yaşadıkları anlamına gelmektedir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın niteliksel verileri Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" şiirine uygulanan doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Niceliksel veriler ise araştırmacı tarafından oluşturulan anket aracılığıyla Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan katılımcılara elektronik posta yoluyla ulaşılarak elde edilmiştir. Veri toplama aşamasında, anket yaklaşık 1000 kişiye elektronik posta yoluyla gönderilmiştir. Katılımcıların isim belirtmemeleri; yalnızca cinsiyet ve eğitim düzeylerini işaretlemelerinin yeterli olduğu ifade edilmiştir. Ardından formdaki açıklamaları dikkatlice okumaları istenmiştir. En sonunda da şiiri okumaları ve şiiri okuyunca hissettikleri duyguları forma işaretlemeleri ve bu duyguların yoğunluğunu derecelendirmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bireyler gönüllülük ilkesine uygun olarak anketi doldurduktan sonra elden veya elektronik posta yoluyla araştırmacıya ulaştırmışlardır.

Verilerin Analizi

Bir doküman olarak nitel veri kaynağı kabul edilen "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiire içerik analizi uygulanmıştır. "Kestim Kara Saçlarımı" aynı zamanda bir şair ve eleştirmen olan araştırmacı tarafından incelenmiş, işaretlemeler yapılmış ve kodlar saptanmıştır. Ardından kodlamalar temalar altında gruplanmıştır. Kodlama işlemi geçerlik ve güvenirliği artırmak amacıyla 10 gün sonra tekrarlanmıştır. Birinci ve ikinci kodlamanın tamamen paralel olduğu görülmüştür. Kod ve temalar için bir akademisyen olan Türk dili uzmanının görüşüne de başvurulmuştur. "Kestim Kara Saçlarımı" bu uzman tarafından da incelenmiş ve elde edilen verilerin yüksek düzeyde benzerlik gösterdiği saptanmıştır.

Ölçme aracı ile toplanan nicel veriler öncelikle sayısallaştırılmış ve ardından SPSS 22.0 programına aktarılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik tekniklerinden frekans, yüzde, Mann Whitney U-Testi ve Kruskal Wallis H-Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Nitel Bulgular

Kestim Kara Saçlarımı

Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
Yasaktı yasaydı töreydi dön
İçinde dışında yanında değilim
İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi
Bu nasıl yaşamaydı dön

Onlarsız olmazdı, taşımam gerekti, kullanmam gerekti

Tutsak ve kibirli -ne gülünç-
Gözleri gittikçe iri gittikçe çekilmez
İçimde gittikçe bunaltı gittikçe bunaltı
Gittim geldim kara saçlarımı öylece buldum

Kestim kara saçlarımı n'olacak şimdi
Bir şeycik olmadı - Deneyin lütfen -
Aydınlığım deliyim rüzgârlıyım
Günaydın kaysıyı sallayan yele
Kurtulan dirilen kişiye günaydın

Şimdi şaşıyorum bir toplu iğneyi

ISBN : 978-605-81106-1-8

Bir yaşantı ile karşılayanlara
Gittim geldim kara saçlarımdan kurtuldum (Akın, 2008, s. 53)

"Kestim Kara Saçlarımı", Gülten Akın'ın 18 dizeden oluşan, anlatımı açık ve anlaşılır şiirlerinden biridir. Bir şiirin kısa, açık ve anlaşılır olması terapide kullanılması açısından oldukça önemli olduğu bilinmektedir (Rossiter, Brown ve Gladding, 1990). Şiirin tamamında toplumsal sistemdeki yeri ve kendinden beklenenler nedeniyle bunalan bir kadın personanın ifadeleri görülmektedir. Aynı zamanda bu persona en sonunda kadınlığın sembolü olarak alınabilecek uzun kara saçlarını kesmiştir. Özgürleşme için ödenen bir bedel olarak saçlar. Bu aynı zamanda personanın yeni bir hayata kavuşması olarak da okunabilir. Bu açıdan "Kestim Kara Saçlarımı", hem olumlu mesaj içeren hem de olumlu mesaj içermeyen eşleştirme ilkesi açısından psikolojik danışmada kullanmaya uygun bir şiir olduğu düşünülebilir (Mazza, 2014).

Nicel Bulgular

"Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların yaşadıkları duyguları açığa çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada, öncelikle cinsiyete göre katılımcıların yaşadıkları duyguları açığa çıkarmaya yönelik incelemeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo.2. *Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" Başlıklı Şiirini Okuyan Katılımcıların Hissettikleri Duyguların Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri*

		Kadın		Erkek		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Öfke	Var	54	43,5	24	44,3	78	33,0
	Yok	70	56,5	88	55,7	158	66,9
Toplam		124	100.0	112	100.0	236	100.0
Üzüntü	Var	78	62,9	62	55,4	140	59,3
	Yok	46	37,1	50	44,6	96	40,7
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
Korku	Var	30	24,2	22	19,6	52	22,0
	Yok	94	75,8	90	80,4	184	78,0
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
Zevk	Var	26	21,0	24	21,4	50	21,2
	Yok	98	79,0	88	78,6	186	78,8
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
Sevgi	Var	25	20,2	25	22,3	50	21,2
	Yok	99	79,8	87	77,7	186	78,8
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
Şaşkınlık	Var	31	25,0	29	25,9	60	25,4
	Yok	93	75,0	83	74,1	176	74,6
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
İğrenme	Var	26	21,0	21	18,7	47	19,9
	Yok	98	79,0	91	81,3	189	80,1
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0
Utanç	Var	29	23,4	25	22,3	54	22,9
	Yok	95	76,6	87	77,7	182	77,1
Toplam		124	100,0	112	100,0	236	100,0

Tablo 2 incelendiğinde şiiri okuyan kadın katılımcıların en çok üzüntü (%62,9) kategorisinde toplanan duyuları işaretledikleri görülmektedir. Bunu, öfke (%43,5) kategorisindeki duygular izlemektedir. Diğer kategorilerin frekans ve yüzdelik dağılımı sırasıyla şu şekildedir: Şaşkınlık (%25,0), korku (%24,2), utanç (%23,4), zevk (%21,0) ve

ISBN : 978-605-81106-1-8

iğrenmedir (%21,0). En az işaretlenen duygunun ise sevgi (20,2) kategorisindeki duygular olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerde ise sıralama şu şekildedir: Üzüntü (%55,4), öfke (%44,3), şaşkınlık (25,9), utanç (%22,3), sevgi (%22,3), zevk (%21,4) ve korkudur (%19,6) İğrenme ise (%18,7) son sıradadır.

Daha sonra, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların eğitim düzeylerine göre yaşadıkları duygulara bakılmıştır. Elde edilen değerler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo.3. *Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" Başlıklı Şiirini Okuyan Katılımcıların Hissettikleri Duyguların Eğitim Düzeyine Göre Frekans ve Yüzdelik Değerleri*

		Eğitim düzeyi							
		Lise öğrencisi		**Üniversite öğrencisi**		**Üniversite mezunu**		**Toplam**	
Duygu		**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Öfke	Var	18	23,7	20	33,9	40	39,6	78	33,1
	Yok	58	76,3	39	66,1	61	60,4	158	66,9
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Üzüntü	Var	46	60,5	36	61,0	58	57,3	140	59,3
	Yok	30	39,5	23	39,0	43	42,6	96	40,7
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Korku	Var	16	21,1	16	27,1	20	19,8	52	22,0
	Yok	60	78,9	43	72,9	81	80,2	184	78,0
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Zevk	Var	4	15,3	9	15,3	37	36,6	50	21,2
	Yok	72	94,7	50	84,7	64	63,4	186	78,8
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Sevgi	Var	21	27,6	9	15,3	20	19,8	50	21,2
	Yok	55	72,4	50	84,7	81	80,2	186	78,8
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Şaşkınlık	Var	20	26,3	15	25,4	25	24,8	60	25,4
	Yok	56	73,7	44	74,6	76	75,2	176	74,6
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
İğrenme	Var	15	19,7	8	13,6	24	23,8	47	19,9
	Yok	61	80,3	51	86,4	77	76,2	189	80,1
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0
Utanç	Var	23	30,3	9	15,3	22	21,8	54	22,9
	Yok	53	69,7	50	84,7	79	78,2	182	77,1
Toplam		76	100,0	59	100,0	101	100,0	236	100,0

Tablo 3'e bakıldığında Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan lise öğrencisi katılımcıların en çok üzüntü (%93,2) kategorisinde toplanan duyguları işaretledikleri görülmektedir. Bunu sırasıyla utanç (%30,3), sevgi (%27,6), şaşkınlık (%26,3), öfke (%23,7), korku (%21,1), iğrenme (%19,7) ve zevk (%15,3) kategorisindeki duygular izlemektedir. Üniversite öğrencilerinde ise bu sıralama üzüntü (%61,0), öfke (%33,9), korku (%27,1), şaşkınlık (%25,4), utanç (%15,3), sevgi (%15,3), zevk (%15,3) ve iğrenme (%13,6) şeklindedir. Son olarak üniversite mezunu kategorisindeki katılımcılara bakıldığında ise ilk sırada yine üzüntü (%57,3) kategorisindeki duyguların geldiği görülmektedir. Bunu sırasıyla öfke (%39,6), zevk (%36,6), şaşkınlık (%24,8), iğrenme (%23,8), utanç (%21,8), korku (%19,8) ve sevgi (%19,8) kategorisindeki duygular izlemektedir.

Bu sonuçların ardından, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları duygular arasında cinsiyete anlamlı bir farklılık olup olmadığına Mann Whitney U-Testi ile bakılmıştır. Sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Tablo.4. *Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" Başlıklı Şiirini Okuyan Katılımcıların Cinsiyete Göre Mann Whitney U-Testi Sonucu*

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Öfke	Kadın	124	131,85	16349,50	5288,50	0,01
	Erkek	112	103,72	11616,50		
Üzüntü	Kadın	124	123,02	15254,50	6383,50	0,26
	Erkek	112	113,50	12711,50		
Korku	Kadın	124	121,73	15095,00	6543,00	0,29
	Erkek	112	114,92	12871,00		
Zevk	Kadın	124	118,47	14690,50	6940,50	0,99
	Erkek	112	118,53	13275,50		
Sevgi	Kadın	124	117,02	14511,00	6761,00	0,62
	Erkek	112	120,13	13455,00		
Şaşkınlık	Kadın	124	118,12	14647,00	6897,00	0,90
	Erkek	112	118,92	13319,00		
İğrenme	Kadın	124	120,02	14882,00	6756,00	0,60
	Erkek	112	116,82	13084,00		
Utanç	Kadın	124	119,20	14780,50	6857,50	0,82
	Erkek	112	117,73	13185,50		

$p<0.05$

Tablo 4 incelendiğinde Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları öfke kategorisindeki duyguların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir ($U= 5288,50$; $p<0,05$). Kadınların sıra ortalaması (131,85) erkeklerin sıra ortalamasından (103,72) daha yüksektir. Diğer duygu kategorilerinde ise katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilememiştir.

Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları duygular arasında eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına Kruskal Wallis H-Testi ile bakılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo.5. *Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" Şiirini Okuyan Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu*

	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	X^2	p	Anlamlı Fark
Öfke	Lise Öğrencisi (A)	76	109,06	2	4,30	0,11	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	116,41				
	Üniversite Mezunu (C)	101	126,83				
Üzüntü	Lise Öğrencisi (A)	76	120,30	2	0,13	0,93	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	119,24				
	Üniversite Mezunu (C)	101	116,72				
Korku	Lise Öğrencisi (A)	76	118,13	2	0,83	0,65	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	123,34				
	Üniversite Mezunu (C)	101	115,95				
Zevk	Lise Öğrencisi (A)	76	99,90	2	26,09	0,01	
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	111,55				
	Üniversite Mezunu (C)	101	136,55				
Sevgi	Lise Öğrencisi (A)	76	126,21	2	3,29	0,19	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	111,31				
	Üniversite Mezunu (C)	101	116,90				
Şaşkınlık	Lise Öğrencisi (A)	76	120,65	2	0,19	0,90	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	117,60				
	Üniversite Mezunu (C)	101	117,41				

İğrenme	Lise Öğrencisi (A)	76	118,38	2	2,53	0,28	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	110,71				
	Üniversite Mezunu (C)	101	123,14				
Utanç	Lise Öğrencisi (A)	76	128,18	2	4,64	0,09	-
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	110,31				
	Üniversite Mezunu (C)	101	116,00				

p<0.05

Tablo 5 incelendiğinde Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları zevk (X^2= 26,09; sd=2; n= 236; p<0.05) kategorisindeki duyguların eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Diğer duygu kategorilerinde ise eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonucunda anlamlı bir fark olduğu görülen duygu kategorisinde eğitim düzeyine göre farkın hangi gruplar arasındaki istatistiksel olarak anlamlı düzeydeki farktan kaynaklandığı, Kruskal Wallis testi detaylı bir analize izin vermediği için ikili kombinasyonlar halinde Mann Whitney U-testi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 6'de verilmiştir.

Tablo.6.*Farkın Kaynağını Tespit Etmek İçin Uygulanan U-Testinin Sonucu*

	Eğitim Düzeyi	**N**	**Sıra Ort.**	**Sıra Top.**	**U**	**P**
Zevk	Lise Öğrencisi (A)	76	65,09	4946,50	2020,50	0,06
	Üniversite Öğrencisi (B)	59	71,75	4233,50		
Zevk	Lise Öğrencisi (A)	76	73,32	5572,00	2646,00	0,01
	Üniversite Mezunu (C)	101	100,80	10181,00		
Şaşkınlık	Üniversite Öğrencisi (B)	59	69,80	4118,00	2348,00	0,01
	Üniversite Mezunu (C)	101	86,75	8762,00		

p<0.05

Tablo 6 incelendiğinde, farkın kaynağını tespit etmek için uygulanan analizler sonucunda zevk kategorisinde üniversite mezunu olan katılımcıların sıra ortalamasının lise öğrencisi olan katılımcıların sıra ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir (U: 2646,00; p<0.05). Ayrıca, aynı kategoride üniversite mezunu olan katılımcıların sıra ortalaması üniversite öğrencisi olan katılımcıların sıra ortalamasından da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir (U: 2348,00; p<0.05). Son olarak zevk kategorisinde lise öğrencisi ve üniversite öğrencisi olan katılımcıların sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı açığa çıkarılmıştır (U: 2020,50; p>0.05).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Temel amacı, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirinin psikolojik danışmada kullanılabilirliğini incelemek olan bu çalışmanın ilk aşamasında şiirin yapısal özelliklerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Sonuç olarak şiirin 18 dizeden oluştuğu, şiirin personasının toplumsal sistem tarafından kendisine dayatılan roller nedeniyle bunaldığı görülmektedir. Şiirin personası kadınlığın simgesi olarak değerlendirilebilecek uzun ve kara saçlarını kesmiş ve böylece yeni ve daha özgür bir hayata başlamıştır. Burada şiirde açığa çıkan duyguların rahatsızlıkla karakterize olan bir bunaltı, öfke ve rahatlama duygusu olduğu söylenebilir. Bu yapısal özellikler, şiirin psikolojik danışmada kullanılmaya elverişli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Alan yazındaki araştırmalar psikolojik danışmada kullanılacak şiirin kısa, açık ve anlaşılır olmasının terapötik açıdan önemli olduğunu göstermektedir (Luber, 1976, 1978; Rolf ve Supper, 1988; Rossiter, Brown ve Gladding, 1990).

Bu çalışmanın ikinci aşamasında, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları duyguları açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Şiiri okuyan

kadın ve erkek katılımcıların en çok yaşadıkları duygunun üzüntü ve öfke olduğu bulunmuştur. Bunun ardından "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların yaşadıkları duyguların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Sonuç olarak yalnızca öfke kategorisindeki duyguların yaşanmasında katılımcıların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Diğer duygu kategorilerinde ise cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Alan yazında doğrudan psikolojik danışmada kullanılan bir şiirin okuyan kişiye yaşattığı duyguları tespit etmek amacıyla yürütülmüş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bulgular tartışılırken duyguların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik çalışmalara başvurulmuştur. Duyguların cinsiyet değişkeni ile ilişkisinin incelendiği çalışmaların, bu iki değişken arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyduğu kadar, böyle bir ilişkiyi desteklemediği durumlarla da karşılaşılmaktadır. Tunay Akan ve Barışkın (2017) yürüttükleri bir araştırmada, duyguların ifade edilmesinin cinsiyete göre farklılaştığını bulmuşlardır. Buna göre kadınlar özellikle de sevgi, üzüntü, korku ve zevk gibi duyguları erkeklere göre daha yoğun yaşamaktadır. Erkekler kadınlara kıyasla öfke duygularını daha yoğun bir şekilde dışa vurmaktadır (İşmen Gazioğlu, 2004). Bazı çalışmalar ise bu sonucu desteklememekte ve hatta öfke konusuna ilişkin bu bulgunun yanıltıcı olabileceğini göstermektedir (Brody, 1999). Yürütülmüş olan bu çalışmanın sonuçları, İşmen Gazioğlu'nun aksine Brody'nin tespiti ile paraleldir. "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların öfke kategorisinde yaşadıkları duygular cinsiyete göre farklılaşmaktadır ve kadın katılımcıların sıra ortalaması erkeklerin sıra ortalamasından daha yüksektir. Bu durum şiirdeki kadın personanın deneyimlerinin kadın katılımcılarda sempatik bir tepki üretmiş olabileceğini düşündürmektedir.

"Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiiri okuyan katılımcıların yaşadıkları duyguların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında ise zevk kategorisinde yer alan duyguların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu sonuç bu çalışma açısından çok da belirleyici değildir. Bunun nedeni şiire uygulanan içerik analizi sonucunda zevk duygusunun tespit edilememiş olmasıdır. Kaldı ki bu şiiri okurken zevk kategorisindeki duyguları yaşadığını söyleyen katılımcıların oranı da çok düşüktür. Literatür incelendiğinde duygular ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların, daha çok eğitim durumu ve duygusal zeka düzeyi arasındaki ilişkiye odaklandığı görülmektedir (Bayraktar, 2011; İşmen Gazioğlu, 2004). İki değişken arasında gerek kuram gerekse de uygulama açısından bir ilişki olduğu görülmektedir. Goleman (1998) duyguları anlama ve ifade etmeye yönelik becerilerin duygusal okuryazarlık eğitimiyle geliştirilebileceğini bu hizmetin de daha çok gençlere ve genç yetişkinlere sunulması gerektiğini vurgulamıştır. Literatürde yer alan bu verilerden eğitim düzeyi yükseldikçe yaşanan duyguların farklılaştığı sonucunu da çıkarabiliriz (İşmen Gazioğlu, 2004). Ancak şiiri okuyunca katılımcıların en çok yaşadıkları duygular odağa alındığında bu çalışmadan elde edilen sonuçlar literatürdeki verilerle çelişir niteliktedir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre, Gülten Akın'ın "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirini okuyan katılımcıların yaşadıkları duyguların benzeşik olduğu ileri sürülebilir. Her şeyden önce şiirin katılımcılara yaşattığı duyguların benzeşik olması, psikolojik danışma oturumunda bu şiire maruz kalan danışanların kafa karışıklığı ve çelişik duygular yaşama olasılığını en aza indirgeyebilir. Bu sonuç "Kestim Kara Saçlarımı" başlıklı şiirin verdiği mesajın, aynı zamanda bir okur olan danışanın alımladığı mesaj ile çelişmediğini göstermektedir. Yani okurun niyeti, metnin niyeti ile uyumludur (Eco, 1991). Greimasçı (Yücel, 2012) açıdan bakılacak olursa yüzey yapıdan kaynaklanan anlamı, derin yapıdan kaynaklanan anlamıyla çelişmeyen bir metindir. Kısacası "Kestim Kara Saçlarımı", Gülten Akın'ın anlatımı açık ve anlaşılır şiirlerinden biridir. Elbette bu noktada şiire maruz kalan katılımcıların, şiiri okuyunca yaşadıkları duyguları tespit ederken detaya girmedikleri,

çoğunlukla bu duyguyu sekiz kategoriden birine dâhil ederek işaretledikleri unutulmamalıdır. Bu nedenle "Kestim Kara Saçlarımı", yapılan incelemeler sonucunda her ne kadar üzüntü duygusunu ele alırken verimli bir şekilde kullanılabilir olsa da danışanın hissettiği duyguyu detaylı ve hassas bir şekilde belirleme sorumluluğu yine de psikolojik danışmana düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında "Kestim Kara Saçlarımı", hem olumlu mesaj içeren hem de olumlu mesaj içermeyen eşleştirme ilkesine uygun olarak kullanılabilir (Mazza, 2014).

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik yorumlardan sonra ilerde gerçekleştirilecek araştırma ve uygulamalara yönelik psikolojik danışmanlara bazı öneriler verilebilir. Daha sonraki çalışmalarda farklı şiirler kullanılarak katılımcıların yaşadıkları duygular belirlenebilir. Bu şekilde belki de ilerleyen zamanda psikolojik danışmada kullanılabilecek şiirleri içeren bir antoloji hazırlanabilir. Ayrıca farklı çalışmalarda, duygular kategorize edilmeden bir liste halinde verilebilir. Bu durum katılımcıları kendilerini belli bir duygu için belli bir kategori seçmeye mecbur hissetmekten kurtarabilir.

Kaynaklar

Akın, G. (2008). *Kırmızı Karanfil – 1956-1971: Toplu Şiirler 1*. İstanbul: YKY.

Bayraktar, Ö. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Duygusal Zekâları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Brody, L. R. (1999). *Gender, emotion, and the family*. Cambridge MA: Harvard University Press.

Chavis, G. G. (1986). The Use of Poetry for Clients Dealing with Family Issues. *The Arts in Psychotherapy, 13*. 121-128.

Çıplak, E. (2016a). Grupla Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Başkalarına Güven Düzeylerine Etkisi. *Electronic Turkish Studies, 11 (9)*. 193-208.

Çıplak, E. (2016b). Grupla Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Onay Bağımlılık Düzeylerine Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (17)*. 230-242

Çıplak, E. & Atıcı, M. (2015). *Grupla Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımı*: Deneysel Bir Araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

Çıplak, E. & Atıcı, M. (2016). Grupla Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Empati ve Duygu Farkındalığı Düzeylerine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 6 (45*). 115-127.

Eco, U. (1991). *Alımlama Göstergebilimi*. (Çev. S. Rifat). İstanbul: Düzlem Yayınları.

Ekman, P. (1999). "Basic Emotions". in *Handbook of Cognition and Emotion*. (ed. T. Dalgleish & M. J. Power). John Wiley & Sons, Ltd: San Fransisco, CA, USA.

Eliot, T. S. (1987). *Denemeler*. (Çev. A. Göktürk). İstanbul: Afa Yayınları.

Eliot, T. S. (1988). *Denemeler*. (Çev. H. Çakır). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Felski, R. (2016). *Edebiyat Ne İşe Yarar*. (Çev. E. Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.

Goleman, D. (1998). *Duygusal Zekâ*. (Çev. B. Seçkin Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları.

İşmen Gazioğlu, A. E. (2004). Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Dergisi, 7*. 55-75.

Leedy, J. J. (1969). Principles of poetry therapy. In J. J. Leedy, (Ed.), *Poetry therapy* (pp. 67-74). Philadelphia & Toronto: J. B. Lipprincott.

Mazza, N. (2014). *Şiir Terapi*. (Çev. E. Çıplak). İstanbul: OkuyanUs Yayınları.

Rossiter, C., Brown, R. & Gladding, S. T. (1990). A New Criterion for Selecting Poems for Use in Poetry Therapy. *Journal of Poetry Therapy*, 4 (1). 5-11.

Tunay Akan, Ş. & Barışkın, E. (2017). Kültür ve Cinsiyet Bağlamında Berkeley Duygu İfadesi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlik Ölçütleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28 (1). 43-50.

Yücel, T. (2012). *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ISBN : 978-605-81106-1-8

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN TOKSİK LİDERLİK BİÇİMİNE YANSIMASI: KUTSAL METİNLERDE SÖZ EDİLEN İKİ ÖRNEK FİRAVUN VE NEMRUT

Doç. Dr. Üyesi Mine Halis
Kocaeli Üniversitesi İİBF, minehalis@gmail.com

Özet

Bu çalışma, toksik liderlerin taşıdığı kişilik özelliklerinin onların yönetim biçimini nasıl etkilediğini kutsal metinlerde yer alan ve toksik liderlik özelliği taşıyan iki tarihi ve mistik figür üzerinden ele almaktadır. Bu karakterler toksik liderliğin en çarpıcı özelliklerini sergileyen, toksik ve aynı zamanda yıkıcı liderlik vasfı taşıyan Firavun ve Nemrut'tur. Çalışmada amaç, toksik liderlik sergileyen liderlerin kişilik özelliklerinin psikoloji biliminin verileri ve çıkarımlarından elde edilen bilgilerle açıklanması ve bunun yönetim tarzına yaptığı yansımalara bakmaktır. Bu bakış yönetim kademesine gelmiş veya gelecek yahut seçilecek kişilerin karakter özelliklerinin onların yönetim tarzının belirli bir oranda kestirilebileceğini göstermektedir. Bu da liderlerdeki toksik yönün fark edilmesi ve engellenmesine imkân verecektir. Çalışmada ikincil kaynaklar kullanılmış, Firavun ve Nemrut hakkında ayetlerden bu iki kişinin özelliklerine dair verilen bilgilerden kişilik analizi için ipuçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu ipuçları ışığında, psikoloji biliminin de yardımıyla Firavun ve Nemrut'un karakter analizi yapılarak elde edilen sonuçlar ile liderlik biçimlerinin bağlantısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar Firavun ve Nemrut'un psikolojik yapılarının toksik lider modeliyle uygun olduğunu göstermektedir. Ellerindeki mülkiyet ve iktidar gücünü Tanrılık iddiasına götürecek kadar narsist, çıkarları tehdit edildiğinde verdikleri tepkilerle yıkıcı davranışlar ve çevresindeki herkesi değersizleştiren bir kibir en belirgin özellikler olarak öne çıkmıştır. Bu bulgular doğrultusunda yaşadıkları dönemde oluşturdukları yıkıcı etkiyle bu figürlerin psikolojilerinin liderlik biçimlerine etki ettiği ve bunun doğru bir analizle tüm yöneticiler için önceden tespit edilebileceği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler. Toksik liderlik, kişilik, narsizim, sadizm.

THE REFLECTION OF PERSONALITY PROPERTIES TO TOXIC LEADERSHIP: THE PHARAOH AND NEMRUT SAMPLES IN HOLY TEXTS

Abstract

This study discusses how the personality traits of toxic leaders affect their way of governing the two historical and mystical figures in the sacred texts and with the toxic leadership feature. These characters represent the most striking features of toxic leadership, Pharaoh and Nemrut, which are toxic and also destructive. The aim of the study is to explain the personality traits of the leaders who exhibit toxic leadership with the information obtained from the data and inferences of the science of psychology and to look at their reflections on the management style. This view shows that the character traits of those who have come to the administration level or who will come or be elected will be predicted to a certain extent. This will allow the toxicity of the leaders to be recognized and prevented. In the study, secondary sources were used, and the clues about the personality analysis of Pharaoh and Nemrut about the characteristics of these two people were tried to be determined. In the

light of these clues, with the help of the science of psychology, it was tried to determine the connection between the results obtained with the character analysis of Pharaoh and Nemrut and the forms of leadership. The results show that the psychological structures of Pharaoh and Nemrut are compatible with the toxic leader model. The narcissist, whose interests in property and power are strong enough to lead to the claim of God, and the arrogance that devalues all those around him by his reactions to his interests are the most prominent features. In the light of these findings, it was revealed that the psychologies of these figures had an impact on the leadership styles they created in the period they lived and that this could be determined in advance with an accurate analysis for all managers.

Key Words: Toxic leadearship, personality, narcissism, sadism .

Giriş

Yönetimin bir bilim olarak gelişmesi sürecinde çeşitli bakış açıları ile birlikte farklı anlayış ve yorumlamalar oluşturulmuştur. Bu yorumlamalar sosyal bilimlerin kullandığı çeşitli deneyler ve uygulamalarla zenginleştirilmiş ve yönetim giderek genişleyen bir saha haline gelmiştir. Yönetimin ele aldığı konulardan biri olan liderlik ise güncelde üzerinde çokça söz söylenen alanlardan birisini oluşturmakta ve üzerinde olan ilgi devam etmektedir. Yönetim ve liderlik alanında yapılan çalışmaların birçoğunda ve liderlik kuramlarında, işin doğasından kaynaklandığı için gelişim, kişisel ve sosyal psikoloji biliminden faydalanılmaktadır. Ancak psikolojinin alt dallarının çok çeşitlenmesi ve liderler için kişilik analizi yapılırken başvurulabilecek bir yöntem olan ruh çözümlemenin bir bilim dalı olarak kabul edilmesindeki çekinceler, liderlik kapsamında kişilik analizleri ve tür tekniklerinin daha az kullanılmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı döneminde müttefikler tarafından Hitler'in kişilik analizinin yaptırıldığı ve bu tür psikolojik tahlillerin liderleri analiz etmede kullanıldığı bilinmektedir. Müttefikler hem nasıl bir düşmanla karşı karşıya olduklarını öğrenmek, hem de Almanya'nın yenilmesi durumunda Hitler'in nasıl davranacağını öngörmek ve ayrıca olası yargılanma sürecinde yardımcı olacağı düşüncesiyle onun psikolojisini inceletmiş ve olası bir yenilgide Hitler'in intihar edeceğini önceden tahmin etmişlerdir (Çimen, 2007). Bunu tespit edebilmek bile psikolojik verilerin liderlerin gelecekteki davranışlarının öngörülmesi veya yönetim pozisyonuna getirilmesi düşünülen kişilerin bu veriler çerçevesinde değerlendirilmesi açısından önemini ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle bu çalışma toksik liderlik sergileyen liderlerin kişilik özelliklerinin psikolojik veriler ve çıkarımlarından elde edilen bilgilerle açıklanması ve bunun yönetim tarzına yaptığı yansımalara bakmayı amaçlamaktadır. Bu bakış yönetim kademesine gelmiş veya gelecek yahut seçilecek kişilerin karakter özelliklerini tahlil ederek onların yönetim tarzının belirli bir oranda kestirilebileceğini göstermektedir. Çalışma, toksik liderlerin taşıdığı kişilik özelliklerinin, onların yönetim biçimini nasıl etkilediğini kutsal metinlerde yer alan ve toksik liderlik özelliği taşıyan iki tarihi ve mistik figür üzerinden ele almaktadır. Bu karakterler toksik liderliğin en çarpıcı özelliklerini sergileyen, toksik ve aynı zamanda yıkıcı liderlik vasfı taşıyan Firavun ve Nemrut'tur. Çalışma, liderlerdeki toksik yönün fark edilmesi ve engellenmesine imkan vermeyi de pratik hedef olarak görmektedir.

Toksik liderlik tahrip edici karakter özellikleriyle etrafındakilere ciddi ve ağır zararlar veren bir yöneticilik anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Toksik lider astları ve örgüt için birçok yönden olumsuz etkiye sahip olan kişilerdir. Bu etkiler liderin yönetim becerisizliğinden kaynaklanan olumsuzluklardan farklı olarak, başkalarını umursamadan bencilce hareket ederek başkalarına bilerek zarar vermelerinden oluşur (Lipman-Blumen, 2005). Bu zararlardan bazıları örgütün amaçları, hedefleri, performansı ve astların moral ve motivasyonudur. Toksik lider takipçilerinin moral ve motivasyonlarını bozan, genel olarak

örgütün performansı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurarak örgütün performansını azaltan olumsuz özelliklere sahip liderlik biçimi olarak da tanımlanmaktadır (Schmidt, 2008).

Wilson-Starks (2003, s.2) toksik liderliği etrafındakilerdeki coşku, yaratıcılık, özerklik ve yenilikçi ifadenin zehirlenmesi yoluyla insanlara ve örgütlere zarar veren bir yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Lipman-Blumen (2005) toksik liderleri, zararlı davranışlar ve işlevsiz (dysfunctional) kişisel özellikler gösteren liderler olarak belirtmektedir. Toksik olarak düşünülmesi için bu davranışların ve niteliklerin örgütlerini ve izleyicilerini ciddi zararlara uğratması gerekmektedir. Toksik liderlik, sömürücü, ağzı bozuk, yıkıcı, psikolojik - ve belki de yasal olarak – bozuk ve zehirli davranış olarak ta tanımlanmıştır. Bu durum örneklendirilecek olursa çalışanlara gerçekçi olmayan iş yüklerinin zorla uygulanması, işyeri zorbalığı ve tacizi, aldatmak, sahtekarlık ve kasıtlı olarak yanlış bilgilendirme ve yanlış beyanda bulunma gibi davranışları içermektedir (Walton,2007).

Yapılan çalışmalar sonucunda toksik liderliğin beş boyutu olduğu ve bunların kişide; kötü niyetli denetim, narsizm, otoriter liderlik, kendini öne çıkarma ve öngörülemezlik olarak belirdiği tespit edilmiştir (Schmidt, 2008).

Kutsal metinlerde adı geçip çalışmanın örneklemini oluşturan Firavun ve Nemrut'un kişilik özelliklerine bakıldığında toksik liderliğin boyutlarını oluşturan özellikleri taşıdıkları görülmektedir.

Toksik liderliğin bir boyutu olan narsizm, toksik liderler de sıkça görülmektedir. Toksik liderler, narsist kişiliğe sahiptir (Lipman-Blumen, 2005). Narsizm terimini, Freud genetik olarak gelişimsel bir dönemi tarif etmek, dinamik olarak ise kibir ve kendine hayranlık gibi belirli tutumları açıklamak amacıyla kullanmıştır. Amerikan Psikanaliz Derneğinin sözlüğünde ise narsizim, psikolojik ilginin kendilik üzerinde yoğunlaşması şeklinde tanımlanmıştır (Fine, More,1967'den aktaran, Anlı, 2010).

Teknik anlamda terimin ilk tanımlamalarından biri kişinin kendisine karşı eşeysel bir ilgi geliştirmesi ve bu ilgi doğrultusunda sapkın bir şekilde davranması olarak kabul edilmiştir. Narsisizm, Freud tarafından birincil ve ikincil olmak üzere sınıflandırılmış ve birincil narsisizmin hepatalojik boyutta olmayıp her insanda görüldüğü savunulmuştur (Freud, 2011). Psikanalizin, yaşamın başına yerleştirdiği yarı mitik gelişim dönemi birincil narsisizm, başlangıcının rahim içi fetal döneme dek ötelendiği, benlik-nesne ayrımının henüz gerçekleşmediği, benliğin sadece kendini sevdiği ruhsal dünyanın mutlu dönemidir. Kurama göre birincil narsisistik dönemde benlik gereksinimlerini kendi başına doyurabildiğini sanrılar. Ancak günü geldiğinde, benliğin dürtüsel gereksinimlerini kendi içinde kalarak tatmin edemeyeceğini, tatminin dışsal erişkin bir nesneye bağlı olduğunu fark etmesiyle beraber nesne ilişkilerinin başlaması ve çocuksu benliğin dürtüleri karşısındaki acizliğinin ayırdına varması benliğin kendine atfettiği tamlık hissiyatını parçalar. Bu andan itibaren benliğin ego ideali biçiminde nesneye yansıttığı narsisistik tümgüçlülük tüm bir yaşam süresi boyunca nesne yatırımları, özdeşleşmeler ve içselleştirmeler aracılığıyla parça parça benliğe geri alınmaya çalışılacaktır. Bu kurama göre birincil narsizm her bireyde var olan bir durumdur (Kızıltan, 2016). İkincil narsizmin ise, libidonun dış nesnelerden çekilerek kendine-egoya- yönelmesi olduğu söylenmiştir. Freud, şizofreni ve depresyon, hipokondriya gibi psikolojik rahatsızlıkları ikincil narsisizmin sonucu olarak görmektedir (Anlı, 2010: 8-9).

Narsisizmin gerçekte ne olduğu en iyi mutlak narsisizm bağlamında anlaşılır hale gelir ve narsisizm bu evrede gerçek yüzünü gösterir. İkincil narsisizmde (mutlak narsizim) kişi, her türlü yoksunluk ve engelden arınmış varlık haline ulaşmak isteyen, tanrısallığa terfi etmek suretiyle yoksunluğunu, aczini, yetersizliğini ve çaresizliğini geride bırakıp, insanlık durumundan kurtulup insan olmanın acısına son vererek insanoğlunun en tutkulu ve en tahripkar arzusuna işaret eder. İnsanın bütünüyle aczini sıfırlamak, muktedir olmak, tüm heveslerini gerçekleştirecek, "Ol!" dediğini olduracak tanrısal kudrete erişmek ve Âdem ile

Havva'nın cennetten kovulma mitinde de yaşadığı acıyı telafi edecek, aslında hiç yaşamadığı bir ruhsal mükemmelliği geri kazanmak ikincil narsizmin nihai arzusudur (Kızıltan, 2016). Burada dikkat çeken durum, birincil narsisizm normal gelişim sürecinin bir parçasıyken, ikincil narsisizmin kişinin nesne olarak kendi bedenini seçip sevgisini kendisine yönelttiği, yönü narsistik kişilik bozukluğuna giden bir durum olduğudur. Tanrısallık peşinde koşarken şeytanileşen insanoğlu dünyayı cehenneme çevirir, arzusu en büyük azabı ve gazabı olur, arkasında hayal kırıklığı, acı, gözyaşı ve kan bırakır (Kızıltan, 2016).

(Kızıltan, 2016) a' göre narsist tanımını kullanmadan fakat narsisistik bireyi betimleyen ilk analitik yazar Ernest Jones'dur. Onun ". Tanrı Karmaşası'nda teşhirci, soğuk, duygusal açıdan mesafeli, omnipotens fantezilerine sahip, kendi yaratıcığını aşırı derecede önemseyen ve yargılayıcı eğilime sahip bir kişilik tipi yer alır. Jones bu gibi kişilerin, bir ucu psikoz diğeri normal olan bir yelpazede olduklarını söyleyerek "Bu gibi insanlar delirdiklerinde gerçekte tanrı oldukları hezeyanını açıkça gösterme eğilimindedirler ve her tımarhanede böylelerine rastlanır." tespitini yapmıştır.

Bu yelpazedeki patalojik narsizm, narsisist kişiliğin aslında her birimizin içinde var olan narsisistik benliğin tüm kişiliğimizi ele geçirmesinin sonucudur. Kişilik; bireye özgü, duygusal ve davranışsal kalıcı özellikler olup rutin yaşamında görülen toplam özellikleri olarak tanımlanabilir. Kişinin dış dünyaya karşı geliştirmiş olduğu rutin duygu, düşünce ve davranış kalıpları olarak ortaya çıkar ve genellikle stabildir (Özçetin ve ark., 2008). Kişilik bozukluğu ise "normal kişilik"ten sapma olarak kabul edilebilir.

Firavun ve Nemrut'un Kişilik Yapılarındaki ki Toksik Liderlik Yansımaları

Narsisizm kavramının, dinler tarihi kapsamında çeşitli kıssalarla karşımıza çıktığı görülmektedir. Narsizm karşılığı olarak ifade edilen kibir kavramı birçok semavi dinde özellikle şeytana atfedilerek yerilen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kibir Arapça bir kelime olup, kendini beğenme, büyüklenme, kendini başkalarından üstün görme anlamlarına gelmektedir. Narsizm kavramının özünde de kibir hali bulunmaktadır. Şeytan Tanrı karşısında gösterdiği kibrinden dolayı cennetten kovulan ve kibirle özdeşleşen en güzel örnektir. Şeytan kötülüğün temsilcisi olarak kabul edildiğinden buna sebep olan kibir de kötülüğün sebebi ve başlangıcı olarak kabul edilebilir. Kibir Hristiyan inancında da yedi ölümcül günahtan biri olarak sayılmıştır ve İncil de "Boş yere övünen, birbirlerine meydan okuyan, birbirlerini kıskanan kişiler olmayalım'' denilerek kibirden kaçınılması gerektiği belirtilmiştir (İncil, 2008: 357).

Firavun ve Nemrut' a baktığımızda da Kuranı Kerim'deki birçok ayette bu kişilerin kibirlerinden söz edilmiştir. Firavun, Kur'an'da kırıcı, dökücü, zorba (Yunus,10/83, Kasas,28/4), büyüklenen, böbürlenen (Kasas,28/4-39, Yunus 10/75, Ankebut29/39), bozgunculuk yapan (Yunus,10/91, Duhan,44/30-31), maddeci, yenilmezliğine inanıp, tanrılık davasına kalkan (Şuara,26/29; Kasas,28/38;Mümin,40/26, Zuhruf, 43/51-52) azgın bir kişi olarak anlatılmıştır.

Firavun denilince akla ilk gelen şey, onun "Sizin için benden başka tanrı bilmiyorum" (Kasas, 28/ 38) ve "Ben sizin en yüce Rabbinizim" (Naziat, 79/24) ayetlerinde anılan sözleridir. Bir insanın böyle bir iddia da bulunması kibrin en üs boyutta gerçekleşmesi olayıdır Firavun, bu sözleriyle kendisini aynı zamanda kanun koyucu olarak saymakta olduğunun da göstergesidir.

Firavun 'ben sizin ilahınınızım' diyerek hukuk ve kanun yapmanın kendi iradesi altında olduğunu, hükmünün ve rejiminin üstünde bir kuvvetin olamayacağını da söylemek istemektedir (Yazır,1979). Ayrıca Hz.Musa'nın mucizelerini görüp "Âlemlerin Rabbine iman ettik" dediler. "Musa'nın ve Harun'un Rabbine" (Araf,7/121-122) diyen sihirbazlara hitaben Firavun: "Ben size izin vermeden iman ettiniz ha!" dedi (Araf,7/123.) Bu durum onun

ISBN : 978-605-81106-1-8

narsistik ve otoriter tutumunun kendini tek güç kaynağı olarak görmesinin bir yansımasıdır. Böylelikle toksik liderliğin 'kontrol etmek' olduğunu ve zehirlerini aşırı kontrol yoluyla yaydıklarını söyleyen görüşlerle (Wilson-Starks,2003:2) Firavun'un davranışları örtüşmektedir. Toksik lider, kontrolü elinden bırakmaz, astlarını devamlı olarak sıkı ve yakın denetime tabi tutar. Bu şekilde astları üzerinde mutlak otorite ve kontrol uygulayan ve astlarından sorgulamasız itaat bekleyen bir lider tipi olan otoriter liderlik özellikleri de toksik liderin itaat bekleme özelliğiyle uyuşmaktadır (Wilson-Starks, 2003).

Ancak Firavunun bu sözleriyle kendisinin yaratıcı olduğunu söylemek istemediği birçok müfessirce kabul edilmiştir. Firavun bununla yaratıcı olduğunu veya kendinden başka ilahların olmadığını da kastetmemekteydi. Zira Mısırlılar birçok tanrıya ibadet etmekteydiler ve Firavun ise kendisinin Güneş Tanrısının bedenine girdiği şahıs olduğuna inandırmıştı. Dolayısıyla Firavun, kendisi için "ilâh" kelimesini kullanırken, bunu yaratıcı manasında değil de tartışmasız iktidar sahibi anlamında kullanmıştır (Mevdûdi, 1991). Razi'ye göre de Firavunun ilâhlık iddia etmesinin anlamı; insanların baştaki liderlere itaat edip, onların emirlerine uymaları zorunlu oldukları varsayımının göstergesidir (Kılıç, 1987).

Narsistik liderler bencildirler ve amaçları dikkatleri üzerlerine çekmektir. Diğerlerinin görüşlerini önemsemez, özel bilgi ve ayrıcalık unsurlarını öne sürer ve sorgusuz bir itaat talep ederler (Padilla, Hogan, & Kaiser, 2007). Bu tip liderlerdeki yücelik ve yanılmazlık fikri, esasında bir insan olarak elde ettikleri gerçek başarılara değil, onların özsever (benlik tutkusu) büyüklenmeciliğine dayanır.

Ayrıca Firavun'un "Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum." (Kasas 28/38) sözlerinde agnostizmin de özünü görülmektedir. Bu, Tanrı'nın varlığından şüphelenmeye kadar giden bir şüphe olayı, Tanrı'nın varlığına bir delil yok, öyleyse Tanrı olsa bile biz bunu bilemeyiz diyen bir görüştür. Firavun mantığına göre de, mademki kendisi böyle bir ilah tanımıyor, öyleyse var olduğu bildirilen bir ilah da mevcut olamaz (Fromm, 1989). Aslında Firavun'daki tüm bu tanrı tanımazlık, ilahi yasaya karşı çıkış, agnostizm gibi tutumları, ondaki, tek başına otorite olarak kalıp, sınırsız güç kullanma isteğine bağlayabiliriz. Firavunun bütün amacı, idaresi altındaki insanlar üzerinde kurduğu otoritesini sarsmadan sürdürmektir. Bunun için de, toplum üzerinde sürekli baskı ve denetim uygulamakta, halkı değişik iş ve fikirlerle meşgul emekte, halkı uyaran Hz. Musa'yı da: "Ant olsun ki benden başka tanrı edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım" (Şuara. 26/29) diye tehdit etmektedir ki toksik liderliğin boyutlarından biri olan kötü niyetli denetim burada açıkça görülmektedir.

Peygamber öğretilerinin özünü oluşturan putlarla savaş, aynı zamanda narsisizme karşı da verilen bir savaştır. Puta tapmada insanın belli bir yanı mutlaklaştırılmış, putlaştırılmıştır. Böylece insan "yabancılaştırılmış" bir biçimde kendine tapar. Saplanıp kaldığı put, onun narsist tutkusunun nesnesi durumuna gelmiştir. Tanrı fikri, narsisizmin yadsınmasıdır. Çünkü her şeye gücü yeten tanrıdır. Tanrının varlığını kabul etmek demek, hiç kimsenin her şeyi yapamayacağı ve bilemeyeceği demektir. Böylece insanın narsisizmine kapılarak kendini putlaştırmasına kesin bir sınır getirilmiş olur.(Fromm, 1990)

Firavun, otoritesini devam ettirme sürecinde her türlü yolu kendine meşru görmüştür. Aslında halk da, onun yüz yıllardır atalarından kendisine kadar sürüp gelen bu hegamonyasını tabii karşılamaktadırlar. Ancak, Kuranda "Kazıklar sahibi" (Fecr, 89/10) diye nitelendirilen işkenceci Firavun, bu saltanatı için, halkı sömürme, saldırganlık, tehdit etme ve korku salma gibi davranışlar edinmiştir. Mesela, İsrail oğullarının çoğalıp güçlendiği, palazlandığını görünce, saltanatı kaybedebileceği endişesine kapılıp, saldırgan bir tutum sergileyerek, bu tehlikeyi bertaraf etmek için, "neslin devamını engelleme" yani erkek çocukları öldürme yoluna gitmiştir. "Gerçek şu ki, Firavun yeryüzünde (Mısır'da) büyüklenmiş ve oranın halkını birtakım fırkalara ayırıp bölmüştü; onlardan bir bölümünü güçten düşürüyor, erkek

çocuklarını boğazlayıp kadınlarını diri bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı" (Kasas,28/4).

İnsanlar gelecekte meydana gelebileceğini öngördükleri tehlike ve tehditlere tepki gösterirler. Bu durum liderlerde daha fazla gözlenir. Gelecekteki tehditlerin hesaplanması ve buna göre önlem alınması siyasetçilerin ve generallerin ana uğraşlarından birisidir. Normal olan, bir birey ya da grubun, kendini tehdit altında hissettiğinde, bu tehdit ivedi olmasa bile, savunucu saldırganlık mekanizmasını harekete geçirmesidir. Hatta liderler halkı gerçekte var olmayan tehlikeler görmeye ikna edilebilme ve koşullandırılabilme özelliğine sahiptir ki Firavun da bu metodu uygulamış, "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor" (Taha,20/63) diyerek etrafındakileri böyle bir tehlikeye karşı koşullandırmak istemiştir. Ayrıca, bu sözleriyle halkta Hz. Musa'ya karşı da bir tepki oluşturmak istemiştir.

Narsistlerin bir diğer belirgin özelliği, duygunun yadsınmasıdır. Narsistler kendi duygularını tanımadıkları ve kabul etmediklerinden, başkalarının da duygularını inkâr ederler. Dolayısıyla başkalarına karşı acımasız, sadist ve istismarcı davranabilmekte, başkalarının duygularına ve fedakârlıklarına karşı da duyarsız kalabilmektedirler (Lowen, 2013: 65-94). Ayrıca narsistik sorunlar yaşayan bir kişiyi etkilemek, değiştirmek veya bir şeye ikna etmek çok zordur. Buna örnek olarak Hz. Musa'nın sihirbazlarla karşı karşıya gelip gösterdiği mucizeler karşısında "Onlar: 'bizi büyülemek için mucize (ayet) olarak her ne getirirsen getir, yine de biz sana inanacak değiliz dediler."(Araf 7/132) ve "Fakat onlara ayetlerimizle geldiği zaman, bir de ne görsün, onlar bunlarla (alay edip) gülüyorlar" (Zuhruf 43/47) ayetleriyle bu tipik özelliğin yansıması anlatılmıştır. Görülebileceği gibi narsistik sorunlar yaşayan bir kişiyi etkilemek, değiştirmek ve başka bir şeye ikna etmek çok zordur. Çeşitli hastalar üzerinde yapılan çalışmalarda da narsistik tutumların hastalardaki etkilenebilme yeteneklerini sınırlandırdığı görülmüştür (Freud, Metapsikoloji-1, 2011).

Firavun'da gözlemlediğimiz, onun gerçekleri kabul etmesine engel olan kibri, narsizmi ve bu kibrinden dolayı haddi aşmasıdır. Aslında o ve etrafındakiler, Hz. Musa'nın doğru söylediğinin farkında olmalarına rağmen imtiyazlı konumlarından uzaklaşıp, halk arasında olma düşüncesini kabul etmiyorlardı. Özellikle Firavun kendi yetiştirip, büyüttüğü bir çocuğun, karşısına Peygamber olarak çıkmasını hazmedemiyordu. Onun büyüklenip, böbürlenmesi aynı zamanda maddeci bir boyutta da sürüyordu. Kur'an'da bu konuyu açıklayıcı ayetler mevcuttur. "Firavun kavmine "ey milletim, Mısır hükümdarlığı ve ülkemde akan ırmaklar benim değil mi, görmüyor musunuz? Yahut ben, zavallı ve neredeyse konuşamayan bir kimseden üstün değil miyim!" diye seslendi. Ona altın bilezikleri verilmeli veya yanında kendisine yardım edecek melekler gelmeli değil miydi?" (Zuhruf 43/51-53).

Firavunun, gelecekte olabileceğini varsaydığı bir tehlikeye karşı, biyolojik olarak savunucu saldırganlığını insansal işlevselliğinin bir parçası olarak görebiliriz. Ancak bununla birlikte, kişinin dini, ahlaki ya da siyasi ilkeleri ne olursa olsun, katıksız bir biçimde savunucu saldırganlığın, savunucu olmayan saldırganlıkla ve denetlenmek yerine başkalarını denetleyerek, durumu tersine çevirmeye yönelik, sadistçe bir arzuyla nasıl kolayca kaynaştığının farkında olmak çok önemlidir (Fromm, 1990). Bu durum, yani saldırganlığın sadist eylemlere dönüşmesi, Firavunun "İsrailoğullarının erkek çocuklarının öldürülmesi" olayında gözlenmektedir. Bu durum birkaç ayette tekrarlanarak verilmiştir. "Sizi dayanılmaz işkencelere uğrattıklarında, Firavun ailesinin elinden kurtardığımızı hatırlayın. Onlar, kadınlarınızı diri bırakıp, erkek çocuklarınızı boğazlıyorlardı. Bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardı (Bakara 2/ 49).

Fromm sadizmin temelini canlı bir varlığın üzerindeki mutlak denetim olarak açıklamaktadır (Fromm, 2016). Toksik liderlerde bu mutlak denetim narsizm ile birleşerek bene (egoya) hitap ettiğinde ortaya kişiselleştirilmiş güç unsuru çıkar ki bu diğerleri için Firavun örneğinde olduğu gibi yıkıcı sonuçları beraberinde getirir. Bu tür liderler karşıt

görüşlere tahammül edemez, eleştirir, suçlar ve baskı uygularlar (Padilla, Hogan, & Kaiser, 2007). Nitekim Firavun Hz. Musa' ya inanan kişilere hitaben "Ben size izin vermeden önce O'na iman ettiniz, öyle mi? Mutlaka bu, halkı buradan sürüp çıkarmak amacıyla şehirde planladığınız bir tuzaktır. Öyleyse siz (buna karşılık ne yapacağımı) bileceksiniz. Muhakkak ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi idam edeceğim" (Araf 7/ 123-124) demiştir.

Firavunun yukarıda bahsedilen sadist eylemleri de onun yıkıcı ve diktatör lider profiline uygundur. E.Fromm'a göre sadizm, modern insanın varoluşunun temel çelişkilerinden kaçmak için başvurduğu nevrotik mekanizmalardan biri olarak acı verme arzusu ile birlikte bundan haz alma duygusu olarak tanımlanmıştır (Fromm,2016). Sadizm sınırlandırılmamış gücünü başkaları üzerinde uygulayarak onları bağımlı hale getirme, başkalarını maddi, entellektüel ve duygusal olarak istismar ve talan etme ve başkalarına acı çektirme davranışı olarak da nitelendirilmektedir (Fromm,2016). Ayrıca şiddet ve istismar bir sadistin sosyal ilişkilerinin de ayırt edici özelliği olmaktadır. Bu tip insanlar, diğer insanlara karşı empati ve ilgi yoksunudurlar ve başkalarını incitmek veya küçük düşürmek suretiyle zevk alırlar (http://www.filozof.net/Turkce/felsefe/psikoloji/1586).

Firavun'da gördüğümüz, dünyaya daha gözlerini yeni açmış bebeklerin katledilmesi şeklinde ortaya çıkan, çok şiddetli bir sadizmdir. İlâhlığını ilan eden bir kişinin bu denli yıkıcı ve sadist bir tutum geliştirmesinin nedeni yaşamı yaratamadığı için yok etmeye çalışmasıdır. O, İsrail oğullarından gelebilecek olan muhtemel bir tehlikeyi, sadizmin özünü oluşturan, bir canlı üzerinde, tam ve kesin denetim sağlama güdüsünden dolayı, bu tür bir yöntemle gidermek istemiştir. Sadizmin tüm türleri, bu temel dürtüye dayanır. Başka birisinin üzerinde tam bir egemenlik kurmak, onu isteklerimizin çaresiz nesnesi durumuna sokmak, onun tanrısı olmak, onunla istediğimiz gibi oynayabilmek o insanı aşağılamak, tutsak etmek, asıl amaca giden yollardır. Asıl amaçsa, o insana acı çektirmektir, çünkü kendini savunma gücünü yitirmiş bir insan üzerinde ona zorla acı çektirmekten daha büyük bir egemenlik kurma yolu yoktur (Fromm, 2016).

Görünüşte güçlü ve bağımsızmış gibi davranan sadistin aslında zayıf ve çaresiz olduğunu belirten Fromm onun başkaları üzerinde egemenlik kuramadığı zamanlarda toplumdan yalıtılmış ve yalnız durumda olduğunu ifade eder. Psikolojideki sosyo-kültürel yaklaşımın önde gelen isimlerinden Karen Horney' de buna benzer olarak sadistik eğilimleri bireyin benliğinin çarpıtılmış onarılma girişimleri olarak görür. Kişi başkalarına baskın olma, onların aleyhinde bulunma, patlayıcı, zarar verici, tahripkar davranışlar gösterme aracılığıyla güç ve üstünlük elde ederek bir önem duygusu elde etmeye çalışmaktadır (http://www.filozof.net/Turkce/felsefe/psikoloji/1586).

Yıkıcı liderliğin oluşması ve sürdürülmesine yardım eden ve "zehirli üçgen" adı verilen üç temel faktör bulunmaktadır. Bu üçgeni oluşturan öğeler lider, takipçiler ve çevredir. Bu üç faktör birbirini besleyip pekiştirerek yıkıcı liderliğin varlığını sürdürmesini sağlar (Padilla, Hogan ve Kaiser (2007). Firavun örneğinde de bu üç ögenin varlığı görülmekte, Firavun 'da gücünü sürdürebilmek için bu ortamın oluşmasına çaba harcamaktadır. Firavun kendi dirliğini sürdürme uğruna, maiyetindeki bütün insanları kendine boyun eğdirmiş, ilahi vahyin gerektirdiği başkaldırıyı başlatmasına inatla karşı koymaya çalışmıştır. Firavun, tek biçimlileştiriciliğiyle despotça bir tutum edinerek, insanları insan olarak değil de birer nesne ele almaya çalışmıştır. Bu sistemini sürdürmek için de, toplumu bir takım sınıflara bölmüştür, kendisine "mele" zümresini edinmiştir bu, tek biçimlileştirici güçlerin her zaman başvurdukları, uyuşturucu ve avutucu bir taktiktir (Kılıç, 1987).

Örneklemimizin ikinci karakteri olan Nemrut ise Kuran'da tek bir ayette geçmektedir. "Allah kendisine iktidar verdi diye (şımararak) İbrahim ile Rabbi hakkında tartışmaya girişen adamı görmedin mi? İbrahim "Benim Rabbim diriltebilen ve öldürebilendir." deyince, adam

"Ben de diriltebilir ve öldürebilirim" dedi. (Bunun üzerine) İbrahim "Allah güneşi doğudan getiriyor, sen de onu batıdan getir bakalım" deyince, o kâfir adam şaşırıp kaldı. Söyleyecek söz bulamadı. Allah zalimleri hidayete erdirmez" (Bakara2/258).

Bu kişi, Firavunla benzer olarak Yüce Allah'ın kendisine hükümdarlık, zenginlik vermesinden dolayı haddi aşıp, büyüklenerek, Hz. İbrahim ile tartışmaya girmiş Allahın varlığını kabul etmemiştir. İkincil narsizmin açık belirtileri olan bu ifadelerde narsizm boyutunun Tanrılık iddiasına vardığını görmekteyiz. Narsizmin Tanrılık iddiası ilişkisinde bu kişilerin çabalarında, önceleri "Tanrı'ya benzer" bir ideale ulaşmak arzusu, daha ileri safhalarda ise Tanrı imiş gibi davrandıkları ya da kendilerini Tanrı'nın vekili olarak gördükleri gözlenmektedir (Adler,1985).

Ayetin tefsirinde de belirtildiği gibi Nemrut, kendisine verilen malı, mülkü, iktidarı olumsuz yönde kullanan bir kişidir. Elindeki mülkiyet ve iktidar gücü O'nu Tanrılık iddiasını sürüklerken, bunların sonucu olarak da halkı denetleyip, egemenliği altına alma durumundadır. Bunu yaparken de şiddet kullanmıştır. Çünkü bir canlının veya toplumun egemenlik altına alınıp denetlenebilmesi, onun isteklerini kıracak bir şiddet kullanılmasını gerektirir. Ayrıca mülkiyete sahip olmak tutkusu, kişiyi, şiddet kullanmaya ve başkalarını açık ya da gizli sömürmeye itmektedir (Fromm,1991a). Ancak bu yaşam gerekliliğinden doğan bir sahip olma tutkusu değil, bir ihtirastır. Bu eğilimdeki bir insan mutluluğu, başkalarına üstün olmada, gücünün bilincine varmada ve son aşamada fethetme ve öldürme yeteneklerinde bulmaktadır (Fromm, 1991b) ki Nemrut'ta bu betimlemeye uymaktadır.

Nemrut' ta narsizimle beraber gözlemlenen sadizm de yıkıcı bir saldırganlıkla kendini ortaya koymuştur. Nemrut' ta insanların Hz. İbrahim'e inanmaya başlıyor olmaları ile otoritesinin elinden gideceği kaygısına kapılmıştır. Bu kaygı onu yıkıcı bir saldırganlığa sürüklemiş, bu yıkıcılık karşısındakine acı verecek bir yöntemle yani karşısındakine acı veren bir yöntemle, Hz. İbrahim'i ateşe atarak cezalandırmak istemekle sonuçlanmıştır. " Onlar: 'Bir şey yapacaksanız, şunu yakın da, tanrılarınıza yardım edin' dediler" (Enbiya 21/68).

Nemrutta sadistliğin bir başka belirtisini olarak yaşam ve ölümde, acı verme ve yaraları sarma konusunda Tanrı gücüne sahip olduğuna inanıyordu. İnsanlar üzerinde mutlak yönetime ve denetime sahip olduğunu onlara göstermek istiyordu. Çünkü sadistliğin tüm dışavurumlarındaki ortak öz, canlı bir varlık üzerinde mutlak denetime sahip olma tutkusudur. Bir canlı üzerinde kesin denetime sahip olan kişi, o varlığı kendi malı, mülkü yapar, kendisi de o varlığın tanrısı olur (Fromm, 1985). Aslında tüm otoriter ve toksik liderler gibi Nemrut ta baskın ve kontrolü elinde tutan kişi olarak hem gücünü korumakta hem de bu güç halkı için kendisine karşı hayranlık beslemeye sebep olmaktadır. Bu imajla birlikte yönetilenler uysal ve güçsüz bir konuma yerleştirilerek, yönlendirmek ve kontrol etmek kolaylaştırılır (Ferris vd., 2007).

II.Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemine uygun olarak doküman analizine başvurulmuştur. Bunun için Firavun ve Nemrut hakkında Kuran'dan ayetler derlenerek özellikle kişilik analizi için ipucu olabilecek olanlar tasnif edilmiştir. Bu ayetlerin ifade ettiği anlam çerçevesinde Firavun ve Nemrudun karakterlerine ilişkin analizler yapılarak elde edilen sonuçlar ile toksik liderlik bağlamında değerlendirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, toksik liderliğin yıkıcı özelliklerini taşıyıp kutsal metinlerde yer alan iki tarihi ve mistik figür olan Firavun ve Nemrut'un psikolojik yapısını ve davranışlarının alt metnini okuyarak yıkıcılıklarındaki psikoloji ve yönetim biçimi arasında ilişkiyi ortaya koymayı amaç edinmiştir. Bu amaçla her iki figürün kişilik özellikleri toksik liderliğin

boyutları çerçevesinde incelenmiştir. Bu özelliklerin tespiti için ikincil kaynaklar kullanılmış, Firavun ve Nemrut hakkındaki ayetler toplanarak özellikle kişilik analizi için ipucu olabilecek olanlar tasnif edilmiştir. Bu ayetler ışığında, psikolojinin de yardımıyla Firavun ve Nemrut'un karakter analizi yapılarak elde edilen sonuçlar ile liderlik biçimlerinin bağlantısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuçlar Firavun ve Nemrut'un psikolojik yapılarının toksik lider modeliyle uygun olduğunu göstermektedir. Ellerindeki mülkiyet ve iktidar gücünü Tanrılık iddiasına sürükleyecek kadar narsist, çıkarları tehdit edildiğinde verdikleri tepkilerle yıkıcı boyutta sadist ve etrafındaki her şeyi değersizleştiren bir kibir en bariz özellikler olarak öne çıkmıştır. Sözü geçen kişilik özelliklerinden narsisizm, genelde kişinin kendisini merkeze koyması, kendisine aşırı değer vererek hayranlık beslemesi olarak tanımlanmaktadır.

Narsisizm birincil ve ikincil narsizm diye sınıflandırılır ancak bu çalışmanın temelini oluşturan aynı zamanda mutlak narsizmi de ifade eden ikincil narsizmdir. İkincil narsizmde büyüklenmeci benlikle özdeşleşen kişi, bilinçdışında, hayal kırıklığına uğramış muhtaç insandan muhtaç bir insandan, hiçbir şeye ihtiyaç duymayan bir tanrıya dönüşmektedir. Tanrılığını ilan etmek suretiyle nesneye bağımlılığın külfetlerinden kurtulmuştur. Tanrısallığa terfi ettiği varsayımıyla da nesnelerden artık onun tanrısallığına biat etmesini beklemektedir. Bunun devamında kendini hemen her durumda haklı gören kibirli bir buyurganlık ve talepkârlık alır. Benliğin büyüklenmeciliği, nesnenin ise boyun eğici hayranlığı tanrısallığını teyit eder. Narsisistik taleplerin karşılanmaması durumunda tanrısal olmadığı gerçeği yüzüne vurulduğu zaman da bu durum narsist kişide öfkeye, zorbalığa ve hınç dolu saldırganlığa yol açar (Kızıltan, 2016).

Firavun ve Nemrut örneğine baktığımızda da haklarında geçen ayetlerde mutlak narsizmin yansımaları açıkça tespit edilmiştir. Firavun ve Nemrut'un her ikisi de Tanrılık iddiasında bulunmuş, bunu da çeşitli denetim ve cezalandırma mekanizmalarıyla gerçekleştirmek ve kontrol altında tutmak istemişlerdir. Bunu yaparken de sıklıkla narsizmin beraberinde seyrettiği sadist davranışlar sergilemişlerdir.

Sadizm, bir kişinin başkaları üzerinde acımasız, zalim, kendi çıkarları için başkasını kullanan, agresif (saldırgan) ve aşağılayıcı davranış sergilediği bir kişilik bozukluğu türü olarak tanımlanmaktadır. Şiddet ve istismar, bir sadistin sosyal ilişkilerinde gösterdiği belirleyici özellikleridir. Bu tip insanlar, diğer insanlara karşı empati ve ilgi gösteremezler ve başkalarını diğerlerinin yanında incitmek ya da küçük düşürmek suretiyle zevk alırlar. Bunu aynı zamanda başkaları üzerinde güç ve kontrol hissi kazanmak için de yaparlar (http://www.libidodergisi.com). Sadist bireylerde temel amaç, kişiler veya durumlar üzerinde tam ve kesintisiz kontrol sağlamaktır ki bunu da sağlamak, egemenliğini kurmak için şiddet ya da zulüm kullanmaktan çekinmezler.

Bu tespitler ışığında sonuçlar, Firavun ve Nemrut'un psikolojik yapılarının toksik lider modeliyle uygun olduğunu göstermektedir. Ellerindeki mülkiyet ve iktidar gücünü Tanrılık iddiasına sürükleyecek kadar narsist, çıkarları tehdit edildiğinde verdikleri tepkilerle yıkıcı boyutta sadist ve etrafındaki her şeyi değersizleştiren bir kibir en bariz özellikler olarak öne çıkmıştır. etkiyle bu figürlerin psikolojilerinin liderlik biçimlerine etki ettiği ve bunun doğru bir analizle tüm yöneticiler için önceden tespit edilebileceği söylenebilir. Onların psikolojik yapılarının yönetim anlayışlarını nasıl derinden etkilediğini ortaya koymuştur.

Bu örnekler üzerinden, psikolojik bir analizin yönetim kademelerindeki kişilerin göreve getirilmelerinde özellikle toksik liderlerin yapacağı yıkıcı etkinin önceden önlenebilmesine imkan tanımasından ötürü büyük önem taşıdığı açıktır. Yönetici seçiminde kişilerin bilinçaltının ve bunun farklı şekillerde dışavurumlarının incelendiği psikolojik analizlerin değerlendirme yöntemlerinden biri olarak kullanılması gerektiği önerilmektedir. Yönetim anlayışının önemli sorunlarından biri olan toksik liderliğin olumsuz etkilerini önlemek için

uygulama alanında bu yöntemden faydalanılması toplumsal fayda sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

Adler, A. (1985). İnsanı Tanıma Sanatı. Çev Şelale Başar, İstanbul, Dergah Yay.
Anlı, İrem (2010). Psikanalizde Narsisizm. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.
Çimen, A. (2007). Tarihi Değiştiren Askerler. İstanbul, Timaş Yayınları.
Ferris, G. R., Zinko, R., Brouer, R. L., Buckley, M. R., & Harvey, M. G. (2007). Strategic bullying as a supplementary, balanced perspective on destructive leadership. The Leadership Quarterly, 18, 195-206.
Freud, S. (2011). Metapsikoloji-1. İstanbul, İdea Yayınevi.
Fromm, E. (1990). Sevginin ve şiddetin kaynağı. Çev.Y.Salman-N.İçten, İst: Payel Yay.
Fromm. E. (1991a). Sahip Olmak ya da Olmak, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul. Antan Yay.
Fromm, E. (1991b), Psikanaliz ve Din. Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, Arıtan Yay
Fromm, E. (2016). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri. İstanbul: Say Yayınlar
Kılıç, S. (1987) Ruhsal Yozlaşma Ve Toplumsal Çürüme, Akçağ Yay. Ank. 1987.
Kızıltan, H. Narsisizm Nedir? Bilim ve Gelecek Dergisi, Sayı, 150, 1 Ağustos 2016. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/08/01. Erişim tarihi, 25.09. 2018.
Lipman-Blumen, J. (2005). Toxic leadership: When grand illusions masquerade as noble visions. Leader to Leader, Spring, 36, 29-36, Doi: 10.1002/ltl.125.
Lowen, A. (2013). Narsisizm Gerçek Benliğin İnkarı. (Çev. Tamer Çetin). İstanbul: Cem Yayınevi. (2013).
Mevdudi, Ebu-ı A'la. (1991). Tefhimul Kur'an, İstanbul, İnsan Yay.
Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A. ve İçmeli, C. (2008). Deprem Sonucu Gelişen Travma Sonrası Stres Bozukluğu İle Kişilik Bozuklukları Arasında İlişki. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi.
Schmidt, A. A. (2008). Development and Validation of The Toxic Leadership Scale. Unpublished Master Theses, Faculty of the Graduate School of the University of Maryland.
Padilla, A., Hogan, R., & Kaiser, R. B. (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, susceptible followers, and conducive environments. The Leadership Quarterly, 18(3), 176-194. http://dx.doi.org/10.1016/j.leaqua.2007.03.001
Walton, M. (2007). Leadership Toxicity—An Inevitable Affliction of Organisations? Organisations and People, 14(1), 19-27.
Wilson-Starks, K. Y. (2003). Toxic leadership. Transleadership, http://www.transleadership.com/ToxicLeadership.pdf. Erişim tarihi, O6.09.2018
Yazır, ElmalıIı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, (Cilt 5). İst. 1979, Eser Neşriyat.
http://www.filozof.net/Turkce/felsefe/psikoloji/1586.
http://www.libidodergisi.com/sadistik-kisilik-bozuklugu.

ISBN : 978-605-81106-1-8

YAĞ ÜRETİM YÖNTEMLERİNİN YER FISTIĞI YAĞININ BAZI KİMYASAL ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ*

Dr. Öğretim Üyesi Adnan Bozdoğan
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü
Doç. Dr. Bülent Kabak
Hitit Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü
Dr. Öğretim Üyesi Kurban Yaşar
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü kurbanyasar@osmaniye.edu.tr
Yük. Müh. Koray Şahin
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü
Araş. Görv. Tülin Eker
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Müh. Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü

Özet

Bu çalışma, yağ çıkarma yöntemlerinin fıstık yağının serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine etkisini incelemek amacıyla ele alınmıştır. Denemelerde, dört farklı yöntemle (solvent ekstraksiyonu, soğuk presleme yöntemi, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve endüstriyel yöntem) fıstık yağı elde edilmiştir. Elde edilen yağlarda kimyasal analizler gerçekleştirilmiştir. Kimyasal analizler sonucunda, ekstraksiyon yöntemlerinin örneklerdeki serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Serbest yağ asitleri %25.78-80.69 arasında değişmiş ve standartlara uygun bulunmuştur. En yüksek serbest yağ asitleri soğuk preslemeyle elde edilen yağlarda bulunmuş iken, en düşük değerler endüstriyel yöntemle elde edilen yağlarda tespit edilmiştir. Farklı yöntemlerle üretilen yağ örneklerinin peroksit sayıları 4.88-8.97 mEq/kg arasında değişmiştir. En düşük değerler solvent ekstraksiyonla elde edilen örneklerde elde edilirken, en yüksek değerler soğuk presleme ve endüstriyel yöntemlerle elde edilen örneklerde tespit edilmiştir. Yağların peroksit değerleri standarda göre normal sınırlar arasında bulunmuştur. Yağ örneklerinin iyot değerleri 43.78-58.96 arasında değişmiştir. En yüksek değerler soğuk presleme ve endüstriyel yöntemlerle elde edilen yağlarda bulunmuş iken, en düşük değerler solvent ekstraksiyon yöntemiyle elde edilen yağlarda belirlenmiştir. Örneklerde saptanan iyot sayıları Türk Gıda Kodeksi'nde belirtilen değerlerinin altında bulunmuştur. Kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve soğuk preslemeyle elde edilen yağlarda toplam fenol bileşikleri miktarı 212.10-372.12 mg/L arasında ve antioksidan değerleri %0-26.37 arasında değişmiştir. Toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri kavrulan fıstıklarda soğuk presleme yöntemiyle elde edilen yağlarda daha yüksek bulunmuştur. Ancak, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri solvent ekstraksiyonu ve endüstriyel yöntemle elde edilen yağlarda tespit edilememiştir.

Anahtar kelimeler: Yer fıstığı yağı, yağ üretim yöntemi, solvent ekstraksiyon, soğuk presleme, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme.

*TÜBİTAK 116O068 Nolu projenin bir kısmıdır.

ISBN : 978-605-81106-1-8

EFFECT OF OIL PRODUCTION METHODS ON SOME CHEMICAL PROPERTIES OF PEANUT OIL

Abstract

This study was conducted to investigate the effect of oil production methods on free fatty acid, peroxide number, iodine number, total phenol compounds and antioxidant activity values of peanut oil. In the experiments, peanut oil was obtained with four different methods (solvent extraction, cold pressing method, cold pressing of roasted peanuts and industrial method). Chemical analyzes were carried out on the obtained oils. As a result of chemical analyzes, the effect of extraction methods on free fatty acid, peroxide number, iodine number, total phenol compounds and antioxidant activity values were found to be significant ($p < 0.05$). Free fatty acids ranged from 25.78% to 80.69% and were found to meet the standards. The highest free fatty acids were found in oils obtained by cold pressing, while the lowest values were found in oils obtained from industrial methods. Peroxide values of oils are within normal limits according to the standard. The iodine values of the oil samples ranged from 43.78 to 58.96. The highest values were found in oils obtained by cold pressing and industrial methods, while the lowest values were determined in oils obtained by solvent extraction method. The iodine numbers detected in the samples were below the values indicated in the Turkish Food Codex. The total amount of phenol compounds in the oils obtained by cold pressing and cold pressing of the roasted peanuts ranged from 212.10-372.12 mg / L and the antioxidant values ranged from 0-26.37%. Total phenol compounds and antioxidant activity values were found higher in oils obtained by cold pressing method of roasted peanuts. But, total phenol compounds and antioxidant activity values were not detected in oils obtained by solvent extraction and industrial methods.

Key words: Peanut oil, oil production method, solvent extraction, cold pressing, cold pressing of roasted peanuts.

Problem

Yer fıstığında yaklaşık %50-55 oranında yağ bulunmakta ve yağ oranının çok yüksek olması yer fıstığının önemli bitkisel yağ hammaddeleri arasında yer almasını sağlamaktadır. Fıstık yağı hem fiziksel hem de besin değeri bakımından zeytinyağına en yakın yağdır. Yer fıstığı yağının bileşimi ve kalitesini etkileyen en önemli etmenlerden biri yer fıstığından yağ çıkarma yöntemidir. Bu çalışmada, fıstık yağı çıkarma yöntemlerinin (solvent ekstraksiyonu, soğuk presleme yöntemi, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve endüstriyel yöntem) fıstık yağının serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine etkisini incelenecektir.

Yöntem

Denemelerde Osmaniye' de faaliyet gösteren 2 farklı fıstık firmasından (F1 ve F2) 3 kg'lık torbalarda alınan iç fıstıklar kullanılmıştır. Yerfıstıkları, Solvent ekstraksiyonu (Anyasor ve ark. 2009), soğuk presleme yöntemi (Chu ve Hsia, 1999) ve kavrulan fıstıklarda soğuk presleme (Megahed, 2001) yöntemleri olmak üzere üç farklı yöntemle, fıstık yağı elde edilmiştir. Ayrıca, F1 firmasından alınan örneklerden Endüstriyel yönteme göre de yağ elde edilmiştir. Denemeler 3 tekerrürlü olarak gerçekleştirilmiştir. Kalitelerini değerlendirmek için elde edilen yağlarda kimyasal analizler gerçekleştirilmiştir. Yağların, serbest yağ asidi (Anonymus., 2003), peroksit sayısı (Anonymus, 1975), iyot sayısı (Anonymus, 2000), toplam fenol bileşikleri (Singleton ve Rossi, 1965) ve antioksidan aktivite (Klimczak ve ark. 2007) değerleri belirlenmiştir. Analizler iki paralelli olarak yapılmıştır.

ISBN : 978-605-81106-1-8

Sonuçlar tek yönlü varyans analizine göre değerlendirilmiş ve önemli çıkan gruplar arasındaki farklılıklar Duncan çoklu karşılaştırma testi ile %5 önem düzeyinde belirlenmiştir. Bu amaçla, SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılmıştır (Özdamar, 1999).

Bulgular

Yağların serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine ekstraksiyon yönteminin etkisi Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. *Yerfıstığı Yağının Bazı Kimyasal Özellikleri (F1 ve F2 Firması)*

		Uygulanan Yöntem			
Firma		**Solvent ekstraksiyon**	**Kavrulan fıstıkların soğuk presyonu**	**Soğuk presyon**	**Endüstriyel yöntem**
F1	Serbest yağ asidi (%)	48.49^{bx}±9.4	71.98^{a}±4.1	80.69^{a}±5.8	25.78^{c}±5.6
	Peroksit sayısı (mEq/kg)	4.88^{b}±1.3	7.24^{ab}±0.4	8.41^{a}±4.4	8.13^{a}±3.1
	İyot sayısı	46.80^{c}±5.8	47.49^{c}±1.2	51.79^{b}±1.3	58.96^{a}±2.4
	Toplam fenol bileşikleri (mg/L)	0.00^{c}±0.0	372.12^{a}±65	218.37^{b}±39	0.0^{c}±0.0
	Antioksidan aktivite (%)	0.00^{c}±0.0	26.37^{a}±2.5	19.99^{b}±1.5	0.0^{c}±0.0
F2	Serbest yağ asidi (%)	55.9^{c}±6.2	73.36^{b}±1.5	79.16^{a}±4.5	
	Peroksit sayısı (mEq/kg)	6.31^{b}±2.3	6.78^{b}±0.8	8.97^{a}±1.3	
	İyot sayısı	43.78^{c}±3.1	47.0^{b}±3.3	54.27^{a}±1.3	
	Toplam fenol bileşikleri (mg/L)	0.0^{c}±0.0	292.4^{a}±37	212.1^{b}±30	
	Antioksidan aktivite (%)	0.0^{c}±0.0	22.25^{a}±1.3	15.65^{b}±2.6	

[x]Aynı satırda değişik büyük harflerle gösterilen değerler arasındaki fark istatistiksel olarak önemlidir ($p<0.05$).

F1 ve F2 firmasından alınan örneklerde serbest yağ asidi, peroksit sayısı, toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri üzerine ekstraksiyon yöntemlerinin etkisi önemli bulunmuştur ($p<0.05$).

Tartışma ve Sonuç

Çizelge 1'den de görülebileceği gibi serbest yağ asitleri %25.78-80.69 arasında değişmiştir. En yüksek serbest yağ asitleri değeri, soğuk preslemeyle elde edilen yağlarda bulunmuş iken, en düşük değerler endüstriyel yöntemle elde edilen yağlarda tespit edilmiştir. Bunun nedeni, endüstriyel yöntemin rafinasyon aşamasında uygulanan nötralizasyon işlemidir. Serbest yağ asitleri standartlara göre normal sınırlar içerisinde bulunmuştur (Anonmyus, 2012).

Yağların peroksit sayıları 4.88-8.97 mEq/kg arasında bulunmuştur. En yüksek değerler soğuk presleme ve endüstriyel yöntemlerle elde edilen örneklerde tespit edilmiş, ancak en düşük değerler solvent ekstraksiyonla elde edilen örneklerde bulunmuştur. Gıda kodeksine gore peroksit sayısı en fazla, soğuk preslenmiş ve naturel yağlarda en çok 15 mEq /kg olmalıdır(Anonymus, 2012). Yağların peroksit değerleri standarda göre normal sınırlar arasında bulunmuştur.

Yağların iyot değerleri 43.78-58.96 arasında tespit edilmiştir. En düşük değerler solvent ekstraksiyon yöntemiyle elde edilen yağlarda belirlenmiş iken, en yüksek değerler soğuk presleme ve endüstriyel yöntemlerle elde edilen yağlarda bulunmuştur. İyot sayısı değeri gıda kodeksine gore en fazla 107 olması gerekir (Anonymus, 2012). İyot sayıları Türk Gıda Kodeksi'nde belirtilen değerlerinin altında belirlenmiştir.

Yağlardaki toplam fenol bileşikleri miktarı 212.10-372.12 mg/L arasında ve antioksidan değerleri %0-26.37 arasında tespit edilmiştir. Kavrulan fıstıklarda soğuk presleme yönteminde toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değeri yüksek çıkmıştır. Bunun nedeni, yerfıstıklarının sıcaklık uygulaması ile ilişkilidir. Sıcaklık uygulaması gıdalarda fenol bileşikleri miktarını arttırmaktadır (Santos ve ark. 2014; Rodríguez ve ark. 2017). Öte yandan, Toplam fenol bileşikleri ve antioksidan aktivite değerleri solvent ekstraksiyon ve endüstriyel yöntemle elde edilen yağlarda tespit edilememiştir. Bu durum solventle uygulanan ekstraksiyon ile fenol bileşiklerinin elimine olduğu ve antioksidan değerlerinin de bu sayede sıfır çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca, endüstriyel yöntemde yüksek sıcaklıkla birlikte rafinasyon aşamasındaki nötralizasyon işleminde NaOH uygulaması ile fenol bileşiklerinin elimine olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Yağların serbest yağ asidi, peroksit sayısı, iyot sayısı bakımından yağ çıkarma yöntemleri (Solvent ekstraksiyonu, soğuk presleme yöntemi, kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve Endüstriyel yöntem) karşılaştırılırsa, değerler normal sırınrlar arasındadır. Öte yandan, insan sağlığı açısından önemli faydası olan toplam fenol bileşikleri ve antioksidan değerleri kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve soğuk presleme yöntemlerinden elde edilen yağlarda tespit edilmiş iken, solvent ekstraksiyon ve endüstriyel yöntemde belirlenememiştir. Bu nedenle, yerfıstığı yağı üretiminde kavrulan fıstıklarda soğuk presleme ve soğuk presleme yöntemleriyle daha sağlıklı yağ elde edilebilir. Ancak, bu yöntemlerin yağ üretiminde kullanılması durumunda yerfıstıklarında toksin potansiyelinin bulunmaması gerekir.

Kaynakça

Anonymous, 1975. "Yemeklik Bitkisel Yağlar Muayene Metotları (TS 894)". Türk standartları Enstitüsü Yayınları, 17 s. Ankara.

Anonymous, 2000. "Official Methods of Analysis of *AOAC* International(Horowit, W.- ed.)", AOAC International, Gaithersburg, Maryland, USA

Anonymous, 2003. TS 342, "Yemeklik Zeytinyağı-Muayene ve Deney Yöntemleri", Türk Standartları Enstitüsü, Nisan 2003, ICS 67.200.10.

Anonymous, 2012. Resmi Gazete. Sayı : 28262. "Türk Gıda Kodeksi Bitki Adı ile Anılan Yağlar Tebliği" (Tebliğ No: 2012/29).

Arıoğlu, H., 1999. "Yer fıstığı yağ bitkileri yetiştirme ve ıslahı". Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı. Genel Yayın No:220, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

Klimczak, I., Małecka, M., Szlachta, M., & Gliszczyńska-Świgło, A.(2007). Effect of storage on the content of polyphenols, vitamin C and the antioxidant activity of orange juices. Journal of Food Composition and Analysis, 20, 313–322.

Rodríguez, M.; Nair, V.; Benavides, J.; Cisneros-Zevallos, L.; Jacobo-Velázquez, D.A. UVA, UVB light doses and harvesting time differentially tailor glucosinolate and phenolic profiles in broccoli sprouts. Molecules 2017, 22, 1065.

Özdamar, K., 1999. "Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi", Kaan Kitabevi, Eskişehir, 535s.

Santos J, Oliveira MB, Ibanez E, Herrero M (2014) Phenolic profile evolution of different ready-to-eat baby-leaf vegetables during storage. J Chromatogr A 1327:118–131.

Singleton, V. L., & Rossi, J. A. (1965). Colorimetry of total phenolics with phosphomolybdic phosphotungstic acid reagents. American Journal of Enology and Viticultural, 16, 144–158.

ISBN : 978-605-81106-1-8

26-29 October 2018
Bilge Kagan 1. International Science Congress
Steigenberger Amsterdam Schiphol Airport Hotel in Amsterdam / Nederlands

TÜRKİYE'DEKİ KADIN SİVİL TOPLUM KURUŞLARININ TWİTTER KULLANIMINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Mine Yeniçeri Alemdar
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi

Dr. Aslı Elgün
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi

Dr. Deniz Maden
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi *deniz.maden@ege.edu.tr*

Özet

Sivil toplumun örgütlenme biçimi olarak nitelendirebileceğimiz sivil toplum kuruluşları özellikle dezavantajlı gruplar için seslerini duyurabildikleri, istek ve farklılıklarını ortaya koyabildikleri kolektif yapılardır. İnsani yardım, çevre sorunları, çocuk hakları, ırka dayalı hak mücadelesinin bir parçası olarak kabul edilen sivil toplum örgütlerinin bir parçası da toplumsal cinsiyet eşitliğini odak noktasına koyan, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarıdır. Kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını amaç edinen bu örgütler çeşitli eylem biçimleri ve kampanyalarla bu alana katkı sağlamaktadırlar. Her sivil toplum örgütlenmesinde olduğu gibi kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının da temel amacı savundukları fikir ve dönüşüm isteklerini yaygınlaştırmak ve kamu ile paylaşmaktır. Bu amaçla önce geleneksel kitle iletişim araçlarının kullanımı söz konusu olmuş, günümüzde ise bu eylemlilik biçimi sosyal ağlar aracılıyla gerçekleşmeye başlamıştır. Bu çalışma ise Türkiye'deki kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının yeni toplumsal hareketlerin taşıyıcısı olan Twitter'ı kullanım pratiklerine ilişkin olarak tasarlanmıştır. STK'ların Twitter'daki paylaşım içerikleri, içerik besleme şekilleri ve içeriğin hangi halkla ilişkiler modelini yansıttığını niteliksel ve niceliksel olarak analiz edilmektedir.
Anahtar Kelimeler: Sivil toplum derneği, sosyal medya, Twitter. halkla ilişkiler modelleri.

A RESEARCH ON THE TWITTER USAGE OF WOMEN'S NGOS IN TURKEY

Abstract

Non-governmental organizations (NGOs) represent an organized form of civil society. They are collective structures that allow especially disadvantaged groups to be heard and exhibit their differences and requests. Women's NGOs that focus on societal gender equality constitute a branch of NGOs along with humanistic aid, environmental issues, children's rights, struggle against racial discrimination. Women's NGOs carry on various acts and campaigns to contribute to their mission of fighting against all kinds of gender inequality against women.

As all NGOs, the main purpose of women's NGOs is to disseminate their ideas and willing to transform and share their work with publics. For this purpose, NGOs used to employ traditional mass communication tools, currently, they transferred their actions to social networks. This paper focuses on how women's NGOs in Turkey utilize Twitter, the new media where social movements diffuse. This research, both qualitatively and quantitatively analyses the post contents, content feed and the public relations models used by women's NGOs on Twitter.

Keywords: Non-governmental Organizations (NGOs), social media, Twitter, public relations models.

Sivil Toplum Kuruluşları

Batı toplumlarının geçirmiş olduğu siyasal, ekonomik, kültürel dönüşümlere bağlı olarak sivil toplum kavramı ortaya çıkmıştır. Demokratikleşme, özgürlük, etkin vatandaşlık, kamusal alanın eşitliği gibi çok çeşitli kavramlarla beslenen sivil toplum anlayışı üzerine birçok tanım ve yaklaşım söz konusudur. Sivil toplum kavramı ilk olarak 18. Yüzyıl siyasal düşüncesinde, kapitalizmin gelişmesiyle yakından ilişkili bir kategori çerçevesinde devlet dışı, kendine göre özgür fikirleri olan ayrı bir alan olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yetiş,2003:35). Sivil toplum Hegel'e göre birey ve devlet arasında yer alan geçici bir fenomendir, Gramsci'ye göre ise sınıf hegemonyasının kalesi, devletlerin destek alanlarından birisidir (Marshall,1999:662). Marx ise sivil toplum/devlet ikiliğine dayalı olarak kavramı maddeci bir açıklama benimseyerek artı-değer sömürüsünün gerçekleştiği, sınıfsal bölünmelere göre biçimlenen bir alan olarak betimlemiştir (Yetiş, 2003:35). Çaha'ya göre ise sivil toplum, demokratik bir toplumsal katılıma imkan sağlayacak sosyal örgütlenmenin önünü açacak, temel sorumluluk ve hakları o toplum içinde yayınlaştıracak bir oluşumdur ve devlet dışı bir alanı ifade ederken siyasal katılım süreçlerini teşvik edici bir özellik göstermektedir (2003:94). Sivil toplumun taşıdığı özellikler kavramın tanımını da belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre sivil toplum; özerktir, çoğulculuktur, sosyal örgütlenmenin olduğu yapılardır, gönüllülük esasına dayanmaktadır ve tüm bu unsurlara ek olarak da sivil toplum için kentlilik, kamusallık, insan hakları, demokrasi, gayri-resmilik, hoşgörü gibi özelliklerin mevcudiyeti önemli sayılmaktadır (Aslan,2010:365).

Sivil toplum kuruluşları (STK) ise, sivil toplumun örgütlendiği ve kanaatlerin, hoşnutsuzlukların, taleplerin kamusal alana aktarıldığı yapılanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bireylerin bir araya gelerek ortak fikir ve isteklerini kamusal alanda paylaştıkları yapılardır. Tekeli'ye göre sivil toplum kuruluşları gönüllülük esasına göre hareket edilen, toplumun faydasına yönelik taleplerin oluştuğu, belli bir alanda faaliyet gösteren, yatay iletişim ve ilişki ağlarının benimsenmesi gereken yapılardır (2006:104-105). Sivil toplum kuruluşları; a) Bağış ve yardım kuruluşları b) Sosyalleştirme ve kültürel etkinlik kuruluşları c) Yöresel hemşeri dayanışma kuruluşları d) Çalışma hayatı ve mesleki örgütlenme amaçlı kuruluşlar e) Çevre, yaban hayatı ve doğayı koruma ve geliştirme amaçlı kuruluşlar f) Araştırma ve eğitsel faaliyetleri amaç edinmiş kuruluşlar g) Belirli bir ideolojiyi tutundurma ve yayma amaçlı kuruluşlar h) Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik hizmet kuruluşları i) Bireysel özgürlükler ve insan haklarını savunma amaçlı kuruluşlar j) Sağlık hizmetleri odaklı kuruluşlar k) Sosyal hizmet odaklı kuruluşlar l) Kalkınma ve konut edindirme amaçlı kuruluşlar m) Sportif amaçlı kuruluşlar n) Düşünce ve fikir oluşturma (think-tank) kuruluşları o) Uluslararası faaliyet kuruluşları gibi faaliyet konularına göre sınıflandırılmaktadırlar (Erdem, 2008:22). Kadına yönelik sivil toplum kuruluşları da bazen bir ideolojiyi tutundurmak bazen ise bireysel hak ve özgürlükleri savunma amaçlı kuruluşlar olarak değerlendirilmektedir.

Kıta Avrupası'nda kadının toplumsal yaşamdaki eşitlik arayışını 18. Yüzyıldan itibaren başlayan bir hak mücadelesi olarak okuyabiliriz. Öncelikle kamusal alanda siyasal, ekonomik ve hukuksal eşitlik talebi ile ortaya çıkan feminist örgütlenmeler 1960 yıllardan itibaren kürtaj hakkı, aile içi şiddetin önlenmesi, cinsel kimlik ve cinsel özgürlük meselelerini ilgili sivil toplum kuruluşları aracılığıyla dile getirmişlerdir. Türkiye'de ise kadın hakları mücadelesi Osmanlı'dan itibaren başlamış olsa da modern anlamda kadın hakları meselesinin 1980 sonrası ivme kazandığı görülmektedir. Türkiye'de kadın hareketi kapsamında; boşanma,

aile içi eşitlik, doğum izni, kadına yönelik ayrımcı yasal düzenlemelerin kaldırılması, kız çocuklarına eğitim hakkının tanınması, taciz, tecavüz gibi çeşitli sorunlara değinerek siyasal, ekonomik ve kültürel dönüşümü sağlayacak taleplerde bulunulmuş ve bu süreçte çok sayıda sivil toplum kuruluşu kurulmuştur.

Kamusal alanın bir parçası olarak değerlendirilen sivil toplum kuruluşlarının temel problemlerinin başında amaçları doğrultusunda oluşturdukları söylemleri yaygınlaştırabilecekleri ve kamu ile paylaşabilecekleri mecraların azlığı gelmektedir. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre; Türk medyasında gazeteler sivil topluma ilişkin haberlere televizyonlardan çok daha fazla yer vermektedir, ancak haberler kısa başlıklar halinde, yüzeysel olarak geçilmekte ve düşünce liderleri, köşe yazıları STK'ları ilgilendiren konulara ilgisiz kalmaktadırlar. Ana akım medyanın ilgi gösterdiği sivil toplum kuruluşları daha çok ekonomik çıkara dayalı kuruşlardır ve haberler genellikle sivil toplum kuruluşlarının toplantı haberlerinden ibarettir (2006:18). STK'lar ve kadın odaklı sivil toplum kuruluşları (KSTK) kamusal alanda görünürlüğünü arttırmak, taleplerini paylaşabilmek için geleneksel iletişim kanallarında yer bulamamaktadırlar. Bu bağlamda yeni medya gerek kadın odaklı sivil toplum kuruluşları gerekse diğer dezavantajlı gruplar için önemli bir iletişim kanalı olarak nitelendirilmektedir.

STK'ların misyon, amaç ve etkinliklerini duyurmanın yanı sıra; paydaş ve katılımcı sayılarını artırma ve ilgili gruplarla ilişkilerini geliştirmeleri açısından sosyal medyaya yönelmeleri bir gereklilik halini almıştır. Sosyal medya ortamlarının, STK'lar açısından, finansal kaynağa ihtiyaç duymadan paydaşları ile iletişimde olma, ilişki geliştirme ve sürdürme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Bu platformlarda simetrik iletişimi sağlamak mümkündür. STK paylaşımlarına ilişkin, takipçi yorumlarını niceliksel ve niteliksel olarak değerlendirmek, yorum ve sorulara cevap yazmak ilişki sürecinde etkileşimi ve katılımcı yapıyı pekiştirmektedir. Bu nedenle STK'ların sosyal medyanın şeffaflığa, katılımcılığa, eş zamanlı iletişime, hıza olanak tanıyan yapısından faydalanmaları önem taşımaktadır.

Sosyal medya siteleri, bilginin hızla değiştiği bir ortamda, aynı zamanda değişen bilginin hızla yayılmasını da sağlamaktadır. Örgütsel duyurularla ilgili paydaşlardan gerçek zamanlı geri bildirimler alma ve karşılıklı konuşma ile ilişkide olma gibi açılımlar sunmaktadır. Sosyal medyanın kişilerarası ilişki geliştirme özelliğine sahip olmasına rağmen, bu konudaki araştırmalar örgütler ve STK'ların sosyal medyayı basit ve tek yönlü iletişim özelliği ile kullanmakta olduğu yönündedir (Lovejoy&Waters, Saxton, 2012).

Sosyal medya, örgütleri iletişimde simetriye yakınlaştırıcı bir teknolojiye dayalıdır. Bu çalışmada, konunun halkla ilişkilerin tarihsel gelişimi içinde kullanılan asimetrik ve simetrik modeller çerçevesinde irdelenmesi amaçlanmıştır.

Halkla İlişkilerde Asimetrik ve Simetrik İletişim

Halkla ilişkiler alanında geliştirilen modeller aynı zamanda mesleğin tarihi gelişimi ile ilintilidir. Bu doğrultuda tarihsel olarak bahsedilen üç aşama; manipülasyon, enformasyon, karşılıklı etki ve anlayıştır. Mesleğin ABD'deki gelişimi bu üç aşama ile açıklanmaktadır (Baskin&Arnoff,1988: 23-29).

İletişimin yönü temel alındığında tek yönlü ve çift yönlü anlayışı barındırdığı görülen mesleki uygulamaların, toplumsal olaylardan bağımsız düşünülmesi mümkün gözükmemektedir. Özellikle savaş dönemlerinde hükümetlerce uygulanan tek yönlü ve ikna odaklı propaganda çalışmaları bu bağlamda değerlendirilmektedir. 2. Dünya Savaşı'nı takip eden on yıllarla birlikte ise halkla ilişkiler tanımlamalarındaki evrilme "çift yönlü iletişim, karşılıklılık, ortak kelimelerinin" kullanılmaya başlamasıyla kendini gösterir (Cutlip, Center, Broom, 1985).

Halkla ilişkilerin tarihsel gelişimi ve dönemlerin toplumsal, siyasi koşullarıyla birlikte değerlendirilerek tanımlanmaya çalışılan modellerin birbirini destekleyen akademik çalışmalarla ortaya konulduğu görülmektedir.

Örgütlerin halkla ilişkiler davranışını açıklamak üzere 1976 yılında Grunig tarafından temeli Thayer'in senkronik (örgüt lehine sonuçlar) ve artzamanlı iletişim (örgüt ve kamunun lehine sonuçlar) konseptine dayalı araştırmaların başladığı görülmekte ve iletişim yapılarıyla bağlantılı olarak mekanik ve organik olarak adlandırılan örgütsel yapılardan bahsedilmektedir. Schineder ise 1985 yılında halkla ilişkiler uygulamalarını analiz ettiği örgütsel yapılardan geleneksel, mekanik, organik ve karma (mekanik-organik) olarak bahsetmekte; senkronik ve artzamanlı konsept ile sınırlamanın yeterince kapsayıcı olmadığına dikkat çekmekteydi. 1984 yılında halkla ilişkilerin tarihsel gelişimindeki tartışmalara dayalı olarak geliştirilen dört model (Basın ajansı, kamuoyu bilgilendirme, iki yönlü asimetrik ve iki, yönlü simetrik model) Grunig ve Hunt tarafından tanımlanmıştır. İlk iki model (BA, KB) zanaatkar halkla ilişkiler, takip eden iki model ise (İYA, İYS) profesyonel halkla ilişkiler süreçlerini yansıtmaktadır. Örgütsel etkinliği gerçekleştirmek amacıyla da asimetrik modelden ziyade, simetrik modelin kullanılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Dört model kurumların halkla ilişkiler uygulamalarındaki değerleri, hedefleri ve davranışları yansıtmaktadır (Grunig&Grunig vd, 1995:169):

Basın ajansı modeli, propaganda yönelimlidir ve model mümkün olan her şekilde medyanın dikkatini çekmeyi amaçlar. *Kamuoyu bilgilendirme modelinde,* halkla ilişkiler uygulayıcısı kurum içindeki gazeteci olarak görülebilir ve model kurum hakkında sadece olumlu bilgilerin yayılması esasına dayanır. Her iki modelde de iletişim kurumdan kamulara doğru tek yönlüdür ve araştırmalar ya da gayri resmi yöntemlerle kamular hakkında bilgi toplanması söz konusu değildir. Diğer iki model çift yönlü olmakla birlikte, özellikle *iki yönlü asimetrik modelde* çift yönlü iletişimin yönlendirilebileceği (manipülasyon) belirtilmektedir. Örgütün davranışlarını değiştirmek zorunda kalmadan halkın desteğini üretme olasılığının en yüksek olduğu mesajları belirlemek için araştırmalar kullanılır. Davranışsal değişim, örgütün yararınadır. *İki yönlü simetrik model*de, simetrik etki hem örgüt hem de kamuların yararına tanımlanır. İki yönlü simetrik halkla ilişkiler uygulayan kuruluşlar, pazarlık, müzakere ve uyuşmazlık çözümü stratejilerini, simbiyotik değişimleri ortaya çıkarmak için kullanırlar.

Gruning'e (1995) göre bu modellerden sadece sonuncusu gerçekte simetrik, diğerleri ise asimetriktir. Örgütler modellerin birçoğunu birlikte uyguluyor gibi görünmekle birlikte, basın ajansı modelinin en popüler model olduğu belirtilmektedir. Kamuoyu bilgilendirme modeli ise, özellikle bilimsel kurumlarda ve devlet kurumlarında daha yaygın kullanılmaktadır. Örgütler genellikle iki yönlü simetrik modeli iki yönlü asimetrik modelle; basın ajansı modelini de kamuoyu bilgilendirme modeli ile birleştirme eğilimindedir (170). 1990'larda Gruning&Gruning'in, Murphy'nin oyun teorisini izlediği görülmekte, halkla ilişkiler uygulayıcılarına hem kendi örgütleri için savunucu olma, hem de örgütle stratejik halkları arasında arabulucu olma çağrısında bulundukları (1995:170) dikkat çekmektedir.

Grunig&Grunig (2005:332), hem kendilerinin gerçekleştirdiği hem de diğer uzmanların araştırmalarına dayanarak, modellerin tek ya da bir arada kullanımının mümkün olduğunu belirtmekte; ancak çift yönlü simetrik modelin diğer modellerden daha etik ve etkin olduğu ile ilgili kanıtlar sunmaktadır.

İki yönlü simetrik model meslek etiği ve uygulamadaki etkinlik açısından elverişli gözükmekle birlikte, ilerleyen dönemlerde alanda, halkla ilişkilerde mükemmellik yaklaşımı çerçevesinde, ilişkisel teori ve diyaloğa dayalı iletişim konuları üzerinde durulmuştur (Kent&Taylor, 2002; Ledingham, 2003).

Ledingham (2003) ilişkisel teorinin, açık sistem yaklaşımı ve Grunig ve Hunt'un iki yönlü simetrik modeli ile tutarlı olduğunu belirtmektedir. İlişkisel teori, örgüt halkla

ilişkilerinde örgüt ve kamu çıkarlarının dengelenmesi anlayışını içermektedir. Ledingham'ın literatür taramasına dayalı ilişkisel teori önermeleri; bu teorinin örgüt ve kamuları arasındaki ilişkiye odaklandığı, ilişkinin değişmez olmadığı, kamu ve halkların algılanan ihtiyaçlarının önem kazandığı, beklentilerin karşılanma derecesinin önemli olduğu, beklentilerin örgüt ve kamuları arasındaki etkileşimlerde ifade edilebileceği, etkin halkla ilişkilerin karşılıklı anlayış ve fayda yaratma ile mümkün olacağı, halkla ilişkilerin odak noktasının iletişim değil ilişkiler olması gerektiğine dayanmaktadır.

Kent ve Taylor (2002) ise halkla ilişkiler teori ve araştırmaları iki yönlü ilişkisel modele evrimleşirken; mesleğin etik ve uygulamadaki yaklaşımlarını tanımlamak için diyalog kavramını daha fazla kullanmaktadır. İki yönlü simetrik modelin bir süreç, diyalogsal iletişimin ise bir ürün gibi görülebileceğinden bahseden yazarlara (Kent ve Taylor, 1998: 323) göre Grunig ve Grunig (1995)'in açıkladığı gibi, örgütler "iki yönlü simetrik halkla ilişkiler için yapılandırılmış sistemler, süreçler ve kurallar kurmalıdırlar." Diyalojik iletişim belirli bir ilişkisel etkileşim türünü ifade eder ve diyalog süreçten ziyade bir ürün olarak görülmelidir.

Kent ve Taylor (2002), medya yapısındaki parçalanma ve medya çıktılarının sayısındaki çeşitlilikle (kablolu tv kanalları, internet vs.) birlikte halkla ilişkilerin ilişki sürecinde "kişiler arası iletişim" kanalına yönelişini açıklamakta, iletişimde diyaloğu sağlamak için (s.24-25); karşılıklı olma, yakınlık (etkileşimin zamansallığı ve kendiliğindenliği), empati, risk (kamularla kendi şartlarında etkileşim kurma isteği) ve taahhüt (kamusallarla etkileşimlerinde diyaloga, yoruma ve anlayışa ne kadar yer verdiği) özelliklerinden bahsetmektedirler.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanımı Üzerine

Sosyal medya, etkileşimli özelliği sayesinde, halkla ilişkiler çalışmalarında kamularla diyaloğu başlatma ve sürdürmede fırsat barındırmaktadır. Özellikle KSTK'ların sosyal medya platformu olarak Twitter'da geçekleştirdikleri iletişimlerin incelendiği bu çalışmada, diyaloğu sağlayacak önerilerin iki yönlü simetrik iletişim içinde değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Gelişen teknolojiler ile birlikte halkla ilişkilerin önce web'de (Kent ve Taylor 1998) daha sonra ise sosyal medyada (Kent, 2013:341), geliştirmesi gereken diyalojik ilkeler içinde;* paralel ya da alternatif sosyal medya alanlarının geliştirilmesi (örgüt üyelerinin, müşteri grubu gibi bir çoğunluk değil, bireylerle iletişime geçmesi, alıcıların pasif büyük kitleler değil, aktif bireyler olması), *diyaloğa dayalı sosyal medya alanlarının, reklamlar, dikkat dağıtıcı yönergeler vs. içeriklerle düzenlenmemesi, *örgüt üyelerinin, bireylerle özgürce iletişim kurduğu alanlar olması, *katılımcı kimliklerinin diğerleri tarafından bilinmesi ve doğrulanması,*katılımcılar açısından açık kuralların olması (tartışma, inançların açıklanması, iddiaları destekleyecek kanıtlar vs.), *bilim dünyası, medya ya da rakiplerin katılımcı olarak davet edilmesi, *farklı seslerin de katılımcı olmaları için cesaretlendirilmesi konularının göz önüne alınması; bu platformun katılımcı-üye sayısını artırma, üyelerle iletişimde süreklilik sağlama, tarafların ortak yarar ve hedeflerini belirleme, ilişki sürdürme noktalarında uygun yönetimine olanak tanıyacaktır.

STK'ların sosyal medya platformu kullanımları konusunda yürütülmüş çeşitli araştırmaların (Curtis vd., 2010; Waters&Jamal, 2011; Lovejoy&Waters&Saxton, 2012); sosyal medyaya uyum sağlama başarısı, iletişimin yönü ve hangi halkla ilişkiler modelinin kullanıldığı, Twitter'ı kullanım amacının ne olduğunu ortaya koyma gibi araştırma problemlerine dayandığı görülmektedir.

Özellikle sınırlı finansal kaynaklara sahip kar amacı gütmeyen kuruluşların, sosyal medyayı benimsemekten yana olabileceği belirtilirken (Curtis vd., 2010), örgütsel kullanım düzeyini belirlemek üzere çevirim içi anketten faydalanılmış; halkla ilişkiler bölümü olan STK'ların sosyal medya kullanımına daha yatkın olduğu ve örgütsel hedeflere ulaşmak

amacıyla sosyal medyaya uyum sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya genişledikçe, halkla ilişkiler uygulayıcılarının, kamularına ulaşmaları için etkin bir şekilde buralardaki hizmetlerden faydalanabilmeleri bir gereklilik halini almıştır.

Twitter'ın 140 karakteri dışında başka hangi fonksiyonları ile, ne gibi amaçlarla iletişim kurulduğunu saptamaya yönelik niceliksel içerik analizi tekniği ile yaşama geçirilmiş bir diğer STK araştırmasında (Lovejoy&Waters&Saxton, 2012) ABD' deki farklı alanlardan 73 hesap 1 ay süreyle incelenmiş, STK'ların büyük bir bölümünün katılımcı ve paydaş sayısını artırma amacıyla Twitter'ı, ilişki inşası yerine geleneksel bilgi yayma aracı olarak kullandığı saptanmıştır.

Niceliksel içerik analizi tekniği ile ABD'deki, STK Twitter hesaplarının incelendiği ve söz konusu bu çalışmanın nicel içerik analizi kodlama kriterleri için model olan Waters&Jamal'ın (2011) araştırması ise STK'ların Twitter'da hangi halkla ilişkiler modeline uygun içerik paylaşmakta olduğu sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmada basın ajansı (BA) ve kamuoyu bilgilendirme (KB) modellerinin, çift yönlü iletişimi içeren iki yönlü asimetrik (2YA) ve iki yönlü simetrik (2YS) modelden daha fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İlişki kurma kapasitesine rağmen Twitter bilgilendirme amaçlı kullanmakta, tek yönlü iletişim ise dengesiz ilişki ile sonuçlanmaktadır.

Modellere ilişkin araştırmalar ABD kültüründe uygulanmış olup sonuçları kültürel yapıdan bağımsız düşünmek yanılgıya sebep olabilir. Halkla ilişkiler alan yazınında kabul gören bu modellerin, Türkiye'deki KSTK'nın sosyal medya iletişimleri bağlamında incelenmesi hangi perspektife yakın oldukları ile ilgili bir saptama yapmayı sağlayacak, ayrıca iletişimlerdeki sorunlu yapıları görerek geleceğe ilişkin öngörü ve öneri geliştirmeye olanak tanıyacaktır.

Araştırmanın Problemi ve Amacı

Araştırma, Türkiye'deki kadın odaklı sivil toplum kuruşlarının (KSTK) yeni toplumsal hareketlerin taşıyıcısı olan Twitter'ı kullanım pratiklerine ilişkin olarak tasarlanmıştır. KSTK'ların Twitter iletişimlerinde halkla ilişkiler modellerini ne şekilde kullandığını ve içerik konuları ile içerik besleme yöntemlerini saptamak amaçlanmıştır.

Yöntem

Türkiye'de yer alan kadın sivil toplum kuruluşlarının (KSTK), örgütsel iletişimleri bağlamında Twitter'ı kullanımlarının analiz edildiği bu çalışmada niteliksel ve niceliksel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma Sorusu 1:

KSTK, Twitter iletişimlerinde hangi konulara yer vermektedir?

Araştırma Sorusu 2:

KSTK'nın paylaşım içerikleri hangi halkla ilişkiler modeli ile açıklanabilir? Halkla İlişkiler modellerinin kullanım frekansları nasıldır?

Araştırma sorusu 3:

KSTK'nın afiş, fotoğraf, video ve link kullanım durumları nasıldır?

AS 1'e yanıt bulmak amacıyla, tematik kodlamaya dayalı niteliksel içerik analizi, AS 2 ve AS 3'e yanıt bulmak amacıyla ise frekans sayımına dayalı niceliksel içerik analizi yapılmıştır.

Tematik kodlama yapılırken, Waters&Jamal'ın (2011) "Tweet, tweet, tweet: A content analysis of nonprofit organizations Twitter updates" başlıklı makalesinde yer alan, halkla ilişkiler modellerini yansıtan kodlama kriterleri baz alınmıştır (s. 321-324):

Basın ajansı modeli: Duygu ifadeleri; heyecan, şaşırma, mutluluk, korku, umut, mizah, üzüntü.

Kamuoyu bilgilendirme modeli: Duyurular, yaklaşan tarihler, raporlar, kişisel bilgiler, website- vs.ye linkler, araştırma sonuçları, videolar, broşür ve resim paylaşımları.

2 yönlü asimetrik model: Takipçileri araştırma ya da veri tabanı için havuza ekleme çabaları, STK'ya üye elde etme, katılımcıları tanımak için dış dünyada buluşma talepleri, on-line forumlar ya da STK'nın diğer sosyal medya hesaplarına yönlendirme, on-line dilekçe imzalama isteme.

2 yönlü simetrik model: @takipçi ile başlayan meşru bir diyalog yaratmak, çatışma ya da bir problemi çözmeye çalışma.

Söz konusu çalışmada üç kodlayıcı tarafından, belirtilen modellere ilişkin tweet frekansları (nicel) hesaplanmış Waters&Jamal'dan (2011) farklı olarak ise Tweet içerikleri (niteliksel içerik analizi) kodlanmış ve temalar halinde sunulmuştur.

Örneklem

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış; Türkiye genelinde, ulusal düzeyde faaliyette bulunan kadın odaklı dernekler (KSTK) incelenmiştir. Twitter'da hesabı olan dernekler, TC İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü dernekler.gov.tr sayfasında bulunan bilgi sitemi üzerinden alınan verilerle amaç ve kapsam konusunda teyitlenerek çalışmaya dahil edilmiş; yerel ve bölgesel olarak faaliyette bulunan dernekler kapsam dışı bırakılmıştır. 12 KSTK, resmi Twitter hesabı, 30 gün boyunca izlenmiş, 194 Tweet içeriği analiz edilmiştir. Örnekleme dahil edilen KSTK'lar şu şekildedir:

Kadın Dayanışma Vakfı
Kadının İnsan Hakları ve Yeni Çözümler Derneği
Engelli Kadın Derneği
Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği
Kadın Derneği
Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Cumhuriyet Kadınları Derneği
Lider Kadın Derneği
Lotus Kadın Dayanışma Derneği
Feminizm Derneği
Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
Kadın ve Demokrasi Derneği

Bulgular

Araştırma Sorusu 1 : KSTK, Twitter iletişimlerinde hangi konulara yer vermektedir?

Tematik kodlama ve ulaşılan temalar

Tema 1:	**Vurgulanan konular:** Kadın başarıları (Spor, bilim, siyaset, özel sektör çalışanı, dernek üyesi kadınların başarıları,)* Toplumsal cinsiyet eşitliği Kadın dayanışması, yardımlaşma , gönüllülük, örgütlenme Şiddetle mücadele Kadın sığınaklarının yetersizliği Mülteci sorunları Kadının işgücüne katılımı-kırsal alandaki kadınlar Kadın yoksulluğu ile mücadele Dernek misyonu/dernek başarısı STK yöneticisi –Başkanı ve mesajları
Tema 2:	**Tepki konuları:**

ISBN : 978-605-81106-1-8

	Kadın cinayetleri ve şiddet (kadın, çocuk, engelli)* Flört-erkek şiddeti Şiddetle mücadelede devlet kurumları Kadın aleyhine yasal değişiklik-yargı kararı Erken yaşta evlilik Erkek egemen yapı Ayrımcılık Çocuk istismarı
Tema 3:	**Destek :** Tacize uğrayan kadınlar * Siyasette kadın adaylar Destek konuları: hukuki, psikolojik, sosyal Farklı cinsel yönelimler
Tema 4:	**İşbirliği:** -Diğer STK ile işbirliği* -Diğer STK'ya destek -Diğer STK'dan destek -Siyasi parti/Yerel yönetim
Tema 5:	**Duyurular:** STK Etkinliğini duyurma* Medyada yer alma (haber fotoğrafi ve link) Araştırma sonuçları (Erkek şiddeti, cinsiyet farkı, toplumsal cinsiyet, Basın açıklaması Konferans İletişim bilgisi Üye kazanma çabası STK etkinliğine davet

Araştırma Sorusu 2 :KSTK'nın paylaşım içerikleri hangi halkla ilişkiler modeli ile açıklanabilir? Halkla ilişkiler modellerinin kullanım frekansları nasıldır?

Halkla ilişkiler modelinin kullanım frekansları

Halkla ilişkiler modeli	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Basın Ajansı	30	15,5
Kamuoyu Bilgilendirme	138	71,1
2 Yönlü Asimetrik	26	13,4
2 Yönlü Simetrik	-	-
Toplam	194	100,0

Araştırma sorusu 3 : KSTK'nın afiş, fotoğraf, video ve link kullanım durumları nasıldır?

İçerik besleme yöntemi

İçerik besleme yöntemi				
Afiş (n)	**Fotoğraf (n)**	**Video (n)**	**Link (n)**	**Basın/Kamuoyu Açıklaması (n)**
45	71	5	58	4

Tartışma

Türkiye'de yer alan KSTK'nın bir sosyal medya platformu olarak Twitter'ı nasıl kullanmakta olduğuna ilişkin betimleme yapmaya olanak tanıyan bu araştırmanın sonuçları, araştırma soruları çerçevesinde değerlendirildiğinde şu şekilde belirlenmiştir:

KSTK'nın gündemi ve vurguladığı konular ulaşılan ilk temadır. Vurgulanan konuların başında kadın başarılarını duyurma gelmektedir. Özellikle spor, bilim, siyaset, özel sektör çalışanı, dernek üyesi kadınların başarılarına yer verilmekte; kadın başarısı tebrik edilmekte ve içerik fotoğraf kullanımı ile desteklenmektedir. Vurgulanan diğer konular; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın dayanışması, yardımlaşma, gönüllülük, örgütlenme, şiddetle mücadele, kadın sığınaklarının yetersizliği, mülteci sorunları, kadının işgücüne katılımı-kırsal alandaki kadınlar, kadın yoksulluğu ile mücadeledir. Bu konularda STK yöneticisi- başkanının mesajlarına yer verilmektedir.

Niteliksel içerik analizi ile ulaşılan bir diğer Tema 2 tepki konularıdır. KSTK'nın söylemlerinde; kadın cinayetleri ve şiddet (kadın, çocuk, engelli) başta olmak üzere flört-erkek şiddeti, şiddetle mücadelede devlet kurumları, kadın aleyhine yasal değişiklik-yargı kararı, erken yaşta evlilik, erkek egemen yapı, ayrımcılık, çocuk istismarı konularına isyan ve tepkiler bulunmaktadır. KSTK'nın desteklediği**;** tacize uğrayan kadınlar ağırlıkta olmak üzere**;** siyasette kadın adaylar, hukuki, psikolojik, sosyal destek alanları, farklı cinsel yönelimler ise Tema 3'ü oluşturmuştur. Tema 2 ve Tema 3'e dikkat çekmek; konuları daha geniş platformda tartışabilmek ve etki alanının büyütmek amacıyla KSTK'nın işbirliğine (Tema 4) yöneldiği ve bunun Twitter hesaplarından paylaşıldığı görülmüştür. Diğer STK'lar, siyasi parti ve yerel yönetimler işbirliği içinde bulunduğu yapıları temsil etmektedir.

Tema 5'te yer alan Duyuru kategorileri aynı zamanda KSTK'nın ağırlıklı kullandığı halkla ilişkiler modelini yansıtmaktadır. KSTK'nın, kendi etkinliğini duyurma davranışı belirgin bir şekilde gözlenmiştir. Kendi etkinliği ya da eylemleri ile medyada yer aldığı bilgisini haber fotoğrafları ve linklerle zenginleştirmekte, etkinliğine halkı davet etmekte ayrıca konferans, iletişim bilgisi ve araştırma sonuçlarını paylaşmaktadır.

İçerik besleme şekli ile ilgili olarak ise sırasıyla fotoğraf, dış link, afiş, video ile basın-kamuoyu açıklamasına yer verilmiştir.

KSTK'nın duyuru başlıkları ve duyuru davranışı belirgin bir şekilde KB modelinin kullanımına işaret etmektedir. Tweet içerikleri; yaklaşmakta olan ve gerçekleştirilmiş STK etkinliğine ilişkin afiş ve ağırlıklı olarak etkinlik fotoğrafını kullanma etrafında şekillenmektedir. KB modeline karşılık gelen bu iletişim biçimi, takipçi katılımını dolayısıyla geri beslemeyi harekete geçirmekten yoksundur. Bu yönüyle Lovejoy&Waters&Saxton'ın (2012) araştırmalarında saptadığı STK'ların çoğunluğunun, geleneksel yöntemi yeni bir teknoloji ile yaymaya çalıştıkları önermesi, Türkiye'deki KSTK'lar için benzer gözükmektedir.

KSTK'lar sırasıyla KB (% 71.1), BA (%15.5) ve 2YA (%13.4) modeli kullanmışlardır. Alan yazında ilişki inşası ve diyalog için de temelde bahsedilen 2YS modele ilişkin hiçbir skor gözlenmemiştir. Oysa iletişimde denge ve mükemmellik; mesleğin etik standartları, örgütsel iletişimde etkinlik sağlamak için simetrinin önemi üzerinde durulmaktadır.

Araştırma sonuçları Waters&Jamal'ın (2011), tek yönlü iletişimin, çift yönlü iletişimden daha fazla kullanıldığı sonucuna benzerlik gösterse de 2YS modele ilişkin hiçbir frekans elde edilememesi yönüyle farklılaşmaktadır. 2 YS modele ilişkin kodlamayı sağlayacak @reply fonksiyonu analiz edilememiştir. Oysa çift yönlü iletişim için @reply fonksiyonunu aktif hale getirecek iletişim içeriklerinin üretilmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

STK'ların bu mikrobloğun etkileşimli ve içerik beslemeyi mümkün kılan olanaklarından yararlanmadıkları dikkat çekmektedir.

Türk KSTK açısından Twitter iletişimindeki en büyük eksilerden birisi düşük takipçi sayısı var olan takipçi ile ilişki ve etkileşimin olmaması, iletişimin tek yönlü olması bu nedenle ortak çıkarlar-ortak hedeflerin belirlenememesi, ortak sorunlar etrafında bir araya gelinememesidir. KSTK, bu ortamı, etkinlik çizelgesini duyurduğu elektronik bir pano gibi kullanmaktadır.

KSTK'lar, ilişki kurma kapasitesine rağmen Twitter'ı bilgilendirme amaçlı kullanmaktadırlar. Tek yönlü iletişim ise dengesiz ilişki ile sonuçlanmaktadır.

İlişki kurma ve devam ettirme prensibi ortak fayda yaratılması, beklentilerin etkileşim ile karşılanmasına dayanmaktadır. Oysa Türkiye'deki KSTK Twitter iletişimlerinde, iletişimi idealize eden; açık sistem yaklaşımına dayalı simetrik iletişim ve etkileşim durumları gözlenmemiştir.

Diyalogsal yaklaşımdan yola çıkarak, biz ne istiyoruz- kamular ne istiyor konusunun düşünülmesi, kalabalığa seslenmenin yanı sıra bireylerle iletişim ve etkileşimin başlatılması çabaları olmalıdır.

Takipçileri yorum yazmaya, öneri sunmaya teşvik edecek etkileşimi artıracak mesaj içeriklerinin oluşturulması ve bu ortamın daha yaratıcı bir şekilde kullanılması önerilmektedir.

Kaynakça

Aslan, S. (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 357-374.

Baskin O.&Arnoff, C. (1988). *Public Relations The Profession and The Practice.* WCB.

Bikmen, F.&Meydanoğlu, Z. (2006). *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci.* Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, No:39.

Curtis,L. &Edwards,C.& Fraser, K.L.& Gudelsky,S.& Holmquist,J.& Thornton,K.& Sweetser, K.D. (2010). Adoption of social media for public relations by nonprofit organizations. *Public Relations Review.* 36 (2010) 90–92.

Cuttlip, M.S&Center, H.A.&Broom, M.G. (1985). *Effective Public Relations*. Prentice-Hall. NJ.

Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. Gendaş Kültür Yayınları. İstanbul.

Erdem, D. (2008). Sivil Toplum Kuruluşlarında Etkinlik Ölçümü: Türkiye Örneği. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Genel İktisat Programı *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir.

Gordon, M. (1999).*Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: O.Akınhay&D.Kömürcü). Bilim Sanat Yayınları. Ankara.

Grunig E. James and Larissa A. Grunig&K. Sriramesh &Yi-Hui Huang &Anastasia Lyra (1995). Models of Public Relations in an International Setting. *Journal Of Public Relations Research*, 7(3), 163-186.

Grunig E. James (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik* içinde Grunig&Grunig, "Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri", ss. 307-348. Rota.

Kent, M.L. & M. Taylor (2002). Toward a dialogic theory of public relations . *Public Relations Review* 28 (2002) 21–37.

Kent, M.L. (2013). Using social media dialogically. Public relations role in reviving democracy. *Public Relations Review.* 39. 337-345.

Kent, M.L., M. Taylor (1998). Building Dialogic Relationship Throuhg the World Wide Web. *Public Relations Review,* 24(3): 321-334.

Ledingham, J.A. (2003) Explicating Relationship Management as a General Theory of Public Relations, Journal of Public Relations Research, 15:2, 181-198, DOI: 10.1207/ S1532754XJPRR1502_4.

Lovejoy, K. &Waters, R.&Saxton, D.G. (2012). Engaging stakeholders through Twitter: How nonprofit organizations are getting more out of 140 characters or less. *Public Relations Review, Vol.8. Issue2. 313-318.*

Tekeli, İ. (2006). *Katılımcı Demokrasi Ve Sivil Toplum Kuruluşları*. Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları. Ankara.

Waters, D.R&Jamal, Y.J (2011) Tweet, tweet, tweet: A content analysis of nonprofit organizations Twitter updates" *Public Relations Review.(37)* 321-324.

Yetiş, M. (2003). Marx ve Sivil Toplum. *Praksis Üç Aylık Sosyal Bilimler Dergisi*. S10. 35-72.



idea modern

ISBN : 978-605-81106-1-8